Vörös Imre

ÁLLAMCSÍNYTEVŐK

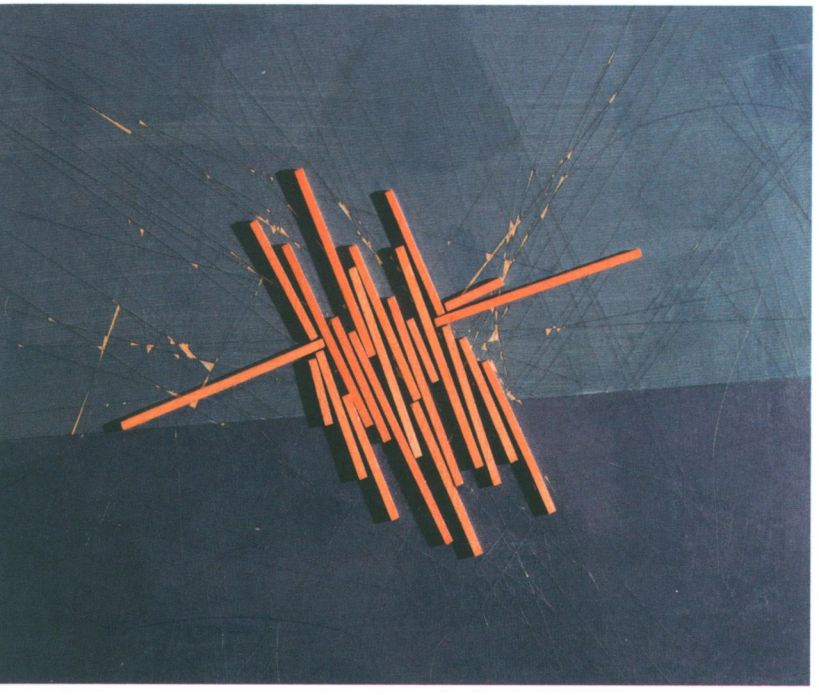

VÖRÖS IMRE

Államcsínytevők

Közéleti írások, interjúk

Noran Libro Kiadó
Budapest, 2021

Szerkesztette
SZENTPÉTERI NAGY RICHARD

320
V97
SOMOGYI KÖNYVTÁR
1881
SZEGED
Somogyi-könyvtár, Szeged
S000740926

A borító Matzon Ákos festőművész
Égi mező 2 – 1997 című műve
felhasználásával készült.

Minden jog fenntartva

© Vörös Imre, 2021
© Noran Libro Kiadó, 2021

ISBN 978-963-517-299-3

Tartalom

Előszó 7

1. Remények és realitások Buda visszavételekor .. 9
2. Ha én boxbergi paraszt lennék 12
3. A ferdeség dicsérete 18
4. [Olvasói levél a hvg-nek] 26
5. 150 év – a száműzött közjog 28
6. Levél Göncz Árpád köztársasági elnöknek .. 39
7. A hatalom hívságos határai 41
8. Alkotmányos ingatlanadót (ha egyáltalán)! .. 49
9. Hozzászólás Szakolczai György cikksorozatához 57
10. A Magyar Tudományos Akadémia körkérdése a „Magyar Tudomány" számára 61
11. Intranzigencia, vagy menteni a menthetőt? .. 63
12. Államcsínytevők? 68
13. Eddig, és ne tovább! *(Nej György interjúja)* .. 90
14. Eltemetett demokrácia *(Nagy Szilvia interjúja)* 95
15. Grosschmid – reloaded. Tudósítás a jogállamiság határvidékeiről 103

16. A zsidók listázása – újratöltve 145
17. Alkotmányos jogunk törvényt szegni? *(Diószegi-Horváth Nóra interjúja)* 150
18. Póréhagymás omlett alkotmánybíró módra .. 162
19. Ceterum censeo 163
20. „Szabadúszó vagyok" *(Sereg András interjúja)* 166
21. Csöbörből vödörbe? 179
22. Az „úgynevezett" és a „valami" 186
23. „A mai kormány bűnszervezetben költségvetési csalást követ el" *(Kardos Ernő interjúja)* 190
24. Miért ne dőljön be Európa Varga miniszter asszonynak? 196
25. A végrehajtó hatalom mozgástere immár korlátlan *(Kardos Ernő interjúja)* 200
26. A Fidesz már le sem köpi saját Alaptörvényét *(Kardos Ernő interjúja)* 225
27. Az Alaptörvény nem Playboy-magazin, hogy körbelengje a szexualitás! *(Kardos Ernő interjúja)* 230
28. Az a normális, ami nem normális 236
29. Különleges jogrend katonákkal – mindörökké? 246
30. Mesterterv és slamperáj a különleges jogrend világa *(Lakner Zoltán interjúja)* 309

Internetes hivatkozások 321

Előszó

Amikor néhány éve felmerült a közigazgatási bíráskodás újraszabályozása, többen kérték az 1987-ben – tehát még az eufemisztikusan „puhának" nevezett kommunista diktatúra idején – az *Élet és Irodalom*-ban megjelent „Ha én boxbergi paraszt lennék" című vitriolos stílusú írásom másolatát, melyben annak idején számon kértem a jogállamiság egyik fontos garanciájának számító magyar közigazgatási bíróságnak a '40-es évek végén, rögtön a Rákosi-éra kezdetén történt megszüntetését. Az írás megjelenésének délutánján meg is kaptam az akkori Elnöki Tanács elnöke fenyegetőző telefonhívását, hogy tudniillik ilyen dolgokat többet ne írjak. Az elnökre (a tisztes cipészsegédet idéző Németh Károlyra) ma már senki nem emlékszik. Írásomra annál inkább, annak hozzáférhetősége viszont nehézkes. Először egy érdeklődő az Országgyűlési Könyvtárból kérte ki szkennelve, és küldte meg nekem. Újabban a 2012 márciusában a hvg-ben publikált „Államcsínytevők?" című írásom iránt nőtt meg az érdeklődés.

Egy fiatal ügyvéd barátom vetette fel, hogy jogtudósi működésem mellett írói munkásságomnak van egy közéleti vonulata is, mely lassan kötetnyi terjedelműre terebélyesedett. Innen jött az ötlet, hogy gyűjtsem össze közéleti írásaimat, interjúimat, így ennek a vonulatnak

az íve is kibontakozhatna. Az ötlet idén vált valóra: a „kis színesnek" is tekinthető kötet (melyben csak két kifejezetten jogtudományi írás szerepel) a gondolati játéktól, morfondírozástól a köztársasági elnökhöz intézett levélig és interjúkban szabadra engedett dohogásaimig sok mindent tartalmaz, amely így, mint egy novellafüzér, kirajzolja az egyes írásokban rejlő világ teljes képét.

Ezek az 1986 és 2021 közötti szösszenetek az elszánt olvasónak talán azt is megmutatják, hogyan változott a kor, amelyben éltem, és hogyan változtam én is a korral: „Tempora mutantur, et nos mutamur in illis". Így ez a kis kötet három és fél évtizedes korkép, és egyidejűleg „kórkép" is a korról. Címe önként adódott: „Államcsínytevők" – 2021-ben már kérdőjel nélkül.

Budapest, 2021. február

Vörös Imre

Megjegyzés: Az ebben a kötetben közölt szövegekben egyes szavak az olvasószerkesztők által korrigált-stilizált, végül közzétett szövegektől kivételesen eltérhetnek, de ez az írások mondanivalóját nem érinti. – V. I.

1.

REMÉNYEK ÉS REALITÁSOK BUDA VISSZAVÉTELEKOR*

Buda visszafoglalása a magyar államszervezet történetében korszakos, több évszázadra kiható változásokat hozott. Impériumváltozásról volt szó a szó valódi értelmében, igaz, a magyar állam történetében nem az elsőről és nem is az utolsóról, mely történelmi kihívást intézett a magyar államisághoz, és fennmaradási készségét tette próbára.

Az *első* impériumváltozás kétségkívül Mohács. Voltaképpen meglepő, ahogyan a magyar államszervezet folyamatossága – ha erről nagyon tág értelemben egyáltalán beszélni lehet – a három részre szakadó ország körülményei között fennmarad. A katasztrófa által közvetített kihívásra meglepően jó, sőt az adott körülmények között feltehetően optimális válasz születik: nyugaton a királyi Magyarország, amely államszervezetében, intézményeiben – igaz, esetenként inkább csak a hagyomány erejéig és szimbolikusan, korlátozott szuverenitással, sokszor formálisan, mégis – fenntartja a középkori, szuverén ország államszervezetének nem elhanyagolható részét. Keleten pedig megszületik Fráter György és Bethlen Gábor zseniális találmánya: az Erdélyi Fejedelemség, mint a korabeli Európa számottevő, időnként pedig kifejezetten jelentőségre emelkedő államalakulata.

* *Jogtudományi Közlöny*, 41. évf. (1986) 8. sz., 388. o.

A *második* impériumváltozás: a török kiűzése, és ennek immár kétségbe vonhatatlan előjele: Buda visszafoglalása. Nem kevesen voltak, akik – nem úgy, mint néhány évtizeddel korábban Zrínyi Miklós – biztosra vették, hogy a középkori Magyarország helyreállításáról van csupán szó. Bethlen bizonyára nem kergetett volna illúziókat, hanem sürgősen hozzákezdett volna egy új, a megváltozott körülményekhez igazodó stratégia és államszervezet kiépítéséhez. Buda visszafoglalása ugyanis nemcsak azt jelezte, hogy nem a középkori szuverén magyar államiság és államszervezet helyreállításáról van szó, hanem azt is, hogy a felszabadításért, a török kiűzéséért a Habsburgok azon nyomban be fogják nyújtani a számlát. Az Aranybulla ellenállási záradékát eltörlő és a szabad királyválasztás jogáról lemondó pozsonyi országgyűlés már kézzelfogható, állam- és jogtörténetileg értékelhető, törvényben megfogalmazott jelét adta ennek.

De az impériumváltozás eléri az Erdélyi Fejedelemséget is. Bethlen Miklós önéletírásából, de a császári generális, Rabutin memoárjából is tudjuk, hogyan hívatta Rabutin egyenként magához a fejedelmi hatalom magját, a folyamatosság zálogát képező fejedelmi tanács tagjait, hogyan hintette el közöttük fenyegetéssel, ígérgetéssel a bizalmatlanság magvát. Az okos gyülekezet egymásra féltékeny, egymás iránt bizalmatlan, egymással marakodó és az új hatalom kegyeiért (egyelőre nagyon is bizonytalan körvonalú kegyeiért) marakodó főurak együttesévé hanyatlik, akiket Rabutin, és nyomában – már lényegesen súlyosabb következményekkel – a császári politika kedvére játszhat ki egymás ellen. Persze a Fejedelemség nem ettől szűnik meg (formailag

fenn is marad), hanem az európai hatalmi konstelláció teszi feleslegessé.

Ám az újabb impériumváltozás újabb kihívást jelent: hogyan tovább? És a válasz ismét meglepően helyes, bár – mint a Mohács utáni évtizedekben is – időigényes, és a Mohácsra adottól *lényegileg eltérő*. Buda visszafoglalása nyílegyenesen vezet a Rákóczi-szabadságharchoz, azon át pedig a szatmári békéhez. Negyedszázadra van szükség ahhoz, hogy az erőviszonyok tisztázódjanak, egyensúlyba kerüljenek ahhoz, hogy a magyarság egy voltaképpen elbukott küzdelemből kikovácsolja azt a reális kompromisszumot, mely – mint másfél évszázadra rá az 1848-es szabadságharc és az azt követő kiegyezés – alkalmas alapot képezzen egy új államszervezet számára, megteremtse a magyar államiság új kereteit két évszázadra.

A Habsburg-hatalom katonai erejével és Buda Habsburgok általi „elfoglalásának" realitásával szembeszálló Rákóczi-szabadságharc utólag nézve a maga európai összefüggéseiben, de a belső erőforrásokat nézve is, nyilván eleve reménytelen küzdelem volt. Az impériumváltozás kihívására a válasz most nem egy, a hagyományos államszervezet töredékeit fenntartó, és egy másik, új, fejedelmi hatalmat teremtő államszervezetben testesül meg, hanem egy olyan politikai kompromisszumban – Károlyi Sándor nevéhez fűződő, a modern történetírás által egyértelműen okosnak tartott kompromisszumban –, amely voltaképpen az eleve reménytelen küzdelem reálisan learatható gyümölcseit józanul és reálisan mérlegelve azért mégiscsak betakarítja (erre persze a küzdelem vállalása teremtette meg a lehetőséget). A szatmári béke helyreállítja az ország szuverenitását, amennyire ez az adott körülmények közötti legvégső

határig lehetséges, és létrehozza – a kiegyezés korai előfutáraként – egy olyan Magyarország államszervezeti kereteit, amely ugyan a Habsburg-birodalom részeként, de annak el nem hanyagolható súlyú részeként messzemenően különbözik attól, amely szerepet Magyarországnak Buda felszabadításakor szántak.

Impériumváltozás – reménytelen küzdelem – okos kompromisszum kéz a kézben, egymástól nyilván el nem szakíthatóan jelzi a magyar államiság lehetőségeit és kényszerpályáit 1848-ban is. Látható: a nagy ellenpárok nem Kossuth és Széchenyi, hanem Rákóczi és Károlyi, Kossuth–Széchenyi és Deák, ők állíthatók, de nem egymással szembe, hanem egymás mellé, mint ikerpárok.

Buda visszafoglalása így válik az új történelmi kihívás, nagy jövendő események – jelentőségében sem le-, sem túl nem becsülhető – nyitányává.

2.

HA ÉN BOXBERGI PARASZT LENNÉK*

Ez év tavaszán nagy izgalom előzte meg az NSZK-beli Szövetségi Közigazgatási Bíróság egyik ítéletét: tíz-egynéhány paraszt ugyanis beperelte a telküket a Daimler-Benz számára kisajátító közigazgatási szervet. A vállalat gépjárművei számára kívánt Boxberg környékén kísérleti

* *Élet és Irodalom*, 1987. november 21., 1. o.

pályát építeni, és mert ez munkaalkalmat teremt – így a határozat –, indokolt kisajátítani az érintett telkeket. A közigazgatási bíróság más véleményen volt: ilyen kisajátítási ok a kisajátítási jogszabályban nem szerepel, ezért a határozatot hatályon kívül helyezte. Jogászkörökben általános volt a vélemény: napok kérdése, és az ipari-tőkés körökhöz közel álló CDU-kormány javaslatot terjeszt be a tartományi parlament elé a jogszabály módosítására, bevétetve abba egy, a munkanélküliség enyhítésére vonatkozó passzust. De nem történt semmi, az ügy csendesen elaludt, pedig a módosítás simán átment volna: a CDU-nak kényelmes többsége van Baden-Württembergben. Csakhogy: jövő márciusban tartományi választások lesznek, és a kormányzatnak nem tenne jót, ha egy nagyvállalat érdekképviseleteként profilírozná magát. Így az ügy egy rövid hírrel zárult: a Daimler-Benz másutt keres magának helyet.

Ha én boxbergi paraszt lennék, valószínűleg nekem is eszembe jutna, hogy egy közigazgatási szerv kisajátítási határozata ellen a közigazgatási bírósághoz forduljak. De ha a boxbergi paraszt lenne az én helyemben, aligha jutna ez eszébe. Egyrészt ugyanis Magyarországon nincs közigazgatási bíróság. Másrészt a kisajátítási határozatot a rendes bíróságnál felül lehet ugyan vizsgáltatni, de csak a kisajátítás *összegét* illetően, *jogalapját illetően nem.* Magyarul: éppen azt nem lehet vitatni, hogy a kisajátításnak volt-e jogi alapja, törvényes volt-e. Igaz, a határozatot meg lehet fellebbezni a másodfokon eljáró szervnél (például a kerületi tanács v. b. szakigazgatási szerve határozatát a városi szakigazgatási szervnél), azonban a közigazgatás, az államapparátus hierarchikus felépítése folytán az ügy mégiscsak „házon belül"

végleg lezárul. Abba külső, pártatlan szervnek nincs beleszólása, a hibaszázalék így már elvileg is magasabb.

A dolog nálunk tehát *fordítva* van, mint Boxbergben: *nem általában* lehet felülvizsgáltatni a végrehajtó hatalom, a közigazgatási apparátus határozatait az erre rendelt bíróságnál, hanem csak néhány, a jogszabály által felsorolt esetben lehet kivételesen mégis bírósághoz fordulni. Az *okok* a negyvenes évek végére, az ötvenes évek elejére nyúlnak vissza. Az akkor kialakított és máig érvényes koncepció – tehát hogy a bíróság az államapparátus tevékenységét csak kivételesen kontrollálhatja – szervesen illeszkedett bele a hatalomgyakorlás új módjainak kialakításába. A „fényes szellőkre" következő fergeteg nagy iramot diktált. Nem volt mód arra, hogy az átalakítás teljes súlyát viselő állami-közigazgatási apparátus tevékenységét bírósági huzavona hátráltassa. A rendeleti kormányzásra való áttérés – mely gyakran a kivételes állapot velejárója – és a végrehajtó hatalom bírói kontrollja kizárta egymást. Képzeljük el, hogy ha a közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatának rendje általános lehetőségként fennmaradt volna, egy kuláklistára helyezési vagy egy kitelepítési határozat végrehajtása akár egy évig is elhúzódott volna! Ne feledjük: mindkettőt közigazgatási szerv hozta. Az egyetlen hathatós „biztosítékot" a felülvizsgálat kivételessé tétele nyújthatta, ezért viszont különleges („közigazgatási") bíróságra már nem volt szükség. A közigazgatási bíróságok a szocialista országokban rendre *megszűntek.*

Az okok tehát az ötvenes évekre nyúlnak vissza, a *következmények* viszont máig is hatnak. A bírósági kontroll megszűnése következtében az államapparátus a társadalom, sőt: az Országgyűlés fejére nőtt, aminek

tudatában is van. Ékes bizonyítéka ennek az adóreformmal kapcsolatos hivatalos megnyilatkozások tömege, amikor minisztériumi tisztviselők fölényesen, „szakértőként" oktatják ki a megadóztatandó hozzá nem értőket, mintha egy értetlenkedő gyerek zavarná teniszezni kívánó szüleit. Pedig ezek a tisztviselők közalkalmazottak, pontosabban kifejezve: *a köz alkalmazottai,* a köz fizeti őket, nevezetesen az adózó állampolgárok és vállalatok. Az előbbieknek azonban ezzel a ténnyel nem kell sokat törődniük: ők a kérdés eldöntésére az „illetékesek", pedig illetékességük még csak nem is választáson, hanem egyszerűen kinevezésen alapul.

Az államapparátus *folyamatos* külső kontroll híján *elkényelmesedett:* azt a módot ugyanis, ahogyan a választásokkal ráruházott hatalmat gyakorolja, csak a választásokkor lehet megítélni. De még ekkor sem az egész apparátust, csak annak választott vezetőit. Jól érzékelhető tehát eme időszaki kontroll mellett a folyamatos ellenőrzés, a közigazgatás konkrét döntései feletti állandó bírósági felülvizsgálat hiánya és ennek következményei. Igaz, a minisztert az Országgyűlés leválthatja, ami mégiscsak folyamatos kontroll, csakhogy másnap meg az Elnöki Tanács mentheti fel az újdonsült minisztert. A kör tehát bezárult.

Ha én boxbergi paraszt lennék, akkor bizonyára keresetet indítanék a közigazgatási bíróságnál a budapesti Gellérthegyen, a Gellért-szobortól kétszáz méterre építendő sorházak építési engedélyének felülvizsgálata érdekében. De beperelném a Prédikálószék környékén illetékes tanácsot is, ha építési engedélyt adna ki vízi erőmű építésére a Pilis hegység kellős közepén. Ha én boxbergi paraszt lennék, akkor bizonyára sokat akadékoskodnék:

annyit, hogy az már maga az anarchia lenne. Csakhogy a közigazgatási bíróságok tevékenysége eddig – tudomásom szerint – sehol sem fulladt anarchiába. A Boxberg-jogeset éppen ezt példázza. Ez persze nem „nézőknek" szóló „jogi eset", hanem felnőtt, értelmes ember módjára gondolkozó, jogait ismerni és azokkal élni is kívánó állampolgárokhoz szóló *jogeset.* Ma ugyanis minden gazda, és a Daimler-Benz is tudja, hogy milyen alapon lehet – pontosabban hogy milyen alapon *nem* lehet – telket kisajátítani Baden-Württembergben.

A jognak éppen ez a sajátossága: *előreláthatósága, kiszámíthatósága* adja nagy, felbecsülhetetlen társadalmi értékét. Azt a biztonságérzetet, amit más intézmény nem képes adni: biztonságérzetet ad az állampolgárnak, hogy mindenki, minden szerv csak arra és annyiban kötelezheti, amire és amennyiben erre a törvény lehetőséget ad. Ezt a biztonságérzetet hívják *jogbiztonságnak,* az olyan államot pedig, amely lehető teljességét nyújtja, jogállamnak. Minél többet nyújt, annál inkább.

Mert nemcsak a közigazgatási bíróságok nyújthatnak jogbiztonságot, hanem az *alkotmánybíróságok* is. Az NSZK-ban az idén végrehajtott népszámlálást a Szövetségi Alkotmánybíróságnál végződött per előzte meg. A statisztikai hivatal által összeállított kérdőívekről a bíróság megállapította, hogy a keresetet indítóknak van igazuk: a felteendő kérdések olyan beavatkozást jelentenének az állampolgárok magánéletébe, amely az NSZK alkotmányát sértené. A népszámlálást csak az ítéletnek megfelelően módosított kérdőívekkel lehetett lebonyolítani.

De nem kell feltétlenül Hegyeshalomtól nyugatra keresni kénkőszagú jogeseteket: az 1980–1981-es válságot

követően *Lengyelországban* létrehozták mind a közigazgatási, mind pedig az alkotmánybíróságot, és a kritikus szemű lengyel kollégák véleménye meglepően pozitív. Híressé vált határozatával az alkotmánybíróság megakadályozott egy kormányrendeletben kiadott lakbéremelést, mert a rendeletet alkotmányellenesnek találta. Azok a bérlők ugyanis, akik nem voltak hajlandók fizetni, pert indítottak a jogszabály és az alkotmány közötti összhang megvizsgálása érdekében. A bíróság kötelezte a kormányt, hogy három hónapon belül módosítsa a rendeletét úgy, hogy az az alkotmánnyal összhangban legyen, különben a jogszabály hatályát veszti. A probléma átnyúlik a közigazgatási bírósághoz is, hiszen a lakbéremelésről hozott – törvényes alapot nélkülöző – határozatokat közigazgatási szervek hozták. Vagy: *Jugoszláviában* az egyetemről kizárt hallgató ezt a határozatot megtámadhatja, de az oktató is követelheti előléptetését, ha az egyetem ezt elmulasztaná.

Miközben tehát gazdasági reformunk okán oly büszkék vagyunk arra, hogy a gorbacsovi reformok közül mi már állítólag sok mindenen „túl vagyunk", kiderül, hogy a társadalmi-politikai reformok terén is lassan, de biztosan szorulunk a szocialista országok között az élvonalból a fejlődés peremére. Gyakran hallani vezető beosztásban lévőktől, hogy nekünk – úgymond – nincsenek demokratikus hagyományaink. A közigazgatási bíróság egykori létezése mást mutat: *élő* demokratikus hagyományunk van talán kevés. De tegyük fel, hogy tényleg nincsenek: hát akkor mire várunk? Valamikor el kellene már kezdeni! De ki kezdeményezze például a közigazgatási bíróság felállítását? Ezt magától az államapparátustól nemigen lehet várni. (Jómagam másod-

SOMOGYI KÖNYVTÁR
95268
1881
SZEGED

állásban az IKV utcaseprője vagyok; a bérházunk előtti járdaszakaszra nézve vagyok „illetékes", minthogy nincs más, aki csinálja. Mégsem kezdeményezném az IKV-nál, hogy sürgősen ültessenek a nyakamra egy ellenőrt.) A közigazgatási bíróság felállítását az Országgyűlésnek kellene kezdeményeznie, helyreállítva ezzel is valamit a negyvenes évek végén, az ötvenes évek elején veszendőbe ment demokratikus hagyományból.

Hogy legalább húsz év múlva az unokámnak legyen annyi „jogtudata", mint a boxbergi parasztnak, a lengyel bérlőnek vagy a jugoszláv egyetemistának 1987-ben.

3.

A FERDESÉG DICSÉRETE*

BEVEZETÉS

Kiállítások megnyitójakor – így *Matzon Ákosról* is – gyakran hallani a már-már közhelyszámba menő megállapítást, miszerint a művész „korunk összetett, zavaros világát letisztított, redukált módon ábrázolja".

Hölgyeim és Uraim!

Én ebben nem hiszek. A világ ugyanis olyan, amilyen: egyszer zavaros, máskor pedig nyugodt; köszöni, jól van. Vagyis a világ nem valamiféle tőlünk független,

* Matzon Ákos festőművész kiállításának megnyitója – Budapest, 1995. november 6. In: MATZON ÁKOS: *Relief.* A művész kiadása, Solymár, 1997.

absztrakt jelenség, sorscsapás-szerű valami – amit ráadásul a művésznek, mint valami tisztítószalonnak, le kell tisztítania –, hanem a világ *mi magunk vagyunk.* A világunkat mi alakítjuk át saját akaratunkból és elhatározásunkból olyanra, amilyen. Nincs világ *an sich,* csak a mi világunk van – kinek-kinek (mint csigának a háza) a sajátja.

A művész és a világ ilyen merev elválasztásából és szembeállításából – gondoljuk csak meg – képtelen következtetés adódna. Feltéve ugyanis az állítás ellenkezőjét, azt, hogy a világ abszolút rendben van, akkor a művészi alkotásnak olyan jelentéstartalmat kellene tulajdonítani, hogy az, illetve a művész zavart teremt a különben oly unalmas világban! A megnyitó szavak funkciója ezért nézetem szerint nem az, hogy a művészt egyfajta purifikátorként állítsa be, és ebben a rátukmált szerepben olyan dolgokat, törekvéseket tulajdonítson neki, amelyekre álmában sem gondolt.

A megnyitó-köszöntő funkciója – úgy gondolom – az, amit a neves zeneszerző, *John Cage* ajánl a figyelmünkbe a *„Lecture on Nothing"* című írásában:

„Itt vagyok, és nincs mit mondanom.
Ha Önök közül bárki
meg akar érkezni valahová, az inkább menjen el
bármikor. Minekünk csend
kell; a csendnek meg az,
hogy tovább beszéljek"

1. LÉPÉSRŐL LÉPÉSRE

1.1. *Anthony de Mello,* az ismert jezsuita prédikátor – aki hosszú időt töltött Indiában, s ez nem is múlt el felette nyomtalanul – „*One Minute Wisdom*" (magyarul „A csend szava" címen jelent meg) című kis kötetében egyik „egyperces bölcsességként" a következőket meséli: „A tanítványok arról vitatkoztak igen hevesen, hogy mi az emberi szenvedés oka. Némelyik úgy vélte, hogy az önzésből származik... Voltak, akik azt gondolták, hogy azért szenvedünk, mert képtelenek vagyunk megkülönböztetni a valóságot a képzeletbelitől. Amikor a Mester tanácsát kérték, ezt mondta: »Minden szenvedés abból ered, hogy nem tudunk egyedül és csendben lenni!«" – de Mello tehát *a bölcsesség, a befelé tekintés* fontosságát ajánlja figyelmünkbe.

Tőle némileg eltérően *Cage* viszont a *belső csendre (silence)* épít.

1.2. Míg *Matzon Ákos a belső feszültségre.* Művei építőanyaga az önálló létre keltett forma és tér, persze nem közvetlen, mindössze közvetett, a szemlélő fantáziájának tág teret engedő utalásokkal, jelentésekkel. Alkotásai értelmezési kísérleteinél nem lehet figyelmen kívül hagyni ismét *Cage* figyelmeztetését: „A tárgy tény, nem pedig szimbólum", hiszen szerinte a jelentésnélküli a végső jelentés.

A kérdés tehát az: lehet-e, *van-e a tér és forma kialakításának valamiféle jelentése?* A válasz – *Walter Gropius*-szal –: IGEN. Gropius ugyanis rákérdez: „Mi a tér...? A végtelen teret ugyan átéljük a mindenséghez való tartozásunk folytán, de teret csak véges eszközökkel tudunk alkotni... Az ember intuíciója, a mindenségből táplálkozó metafizikai ereje által fedezi fel a belső látás, a víziók és megérzések anyagtalan terét."

Matzon, a festő művészete – ezt nyilván már sokan leírták és elmondták – az építészetre vezethető vissza – nem véletlenül, hiszen maga is onnan érkezett. Terek és síkok, színek és árnyékok kezelése nála nem véletlenül lépi át a tradicionális egydimenziós festészet világát, a formát kiemeli a síkból, utat vágva magának a kisplasztika és a szobrászat világába, ahol a nagy elődök mellett mindenekelőtt az apai hagyaték várja.

2. AZ ALKOTÁS

A művész alkotásai kétséget kizáróan két nagyobb gondolati vonulatot mutatnak fel:
az egyik a REND,
a másik: a LAISSEZ PASSER.

2.1. A rend

a) Matzon műveinek ebben a csoportjában a téma a *megfeleltetés,* az egymást kiegészítés, az egymásra rímelés. Kivágások: körök és négyzetek és egyéb formák alapvetően szimmetrikus szervezésével a festő a belső feszültséget a statikán keresztül juttatja érvényre. Ezek a művek formák és negatívjaik szembeállításai, ahol az elvégzett szembeállítás lezártsága, befejezettsége statikus megjelenítéshez, kiegyensúlyozott nyugalomhoz, a vágyva vágyott rendhez, a tökéletesség és lezártság plusquam perfektumához vezet, a sosemvolt vagy elvesztett harmóniához, amilyen a valóságban: az időn-

ként tényleg zaklatott világ valóságában alig fordul elő – *kivéve a tücskök ciripelésének zenéjét.*

b) A rendre, a tökéletesség teljességére orientált alkotások másik csoportja viszont a *dinamika* világába visz.

Matzon a statika világát nem szembeállítás, hanem *egymás mellé helyezés* révén hagyja el. Vonalak, síkok egymás mellé és egymásra helyezése összességében markáns irányt fejez ki, azonban ez az irány *túlnyomórészt ferde, csak kivételesen függőleges.* Ezeknek a képeknek a világa a csillagok felé törekvést igen emberközeli módon mutatja be: *ad astra* ritkán érünk el függőlegesen (ha egyáltalán). A felfelé irányuló robbanásszerű kitörés belső feszültsége ilyenkor kivételes erejű dinamikában ölt testet.

Emberközeli ez a kitörés: ki ne vágyna felfelé, egyre feljebb, egészen a csillagokhoz? És ki ne tudná, milyen ellentmondásos, küzdelmes az út, hiszen már önmagában véve is, a várható eredményt tekintve is kétesélyes: vagy sikerül, vagy nem. A ferde irány a felfelé vezető út keresésében ragyogóan jeleníti meg ezt a *kettősséget:* a végeredmény éppen úgy lehet „függőleges", mint „vízszintes", azaz éppen úgy lehet „landolni" a csillagok között, mint visszaesni a földre. Ez utóbbi nem feltétlenül kellemetlen, mindenesetre valamennyire kiábrándító.

A ferdeség dicséretét kell tehát elzengeni: egy ilyen irányú kitörési kísérlet nem kendőzi el annak nehézségeit és kockázatait, ugyanakkor sokat ígér: a sikert (is) ígéri, de mindenesetre annak reményét. Igen: úgy tűnik, hogy Matzon ezen alkotásaiban a *reményt* fogalmazza meg hangsúlyos optimizmussal. Pontosabban kifejezve a ferdeség ugyan nem a vakreményt, mindenesetre a remény realitását mutatja fel.

A művész gondolatvilága ugyanis a szembeállítások és egymás mellé helyezések dinamikáján keresztül *a bizonyosság és a bizonytalanság folyamatosan újrateremtődő dinamikus egyensúlyára,* ennek az egyensúlynak a megbomlásán keresztüli egységére utal. Az egység kifejezi a végleges lezártság és az egyidejű nyitottság egységét: robbanás, kitörés és az örök, a dolgokban immanensen benne rejlő, a „ferdeség" által érzékeltetett változás lehetőségének dinamikus – azaz: újra és újra megbomló, de újra és újra helyreálló – egyensúlyát.

Hiszen az egyensúly – még ha örökös mozgáson keresztül valósul is meg, tehát dinamikus – maga az *evangéliumi „örömhír":* semmi sem revideálhatatlanul végleges, semmi sincs megváltozhatatlanul lezárva, a világ – és benne az ember – sorsa nem megpecsételt sors. A sors éppen hogy nem vagy–vagy: vagy függőleges-áldásos, vagy pedig vízszintes-istencsapásos. A sors: *az emberi sors éppen „ferde":* mindig magában rejti az *esélyt,* amelyet megragadni és saját hasznunkra fordítani az ember legszebb – és persze legnehezebb – feladata. Ám éppen a sorsnak ezt a megragadását és hasznunkra fordítását nevezzük közhelyszerűen a világ és az emberiség, mindenekelőtt és elsősorban azonban *az egyes ember: az individuum kontinuus fejlődésének. Ez a megragadás a fejlődés* maga. A fejlődés lehetőségét üzenik a művész eme dinamikájukban el- és megragadó alkotásai.

Innen már csak egy gondolatnyi ugrás a művek másik nagy vonulata: a LAISSEZ PASSER.

2.2. A laissez passer

A neves közgazda: Adam Smith *laissez passer*-ja: a „megtörténni hagyni" érzése Matzonnál viszonylag *ritkábban* tör magának utat. Személy szerint hozzám mégis ugyanolyan közel állnak ezek a művek, mint a másik vonulat számbeli többségben lévő alkotásai.

Nem igazi konstrukciókat ajánl figyelmünkbe itt Matzon, nem is egyenes vonalakat és formákat, nem az általuk életre hívott terek igyekeznek igazukról meggyőzni. Ezek a képek mintegy lebegnek, folynak, helyesebben *tovalebegnek, tovafolynak.* Mint amikor a Duna csendes hullámaira felfeküdve lebegne a képeket szemlélő – lefelé vitetve magát a lassú sodorral egy olyan egységben ember és természet, ember és víz között, amely csak ritkán fordul elő. De talán még nem is lebegnek ezek a képek, csak *kezdenek lebegni,* mint amikor naplemente után az árnyékok megcsomósodnak a fenyők ágain. Matzon Ákosnak ebbe a kategóriába sorolható képei számomra még akkor is a legmelegebbek, a *legbensőségesebbek,* ha sötétebb tónusúak.

Olyan terrénumra hív itt a művész,
ahol statikával és dinamikával nem lehet mit kezdeni;
ahol az optimizmus és pesszimizmus fogalmai
alkalmazhatatlanok;
ahol a függőleges és vízszintes elveszti jelentőségét.
Itt csak beengedni, átengedni, odafordulni lehet, csak
olyan fogalmakkal lehet operálni, mint elfogadás,
empátia.
Olyan terrénumról van szó, ahol a dolgokat egyszerűen
hagyni kell megtörténni, a szó igazi értelmében:

laissez passer; ahol a belső feszültség
BENSŐSÉGESBE vált át. És ezzel elérkeztünk az
utolsó, a végső, a helyes válaszhoz.

3. AZ UTOLSÓ, A VÉGSŐ, A HELYES VÁLASZ

Matzon művészetének ez a *sokrétűsége* adja a kulcsot a – nézetem szerinti – helyes végső válaszhoz. Az a sokrétűség, amely a statika és dinamika között – mint a szendvics – magában rejt egy kevés lebegőt. A válasz keresésekor azonban ne feledjük *Thoreau* intését: „Az Igen és a Nem is hazugság. Az egyetlen igaz válasz: lebegni hagyni a dolgokat."

Lebegni hagyni: minden olykori rend és tökéletesség, minden olykori robbanás és feszültség ellenére, vagy amellett: lebegni hagyni a dolgokat. És mindezt megint figyelemmel *Cage*-re, aki szerint a zene problémája (a látvány) csak akkor oldható fel, ha a csendre (a látvány nem-létére) támaszkodik.

4. VISSZA A KEZDETEKHEZ

Így érkezünk vissza a *kezdetekhez,* a kiinduláshoz: a *csendhez,* a megélt vagy vágyott nyugalomhoz: Goethe, de Mello vagy Cage nyugalmához. És még tovább: Matzon Ákos belső és néha *bensőséges feszültséggel teli csendjéhez.*

Ő nem akarja a világot tökéletes formákra redukálni, tökéletessé hamisítani – aki ezt gondolja, azt hiszem, félreérti őt. Matzon a világot akarja ábrázolni olyannak, amilyen: hol kirobbanás-szerűen feszültnek, hol empatikusan lebegőnek, be- és elfogadónak.

Ő a világot – az ember világát, *tehát magát az embert* – akarja kifejezni olyannak, amilyen: hol zaklatottnak, hol pedig fenségesen nyugodtnak, *a csend magánvaló felkent királyának.*

4.

[OLVASÓI LEVÉL A HVG-NEK]*

„Továbbszolgáló alkotmánybírák" című cikkük arról a – hivatalban lévő alkotmánybírákat is érintő – tervről ír, hogy „az eredetileg 9 évre megválasztott AB-tagok újabb parlamenti megmérettetés és legitimáció nélkül kapjanak 3 évi jutalomjátékot". (*hvg*, 1998. január 31.)

A szerzőnek tudnia illene, hogy a választott tisztség olyan két felet feltételező közjogi viszonyt testesít meg, amely a választásra jogosult szerv által megejtett választással, és ennek a megválasztott általi elfogadásával jön létre. A törvény a választásnak csupán az általános, normatív feltételeit teremti meg, a választás pedig ezen alapuló egyedi – személyre szóló – aktus (ez esetben országgyűlési határozat). A két dolgot nem szabad összekeverni, amit jól mutat az is, hogy míg az alkotmánybírósági törvény módosításához nyílt szavazással a jelenlévő képviselők kétharmadának szavazata szükségeltetik, addig az alkotmánybírót titkosan és az összes

* *hvg*, 1998. február 7., 3. o., Levelezés-rovat.

képviselő szavazatának kétharmadával kell megválasztani. Egyedi választáson alapuló tisztség törvénnyel való meghosszabbítása tehát „fából vaskarika": a törvény nem választás, így azt elfogadni sem lehet. Törvénnyel tehát már csak ezért sem lehet egy alkotmánybíró megbízatását meghosszabbítani, a törvénnyel a 3 éves tovább-szolgálásra való megválasztás lehetőségét lehet megteremteni.

Az már a törvénymódosítás részleteit kidolgozó kormányzat felelőssége, hogy mit javasol az Országgyűlésnek. A választás egyedi aktusát megkerülő „meghosszabbítás" megítélésem szerint túlmenne a jogállamiság, a jó ízlés és a közéleti morál határain, a 9 éven túli alkotmánybírói működésem legitimitása pedig kétségbe vonhatóvá válna.

Vörös Imre
(Budapest, alkotmánybíró)

5.

150 ÉV – A SZÁMŰZÖTT KÖZJOG*

Közgazdászok gyakran emlegetik mostanában azt a fellendülést, amelynek a múlt század második felében Magyarország részese volt. Úgy vélik sokan, hogy – népe szorgalmának, szívós célratörésének és önuralmának köszönhetően – Magyarország napjainkban az 1867-es kiegyezés utáni *„gazdasági csoda" megismétlése* előtt áll – ha a nagy esélyt a költségvetés kiadási oldalának „osztogatásos" prostituálása révén el nem játssza. Jogászok gyakran emlegetik mostanában, hogy Magyarország népe: a magyarság és az együtt élő többi államalkotó nemzet – annak minden nehézségével és buktatójával együtt – *jogállamot* épít, olyan társadalmat, amelyben szabad polgárok maguk építik-rendelik maguk fölé a törvényeknek alárendelt államot. Úgy tűnik, hogy Magyarország – az 1989–1990-es „tárgyalásos", jogállami forradalom alapján – nemcsak gazdaságát, hanem társadalmát tekintve is csak a 100 évvel ezelőttihez hasonlítható fellendülés előtt áll. Mindez lehetővé teszi, sőt egyenesen provokálja, hogy 1848–49-nek egyrészt a kiegyezéshez való viszonyát, másrészt a korabeli közjogi fejlemények, az akkori alkotmány, a „jogállamiság" szempontjából történő értékelését feszegessük.

* * *

* *Magyar Hírlap*, 1998. március 14., 13. o.

A párhuzam kézenfekvő: *hogyan lett 1848-ból 1867*, amint hogy majd évtizedek múltán történészeink tárgyilagos választ fognak tudni adni arra: hogyan lett 1948-ból – 1956-on keresztül – 1990? Hogyan lett a – nyilvánvaló, ám történelmi léptékkel mérve, úgy látszik, csak látszólagos – vereségekből kielégítő, okos kompromisszum. Elképesztő, ám a jelek szerint – a középkori magyar állam bukása óta – eredményes ez a túlélési stratégia, amit gyakorolni persze nem a 19. században kezdtünk, hanem már a 18.-ban. A majtényi fegyverletételt éppen a Rákóczi-szabadságharc által lehetővé tett – most már *a realitásokat mindkét békét kötő fél számára helyesen tükröző – szatmári béke* követte. Lám: nem csupán Széchenyi és Kossuth – és a mögöttük álló koncepciók – „helyretételével" vagyunk adósak, de a szatmári békét megkötő *gr. Károlyi Sándort* is majdhogynem árulóvá „hallgatta agyon" a közvélemény – az önkéntes emigrációba vonuló Rákóczival szemben. Pedig Károlyi csupán megtette a lehetségest: learatta a fejedelem vezette elbukott szabadságharc learatható gyümölcseit. Miben áll hát a bukás? Tényleg elbukott a nagyságos fejedelem vezette küzdelem? *Pontosítsunk: annyi bukott el belőle, amennyi az adott bel- és külpolitikai erőtérben a realitások határain túl volt.* Ám a teljesülhetetlen vágyak irreális voltának elismerése (a szatmári békében vagy az 1867-es kiegyezésben) bukás lenne? Semmiképpen. Rákóczi Károlyi nélküli értékelése történelmietlen, egymás nélkül értelmezhetetlenek, hiszen az előbbi a feltételeket teremtette meg az utóbbi sikeres kiegyezéséhez. A küzdelem vállalása reménytelen helyzetbe szorítva, majd reális, bölcs, okos kompromisszum kötése: úgy látszik, Mohács óta időről időre ismétlődő feladata ez

Magyarország népének, amely a leckét meglepően jól tanulta meg.

Ez egy ilyen történelem, ez egy ilyen ország...: a – reálisan nézve – *eleve bukásra ítélt harc vállalása* (ha nincs más hátra), majd a győztes csaták után elvesztett háború, *a vereség „zárójelbe tétele", alkudozás, a győztes győzelmének* – abszurd módon – *feltételessé „csavarintása"*.

Pedig mintha 150 éve *nem tudnánk mit kezdeni* az 1848–49-es örökséggel. Amióta – függetlenségünk, demokratikus jogállamunk birtokában – nem lehet aktuálpolitikai célok szolgálatába állítani a 150 évvel ezelőtt történteket, mintha zavarban lennénk. Elhangzanak persze az ilyenkor szokásos díszbeszédek, de a protokoll mögött mintha az örökség kiüresedése fenyegetne. Csakugyan: mit éljünk át 1848 márciusának idusából, ha mára a napi politikai célokra való felhasználás „játékát" a történelem elvette tőlünk? Az ideológiai hivatkozási alapként már nem szolgáló 1848–49 azt a valóban fogas kérdést veti fel, hogy miről szóljon ma az ünnep, *mi annak a mához szóló üzenete.* Szóljon mindenekelőtt *a hősök előtti főhajtásról* – de csak erről?

* * *

1848–49 eseményeit a közvélemény javarészt elég pontosan ismeri, ám számos részletkérdés egyik-másik oldala még *tisztázásra szorul.* Márpedig – mint tudjuk – az ördög a részletekben rejtőzködik. Egyértelmű-e 1848 üzenete a maga teljességében 1998-ban? Aligha. Egyáltalán: nyugvópontra jutott-e a maga egészében a 150 évvel ezelőtti események leírása, súlyozása, különösen pedig értékelése 1998-ra? Bizonyosan nem. Az *ok* kézenfekvő.

A kiegyezés utáni évtizedek légköre *nem kedvezett* a kiegyensúlyozott, elfogulatlan véleményalkotásnak: a társadalmat a „nem engedünk a '48-ból" és a „67-esek" ellentéte, a forradalmat és szabadságharcot e két, a maga szép, egyszerű, nem túlbonyolított módján, fehéren-feketén ábrázoló felfogás uralta. Nem is lehetett ez másként, hiszen kortársak: egykori harctéri ellenfelek – egyébként nagyvonalú – együttéléséből, sőt: együttműködéséből alakult akkor a napi politika. De nem tudott a politikai aktualitások koloncától megszabadulni a 20. századi közvélemény sem: a trianoni trauma és az 1919-es proletárdiktatúra nemcsak az 1918-as őszirózsás forradalmat keverte rossz hírbe, de mindenfajta forradalom „gyanússá" vált. Mi sem példázza ezt jobban, mint a budapesti Országház előtti Kossuth-szobor – társadalomlélektanilag is jelzésértékű – sorsa. A 20. század első felének rossz közérzetét véste kőbe a kor ama – 1945 után eltávolított – szoborcsoportban: „megbántuk, kár volt..." – sugallta az alkotás. A helyére állított – ma is látható – mű történelmi tanulmánynak is beillik: ezen már minden a helyén van, a negyvenes évek második felének légkörét jól tükröző központi alak kezét felemelve mutatja az egyértelmű, problémamentes irányt. Hová? Természetesen: rohanunk a forradalomba. Minden tiszta, minden banálisan egyszerű: ha ész nélkül követjük a – *nota bene:* magunk fetisizálta – népvezért, baj nem érhet...

1848–49 öröksége azonban nem művészek, még kevésbé történészek és jogtörténészek „magánügye": alapvetően, meghatározóan fontos része a *nemzettudatnak,* Magyarország népe: a magyar és a többi államalkotó nemzet önértékelésének. Márpedig ezt az örökséget nem

mindig tudjuk – talán nem is lehet – egyértelműen kezelni. Jellasics horvát bán – a korabeli Magyar Királyság egyik legmagasabb közjogi méltósága – említése indulatokat kelt, de legalábbis zavarba ejt, miközben Zágráb egyik központi tere róla van elnevezve, szobrot is állítottak a nemzeti hősnek a horvátok. Az elmúlt évtizedekben joggal állítottuk párhuzamba az 1849-es orosz intervenciót az 1945 után „rendszeresítettekkel". Pedig Széchenyi naplójából tudjuk: Metternich már jóval 1848 előtt az orosz rendcsinálással fenyegette a nemes grófot – ja, kérem, a Szentszövetség... Így hát Széchenyit is jobban megérthetnénk; ő nem megőrült, éppen ellenkezőleg: pontosan tudta, hogy „mire föl" kap idegösszeroppanást 1848 kaotikus-zavaros őszén.

* * *

Mert valóban: *tudjuk-e közjogi-alkotmányjogi precizitással,* hogy hogyan alakult abban a kritikus másfél esztendőben az ország *közjogi-alkotmányjogi berendezkedése?* Az áprilisi törvények utáni fordulópont az iskolai történelemkönyvek szerint a Batthyány-kormány lemondása és a *Honvédelmi Bizottmánynak* a kormány maradványai mellé rendelése volt. Csakhogy tudjuk-e pontosan, hogyan alakult meg a Honvédelmi Bizottmány, és milyen közjogi viszonyban volt a kormánnyal? Úgy tűnik, hogy e fontos esemény alkotmányjogi leírásának, értékelésének a korábbinál nagyobb jelentőséget kellene tulajdonítani.

Aminthogy nem tulajdonítunk kellő jelentőséget annak a súlyos *lelkiismereti dilemmának* sem, amely elé az újonnan felállított önálló honvédseregnek a korábban

a császári seregben szolgáló *tisztjei* kerültek. A szatmári béke óta nem létező önálló magyar haderőnek (csakúgy, mint az önálló magyar pénzügyminisztériumnak) a létrehozatala az áprilisi törvények lényeges vívmánya, az azok alapján létrejövő új dinasztikus–magyar közjogi viszony egyik igen fontos eleme volt. A képlet egyszerű volt addig, ameddig a koronás fő: Ferdinánd magyar király és a magyar kormány intézkedései nem kerültek ellentétbe. A király által főparancsnokká kinevezett Jellasics megindulása Buda ellen azonban súlyos lelkiismereti konfliktusba sodorta tisztjeinket: esküt tettek a királyra, ám utasítást kapnak az általa kinevezett kormánytól is – ellentét esetén kinek engedelmeskedjenek. A *királyra tett eskü* – és egyáltalán: az eskü – morális és jogi súlya akkor (egészen 1944-ig) igen nagy volt. Az esküszegés nemcsak jogi értelemben vonta maga után a felségárulás bűncselekménye miatti jogi felelősségre vonást, hanem erkölcsileg is súlyosan ítélte meg a közvélemény (demokratikus, alkotmányos jogállamunk talán ismét helyére fogja tenni az Alkotmányra és a törvények betartására tett eskü megtartásának – kimagyarázkodást nem tűrő – kategorikus imperatívuszát). *Lenkei százados* bátor döntését – Petőfi nyomán – meglehetősen leegyszerűsítve építette be a közvélekedés a nemzettudatba, azonban jobban megérthetjük az ő dilemmáját, ha emlékezetünkbe idézzük: Lenkei lépésével, szolgálati helyének önkényes elhagyásával az akkori katonai törvények szerint (és a maiak szerint is) súlyos törvényszegést követett el. Ő tudta, hogy hadbírósági eljárást von a fejére hazatérésével – és joggal. Lenkei a császári hadsereg tisztjeként állomásozott külföldön annak kötelékében. Álforradalmi ideológiával ne „gyaluljuk simára"

jogi göcsörtökkel teli helyzetét, súlyos kétségeit – de *ne bagatellizáljuk a törvények és a forradalom, a szabadságharc konfliktusát sem.*

Mert erről is üzen a mának március idusa.

* * *

1848–49 hőseinek bátor kiállását, az általuk vállalt *jogi és politikai felelősség súlyát* aligha lehet e konfliktusok kellő figyelembevétele nélkül értékelni. A közvéleményben a mai napig hiányzik annak a bonyolult, sokszor kaotikus *közjogi-alkotmányjogi változás-sorozatnak a mibenléte,* amely 1848–49 forgatagában rázuhant az országra. Pontos választ tudunk-e adni arra a kérdésre, hogy például Ferdinánd lemondása mit változtatott a királyra tett eskün, figyelemmel arra, hogy a török kiűzése után a szabad királyválasztás jogáról való lemondás és a Habsburg-ház trónöröklési jogának a magyar országgyűlés általi törvénybe iktatása voltaképpen „kiszámíthatóvá" tette a következő király személyét – a nemzet mást, mint a dinasztikus trónörököst, nem is koronázhatott meg.

Vagy: *Móga altábornagy* tétovázását Jellasics nyomában a magyar–osztrák határon még meddig fogjuk „tehetetlenségével" magyarázni? Lássuk be: Móga többszörösen súlyos helyzetbe került. Egyrészt át kellett lépnie Ausztria határát, mely ország bennünket nem támadott meg: Jellasics Buda felé vonulása legfeljebb magyarországi belső polgárháborús csetepaténak minősülhetett a nemzetközi jog szempontjából, de nem tette jogossá a másik állam területén való üldözését. Hogy a magyaroknak segíteni kellett volna a bécsi forradalmároknak? Ez tiszteletre méltó és nemes gondolat, ám az meg Ausztria belső

ügye volt. A világforradalom – az országhatárokra tekintet nélküli, azokon túlnyúló „elvtársi" segítség – egy évszázaddal később jött divatba... Ha Jellasics történetesen az akkori Oroszország részét képező lengyel területekre menekül, akkor oda kellett volna Mógának betörnie? És egyáltalán: egy ilyen hadjáratnak mi lett volna a stratégiai-külpolitikai célja? Ferdinánd: a koronás fő, a legitim magyar király végigkergetése Ausztrián – Európa szeme láttára? Igaz: a dinasztia éppen az áprilisi törvények de facto visszavonásán dolgozott, de ez elég ahhoz, hogy a haderő átlépje az országhatárt?

Vagy nézzünk szembe a Görgey vezette *feldunai honvédsereg váci proklamációjával.* Egyszer tisztázni kellene, hogy milyen – a hadjárat katonapolitikai céljait alapvetően érintő – közjogi-alkotmányjogi kérdéseket vetett fel a diadalmasan előrenyomuló honvédsereg tisztikara 1849 elején. Ne feledjük: nemcsak *Görgey* és tisztjei, de *a magyar politikai elit* is megosztott volt abban a kérdésben, hogy meddig lehet-érdemes elmenni (az örök magyar dilemma Mohács óta...). Árulkodó az a zavar, amely a közvéleményben Görgey személyét még mindig körülveszi: utcát már elneveztek róla a közelmúltban, szobra – méltó helyen mindenesetre – nincs. Pedig alakja – a harc gyümölcseit bölcsen betakarító Deák mellett – Károlyi Sándoréhoz hasonló helyet kellene hogy elfoglaljon a történelemben.

* * *

Mintha az eltelt 150 év *egyoldalúan egyetlen kritériumot* állított volna 1848–49 értékelésének tengelyébe: a forradalom mellett vagy ellen? Pedig 1848 – ezt ne feledjük –

jogállami forradalom volt, amely szabadságharcba nőtt át akkor, amikor a vívmányok megvédése ezt elkerülhetetlenné tette. A magyar politikai és katonai vezetésnek – és tagjainak személy szerint is – állandóan azt kellett mérlegelniük, hogy Magyarország alkotmányos jogállam, melynek közjogi berendezkedését saját – számos törvényben, így mindenekelőtt a Pragmatica Sanctióban és az áprilisi törvényekben lefektetett – alkotmánya rögzíti. Ennek betartása a királyon éppen úgy számon kérendő, mint saját magukon. Dilemmájuk ettől még súlyos volt: a király alkotmánysértő lépései – kinevezés miniszteri ellenjegyzés nélkül stb. – feljogosítják-e az adott pillanatban a magyar kormányt és a honvédsereg vezetését arra, hogy hasonlóképpen letérjenek az Alkotmány alapjáról.

Az 1948 és 1989 közötti 40 év hivatalos vélekedésének (és részben történetírásának) – érthetően – nem volt a szíve csücskében a *jogászi-alkotmányjogi szőrszálhasogatás.* Pedig e nélkül – a Magyar Királyság közjogi-alkotmányjogi berendezkedése viharos, néhol szinte követhetetlen változásainak beható, aprólékos ismerete nélkül – nem leszünk képesek – aminthogy eddig sem voltunk képesek – 1848–49 hőseinek tetteit, véleményét, belső lelkiismereti konfliktusait a közjog, az alkotmányjog – beismerem – *hűvös, személytelenül tárgyilagos mérlegére tenni.* Enélkül viszont megérteni sem fogjuk tudni őket. Marad – mint a mai iskolai történelemkönyvekben – a „forradalmár", vele szemben pedig a „megalkuvó", „tétovázó" sehová sem vezető kliséje, nemzettudatunknak, önértékelésünknek ez a 21. századra áthúzódó, már-már krónikussá váló zavara – melynek megható, ám elkeserítően gyermeteg, torokszorongatóan téves példája Kossuthnak *Illyés Gyula „Fáklyaláng"*-jában megformált alakja.

Márpedig ne feledjük: ha Magyarország népe nem képes tárgyilagosan *megismerni a múltját,* akkor nem képes *megérteni jelenét, és nem tudja tervezni jövőjét sem.* Hiszen Széchenyi és Kossuth sem értelmezhető-érthető egymással szembeállítva, csak „kéz a kézben", aminthogy Deák is csak kettejükkel kontextusban, művük „beteljesítőjeként" nyeri el helyét a magyar történelem Pantheonjában.

Ez egy ilyen történelem, ez egy ilyen ország...

* * *

Most azonban *történelmi alkalomról* van szó: arról, hogy az 1848–49-et érintő részleges zavarodottságból, önértékelésünk esetenkénti kétségeiből az új évezred küszöbén mintha *módunk lenne kilépni.* A kor az újragondolásra, a közvélemény átformálódása számára kivételes lehetőséget kínál: közjogász szemmel (is) mérlegre tenni a 150 évvel ezelőtt történteket, a szereplőket: az országot terhelő közjogi-alkotmányjogi konfliktusok összefüggésrendszerében – *sine ira et studio.* Mert a helyzet ma gyökeresen más, mint 150 év óta bármikor: Magyarország független ország, sorsáról önállóan dönt. A minden esemény megítéléséhez szükséges történelmi távlat megléte mellett így megszűntek azok az okok, amelyek 1848–49 történéseinek és szereplőinek napi politikai célokra való felhasználását – amint az a múltban annyiszor megesett – lehetővé tették. Az a sorsdöntő eseményekkel teli másfél esztendő: 1848–49 ma már a történész és a jogtörténész *tudományos* – ha úgy tetszik:

szenvtelen – objektivitásával vizsgálható, leírható, elemezhető és értékelhető. Ma már 1848–49-et és szereplőit – éppen a politikai aktualitások céljaira való kisajátítás értelmetlensége okán – egy ilyen vizsgálattal nem lehet „deheroizálni", legfeljebb emberközelbe hozni: vívódásaikkal, a törvényekre, a királyra tett esküvel, alkotmányos meggyőződésükkel és kétségeikkel együtt. Nekik tényleg naponta kellett szembenézni az emberhez méltatlan dilemmával: a törvényeket tisztelem és betartom, de hol van az a pont, amikor a törvénytisztelet a haza pusztulásához vezethet. A Magyar Királyság közjogi szerkezete folyamatos változásaiba – mint keretbe – való beágyazás nélkül cselekedeteik értékelése mintegy a „levegőben lóg", tényleg csak egyik vagy másik ideológia igazolására szolgálhat. Ma a 150 évvel ezelőtti eseményeket újból megfontolás tárgyává tehetjük – a gondolatmenetet egészen 1867-ig kiterjesztve, hiszen ami március idusán kezdődött, 18 év múltán: a kiegyezéssel ért véget.

Ez egy ilyen ország, ez egy ilyen történelem...

Tizennyolc év történelmi mércével mérve nem is olyan hosszú, különösen ha – minden ellentmondásával, gyengéivel együtt – fellendülést hozó kompromisszum követi. Mert Magyarország – ha a teljes függetlenség, a középkori Magyar Királyság helyreállítása a kor bel- és nemzetközi politikai viszonyai között nem is volt reális elképzelés – Ausztria és a Habsburg-dinasztia számára *éppolyan nélkülözhetetlen volt, mint fordítva.*

A – kétségtelenül még elrontható – 21. századi fellendülésünk és Európához csatlakozásunk küszöbén aligha nem ezekről is üzen március idusa.

6.

LEVÉL GÖNCZ ÁRPÁD KÖZTÁRSASÁGI ELNÖKNEK

Dr. GÖNCZ Árpád
a Magyar Köztársaság Elnöke
részére
Budapest

2000. július 12.

Tisztelt Köztársasági Elnök Úr,

engedje meg, hogy magas tisztségének lejártával köszönetet mondjak azért a fáradságot nem ismerő munkásságáért, mellyel e felelősségteljes megbízatásában átsegítette-átkísérte Magyarország népét a 20. század e fájdalmasan gyönyörűséges utolsó évtizedén. Meggyőződésem, hogy tevékenységének mérlege nem egyszerűen kiemelkedően pozitív: miközben mércét állított önmagának, megmintázta azt a formátumot, amihez a jövendő köztársasági elnökeit mérni fogják. Megtiszteltetés és szerencse az országnak, hogy az Ön személyében olyan ember állította fel ezt a mércét, akire méltán fog az utókor példaként hivatkozni.

Személyes élményemként engedje meg, hogy elmondjam: a múlt héten egy európai jogi konferencián vettem részt Brüsszelben, ahol az egyik cseh professzor-kolléga a prágai Károly-egyetemről megjegyezte: nem lesznek könnyű helyzetben az Ön utódai. Azt hiszem, hogy egy feladat ellátásának, egy tisztség viselésének könnyűsége vagy

súlyossága személyhez kötött: az Ön személyének legmélyebb mélységeiből – ha nem is könnyedén, de – önként adódott az a gerincesség, szelíd határozottság és emelkedett öntudat, ahogyan az örömöket és a nehézségeket kezelte – névértékükön. Ezt megítélésem szerint nem utánozni kell, hanem csak bízni lehet benne, hogy a mindenkori köztársasági elnököknek személyiségük legmélyéről jön majd meggyőződésük, és az annak megfelelő korrekt, következetes cselekvésük. Nem fognak mást mondani, mint amit gondolnak, ha pedig nem mondhatják azt, amit gondolnak, akkor hallgatnak. Mint Ön, Elnök Úr.

Tisztelt Elnök Úr!

Személyes megjegyzésként hadd utaljak megbízatásának első kilenc évére, melyet mint volt alkotmánybíró, magam is közvetlen közelről, úgyszólván Önnel együtt megélhettem. E kilenc év is – nemcsak a Köztársaság kívülálló polgárának megítélése – mondatta velem a fentieket. Éppen ezért tekintettem alkotmánybírói tevékenységem méltó lezárásának azt a szép kitüntetést, melyet az Ön kezéből vehettem át. Azt a szép délelőttöt – hármasban Önnel és feleségemmel –, amíg élek, megőrzöm emlékezetemben.

Tisztelt Elnök Úr!

Engedje meg, hogy megbízatása lejártával ismételten köszönetet mondjak a Köztársaság Elnökeként az ország érdekében végzett működéséért, további tevékenységéhez pedig jó egészséget kívánjak, amihez mindazonáltal „rásegítésként" jót tesz, ha Önre és kedves feleségére, Zsuzsa asszonyra Isten áldását kérem.

Tisztelettel:

Vörös Imre

7.

A HATALOM HÍVSÁGOS HATÁRAI*

Azt szokták mondani, hogy *a piac immanens vonása a bizonytalanság.* Ez annál inkább igaz, mivel enélkül nem lenne értelme a gazdasági versenynek sem. Ezért nevezi a német versenyelmélet a gazdasági versenyt „felfedezési folyamatnak" (Entdeckungsverfahren). Egyszóval: a dolgok összefüggenek. Lehet ugyan kívülről, államilag, mesterségesen „biztonságot" vinni a gazdaságba, de erről nekünk bőséges – négy évtizedes – tapasztalatunk van: a „szocialista tervgazdaság" biztonsága a temetők biztonságát garantálta. A bizonytalanság tehát a piacgazdaság lételeme, alapvető létformája, a piacgazdaság ettől és a gazdasági versenytől az, ami. Ettől persze az állam nemcsak a politikai, hanem a piacgazdasági folyamatoknak is aktív résztvevője, terelője – hogyan is lehetne ez másként a 21. század hajnalán. A kérdés csak az, hogy *hogyan.*

A piacgazdaság és a parlamentáris demokrácia ugyanis szorosan összefüggenek. Alkotmányunk Preambuluma a következő szavakkal kezdődik: „A többpártrendszert, a parlamenti demokráciát és a szociális piacgazdaságot megvalósító jogállamba való békés átmenet elősegítése érdekében..."

* *Üzleti Hét – a „Bank és Tőzsde" melléklete,* 2001. január 8., 7. o.

És tényleg: a piacgazdaság feltételezi a parlamentáris demokráciát, de utóbbi sem képzelhető el tervgazdaságban. Pontosabban: a piacgazdaság még elvegetál, sőt: bizonyos határok között és behatárolt ideig akár még fejlődőképes is diktatórikus államberendezkedés keretei között, de politikai demokrácia egy percig sem létezhet tervgazdaságban. A tervgazdaság ugyanis nemcsak a tulajdont és az alkotmányjogban intézményesített tulajdonhoz való jogot tagadja, hanem – mint az egyéni autonómia, önrendelkezés és saját felelősségre történő jövő-alakítás garanciáját – következésképpen tagadja mindazt, amit a tulajdon egyébként – az előbbiek szerint – járulékosan garantálna. A piacgazdaságba történő, a 20. században intézményesült állami beavatkozás ezért az államot mintegy *lézeres sebészkéssel operáló agysebészt* fogja fel, a beavatkozás mértékét pedig patikamérlegen méri ki. Az önkényesség ugyanis nemcsak a piacgazdasági folyamatokat zilálja szét előbb vagy utóbb, hanem csorbítja a gazdasági folyamatok vállalatok és munkavállalók általi előreláthatóságát; előbb vagy utóbb a jogalkotásban is megjelenik, mégpedig szükségképpen a kiszámíthatóságot lerontó, jogbizonytalanságot teremtő döntések révén. Ez természetes következmény, hiszen a rögtönzés adott esetben szükségszerűen vezet jogbizonytalansághoz – a jogbiztonság viszont az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint alkotmányos értékünk: az Alkotmány 2. § (1) bekezdésébe foglalt jogállamiság alapvető attribútuma.

Bácskai Tamás a *„Bank és Tőzsde"* egyik 2000. évi őszi számában a kiszámíthatóságot a kormányok erkölcsi tőkéjének nevezi. Joggal. A mostani kormánnyal kapcsolatban gyakran hangzik el a „hatalomkoncentráció"

vádja: a „kancellária" létrehozatala – vélik sokan – csorbítja a miniszterek tényleges szerepét, akik gyakran csak mintegy tanácsadói szerepet látszanak játszani a kancellárián: a miniszterelnöki hivatalban meghozott döntések tekintetében. A miniszterelnöki hivatalt immár miniszter vezeti, úgy látszhat tehát, hogy a Magyar Köztársaságnak is kancellárja van.

„Kancellárom, kancellárom!" – sóhajtozik a népszerű gyermekmesében, a *Süsü, a sárkány*-ban az öreg király. Tényleg: kinek a kancellárja a kancellár, hol itt a király, van-e egyáltalán valaki, és ha igen, ki van a kancellár fölött? Miért tölti el a közvélemény egy részét szent borzalommal az erős miniszterelnöki hivatal, és mi ennek az aggodalomnak a törvényes, alkotmányi alapja?

A magyar közjogi berendezkedés a végrehajtó hatalom tekintetében *a miniszterelnök erős pozícióján nyugszik.* Az Alkotmány 33/A §-a szerint a kormány megbízatásának – az Országgyűlés bizalmának megingásán alapuló [f) pont] – megszűnése a miniszterelnöki megbízatás megszűnéséhez van kötve. Ez több dolgot jelent. Egyrészt azt, hogy nem lehet külön miniszterelnököt buktatni úgy, hogy a kormány tagjai helyükön maradjanak – a miniszterelnök megbuktatása egyben kormánybuktatást is jelent, amit ezért az Országgyűlés, különösen a mindenkori ellenzék alaposan meg kell hogy gondoljon. Ezzel függ össze másrészt az, hogy a kormány megbuktatása az említett 33/A § f) pont szerint csak úgy lehetséges, ha a miniszterelnöktől a bizalmat megvonják, *és* egyidejűleg új miniszterelnököt választanak. Harmadrészt azt jelenti ez a konstrukció (a német közjogból átvett ún. konstruktív bizalmatlanság intézménye), hogy a bizalmatlansági indítványhoz mellékelni kell a miniszter-

elnöki tisztségre újonnan jelölt személy megjelölését is. Lehet, hogy ezzel a mindenkori miniszterelnök és rajta keresztül a kormány „be van betonozva", de a kormánybuktatás megnehezítése Magyarországon Közép-Európában alighanem példa nélküli *stabilitást* teremtett a választások közötti időszakban. A négyévenkénti választásokon viszont mód volt a kormány leváltására, ami – menetrendszerűen – meg is történt.

A *német* közjogi intézményrendszerből átvett (és a weimari köztársaság bukásához vezető állandósult kormányválságokból levont következtetésként a második világháború után megteremtett) intézmény: a konstruktív bizalmatlansági indítvány tehát nyilván értékelés tárgyává tehető, vitatható, azonban tagadhatatlanul a magyar közjogi intézményrendszer szerves része, a végrehajtó hatalom szervezeti-működési alapja. Alapvetően ettől – vagy ettől is – erős a miniszterelnök pozíciója, ezért jogos a párhuzam a német kancellárral. Csakhogy a német kancellár és a hozzá szervezett kancellári hivatal (élén miniszterrel) a német közjogi intézményrendszerbe beágyazottan intézményesül és működik, melynek szerves része *a szövetségi államberendezkedés.* A tartományok nemcsak önálló kormánnyal, alkotmánybírósággal, bírói szervezettel stb. rendelkeznek, hanem saját képviseletük van: ez a *második kamara,* a Szövetségi Tanács (Bundesrat). A Szövetségi Tanácsnak komoly szerepe van a *törvényalkotási* folyamatban, adott esetben leblokkolhat kormányzati szándékokat, így komolyan befolyásolni-korlátozni képes – a Szövetségi Gyűlés-beli (Bundestag-i) többséggel és az ezt kifejező kormánnyal szembeni egyfajta ellensúlyként és fékként – a kormányzat mozgásterét.

A kétkamarás rendszer – amelyben a második kamara a szövetségi rendszerből fakadó *regionális* érdekeket jeleníti meg – lényegi tartozéka ezért az erős kancellári pozíciónak, illetve az azt biztosító konstruktív bizalmatlansági indítványnak. Ugyanez a helyzet a nyolcmilliós lélekszámú *Ausztriában,* ahol pl. egy közszállítási törvénytervezet elfogadását akadályozta meg a második kamara a '70-es években úgy, hogy a tervezetet végül is csak szabványként (!) lehetett kodifikálni. *Franciaországban* a végrehajtó hatalmat az alkotmány megosztja a köztársasági elnök és a miniszterelnök között, így az erős elnöki pozíciót megfogalmazó ún. fél-prezidenciális köztársaságban szó sincs arról, hogy a köztársasági elnök a miniszterelnök, a kormány ellensúlya nélkül valamiféle ellenőrizetlen túlhatalomra tenne szert.

Magyarországon más az Alkotmány által intézményesített konstrukció: kancellári rendszer van konstruktív bizalmatlansági indítvánnyal, viszont nincs szövetségi rendszer második kamarával, de a végrehajtó hatalomnak a köztársasági elnök és a miniszterelnök közötti, a franciához hasonló megosztásáról sincs szó. A magyar miniszterelnök 1998-ban *az Alkotmány és a törvények keretei között* és azok tiszteletben tartásával erősítette meg a saját pozícióját, valamint a miniszterelnöki hivatal hatáskörét és szervezetét, hozta létre a minisztériumi referatúrák rendszerét. Látni kell, hogy mindez a magyar alkotmányos rend „kalapjában" benne van, csak a korábbi kormányok a lehetőséggel *nem éltek.*

A „hatalomkoncentráció" politológiailag ugyan tény, azonban logikus és alkotmányos következménye, fejleménye a magyar közjogi rendnek: nem is annyira

a hatalom összpontosításáról, hanem inkább a – koncentrált – hatalom alkotmányos *gyakorlásáról* van szó.

Másként fest a kép, ha ezt a hatalomgyakorlást nem az Alkotmánnyal, hanem a *piacgazdaságra gyakorolt hatásával* vetjük össze. Nem vitás, hogy a hatalomkoncentráció a gazdaság területén *is* érezhetővé vált. A magánnyugdíjpénztárakba befizethető összeg korlátozása, a lakástakarék-pénztárakkal kapcsolatos állami hozzájárulás csökkentésének terve polgárok/fogyasztók és vállalatok közötti tartós szerződéses kapcsolatokba avatkozik bele, ahol pedig a bizalmi elv a szerződéskötés alfája és ómegája. Nyilvánvaló, hogy ezek a lépések a magáról *autonóm módon* gondoskodni kívánó, a törvényekben középtávon is bízó, saját felelősségére jövőjét tervező polgár és vállalkozó mintáját, mint a parlamentáris demokrácia és a piacgazdaság konstrukciójának alapjául szolgáló szuverén személyiséget (az ő – Alkotmányba foglalt – emberi méltóságával együtt) ássák alá. Azt sugallják az éppen hogy a saját lábára (is) állni kívánó, alattvalóból végre polgárrá emelkedő embernek, hogy a Magyar Köztársaságban az ő saját törekvései nem egyenrangúak az állami gondoskodással, majd helyette az állam megszervezi az ő nyugdíját, támogatja az őáltala lakásépítéshez igénybe vett hiteleit. Mégpedig sokkal jobban, mintha a polgár problémái megoldását szabad belátása szerint (vagy legalábbis részben eszerint) a maga egyedi körülményeire szabva, egyedi döntése alapján egy speciálisan erre a célra alakult vállalkozással (magánnyugdíjpénztárral, lakástakarékkal) való alku, szerződéskötés útján keresné.

Az önmagáról való gondoskodás eme cseppet sem leplezett *állami leértékelése* a magánkezdeményezésre

alapozott piacgazdaság egésze számára is kedvezőtlen általános üzenet. Kódoltan azt tartalmazza, hogy az állam jobb, mint a profitra törekvő csúnya pénzintézet, az elbizonytalanított polgár pedig ne sokat morfondírozzon: tegye sorsa alakítását az állam és az őt egyre inkább egyedül megjeleníteni kívánó kormány kezébe.

A piacgazdaság szempontjából *rosszabb* a helyzet azonban akkor, ha a kormányzati önbizalomnak a fentebb említett fékek és ellensúlyok nélküli kancellári konstrukcióból adódó törvényes „tengése" – politológiailag-szociológiailag-gazdaságpolitikailag azonban legkevésbé sem aggálytalan túltengése – *intézményi* változtatásokban vagy *árpolitikai* rögtönzésekben ölt testet.

A *Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsa* státuszának tervezett gyökeres módosítása az egész Hivatal függetlenségének megszüntetését vetíti előre, pedig a Hivatal és a Versenytanács a magyar gazdasági alkotmányosság egyik garanciája, a gazdasági jogállamiság biztosítéka, így függetlenségük esetleges megnyirbálása, netán felszámolása szembemegy az európai versenyhatóság „bíróság-szerű jogalkalmazási" modelljével. Azzal az európai jogi modellel, amelyre 1990-ben a Gazdasági Versenyhivatal létrehozatalát alapozták, és amely egész Európában, az Unió minden tagállamában áttört. Alapvető félreértés azt hinni, hogy a gazdaságba való versenypolitikai beavatkozás nem egyéb egy hivatali rutin-döntésnél, pl. egy építési vagy egy KÖJÁL-engedély kiadásánál.

Az *árpolitika* szempontjából a 2000. év a gyógyszerárakkal kapcsolatos esztendő és a gázár-konfliktus éve volt. Az előbbi termékcsoportban a halogatás és az azt lezáró árbefagyasztás bizonytalanította el az érintett

vállalkozói kört, az utóbbi tekintetében pedig felvetődik az alkotmányellenesség kérdése (különösen az után, hogy a MOL által indított perben hozott elsőfokú – nem jogerős – bírósági ítélet ebbe az irányba tolja el a kormányzati lépés esetleges problematikusságának megítélését). Várhatóan fel fog merülni ugyanez a kérdés – ti. hogy a hatósági árat a kormányzat mint árhatóság a törvényesen előírt módon képezi-e – a távhőszolgáltatás, sőt valószínűleg az egész energiaszektor tekintetében is.

Törvényes, de aligha van összhangban a piacgazdaság kínálta átláthatósági lehetőséggel az autópálya-építésnél vagy a Postabank eladásánál a versenyeztetés, a nyilvános értékesítés mellőzése. A kérdés megint nem az, hogy egy ilyen lépést meg lehet-e tenni, hanem az, hogy piacgazdaságban *érdemes-e megtenni.* Úgy tűnik, hogy tartósan nem lehet szembemenni a piacgazdaság törvényszerűségeivel, alapvonásaival, alapvető működési szabályaival. A következmények ugyanis gyakran kívül esnek a konstruktív bizalmatlansági indítvány–kancellári köztársaság kontextusán.

A *tőzsdére* gondolok például. A MOL-részvények árfolyamát a gázárak körüli huzavona, annak ismételt pertraktálása, hogy a gázüzletág milyen veszteségeket okoz (és hogy majd a kormány megvásárolja a gázüzletágat, és majd valakinek továbbadja!), a „pincébe" lökte. Meg is indultak a támadások az olcsó részvények felvásárlása útján a ma még nem kis részben magyar tulajdonú, a régióban is sikeres, jegyzett óriásvállalat külföldiek általi felvásárlására. Félreértés ne essék: nem a külföldiekkel van bajom, hanem azzal, hogy egy jelentős részben magyar tulajdonú vállalat részvényeinek árfolyamát egy hazai intézkedés meggondolatlanul

„határozott" fellépése löki a mélybe. Értem én, hogy az inflációs prognózist szeretné a kormány tartani, csak hát piacgazdaságban ennek nem ez a módja.

Mint ahogyan a hajnal hasadtát sem hatósági intézkedések siettethetik – legalábbis piacgazdaságban nem...

8.

ALKOTMÁNYOS INGATLANADÓT (HA EGYÁLTALÁN)!*

Magyarországon közhelyként mindenki tudja: nálunknál jóval gazdagabb országokkal összehasonlítva kiugróan *magas a lakástulajdonosok száma.* Azt lehetne gondolni (különösen amióta a tervezett ingatlanadót a döntéshozók kifejezetten vagyonadóként próbálják „eladni"), hogy Magyarország a *vagyonos* polgárok országa. Ha viszont az ember arra az ugyancsak ismert tényre gondol, hogy a magyar életszínvonal az EU-átlag *fele,* felkapja a fejét: itt valami nem stimmel! Hogyan lehetséges ilyen alacsony életszínvonalon ilyen sok gazdag ember? A válasz egyszerű: azért, mert normális történelemmel a háta mögött, és normális fejlődési pályát bejárt országokban (így Nyugat-Európában) az ember egy gazdagodási folyamat során akkor vesz lakást, ha már sok pénze van. Nálunk – mint annyi minden – ez is másként van.

* *Élet és Irodalom,* 2009. június 26., 15. o.

A lakástulajdonosok túlnyomó többsége nem egy vagyonosodási folyamat során döntött úgy, hogy ingatlant vásárol, hanem kényszerből vált tulajdonossá.

(Történelmi lecke) Ez igaz mind a lakást vásárlók, mind a lakást építők széles rétegeire. Nálunk ugyanis nem hemzseg bérbeadó lakásoktól az újsághirdetés; egy garzonlakás bére egyébként is egy kisnyugdíjas havi nyugdíja táján kezdődik.

Nézzük a lakást *vásárlókat:* a mai lakástulajdonosok nagy többsége a '90-es évek elejének lakásprivatizációs hulláma során vált tulajdonossá: a 40 éven keresztül alapvetően csak a bérlők által karbantartott, ennek megfelelően kellőképpen lerohadt állami lakástulajdontól szabadult meg az állam, amely azonnali felújításra szorult. A bent lakó bérlők a „lakott" állapot miatt 50% kedvezményt kaptak egy fiktív vételárból, hiszen lakáspiac, így piaci ár akkor még nem volt. Látványos volt az ingatlanállomány megújulása: a tulajdonosra talált ingatlanokat sorra tatarozták. Mai – ingatlanadó bevezetéséről döntő – negyvenévesek persze feltehetik a naiv kérdést: miért vette meg a mama meg a papa annak idején a lakást, miért nem ment el bérlakásba? Kérdezzék meg őket, de hát tudjuk: akkor bérlakás egyszerűen nem létezett, nem hogy válogatni lehetett volna bérlakások között, ha menni kellett volna, mert az új tulajdonos maga tartott volna igényt a lakásra. Mindenki ész nélkül vette meg a bérlakását, mivel nem volt hová mennie. Innen van az, hogy ma a lakáseladási hirdetésekben panellakásokat is szép számmal lehet találni, pedig a panel nem kifejezetten a budapesti Rózsadomb szinonimája. Igen: nyomorultan élő szegény emberek kénytelenek voltak egy szigeteletlen, sanyarú minőségben kivitelezett panellakást is megvenni, csak hogy fedél maradjon a fejük felett, és ne fenyegesse őket a bizonytalan jövő: hová kell menniük, ha nem ők veszik meg a lakást... Nos: így váltak emberek százezrei *kényszertulajdonosokká,* és nem azért, mert vagyonosok voltak. Ilyen csak Magyarországon lehetséges: az ember akkor is *tulajdonos lesz, ha ennek semmiféle vagyoni feltétele nincs meg.* Igaz: ezt a folyamatot az említett kedvezményekkel éppen *az állam generálta,* amikor a vételárat nem a – nem létező – lakáspiac árai alapján állapította meg, hanem alapvetően a bérlők, mint bérből élők, anyagi helyzetéhez mérten – ezért volt a vételár fiktív. Így fordulhatott elő, hogy egy bérből, fizetésből szerény körülmények között élő lakástulajdonos néhány év alatt – amint a lakáspiac kialakult – egy nagy értékű (de nem feltétlenül nagy méretű) lakás tulajdonosa: „vagyonos" ember lett *anélkül,* hogy erre a folyamatra bármilyen befolyása lett volna, hiszen ő annak idején sem nagy értékű ingatlant akart vásárolni. Ma gyakori az, hogy az egykori vételárnak a sokszorosát éri az ingatlan, miközben az a generáció, amelyik húsz éve az állami ingatlanvagyont kényszerből megvette és felújította, nyugdíjba vonult.

Az alapeset történelmileg az *új lakások építésénél* sincs másként: az állam 1949–89 között nem épített bérlakásokat, a lakásépítés gondját a polgárokra hagyta, viszont különféle kedvezményekkel (hitel, szocpol.) támogatta, lakásépítésre biztatta őket. A mottó az volt, hogy mindenki oldja meg úgy a lakásgondjait, ahogyan tudja, de ehhez komoly támogatást kap, amiből megint csak nem az jött ki, hogy vagyonos emberek építettek lakásokat, hanem az, hogy szerény körülmények között élők kényszerből.

Íme: előttünk áll a *magyarázat:* hogyan lett Magyarország a *vagyontalan ingatlantulajdonosok* országa. Előttünk áll a magyarázat arról is, hogyan alakult ki a lakástulajdonosok eme abszurd szociális összetétele. Ilyen körülmények között arról fecsegni, hogy fogjuk fel a lakások megadóztatását vagyonadónak, egyszerűen felelőtlen és ízléstelen. (Alapesetről beszélek, és nem a kirívó kivételekről, amelyekre már kitalálták pár éve a luxusingatlan-adót.)

Az ötletelések során gyakran hallani: máshol is van ingatlanadó. Hát éppen erről van szó: másutt lehet, hogy van, de ez itt Magyarország! Ébredjünk fel végre!

(Az ingatlanadó várható következményei) Olaszországban sem merül fel azoknak az ingatlanoknak a megadóztatása, amelyben *maga a tulajdonos lakik.* Nem véletlenül: a hajlék, a fedél a fejem fölött *nem vagyon, hanem létfeltétel.* A gépkocsit meg lehet adóztatni, mert áttérhetek tömegközlekedésre, vagy kevesebbet használhatom. A lakást nem lehet „kevesebbet" használni, de nem is lehet mire „áttérni": egy azonos méretű lakás bérét ma egy bérből, nyugdíjból élő egyszerűen nem tudja megfizetni. A kevés bérlakáshirdetésre vetett egyetlen pillantás meggyőz arról, hogy már most is jóval százezer forint fölötti összegekről van szó. Ha viszont az ingatlanadó miatt lakástulajdonosok tömegei kényszerülnének bérlakásba, az még ehhez képest is felverné a lakbéreket. Ha kisebb lakást kényszerülnének vásárolni, a kereslet a kislakások árát verné fel, ami megint csak ennek a többszörösen becsapott széles társadalmi rétegnek az ellehetetlenülését vonja maga után.

De nem csak ezekkel a következményekkel kell számolni. Mivel a lakástulajdonosok túlnyomó többsége

nem vagyonos, hanem fizetésből vagy nyugdíjból él, így éppen hogy csak viselni tudja ingatlana jelenlegi terheit, bizonyosra vehető, hogy azonnal leáll a lakások felújítása, karbantartása, a lakások állapota menthetetlenül romlani fog. Különösen igaz ez az egyébként államilag támogatott energiatakarékossági beruházásokra, lakásszigetelésekre, nyílászáró-cserékre, fűtéskorszerűsítésre. Csak nem lesz bolond valaki rendbe hozni lakását, ha jövőre jön az értékbecslő, és megállapítja, hogy a lakás elsőrangúan hőszigetelt, netán napkollektort szereltettek a tetőre, és takarékos a vadonatúj kazán…

(…és az Alkotmány?) A kérdés csak az, hogy Magyarországon tényleg bármit megtehet-e a jogalkotó. Egyetértően olvastam annak idején a Reformszövetség bátor elképzeléseit, csak akkor kaptam fel a fejemet, amikor a tandíj bevezetésének javaslatába ütköztem – hiszen ezt nemrég népszavazás eltörölte! Hát nem volt a Reformszövetség háza táján egyetlen alkotmányjogász sem, aki a javaslatok alkotmányjogi realitása felől véleményt mondott volna? De hát most nem egy hallatlanul színvonalas munkát végző szakértői csoport, hanem a kormány javaslatáról lenne szó, amelynek tudnia illene, hogy a jogalkotó a Magyar Köztársaságban nem tehet meg bármit: jogot csak az Alkotmány keretei között alkothat, hiába van hozzá parlamenti többség. Egyszóval: mit szól mindehhez az Alkotmány, mit mondhatna az általános ingatlanadóra (pontosabban arra, ami erről most ismert) az Alkotmánybíróság? Ha megkérdeznének, kapásból *két aggályom* is lenne: az egyik az adózás alkotmánybeli kritériumait megfogalmazó 70/I §-ból, a másik a jogbiztonság követelményéből [2. § (1) bekezdés] adódik.

A közteherviselés alkotmányos feltétele az, hogy a polgárnak vagyoni *és* jövedelmi viszonyai arányában kell hozzájárulnia a közterhekhez. Minthogy az a lakás, amelyben a tulajdonos lakik, nem minősülhet vagyonnak, hanem létfeltételnek, ez a lakás eleve nem képezheti adó tárgyát. Ha több lakása van, amelyeket bérbe adhat, az más kérdés, de hát az ilyen jövedelem után most is adózni kell. Vagyon a jacht, a terepjáró, a képgyűjtemény stb. – ezek mögött valóban kiugró jövedelmi viszonyok húzódnak meg, ez nem is kétséges, de a lakás... Magyarországon könnyen beláthatóan önmagában a lakástulajdonosi lét a vagyoni viszonyokról *semmit nem árul el,* azokkal összefüggésben nem áll, teljesen esetleges, hogy egy lakás tulajdonosa a történelmi véletlenből adódóan szegény vagy módosabb ember.

De azért sem adóztatható a lakás önmagában véve, mert az Alkotmány nem véletlenül hangsúlyozza a vagyoni és jövedelmi viszonyok szoros összefüggését: e feltételeket *együttesen* kell figyelembe venni az adó megállapításánál ahhoz, hogy az adó alkotmányos legyen. Jövedelmet meg lehet adóztatni vagyon nélkül is (áfa), de hol van olyan ország, ahol „vagyon" van, de nincs mögötte megfelelő, azzal összefüggésbe hozható jövedelem? Hát itt: Magyarországon! Az Alkotmány szövege egyértelműen annak megakadályozását (is) szolgálja, hogy kisjövedelmű polgárokat pusztán állítólagos vagyoni helyzetük alapján megadóztassanak. A vagyon mögött – e konjunktivitás miatt – bizonyítottan *jövedelemnek is kell állnia* ahhoz, hogy valóban az Alkotmány modelljéül szolgáló polgár álljon az adót kivető állam szeme előtt: az, akinek *azért van vagyona, mert már előzőleg magas jövedelemre tett szert.*

Hát ezért ne keverjük össze a luxusjachtot, a többszörös lakástulajdonost egyfelől, és az egyetlen lakás tulajdonosát másfelől! Minden olyan ingatlanadó alkotmányellenes lenne, amely a tulajdonos által lakott lakás puszta tényénél fogva egyben azt is *vélelmezi, mégpedig megdönthetetlenül,* hogy a „vagyon" mögött megfelelő jövedelem, a lakástulajdonos mögött „vagyonos" tulajdonos is áll. Az Alkotmány 70/I §-a tényleges, valós jövedelemről és vagyonról beszél, nem pedig feltételezettről. Fentiekből az a következtetés adódik, hogy a lakásingatlan adóztatásánál a tulajdonos jövedelmi viszonyait nem lehet figyelmen kívül hagyni, e viszonyokat a lakástulajdontól nem lehet elszakítani. Csak így biztosítható az az alkotmányossági követelmény, hogy az adott fajtájú vagyonadót tényleg a vagyoni *és* jövedelmi viszonyok egyidejű figyelembevételével vessék ki.

A másik alkotmányossági problémát a *jogbiztonság* követelménye veti fel. Hogyan lehet jogbiztonságról beszélni ott, ahol az állam egyfelől kedvezményekkel támogatja a lakásépítést és -korszerűsítést, de a kedvezményeket néhány év alatt többszörösen visszaveszi. Hol beszélnek ma a döntés-előkészítők arról, hogy a lakásépítésbe, -vásárlásba „beugratottak" ilyen döntést nem is hoztak volna, ha tudják, hogy a kedvezményeket ingatlanadó formájában rövid idő alatt vissza kell fizetni. Alapvető jogbiztonsági követelmény a jogszabályok előreláthatósága: ha az állam valamilyen anyagi terhek vállalására készteti polgárait, akkor nem büntetheti őket utóbb azért, mert hittek neki... Vagy ki beszél az energiatakarékossági pályázatokról, amelyek alapján megvalósított korszerűsítésekkel nemhogy növelni, hanem *csökkenteni* kellene a lakásnak az adó alapjául szolgáló

értékét. És ki beszél arról, hogy mennyivel csökkentendő majd az adóalap annál a ténynél fogva, hogy az nem üres, tehát nem hasznosítható, hanem a tulajdonos lakja. A lakott ingatlan nem mobilizálható, értéke értelemszerűen alacsonyabb az üresen állónál. Egyáltalán: ki beszél az adóalap megállapításának módjáról és az értékcsökkentő tényezőkről? Ha ilyenek csakugyan nincsenek, akkor a tervezett ingatlanadó a jogbiztonság szempontjából is súlyosan alkotmányellenes lenne, hiszen *olyan kedvezményeket vesz vissza* adó formájában burkoltan, amelyeket *éppen az állam helyezett kilátásba* azért, hogy a lakással nem rendelkezőket lakásépítésre, a lakástulajdonosokat pedig meghatározott korszerűsítési beruházásokra ösztönözze! Nos, pontosan ez az a jogszabály, amely sértené a jogbiztonságot, és feltehetően irritálná az adókedvezmények visszavonásának alkotmányellenességéről többször is határozó Alkotmánybíróságot.

Úgy tűnik: nem ártana az ingatlanadó-ötletek mellett most már az *alkotmányos* ingatlanadóról is egy-két ötletet felvetni.

9.

HOZZÁSZÓLÁS SZAKOLCZAI GYÖRGY CIKKSOROZATÁHOZ*

„Egyházért, nemzetért meghalni lehet, de elfáradni soha! A harcot vidd tovább!" Ez a fájdalmasan zavaros: egyházat és nemzetet egybemosó, a kereszténységbe a „harcot" (miért, ki ellen?) evidenciaként beleértő mondat egy „lourdes"-i barlangocska oldalába rögzített márványtáblán áll Mátrafüred mellett az erdőben. Nyilvánvalóan nem „hivatalos" egyházi álláspontról van szó, hanem a „népi" vallásosság megnyilvánulásáról, azonban nem lehet nem észrevenni: a szöveg jól tükrözi a mai magyar keresztény közszellemet. Ezt a dagályos badarságot akár műveltebb keresztény értelmiségi körben is a siker esélyével el lehetne sütni: aligha váltana ki ellenkezést. Noha a táblácska sokat elárul mai keresztény önismeretünkről, önmeghatározásunk bizonytalanságairól. Még ma is...

Pedig Szakolczai Györgynek az *Egyházfórum* 23–24. évfolyamában megjelent lebilincselően érdekes, tárgyszerű, személyes tanúságtételként persze helyenként – emlékiratjellegből is adódóan – szubjektív hangvételű, és így nyilván vitatható cikksorozatából látható: már az 1945-öt követő néhány évben is ugyanerre: önmeghatározásunk újragondolására tett kísérletről volt szó. A szerző tudósít – tényeket közöl, aprólékos levéltári kutatásokra alapozva véleményt nyilvánít, értékel. Vagyis: azt teszi, ami úgy hiányzik manapság, mint egy falat kenyér.

* *Egyházfórum*, 24. évf. (2009) 4. sz., 24–25. o.

Meglephet sokunkat a cikksorozat záró nemzet-karakterisztikai eszmefuttatása (pl. a „fékevesztett" népről), de aligha intézhető el egy kézlegyintéssel. Szakolczai György mélyre hatoló, sokoldalú elemzése a szélesebb közvélemény számára is alapvető fontosságú tanulságok sorát tartalmazza – megfontolásuk mindnyájunk „házi feladata", egybeszerkesztve, kötetben való kiadása pedig egy kiadó számára küldetés. Mint jogász, egyetemi oktató és keresztény iskolát is alapító tudományos kutató rendkívül fontosnak tartom, hogy a szerző kutatási eredményei, megállapításai közkinccsé váljanak. Keresztény önismeretünk fontos fogódzói találhatók meg a sorokban – és a sorok között.

Az 1945–49 közötti eseményeknek Mindszenty József bíboros és Barankovics István viszonyába, tágabban: a keresztény értékrendet felvállaló politikai párt sorsának kontextusába állítása a magyarországi keresztény egyházak, mindenekelőtt persze a katolikus egyház „állatorvosi lova", szinte minden mai sorskérdés megjelenik már a fél évszázaddal ezelőtti történésekben is. Az alapprobléma persze nem szimplifikálható két ember viszonyára: ennél jóval többről van szó. Szakolczai György írásait továbbgondolva lehetetlen nem asszociálni a zseniális kalandor: Konstantin császár ügyes „húzására", amellyel abba a történelmi csapdába csalta a kereszténységet, ahonnan máig nem tudott kievickélni. A kereszténység „államvallássá" emelése (nem inkább süllyesztése?) egybefonta az egyházat és az államot, amely utóbbinak halálos ölelésében következett a kereszténység másfél évezredes – a feudális jog által kodifikált – közvetlen politikai szerepvállalása, manapság pedig a közvetett függőség az állami költségvetések „köldökzsinórján".

Mindszenty bíborosban e közvetlen politikai szerepvállalás eklatáns módon fejeződik ki: első zászlósúr és a katolikus egyház feje egy személyben. Innen van az, hogy a nevéhez köthető évtizedek értékelése a lehetetlenséggel határos vállalkozás. A Mindszenty-jelenség olyan, mint az angolna: megfoghatatlan, mert ha az egyházfőt nézzük, bírálhatatlanná kövült, hiszen ő volt az akkori nemzeti ellenállás vezéralakja; ha politikusi mivoltában akarja valaki megragadni szerepét, tevékenységét, a börtönt szenvedett bíboros palástja borul reá: Mindszenty bíboros így is, úgy is érinthetetlen. Ettől persze még mi: mai keresztények itt állunk ezekre a sorsdöntő évekre vonatkozó – de az akkor és azóta is megválaszolatlan kérdések miatt ma is meglévő – önismereti deficitünkkel. A kereszténység helyenként lényeges kérdéseket is érintő válságjelenségei csak nagyon kis részben kenhetők a '60-as évek „keleti politikájára", hiszen nemcsak kelet-európai, hanem általános válságjelenségekről van szó. Az okok mélyek és összetettek.

A Mindszenty-jelenségben manifesztálódó egyház és állam szimbiózisa egy eredetileg olyan ország helyett, amely „nem e világból való" (legalábbis elgondolója szerint – Ján 18,36), talán némileg magyarázza a bíborossal kapcsolatos vélemények nem kívánatos polarizálódását – az egészséges, valahová vezető, értelmes megbeszélés, megvitatás helyett. Úgy tűnik fel: nem Mindszenty bíborosról, hanem a kereszténység, ezen belül is elsősorban a katolicizmus sorskérdéseiről van szó – az ő sorsa csak az alkalmat kínálja az önmeghatározásunk problémáival való őszinte szembenézésre: mit jelent kereszténynek lenni a 21. században, egyáltalán mi a kereszténység üzenete a mai világ számára. Szakolczai György cikk-

sorozatát továbbgondolva számomra egyértelmű, hogy ez volt a kérdés 1945-ben is. Szembe kellene nézni azzal is: mi az oka annak, hogy a keresztény egyházak 1990 óta az ölükbe pottyant szabadsággal nem tudnak mit kezdeni? Mi az oka annak, hogy a kiüresedett klisék ismételgetésén kívül a kereszténységnek – miközben a buddhizmus Tibet tragédiájának „köszönhetően" világszerte virágkorát éli – alig van érzékelhető üzenete a 21. század számára. Pedig ott van a II. Vatikáni Zsinat döntéseinek „aranybányája" – az „intézményesített Isten bürokratái" (Kodolányi János) által kínosan agyonhallgatva. „Isten népe" ma már csak legenda – szerencsére az Ó- és Újszövetségben gyökerezik (Zsolt 82,6; Ján 10,34: „Istenek vagytok ti és a Felségesnek fiai ti mindnyájan").

Azt hiszem: Mindszenty bíboros személyes tragédiába torkolló sorsát – az emócióktól áthatott megközelítéstől végre kissé eltávolodva – annak az intézményi kényszerpályának a kereteibe kellene állítani, amelyek között az említett szimbiózis folytán ő maga kénytelen volt mozogni. Sorsa éppen azért nem lehetett más, mint ami lett, mert az első zászlósúr intézményesen nem volt elválasztható a katolikus egyházfőtől; a bíborosnak pedig hiányzott a személyes intellektusa és belátása a magyar katolicizmus szempontjából sorsfordító jelentőségű – a leváláshoz vezető – lépések megtételéhez. Nekünk azonban: a 21. századi kereszténynek végre túl kellene lépni a személyhez kötött vitán, amely szükségképpen a mártír–tárgyalásképtelen ellentétpárjából akarja magyarázni a Mindszenty-jelenséget. Azokat az okokat kellene végre szemügyre venni, amelyek miatt sem neki, sem Barankovicsnak, sem a mai mérlegelőknek nem volt–nincs választási lehetőségük: vagy

vele, vagy ellene. Ebből a hibás körből való kilépéshez mindenekelőtt a napi politikáról való határozott leválás, és attól a lehető legnagyobb távolság tartása ajánlatos. Szakolczai György írásai ehhez az újragondoláshoz felmérhetetlenül fontos kiindulópontul szolgálnak.

10.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖRKÉRDÉSE A „MAGYAR TUDOMÁNY" SZÁMÁRA

Kedves Vörös Imre,

régi szokásunk, hogy a Magyar Tudományban rövid bemutatkozást nyújtunk új tagjainkról. Ezért a folyóirat számára kérem, hogy a következő kérdésekre válaszoljon, minimum 6000, maximum 8000 karakterben, mert sorozatban bemutatjuk új tagjainkat. Ez egy körkérdés, amire szubjektív válaszokat várunk, amennyiben lehetséges – 2010. június 5-ig.

Mit tart a legfontosabbnak, a leghasznosabbnak kutatómunkájában, és mit tart a legérdekesebbnek? Mert e kettő nem mindig közös halmaz...

Legfontosabbnak kutatómunkámban a külvilágra való kitekintést: az összehasonlító jogi szemléletet tartom, hiszen az évtizedek óta kibontakozó globalizálódási folyamat fényében ez elengedhetetlen.

Leghasznosabbnak az elméleti, a jogalkotási és jogalkalmazási aspektusok szerves egységbe foglalására törekvést gondolom.

Legérdekesebbnek eddigi kutatásaim során azt a meglepetést éreztem az 1970-es évek végén, amikor kiderült, hogy a modern versenyjog a piacgazdaságokban évtizedek óta az állami beavatkozás legfontosabb szabályozó eszköze, és hogy ennek a sikeres piacgazdasági átmenet feltételeként hazánkban is sürgősen ki kell építeni a jogszabályi környezetét és intézményrendszerét (vagyis: az 1990-ben bábáskodásommal megalkotott versenytörvényt és a közreműködésemmel létrehozott Gazdasági Versenyhivatalt).

Mit vár saját magától, milyen tudományos eredményt szeretne elérni tudományos pályafutása során?

Mivel koromnál fogva bizonyos értelemben kerek egészet alkotó: több jogágra kiterjedő munka áll mögöttem, ennek az állandó mozgásban lévő európai jog fejlődésmenetébe illesztett, a fejlődési tendenciákra fókuszáló összefüggésrendszerét szeretném kidolgozni.

Kit tart az egyetemes tudománytörténetben példaképének, nem feltétlenül saját tudományterületéről és miért éppen őt?

Nincs példaképem – csak a magam minőségi-tartalmi elvárásainak szeretnék megfelelni, vagyis azonos szeretnék lenni önmagammal; örülnék, ha egyszer azt mondhatnám, hogy az vagyok, aki vagyok.

Milyen tudományos eredményt szeretne látni a legszívesebben a következő 10 évben? Akár a saját területe, akár más diszciplínák köréből?

Fontosnak tartanám a gazdasági jogban a versenyjog és az európai jog mibenlétének, funkciójának, a 21. században elfoglalt helyének, dogmatikai minősítésének meghatározását. A közgazdaságtudomány válságjelenségeire is jó lenne választ kapni, és talán egy prognózist arról, hogy hogyan kellene kinéznie a 21. század globális környezetben létező nemzetgazdaságainak és a világgazdaságnak, és mi a szociális piacgazdaság 21. századi tartalma.

11.

INTRANZIGENCIA, VAGY MENTENI A MENTHETŐT?*

Konfliktusok az 1945 utáni kereszténydemokráciában

SZAKOLCZAI GYÖRGY – SZABÓ RÓBERT: *Két kísérlet a proletárdiktatúra elhárítására. Barankovics és a DNP 1945–1949. Bibó és a DNP 1956.* Gondolat Kiadó, Budapest, 2011, 376 o.

Szakolczai György és Szabó Róbert két különböző korosztályt képviselnek, és egymásétól távol eső szakmát művelnek. Mégis kitűnő szerzőpárost alkottak, amikor a Demokrata Néppárt (DNP) és politikusai 1945 és 1949, valamint 1956 és 1990 közötti korszakának történetéről

* *Valóság*, 54. évf. (2011) 6. sz., 113–114. o.

írtak könyvet. Utóbbi periódusban persze már a DNP-hez kötődő személyek sorsának bemutatása áll a középpontban, hiszen a forradalom leverése után párt már nem volt. A szerzők közül Szakolczai György esetenként személyes emlékeit dolgozza bele a könyvbe, ezért „a szerzők idősebbike"-ként aposztrofálja magát; ő közgazdász, Szabó Róbert viszont történész. Kettejük együttműködése hiánypótló munkát tesz a magyar olvasók asztalára, egyfajta „kötelező olvasmány"-ként. A cím ugyanis – túlságosan is szerényen – nem fedi a mű tartalmát: valójában a keresztény, egyházi és nemzeti politikai magatartás 1945–1949 közötti és 1956-os lehetőségeit, perspektíváit a téma egészében veszi górcső alá. Ennek megfelelően az első periódusban Barankovics István, a DNP elnökének Mindszenty József bíborosához fűződő viszonya és kettejük konfliktusa, a második periódusban pedig Bibó István kezdeményezése áll az elemzés középpontjában.

A hatalmas levéltári anyaggal dolgozó mű műfaji besorolása szinte lehetetlen: vegyíti a „száraz" történeti leírást a személyes élményekkel, memoár-szerű tanúságtétellel és beható politikatudományi elemzéssel, nem futamodva meg a szaktörténeti munkákban értelmezhetetlen „mi lett volna, ha..."-típusú kérdésfelvetések elől sem, azonban azzal a kifejezett céllal, hogy tanulságokat vonjon le, és arra ösztökélje az olvasót, hogy maga is igyekezzen tanulságokat levonni, a bemutatott történésekből adódó következtetéseket továbbgondolni. A könyv tehát nem azt tartalmazza, amit az olvasó mintegy „olvasni szeretne", hanem azt, ami – számítson még közgondolkodásunkban akár tabunak – ténylegesen történt.

Az egyházi, keresztény és nemzeti politikai magatartás korabeli felvázolásával a szerzők tehát „darázsfészekbe" nyúltak – aki brosúra-színvonalú, önsajnáló apológiát vár, jobb, ha kézbe sem veszi a kötetet. Tartalmilag ugyanis az 1945–1949 közötti időszaknak olyan kérdéseivel konfrontálódnak a szerzők, mint Barankovics pártelnök és Mindszenty bíboros konfliktusa a követendő egyházpolitikai és politikai irányvonalat illetően, a kereszt mint politikai jelkép politikai párt általi használatának aggályos volta, a KALOT és Mindszenty bonyolult viszonya, Barankovics máig aktuális elemzést tartalmazó – ám annak idején az egyházi vezetés által figyelemre sem méltatott – Pro memoriá-jának (213. o.) világpolitikai és ebből adódó belpolitikai elemzése (benne a figyelemfelhívással, hogy az orosz megszállás nem átmeneti időre szól), az egyházi iskolák államosítása kapcsán követendő magatartás (az állami szolgálatba lépő tanárok exkommunikációja azzal, hogy az át nem lépőket az egyházi vezetés által feltételezett „átmeneti időben" majd eltartja az egyházközség). Összegezve: az intranzigencia és a „menteni a menthetőt" szemléletének ütközése jelenik meg a könyv lapjain, hol dokumentumok, hol személyes élmények, hol a kor tanúinak beszámolói alapján.

Az 1956-os kísérlet középpontjában Bibó híres memoranduma és annak sorsa áll.

Nos, elég ennyit felvázolni a könyv tartalmából, hogy az olvasót meggyőzzük: a szerzők máig aktuális, múltunk máig fel nem dolgozott kérdéseivel ismertetnek meg bennünket. A könyv 9. fejezete „A tanulságok és a következtetések" címet viseli: ebben a fejezetben a szerzők áttekintik nemzeti önismeretünk állását az általuk

elemzett időszakok és események tükrében. (165–191. o.) Ez a fejezet a mű summázata, a szerzők személyes véleménye – láthatóan közülük (súlyát tekintve) inkább azok „idősebbik"-ének politikai testamentuma. Ez a fejezet is a mának szól: a mai kereszténydemokrácia, a magyar közélet számára megszívlelendő alapkérdéseket boncolgatja, mint múltunk nagy árnyának: Mindszenty bíboros alakjának emberközelbe hozatala, erényeivel és hibáival együtt. Ez a mű nem a ma divatos módon állít szobrot Mindszenty bíborosnak, hanem a kizárólag az ő „Emlékiratai"-ra támaszkodó nemzeti önismeret számára nyújt róla és látóköréről, politikai és egyházpolitikai magatartásáról árnyalt képet.

A könyv egészéből is világosodik ez a kép: Mindszenty bíboros nemzeti hőssé avatása, szoborrá merevítése magatartásának, irányvonalának, mozgatórugóinak megértését sokkal inkább ellehetetleníti, mint tetteinek és azok következményeinek, a DNP-hez való kevéssé ismerten éles konfliktusba torkolló viszonyának őszinte feltárása: a múlttal való egyértelmű szembenézés. A főpap emberi és egyházfői arcának hiteles keresése manapság „hiánycikk".

A szerzők mélyre hatoló, sokoldalú, szigorúan a tényekre alapozott tárgyszerű elemzése tehát a szélesebb közvélemény számára is alapvető fontosságú tanulságok sorát tartalmazza: megfontolásuk mindannyiunk „házi feladata", hiszen keresztény és nemzeti önismeretünk fontos fogódzói találhatók meg a sorokban – és a sorok között. Tulajdonképpen minden mai – a mai kereszténydemokrácia által megválaszolandó – sorskérdés megjelenik a fél évszázaddal ezelőtti történésekben,

tanulságaik máig hatnak. A két történelmi periódus történései nem intézhetők el azzal, hogy az intranzigencia és a „menteni a menthetőt" koncepciói végül is ugyanoda vezettek: a bíboros börtönbe került, Barankovics száműzetésbe menekült. (180. o.) A szerzők szerint volt mentenivaló, és a Barankovics által képviselt „menteni a menthetőt"-álláspont követése csökkenthette volna a veszteségeket.

Azt, hogy a magyar katolicizmus politikai képviselete sem a kereszténységet, sem a katolicizmust nem használhatja politikai jelszónak (Barankovics álláspontja – 213. o.), a szerzők közvetetten a magukénak vallják. A könyv utolsó bekezdése (188. o.) szerint ugyanis a két sikertelen kísérlet a proletárdiktatúra elhárítására utat mutat a jövőbe is – bár sok mindenben persze a recenzens nem ért egyet a szerzők értékelésével, ebben a kérdésben biztosan igazuk van. A nemzeti felemelkedés záloga alighanem tényleg a realizmus és a mérséklet, a megbocsátás és a szeretet szellemének érvényesítése.

Ezt a szellemet közvetítik a kötet Függelékében közölt hallatlanul értékes, izgalmas dokumentumok, melyekkel a szerzők nemcsak alátámasztják a szöveges részben írtakat, hanem lehetőséget adnak arra, hogy az olvasó azonnal hátralapozzon, és saját szemével győződjön meg arról, hogy a szerzők álláspontja helyes-e, vagy pedig más a véleménye. Ezért is ajánlom a művet minden, nemzeti sorskérdéseink iránt érdeklődő figyelmébe. Erre a könyvre bizonyosan igaz az, hogy ebből megismerhetjük múltunk egy fontos szeletét, mely nélkül nem találjuk helyünket a jelenben, és nem tudjuk tervezni jövőnket sem.

12.

ÁLLAMCSÍNYTEVŐK?*

Alkotmányellenes puccsnak tekinthető-e, ha a kétharmados többség visszaél a szabad választáson szerzett jogaival? – ezt elemzi Vörös Imre jogász-akadémikus. A volt alkotmánybíró szerint a rendeltetésszerű joggyakorlás alkotmányos követelménye az ilyen hatalom kezét is megköti, és – a sarkalatos törvények bebetonozó hatása ellenére – egy egyszerű többségű későbbi kormány sem lesz eszköztelen.

Most, hogy Európa két legnagyobb gazdasági és politikai súlyú intézménye: az Unió és az Európa Tanács újabb és újabb törvényeinket veszi górcső alá; most, hogy az európai és azon kívüli kormányok és nem-kormányzati szervezetek, no meg a világsajtó napi házi feladatának tekinti a legújabb magyarországi törvényalkotási fejleményekről való híradást és annak kommentálását; most, hogy a magyar politikai-közéleti szereplők 24 órás szolgálatban vitatják a 2010 ősze óta megalkotott több mint 300 magyar törvény, benne az új Alaptörvény (leánykori nevén: 1989. évi Alkotmány) európai jognak való megfelelését vagy azt sértő voltát; most, hogy a magyar politikai-közéleti szereplők fenntartás nélküli készségüket nyilvánítják ezeknek a törvényeknek a bármilyen tekintetben való módosítására, ha azok netán nem lennének összhangban az európai joggal; most, hogy a magyar kormány kérésére az Európa Tanács emberi jogi

* *hvg*, 2012. március 8., 20–22. o. →URL:1.

és alkotmányjogi kérdésekkel foglalkozó szakbizottsága (a Velencei Bizottság), azt követően, hogy 2010-ben jelentős részben megsemmisítő bírálatot gyakorolt mind az Alaptörvény megalkotásának folyamatáról, mind annak szövegéről-tartalmáról – újra hat, Magyarország (leánykori nevén: Magyar Köztársaság) „újjászervezéséről", közjogi rendszerének teljes átalakításáról szóló törvényt vesz vizsgálat alá abból a szempontból, hogy az megfelel-e az Emberi Jogok Európai Egyezményének; most, hogy az EU Bizottsága 3, azaz három törvény miatt gyorsított eljárásban indított kötelezettségszegési eljárást Magyarország ellen, szóval most azért mégis csak felvetődik a kérdés: tényleg indokolt-e számos magyar politikai-közéleti szereplő naiv rácsodálkozása a világra, hogy „jé, hát ezt nem is tudtuk, hogy ez az intézkedés (például a Malév évtizedek óta tartó állami szubvencionálása, a jegybanki függetlenség másfél éve előtérbe került kétségbevonása, majd ennek a 2011. évi CCVIII. törvénnyel való törvénybe iktatása, a bírói függetlenség és a törvényes bírósághoz való jog »újszerű« garantálása a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvényben és a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 20/A §-ában) nincs összhangban az európai joggal".

Eközben nemzetközileg elismert magyar európai jogi és alkotmányjogi szakemberek sokasága rendre kötelességének érzi, hogy az aktuális kormánytól függetlenül kifejtse aggódó véleményét, s – ha kikérik – tanácsát – amire mostanában nemigen van, vagy egyáltalán nincs példa. Se szeri, se száma azoknak a személyeknek és szervezeteknek, akik és amelyek szót emeltek a 2010 őszén beindult törvényhozás irama, de mindenekelőtt

tartalma miatt – többnyire már csak az egyes törvények Országgyűlésben való elfogadása után. Valóban külföldről kell-e tanácsot kérni arról, hogy mit ír elő az európai jog? Vagy hogy mit írnak elő azok a nemzetközi szerződések, amelyekhez a Magyar Köztársaság csatlakozott, és amin Magyarországgá való „átszervezése" mit sem változtatott?

Az ügy dupla fenekű ládikához hasonlatos: egyfelől szó van arról, hogy a magyar törvényeknek meg kell felelniük az európai jognak – minthogy ez feltétele volt annak idején EU-taggá válásunknak, és ez a megfelelés folyamatos kötelezettsége minden tagnak mindaddig, amíg tag, így hát a „rácsodálkozás" mögött vagy tudatos rosszhiszem, vagy szimpla butaság húzódik meg. A magyar törvényalkotás olyan közjogi helyzetet teremtett, amellyel véleményem szerint taggá sem válhattunk volna.

Amiről mostanában egyáltalán nem esik szó, az a ládika másik „feneke": az ebben a törvényalkotási sorozatban megalkotott törvények alkotmányossága. Azon a Magyarországon, ahol 20, azaz – gyengébbek kedvéért: – húsz éven keresztül az 1989. évi Alkotmány alkalmazása mindennapi életünk részévé vált, ahol generációk nőttek fel annak pertraktálásán, hogy éppen milyen indítványt tárgyal és milyen határozatot hozott az Alkotmánybíróság, ahol a visszaható hatályú jogalkotás tilalma házmestertől egyetemi tanárig – országgyűlési képviselők mentelmi joga konstituálta kivétellel persze – mindenki számára evidencia, mert sérti a jogbiztonságot, márpedig enélkül nincs jogállam, ahol büszkén és tisztelettel idéztük a jogállamiságot deklaráló 1989. évi Alkotmányt (tisztelet a kivételnek, tudniillik annak, aki – mint például a mostani miniszterelnök – nem érzékelt

tisztelni valót benne), szóval itt, Európa közepén, ebben a Magyarországban a törvények alkotmányossága evidencia (kellene hogy legyen).

A mostani – mondhatni, az újonnan felfedezett európai jognak való – megfelelési kampányban a magyar Alaptörvénnyel való viszony fel sem merül. Csakhogy a magyar Országgyűlés az elmúlt másfél évben e törvényalkotási konglomerátummal saját magának telepített aknamezőt: az EU-nak az európai joggal való összhangra vonatkozó vizsgálatai mellett folynak az Európa Tanács vizsgálatai is, melyek a sokkal szélesebb körű, általánosabb emberi jogi-alkotmányjogi kontextusra is kiterjednek. Az Európa Tanács – Magyarország által is aláírt – Alapokmányának 3. cikke kimondja: „Az Európa Tanács minden tagállamának el kell fogadnia a jogállamiság alapelveit". Az Európa Tanács keretében 1950-ben megalkotott „Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Európai Egyezményé"-nek preambuluma pedig leszögezi: „A világ békéjének és igazságosságának alapja (...) a hatékony politikai demokrácia (...) figyelembevétele útján tartható fenn". Tehát az Európa Tanács Velencei Bizottságának tárgyilagos – ettől még nem egyedül üdvözítő, de mindenképpen megfontolandó, adott esetben követendő – véleménye is kimunkálás alatt áll, amelyet persze valamiféle provinciális „szabadságharcos" falvégi kurta kocsmában még ki lehet röhögni, de politikusok, civil szervezetek, polgárok és – nem utolsósorban – befektetők cseppet sem hagyják figyelmen kívül.

Mégis maradt a kérdés: mit „szólt" ehhez a 2010–2011-ben végighajszolt törvényalkotási sorozathoz az akkori Alkotmány, és mit „szól" ma a törvényhozói húsvéti locsolási ajándéknak szánt új Alaptörvény? Bár az Ország-

gyűlés elnökétől tudjuk, hogy az Alaptörvény csak egy „közhelygyűjtemény", így a mostani Alkotmánybíróság közhelyeket alkalmaz, mégis sokan vannak, főleg fiatalok, akik már a jogállamiság, jogbiztonság tiszteletében nőttek fel, akiknek az Alkotmány és az Alaptörvény egy közhelynél jóval többet mond: alkotmányos berendezkedésünk, közjogi mindennapjaink sziklaszilárd jogi és etikai alapját képezi.

A közbeszéd központjában manapság az áll, hogy egy-egy törvény egyik vagy másik rendelkezése jó-e vagy rossz, a demokráciára, a jogállamiságra nézve kedvező, vagy netán rombolja azt, más ország másik jogrendjében is van-e ilyen rendelkezés. Visszhangot kelt, hogy a magyar Alkotmánybíróság 2010 végén megsemmisítette a médiatörvény egyes rendelkezéseit, vagy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvénynek azon újonnan beiktatott szabályait, amelyek az előzetes letartóztatás időtartamának meghosszabbítása mellett megtiltották az ügyvédnek a gyanúsított kezdeti meghallgatásánál való jelenlétét. Ettől persze még marad a kérdés: vajon e törvények többi rendelkezései, avagy a 2010 ősze óta megalkotott sok-sok törvény egyes szabályai kiállják-e az alkotmányosság próbáját?

Nos, erről azért nem esik már szó, mert az Alkotmánybírósághoz 2012. január 1-je óta nem lehet bárkinek indítvánnyal fordulnia. A korábbi bárki általi indítványozási jogot, az úgynevezett *actio popularis*-t ugyanis az Alaptörvény megszüntette [a 24. cikk (2) bekezdés e) pontjában már nem szerepel]. Az *actio popularis* helyébe lépő alkotmányjogi panasz már főszabályként csak azok számára biztosít indítványozási lehetőséget, akik konkrét egyedi ügyben hozott bírói ítélet alapjául

szolgáló, esetlegesen alkotmányellenes jogszabály alkalmazása révén szenvedtek jogsérelmet (az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény 25. §-a).

Kit érdekel ma már – és indítványozási jog híján minek is érdekelné? – az, hogy egyetlen ember, az Országos Bírósági Hivatal elnöke a büntetőeljárásról szóló törvény 20/A §-a alapján egyszemélyes döntésével „kijelölhet" a törvény által már megnevezettől eltérő „másik" büntetőbíróságot, vagyis megfoszthat egy magyar állampolgárt törvényes – illetékes és hatáskörrel rendelkező – bíróság előtti eljáráshoz való jogától. Ráadásul a bíróságok „leterheltségére" vonatkozó, ellenőrizhetetlen, jogorvoslattal felül nem bírálható döntésével, pedig ezt a jogot korábban az Alkotmány 57. §-a (külön is említve a jogorvoslatot) tartalmazta, és az Alaptörvény XXVIII. cikke is deklarálja – megfelelve az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikkelyének.

Kit érdekel ma már, hogy – biztos, ami biztos – szó szerint ugyanezt a bíróság-kijelölési jogot még a legfőbb ügyész javára is beiktatta az Országgyűlés a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvénybe [17. § (9) bekezdés]. Igaz, ezt az Alkotmánybíróság 2011. december 19-én hozott, 1149/C/2011. AB határozatában alkotmányellenesnek és nemzetközi szerződésbe ütközőnek nyilvánította. Az Országgyűlés azonban ezt követően, 2011. december 31-én elfogadta a „Magyarország Alaptörvényének átmeneti rendelkezései" című törvényt, amelynek 11. cikk (4) bekezdése szerint „az (...) ésszerű határidőn belüli bírói döntéshez való alapjog érvényesülése érdekében", a bíróságok „kiegyensúlyozott ügyterhelésére" hivatkozva a legfőbb ügyész is elvonhatja törvényes bírájától a vádlottat, és másik bíróság előtti vádemelésre adhat utasítást.

Azt, hogy ki, hogyan, milyen adatok, hatástanulmányok alapján, milyen törvényi garanciákkal körülbástyázott, átlátható, ellenőrizhető – például indokolási kötelezettséggel járó – eljárási rendben állapítja meg, hogy nem kiegyensúlyozott egy bíróság ügyterhelése, ebben az esetben sem világos. Csak az, hogy jogorvoslatról itt sincs szó.

A „jogállami" technika egyszerű: ha az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek, sőt még plusz nemzetközi szerződésbe ütközőnek minősít valamit, akkor beírjuk az Alaptörvénybe, hogy a testület ne vizsgálhassa – ami ugyanis az Alaptörvényben van, az már per definitionem nem lehet alkotmányellenes. Ugyanez a szöveg került be ugyanezen jogszabály ugyanezen §-ának (3) bekezdésébe az Országos Bírósági Hivatal elnökének ugyane joga tekintetében – az sem lehet tehát alkotmányossági vizsgálat tárgya.

Kit érdekel ma már, hogy a bírói tisztség ezer szállal függ egyetlen ember, az Országos Bírósági Hivatal elnöke ellenőrizhetetlen, átláthatatlan, megfellebbezhetetlen döntésétől – kezdve a pályáztatástól, a kinevezéstől, az előléptetésen keresztül a bíró kirendeléséig és a rejtélyesen fogalmazott „külön feladattal" való megbízásáig (a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény 2., 6–9., 17–18., 23., 26–34. §). Kit érdekel ma már, hogy az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvény egyfordulós, és a győztest tovább premizáló rendszert vezetett be, amely nálunk – más közjogi környezetben, mint Angliában – meghamisíthatja a választópolgárok akaratnyilvánítását, és a mindenkori egyszerű többséget szerző párt javára tovább torzíthatja el az Országgyűlés összetételét.

Kit érdekel ma már, hogy a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény 111. §-a szerint a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság elnökét a miniszterelnök nevezi ki nem kevesebb, mint 9 évre, és ennek eltelte után újra kinevezhető; hogy a Médiatanács – ugyancsak újraválasztható – tagjait az Országgyűlés 9 évre választja, de a Hatóság elnöke a miniszterelnök általi kinevezéssel egyben jelöltté válik a Médiatanács elnöki posztjára is, azaz az Országgyűlés asztalán – anélkül, hogy ebbe beleszólása lenne – máris van egy elnökjelölt, ám ha mégsem választaná meg (listás, azaz egyetlen szavazással valamennyi tagra vonatkozóan) elnöknek ezt a személyt (125. §), akkor is ő hívja össze és vezeti (!) a Médiatanács üléseit, csak a döntéshozatalban nem vesz részt. Nehezen követhető rendszer, de van benne logika… Amint ezt az Országos Bírói Hivatal teljhatalommal felruházott elnöke jogállásánál is láttuk.

S kit érdekel ma már, hogy a Költségvetési Tanács az Alaptörvény 44. cikkének (3) bekezdése és a Magyarország gazdasági stabilitásáról szóló 2011. évi CXCIV. törvény 25–26. §-a szerint vétójoggal bír a költségvetés elfogadásával szemben, s mely testület elnökét a köztársasági elnök nevezi ki [(4) bekezdés] 6 évre. Mivel a Tanács ez utóbbi törvény 27. § (5) bekezdése értelmében 2, azaz kettő (!) tag jelenlétében is határozatképes, így két ember megakadályozhatja azt, hogy Magyarországnak elfogadott költségvetése legyen, ami az Alaptörvény 3. cikk (3) bekezdés b) pontja szerint feljogosítja a köztársasági elnököt, hogy feloszlassa az Országgyűlést [9. cikk (3) bekezdés]. A következő választásokkal megalakultat is, mivel a Tanács tagjainak megbízatása túlnyúlik a négyéves parlamenti cikluson!

Kit érdekel – legalábbis itthon, külföldön annál inkább – az, hogy a Magyar Nemzeti Bank alelnökeit a miniszterelnök fogja jelölni (2011. évi CCVIII. törvény 48. §), míg eddig a jegybank elnöke jelölhette őket. Vagy hogy a Monetáris Tanács tagjainak létszámát – jelentősen túlmenve a korábbi kormányok által végrehajtott létszámemelésen, amely még úgy-ahogy szakmailag indokolt lehetett – szakmai indokok nélkül felemelik, megnyitva új tagok választásának lehetőségét. Vagy hogy a Monetáris Tanács napirendjét előzetesen meg kell küldenie a kormánynak (34. §), és a Tanács ülésén részt vehet a kormány képviselője. Hogy a Monetáris Tanács – nem az elnök, mint korábban – határozza meg az alelnökök hatáskörét (igaz, az elnök javaslatára), végül hogy a Tanács határozatképességéhez elegendő a tagok többségének jelenléte, azaz szélső esetben akár az elnök és az alelnökök távollétében is határozatképes lehet [46. § (1) és (14) bekezdés]...

Kit érdekel ma már, hogy az eufemisztikusan „sarkalatos"-nak nevezett törvények száma nem kevesebb, mint 32. A képmutató cinizmus abban áll, hogy e törvényhozási tárgyak túlnyomó része egyáltalán nem sarkalatos jelentőségű (például a kitüntetések vagy a Költségvetési Tanács működésének szabályai, a nyugdíjrendszer előírásai, a forint fizetőeszközkénti deklarálása, a változó gazdasági körülményeknek különösen kitett adórendszer szabályai). Mi végre van szükség ennyi kétharmados többséget igénylő törvényre? Szükség van ilyenre (az Alkotmány kivételével) egyáltalán? Hacsak nem arra, hogy a későbbi kormányok mozgásterét minimálisra vagy adott esetben nullára korlátozva minden maradjon úgy, ahogyan van, és tartalmilag az ne változhasson.

Ne változhasson az sem, amit az idő és a körülmények változása megérlelt, amint ez természetes a normálisan – az Európa Tanács idézett dokumentumai szerint – többségi elv szerint működő demokráciákban, ahol persze a „centrális erőtér" értelmezhetetlen fogalom.

A kétharmados törvények intézményének abszurd közjogi következménye – amint az elmúlt két évtized keserű tapasztalatai mutatják – a mindenkori ellenzékkel való kényszerkoalíció, ami per definitionem garantálja a változtathatatlanságot, a mozdulatlanságot, a túlélt struktúrákban való, sehová nem vezető dagonyázást, de mindenesetre ennek reális veszélyét. Ez nem is lehet másként, hiszen ez a kényszerkoalíció nem a kormány és az ellenzék együttműködési kényszerét intézményesíti, hanem a mindenkori kabinet tevékenységének a politikai és jogi felelősséggel nem bíró ellenzék részéről történő jövőbeni megbénítását.

Más a helyzet ezzel az új közjogi struktúrával akkor, amikor egy kormánynak egyedül van kétharmados többsége. A törvényhozás korlátlan joga természetesen az ilyen parlamentet is fenntartás nélkül legitimáltan megilleti. Felelőssége azonban a szokásosnál jóval nagyobb: kétharmaddal élni nemcsak szabad, hanem – a választói akarat kifejezéseként – élni is kell. Az egyetlen korlát az, hogy hogyan. Jogalkotói joggal ugyanis nemcsak élni, de visszaélni is lehet.

A rendeltetésszerű joggyakorlásnak a magánjogi viszonyokban ismert alapelve a közjogban is mindennek az alfája. Nem véletlenül hangsúlyozta az Alkotmánybíróság már 1998-ban a 31/1998. (VI. 25.) AB határozatban: a joggal való visszaélés tilalma az egész jogrendszerben érvényesül, így a közjogban is. Tíz évvel később

SOMOGYI KÖNYVTÁR
95268
1981
SZEGED

pedig [18/2008. (III. 12.) AB határozat] az Alkotmány a jogállamisági-jogbiztonsági klauzulája értelmezésével, és abból levezetve a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményét alkotmányossági követelménynek deklarálta.

A kétharmados parlamenti szavazattöbbség nem ad felhatalmazást a „többség diktatúrájára": az alkotmánybíráskodás létrehozatalát alapvetően éppen ez a szempont indukálta. A mindenkori parlamenti többség tevékenységét, azt, hogy jogalkotói hatalmával éljen, és ne éljen vissza, hogy a törvényhozói és általában a közhatalom gyakorlása ne csapjon át visszaélésbe, kizárólagosságba, hogy a többségi akarat érvényre juttatása együtt járjon a kisebbségi érdekek körültekintő, tárgyilagos mérlegelés szerinti méltányos figyelembevételével, nos, mindezt éppen az alkotmányok megfogalmazása és rendelkezéseinek az alkotmánybíróságok általi betartatása biztosíthatja. Az alkotmánybeli szabályok nem „közhelyek", így az Alapörvény sem „közhelygyűjtemény", hanem jogi norma, amit elsősorban és mindenekfelett az Országgyűlésnek kell betartania, az Alkotmánybíróságnak pedig betartatnia.

És nem az Európai Unió Bizottságának, nem Neelie Kroesnek, José Manuel Barrosónak, vagy az Európa Tanács Velencei Bizottságának. Nekik is, persze – de nem elsősorban nekik.

A probléma ugyanis mára már jelentősen túlnőtt azon, hogy egyik vagy másik, 2010 ősze óta az ország közjogi „átszervezése" során megalkotott törvény egyik vagy másik rendelkezése megfelel-e az európai jognak vagy az Európa Tanács dokumentumainak. Vagy számtalan más nemzetközi szerződésnek, amelyhez csatlakoztunk, aláírásunkkal hitelesítve és kifejezve a betartásukra vonatkozó ígéretünket és elkötelezettségünket. Ezek a szervezetek egyre inkább arra figyelnek, hogy a vizsgálatuk alá vont törvények a maguk egészében, egymásra vonatkoztatva, egymás kontextusában hová mutatnak, milyen új közjogi konstellációt vázolnak fel. Hogy csak az EU-t említsem, nyilvánvaló képtelenség (és ezért merül fel a kötelezettségszegés gyanúja, illetve indult meg az emiatti eljárás), hogy miután a csatlakozási tárgyalások során bizonyítottuk a taggá válásunkra való „érettségünket": jogrendszerünknek az európai joggal való összhangját, most, a taggá válás után visszaforgatjuk az idő kerekét. Álságosan, de nagyon átlátszóan szuverenitásunkra hivatkozva úgy teszünk, mintha a korábban feltételül szabott csatlakozási kritériumok folyamatos fenntartására, teljesítésére nem is vállaltunk volna kötelezettséget. Ebben áll a kötelezettségszegés – nemcsak az európai jog, hanem egy nemzetközi szerződés: a csatlakozási megszegése is.

Ha tehát a magyar jogrendszer az azt alkotó törvények komplex összefüggésrendszerében a csatlakozáskor eurokonform volt, ma pedig súlyos gyanú merül fel arra nézve, hogy nem csupán egyik vagy másik rendelkezése nem konform, hanem a maga egészében olyan közjogi struktúrát teremtett, amely az Európa Tanács szerint is komoly aggályokat kelt, és vizsgálatot igényel, akkor egyrészt ezt a komplex törvény-összességet a magyar Alaptörvény, a magyar alkotmányosság szempontjából is vizsgálat alá kell venni. Nem arról van szó, hogy a médiatörvény egy-egy rendelkezése hogyan szól, és azt hogyan alkalmazzák: egy aggálytalanul demokratikus törvényeken nyugvó közjogi berendezkedésben a politikai demokrácia és többpártrendszer kategorikus

imperatívuszát az sem vonja kétségbe, ha egy rádió nem kap további sugárzási lehetőséget. Más szóval: az aggálytalanul jogállami minőségű törvényszöveg konkrét eseteken keresztüli alkalmazása – a szokásos, elkerülhetetlen hibahatáron belül maradva – garantáltan a banalitás dimenziójában tartja a sugárzási frekvenciák elosztását. Mondhatnánk, mégiscsak nevetséges, hogy az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere vagy az EU biztosai szóvá teszik a Klubrádió ügyét. Nos: ha csak erről lenne szó, akkor jogos lenne feltenni nekik a kérdést: miért fáj ez annyira, talán tetszenek hallgatni a Klubrádiót?

Ez a konstelláció azonban egyáltalán nem vicces. Az egyes törvények ugyanis 2011. december 31-ére egységes közjogi rendszerré álltak össze, amelyek a maguk összességében már a magyar Alaptörvény szerinti vizsgálatot is megérdemlik. Ezért álságos arra hivatkozni, hogy egyik vagy másik vitatott jogszabályi rendelkezés más országban is létezik – de persze más közjogi környezetben, azaz más törvényekkel (amelyek azokat a bizonyos, sokat emlegetett fékeket és ellensúlyokat képezik) együtt hatva, és más közjogi hagyományok rendszerében.

Már nem a részről, hanem az egészről van szó.

Lehetséges, hogy a médiatörvény, a bírák jogállásáról, az Alkotmánybíróság hatásköréről, a büntetőeljárásról szóló törvények rendelkezései önmagukban még akár alkotmányosnak is minősülnének – ha az Alkotmánybíróság bárki által indítványozhatóan itt és most (mielőtt a következő választások után már késő lesz) vizsgálhatná azokat. A rendszer egésze – és erre kezdenek gyanakodni uniós partnereink és az Európa Tanács is – fogaskerékszerűen egymásba illeszkedő hatalmi gépezetet, azt a bizonyos előre bejelentett „centrális erőteret"

hozta létre, amely nem feltétlenül minősül jogállaminak és demokratikusnak.

A működésről: a helyzet dinamikájáról is szót kell ejtenünk azt követően, hogy az új közjogi rendszer statikájára, a törvények tartalmára, szövegére vetettünk pillantást. Mint politikai kultúránk klasszikusától tudjuk: ne arra figyeljünk, amit mond, hanem arra, amit csinál. Ez az attitűd és etikai mérce – személyes „álmoskönyvem" szerint azért követésre nem ajánlott módon – a szavahihetetlenséget, az adott szóra vonatkozó megelőlegezett bizalmatlanságot helyezi a közélet piedesztáljára, azonban veszélye ennél sokkal nagyobb. A puding próbája az, hogy megeszik-e, a jogszabályé pedig az, hogy mi alkalmazásának eredménye. Mélységesen cinikusnak és hamisnak érzem ezért azt az álláspontot, amely szerint felesleges a törvény szövegén aggályoskodni, várjuk meg, hogy a gyakorlatban hogyan alkalmazzák. Nos: tegyük fel, hogy törvénnyel visszaállítják Magyarországon a halálbüntetést. Ilyenkor meg kell-e várni azt, hogy hogyan alkalmazzák?

És ne is kísérletezzünk azzal sem, hogy az aggályos, tendenciózusan, sanda – de egyértelműen kivehető – célokra törően megfogalmazott tartalmú törvények alkalmazása majd a jóságos jogalkalmazó hangulatától függően lehet enyhébb, lágyabb is. Nem! A törvény szövege a garancia, éspedig az egyetlen garancia. A jogállam attól jogállam, hogy előreláthatóságot biztosít polgárainak, ezt nevezzük jogbiztonságnak. Az előreláthatóság biztonsága a jog mint társadalmi intézmény nagy értéke.

El lehetne tehát merengeni a közjogi intézményrendszerünk szervezetét és működését átíró törvényfolyam egyik-másik törvénye egyik-másik rendelkezésének

alkotmányosságán vagy alkotmányellenességén, és bizonyára érdemes is – ha lenne valami következménye. De hát mi a következménye annak, ha valakinek győri lakhelyéről Nyíregyházára kell utaznia, mert azt a bíróságot „jelölte ki" számára egy ember: az Országos Bírósági Hivatal elnöke és a legfőbb ügyész kafkai világot idéző átláthatatlan körülmények között meghozott döntésével, holott egy másik törvény szerint ügyében a győri bíróság lenne illetékes? Semmi. Az egyik törvény felülírja a másikat, az Alkotmánybíróság pedig – jó esetben, ha szerinte is érintett az indítványozó [Ügyrend 30. § (2) bekezdés] – az összes bírósági szintet végigjárt ügyben sok év múlva esetleg befogadja alkotmányossági vizsgálatra az alkotmányjogi panaszt. Vagy nem.

A magyar alkotmányosság jelentősége tehát az indítványozási lehetőség drasztikus átrendezésével drasztikusan csökkent. Már ami az egyes törvények egyes rendelkezéseinek az Alaptörvény egyes szabályaiba való ütközését illeti. Ami a törvényfolyam létrehozta új közjogi rendszert, mint egészet illeti, ezzel azért más a helyzet. Az Alkotmány 2. § (3) bekezdését az Alaptörvény C) cikk (2) bekezdése szinte szó szerint átvette: tiltja a közhatalom kizárólagos birtoklását. Az ugyancsak átvett, ezt követő emelkedett mondat szerint pedig „az ilyen törekvésekkel szemben törvényes úton mindenki jogosult és köteles fellépni". Igen: az Aranybulla híres ellenállási záradékáról van szó: a *ius resistendi*-ről.

Csak hát Magyarország időközben demokratikus jogállammá vált, ahol még egy ilyen fennkölten hangzó deklaráció, mint a közhatalom kizárólagos birtoklásának tilalma és az ellene történő fellépés sem egyszerűen következmények nélküli lózung. Ahogyan a jogászok

a szankció nélküli törvényi kijelentéseket nevezni szokták: lex imperfecta („befejezetlen törvény") lenne, ha nem lenne alkotmányellenesség a következménye.

Az Alaptörvény C) cikk (2) bekezdésének azonban van két sajátos vonása: az egyik tartalmi, a másik az indítványozók körére, az indítványozási jogra vonatkozik. Tartalmilag az Alkotmánybíróság a 14/2000. (I. 12.) AB határozatában – az indítványozótól eltérően – alkotmányosnak találta a náci és bolsevik jelképek használatának betiltását. Az indokolást érdemes idézni: „Az Alkotmány a demokratikus jogállam alkotmánya, ami azt jelenti, hogy az alkotmányozó hatalom védendő alkotmányos értéknek tekinti a demokráciát, a pluralizmust, az emberi méltóságot, s egyben az Alkotmányon kívülre utasít minden olyan tevékenységet, amely (...) a hatalom kizárólagos birtoklására irányul".

Annak pozitív megfogalmazása, hogy mikor következik el a közhatalom kizárólagos birtoklása, még várat magára. Az ugyanis aligha elképzelhető, hogy egy Országgyűlés törvénybe iktassa: a közhatalom kizárólagos birtokosa ez vagy az a politikai párt, mozgalom, szervezet, személy. A C) cikk (2) bekezdésének normatani tényállása viszont eltér a megszokott alkotmányi rendelkezésektől, ezért az alkotmányellenesség is másként merül fel. A közhatalom kizárólagos birtoklását törvények sorozata képes csak lehetővé tenni és a jövőre nézve is – a működésben is – garantálni. Az alkotmányossági vizsgálat tehát ebben az esetben arra irányulhat, hogy vannak-e olyan törvények, amelyek együttesen, a maguk összefüggésében együtt hatva képesek a közhatalom kizárólagos birtoklását lehetővé tenni, megvalósítani, majd ezt tartósítani és garantálni. Egy határ

átlépéséről, egy más minőségről van tehát szó, amely határ elvontan persze nem határozható meg.

Az idézett példák a teljesség igénye nélkül vették számba azokat a komoly gondokat, amelyek abba az irányba mutatnak, hogy a mindenkori kormány ebben az új közjogi intézményrendszerben politikai versenytársaira tekintet nélkül képes a közhatalmat többékevésbé – inkább többé, mint kevésbé – kizárólagosan birtokolni. A gazdasági verseny jogában ezt a konstellációt a versenytörvények (a magyar is: 1996. évi LVII. törvény 22. §-a) a gazdasági erőfölény fogalmát definiálva imigyen határozzák meg: „gazdasági erőfölényben van az, (...) aki (...) tevékenységét a piac többi résztvevőjétől nagymértékben függetlenül folytathatja anélkül, hogy (...) magatartásának meghatározásakor érdemben tekintettel kellene lennie versenytársainak (...) vele kapcsolatos (...) magatartására." Nos, a politikai versengésben pontosan ugyanez a helyzet. Az emlegetett törvények a maguk összességében megítélésem szerint valóban komolyan felidézik a közhatalom kizárólagos birtoklásának intézményesített lehetőségét – nemcsak egy adott parlamenti ciklusban, hanem azon túl is. Márpedig a törvénycsomag megteremtette lehetőség önmagában elég, annak tényleges megvalósulása – amint azt fentebb a halálbüntetés példáján bemutattam – már csupán a parlamenti többség által támogatott hatalom birtokosának jóindulatától függ.

Nem véletlen tehát, hogy az Alaptörvény C) cikk (2) bekezdésének első mondata nem a kizárólagosan birtokolt közhatalom gyakorlását tiltja, hanem „mindössze" annak birtoklását, azaz a gyakorlás lehetőségét. Márpedig ez a helyzet véleményem szerint fennáll: a mindenkori

kormányzat és országgyűlési többség politikai versenytársaira tekintet nélkül gyakorolhatja a választásokkal ráruházott hatalmat. És ezen a ponton térek vissza a már korábban érintett kérdésre: miért ne tehetné ezt meg? Nos, a válasz korábban is az volt, hogy megteheti, a kérdés csak az, hogy hogyan? Mindenesetre nem az Alaptörvénybe ütközően. Az a közjogi intézményrendszer és helyzet, ami ma Magyarországon beállt, nemcsak az európai jog szempontjából, hanem mindenekelőtt a magyar alkotmányosság szempontjából aggályos.

Az aggályokat azonban egy alkotmánybírósági eljárás eloszlathatná. Az Alaptörvény átmeneti rendelkezéseiről szóló említett törvény [22. cikk (1) bekezdés b) pont], és az új alkotmánybírósági törvény (2011. évi CLI. törvény) 26. § (2) bekezdése lehetővé teszi – igaz, kivételességet hangsúlyozva – azt, hogy bárki egyedi bírói ítélet nélkül is indítványt terjeszthessen az Alkotmánybíróság elé, ha az Alaptörvényben biztosított joga szenved sérelmet, és jogorvoslati lehetősége nincs. Az actio popularis eme maradéka gyakorlásának egyetlen feltétele az, hogy a sérelem közvetlenül – tehát bírói döntés nélkül – az Alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazása vagy hatályosulása folytán következett be. Nos, a fenti törvényösszesség tekintetében nyugodtan elmondható, hogy azok minden magyar állampolgárra nézve – legitim módon elfogadott törvényekként – korra, nemre, fajra és felekezetre való tekintet nélkül hatályosulnak, így az actio popularis feltétele fennáll. Ilyen tartalmú – az Alaptörvény C) cikk (2) bekezdésére hivatkozó – indítványt három magánszemély a Szabadság és Reform Intézet Alapítvány képviseletében már be is nyújtott. Ez – ahelyett, hogy például a médiaszolgáltatásokról és a tömeg-

kommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény 111. §-ának alkotmányosságát vitatná – az új, 2010. december 31-ével megvalósult közjogi rendszert, és az ennek alapján már meghozott személyi döntések, kinevezések alapjául szolgáló jogszabályok hosszú sorát tartja olyannak, amely lehetőséget ad a közhatalom kizárólagos birtoklására, vagy pedig már ennek kifejezett gyakorlását mutatja.

Magam részéről a cikkben – egyébként csak példaszerűen – végiggondolt jogszabályok együttesét vélem olyannak, mint amely által konstituált közjogi intézményrendszer alkalmas a közhatalomnak a mindenkori – így a jelenlegi – kormány általi kizárólagos birtoklására. Ezeket ugyan legitim módon, a szükséges többséggel szavazták meg, ugyanakkor sok jogalkotási eljárási „szépséghibával" (a házszabály gyakori sérelmével, vagy az egyéni képviselői indítványok kivételes törvényhozási intézményének nyakló nélküli alkalmazásával, vagyis ekként a már bemutatott jogalkotói joggal való visszaélés miatt is alkotmányellenességgel). Ráadásul helyenként az Alkotmánybíróság által megállapított kifejezett – közjogi érvénytelenségen alapuló – alkotmányellenesség miatti megsemmisítéssel kísérten (1279/B/2011. AB határozat a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi C. törvény egészében történt megsemmisítéséről).

Példálódzó felsorolásomban a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvényről, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényről, az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvényről, a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvényről, a Magyarország gaz-

dasági stabilitásáról szóló 2011. évi CXCIV. törvényről vagy a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2011. évi CCVIII. törvényről ejtettem szót – a teljesség igénye nélkül, de számomra úgy tűnik: már ennyi is elég.

Ha ugyanis mindezekhez hozzávesszük azt, hogy az Országgyűlés 2011. december 31-én Magyarország Alaptörvényének átmeneti rendelkezései címmel törvényt alkotott, amibe nem átmeneti – azaz a másnap hatályát vesztő Alkotmány és a hatályba lépő Alaptörvény alkalmazására való átállás zökkenőmentességét biztosító – rendelkezések kerültek, hanem olyanok, amelyek ténylegesen kiegészítették a még hatályba sem lépett Alaptörvényt, gondjaink sokasodnak. Olyan szabályok tömege került ide, mint az Országos Bírósági Hivatal és a legfőbb ügyész már említett „bíróság-kijelölési" joga (11. cikk), a bíróságokra és a bírákra vonatkozó három, „nyugdíjazásukkal" (helyesen: legutóbb az 1950-es években alkalmazott kényszer-nyugdíjazásukkal) kapcsolatos, s a bírák jogállásáról szóló törvénybe való részletszabály (12–14. cikk), vagy az a lakonikus kijelentés, hogy „a hivatalban lévő adatvédelmi biztos megbízatása az Alaptörvény hatálybalépésével megszűnik". Azaz másnap... A cél itt is nyilvánvaló: az Alkotmányba való beemeléssel elzárni a későbbi esetleges alkotmánybírósági eljárás előtt az utat.

Ha továbbá mindezekhez hozzávesszük azt, hogy az Országgyűlés a házszabályt módosította úgy, hogy ezen túl a törvények – rendes eljárástól eltérő – „kivételes, sürgős eljárásban" való meghozatalához, azaz 1-2 nap alatt történő „átveréséhez" már nem szükséges a képviselők háromnegyedének szavazata, hanem mindössze kétharmad is elégséges, akkor az alkotmányossági érdem-

jegye elégtelen [98/2011. (XII. 31.) OGy határozat 2–3. §]. Ez a módosítás ugyanis előrevetíti – az 1933. évi német felhatalmazási törvényhez hasonlóan – annak reális lehetőségét, hogy a kivételes eljárás válik általánossá, a rendes pedig kivételessé.

Nehéz nem szembenézni a tényekkel: alapos a gyanú arra nézve, hogy a kizárólagos közhatalom-birtokláson alapuló hatalomgyakorlás rendszere kiépült. Ezt a köznyelv államcsínynek nevezi. Márpedig sem az egykori Magyar Köztársaságban, sem a mostani Magyarországon nem szabad államcsínyt végrehajtani – legalábbis alkotmányosan nem. A legitimitást – a törvényhozási úton végrehajtottságot – ugyanis felülírja az alkotmányosság. Nem „alkotmányos államcsínyről" van/lehet tehát szó, hanem csakis és kizárólag alkotmányellenes államcsínyről.

Hol államcsíny van, ott államcsíny van – mondaná Illyés Gyula, ha élne. Adná Isten, hogy ne legyen igaza. Az Alkotmánybíróság döntése az említett indítványról nagy horderejű lesz. Azzal ugyanis Magyarország átvenné a kezdeményező szerepet az európai intézményektől a saját dolgaink rendezése tekintetében. Nem kívülről mondanák meg nekünk, hogy mi van összhangban ezzel meg azzal az európai jogi szabállyal, hanem a magyar Alkotmánybíróság mondaná meg, hogy mi van összhangban az Alaptörvénnyel.

Figyelemmel kell lenni az Alaptörvény C) cikk (2) bekezdésének eddig figyelemre sem méltatott, ám alapos szövegelemzést igénylő második mondatára is. Eszerint: a hatalom kizárólagos birtoklására irányuló „törekvésekkel szemben törvényes úton mindenki jogosult és köteles fellépni". Kulcsfontosságú mondatról van szó,

amelynek jelentősége messze túlnyúlik az Alkotmánybíróság eljárásán. Persze önmagában egy indítvány benyújtása is „fellépés"-t jelent, azonban itt már ennél jóval többről van szó. A mondat normatani szempontból két megállapítást tartalmaz, két tényállást szabályoz. Egyrészt azt, amikor valaki „törekszik" a hatalom kizárólagos birtoklására – erre vonatkozik a megszorító feltétel: törekvése ellen csak törvényes úton, törvényes eszközöket kimerítve lehet/kell fellépni. Másrészt viszont ha már nem törekvésről, hanem befejezett tényről van szó – vagyis a hatalmat már kizárólagosan birtokolják –, a „törvényes" kitétel értelmezhetetlenné válik, mert ennek a feltételnek a megkövetelése ellehetetlenítené magát a „fellépést". Ha a kizárólagos hatalombirtoklást intézményesítő és működését garantáló törvényeket be kellene tartani, akkor nem lehetne ellene fellépni. Éppen ezért menti fel maga az Alaptörvény az e törvényeknek való engedelmesség alól Magyarország polgárait akkor, amikor a dolgok a puszta „törekvések" állapotát túlhaladták. A befejezett államcsíny ténye az ehhez vezető törvények betartása alól az Alaptörvény erejénél fogva ad felmentést. Nos, hogy ezzel az alkotmányos lehetőséggel senkinek ne kelljen élnie, erre való az alkotmánybírósági eljárás.

De nemcsak az! Az Alkotmánybíróságot az Alaptörvényt megalkotó Országgyűlés bízta/bízza meg, határozza meg hatásköreit. A felhatalmazást adó parlament maga is állást foglalhat a C) cikk (2) bekezdése szerinti helyzet megítélésének, a közjogi rendszer ennek fényében értelmezendő alkotmányosságának kérdésében – adott esetben egyszerű többséggel is.

13.

EDDIG, ÉS NE TOVÁBB!*

Alkotmányellenes puccs, államcsíny: kemény szavak egy volt alkotmánybírától, Vörös Imre professzortól. Márciusban írta a hvg.hu-n: „alapos a gyanú arra nézve, hogy a kizárólagos hatalombirtokláson alapuló hatalomgyakorlás rendszere kiépült – ezt a köznyelv államcsínynek nevezi." Nem hallatszott a hangja a politika hangzavarában. Két hete megismételte és továbbfejlesztette a diagnózist az ELTE szakfolyóiratában. Megint nagy a csend. Nej György interjúja.

Ha valaki diktatúrában „bejelenti", hogy alapos gyanúja szerint a regnáló hatalom államcsínyt hajtott végre, elfogják. Máshol agyonbeszélik. Itt egyik sem történt meg. Mit gondol, miért nem?

Tavasszal egyetlen interjút adtam, abban is azt firtatták, miért nincs nagyobb visszhangja az írásomnak. Később néhány kollégám félrehívott, és azt mondta: bátor dolog volt – de előtte alaposan körülnézett, hallja-e valaki. A téziseimre senki sem mert reagálni, úgy látszik, ez egy forró gesztenye.

És most? Tudóstársak, közírók, tanítványok, „föntről"?

Egyetlen reflexió született a Jogelméleti Szemlében, ahol megjelent.

Mintha puhított volna a címben: Tudósítás a jogállamiság határvidékeiről. Márciusban azt írta: Államcsínytevők. Pedig ugyanarról van szó mindkettőben. Javult volna a helyzet?

* *168 óra*, 2012. november 20. →URL:2.

Nem. A második cím parabola. Egy nagy jogtudósra, Grosschmid Bénire és azokra az erkölcsi korlátokra utalok, amelyek határt szabnak egyesek önkényének, vagyis arra, amit „jognak" nevezünk. Következtetéseim súlyosabbak, hiszen korábban erős gyanúról írtam, most meg arról, hogy eddig, és ne tovább: ha továbbra is ebben az irányban haladunk, akkor letérünk a polgári demokrácia útjáról, elbúcsúzhatunk az Alkotmányban szereplő független, demokratikus jogállam fogalmától.

Csak a fogalomtól? És az életünk?

Nézze, én a gyanúmat, a magánvéleményemet fogalmaztam meg. Mindenkire kötelezően és hitelesen csak az Alkotmánybíróság állapíthatja meg, hogy megvalósul-e a törekvés a hatalom kizárólagos birtoklására, vagy pedig már ténylegesen birtokolják-e a hatalmat.

Várjuk szeretettel a testület döntését. Addig ismételgetjük, hogy vége a demokráciának, ha nincs szabad sajtó, ha nincsenek független intézmények, van viszont nemzeti álegyüttműködés, szabadságharc, választójog-átszabás. Már 2010 őszén figyelmeztetett erre az Élet és Irodalom cikksorozata.

Igen, emlékszem. A szerzők cselekvési alternatívákról írtak, a jogállamot veszélyeztető hatalmi technikákról, kormányzati, parlamenti megoldásokról bizonyították, hogy aggályosak. Kimondták, hogy ne engedjünk 89-ből, de még nem hozták szóba, hogy az egyes jogi lépések rendszerré állnak össze, és ennek alkotmányjogi értékelése fontos hivatkozási alapot, diagnózist képez a cselekvéshez. Én erről írtam, és örülök, hogy fél év alatt mégiscsak a közgondolkodás része lett a kizárólagos hatalombirtoklás ügye.

Az alkotmányos államcsíny nem katonai erőszak, nem puccs. A kifejezés azt sugallja, mintha egy kisebbség titokban lopakodva vagy fokozatosan az ellenhatalommal szemben lépne fel. De itt ki ellen lép fel a kormány?

Az alkotmányosság ellen. Egyetértek, ez lopakodó államcsíny. Sokat lehetne vitázni arról, hogy mikor, mivel kezdődött, de minden államcsíny egyedi, és ami itt most folyamatban van, abból az látszik, hogy a jogalkotás egésze, a felszámolt jogbiztonság veszélyezteti a jogállamot. A Költségvetési Tanács lehetőségei, az Országos Bírósági Hivatal elnökének jogköre, a kilenc évre szóló kinevezések, a Monetáris Tanács személyi átalakítása, a képviselői törvény-előkészítés, a kétharmados törvények indokolatlanul nagy száma, az Alkotmánybíróság elleni támadások és még rengeteg jogi abszurdum mind együttesen teremtett olyan helyzetet, amellyel taggá sem válhattunk volna az Európai Unióban.

Tényleg, mivel kezdődött?

Nehéz pontosan megmondani, de például nem hiszem, hogy ha valaki fölháborodik egy politikus beszédén, akkor fel kell gyújtani a tévé székházát. Tehát itt kígyótojások keltek ki.

„A haza nem lehet ellenzékben"? A tüntető kokárdatűzés?

Lehet. A kordonbontás is lehet, nem vagyok történész, én egy folyamat végéről gondolkodom, és evidensnek tartom, hogy például a kötcsei kinyilatkoztatás a centrális erőtérről, a többségi demokráciáról ellentétes a jogállamisággal, a demokrácia fogalmával.

A kétharmad mindent visz. Ez tény is meg jobboldali magyarázat is. Mit fogad el belőle?

Kötelező élni a kétharmados mandátumaránnyal, a lényeg az, hogyan. Mindenképpen csak és kizárólag az Alkotmány: az Alaptörvény keretei között. A hatalomgyakorlás nem terjedhet túl az alkotmányon.

De hol van már az Alkotmány?

Az Alaptörvény átvette a kizárólagos hatalomgyakorlás tilalmát, méghozzá szó szerint. Az Alkotmánybíróság korábbi döntése szerint a jogalkotáshoz való joggal sem szabad visszaélni, az is beletartozik a hatalomgyakorlás hogyanjába.

Ha az Alkotmánybíróság nem mondja meg, hogy csak törekvés van-e a kizárólagos hatalomgyakorlásra, vagy már megvalósult, akkor egyik sincs? Nincs alkotmányos államcsíny?

A kérdés nyitott, mivel az Alkotmánybíróság – formai okból elutasítva egy indítványt – erről nem döntött. Egyre több jel utal arra, hogy a kormányzat és a parlamenti többség kimerítette azokat a lehetőségeit, amelyek még belefférnek az alkotmányos, demokratikus garanciákkal alátámasztott polgári demokráciába. A megszavazott választási és a tervezett választási eljárási törvényekkel, például a regisztrációval már túl is lép ezen, mert a választóvonal, a Rubicon kétségkívül a hatalom leválthatósága. Márpedig ezek éppen ezt korlátozzák. Ha a jelenlegi ötletekkel elfogadják a választási eljárásról szóló törvény tervezetét, véleményem szerint a kör bezárult: megvalósul a hatalom kizárólagos birtoklása, gyakorlása. Tartalmilag már most sincs tétje a demokratikus jogállamra egyébként nagy veszélyt jelentő nagyszámú kétharmados törvények miatt egy választásnak (a kétharmadot kizárólag az Alkotmányra

kellene fenntartani), de ezekkel a választási törvényekkel már formailag is a kommunizmusbeli „szavazások" szintjére süllyednénk.

És akkor mi lesz?

A társadalomnak élnie kell a törvényes lehetőségekkel: azért írom cikkeimet, és azért nyilatkozom, hogy a fenyegető feszültségeket, sőt, katasztrófát a magam eszközeivel elhárítsam. A kajászói gazdák földfoglalása mutatja, hová fajulnak a dolgok, ha az emberek úgy érzik, nincs más út, mint hogy maguk értelmezzenek egy intézkedést. Ha az erre jogosult szervek nem lépnek, akkor éppen az Alaptörvény idézett cikkelye menti fel a polgárokat azon törvények betartása alól, amelyek megvalósították a kizárólagos hatalombirtoklást.

A passzus a „törekvéssel" szemben rögzíti mindenkinek azt a jogát és kötelességét, hogy törvényes eszközökkel fellépjen ellene. De mi van, ha már befejeződött a törekvés?

Ha a hatalmat már kizárólagosan gyakorolják, akkor a „törvényes eszközökre" vonatkozó korlátozó kitétel értelmét veszti, mivel a kizárólagos hatalombirtoklást garantáló törvényeket betartva nem lehetne fellépni a hatalom ellen. Ha már megvalósult a demokratikus garanciákat nélkülöző centrális erőtér, akkor máris az ellenállás Aranybulla óta ismert jogánál vagyunk, amelylyel jogunk és kötelességünk élni. Ha sokan érzik úgy, hogy ez a helyzet (mint Kajászón és másutt), akkor tudatják. Hogy ez milyen polgári engedetlenség formáját öltheti, arról nem spekulálnék, én azt vázoltam föl, mi következik az Alaptörvényből, és hogyan lehet a társadalmi, hatalmi történéseket az Alaptörvényben meghatározott keretek között tartani. Ez mindnyájunk – hatalom és polgárok – közös felelőssége.

14.

ELTEMETETT DEMOKRÁCIA*

Vörös Imre volt alkotmánybíró szerint államcsíny történt – Nagy Szilvia interjúja

A választási eljárási törvény elfogadásával megszűnik a polgári demokrácia, és befejeződik egy autoriter rendszer kiépítése – derül ki Vörös Imre, volt alkotmánybíró szavaiból. A jogászprofesszor szerint azonban a kizárólagos hatalombirtoklást az Alaptörvény is tiltja, ezért ha az Alkotmánybíróság nem is állapítja meg addig az alkotmányellenességet, a következő Országgyűlés minden olyan törvényt megsemmisíthet, amely az államcsínyt szolgálta.

Már márciusban államcsíny alapos gyanújára figyelmeztetett, egyebek között azért, mert ön szerint a kétharmados többséggel elfogadott törvények nagy számuk és tartalmuk miatt egy, a kizárólagos hatalombirtoklásra irányuló gépezet fogaskerekei. Akkor még sehol nem volt a választási eljárási törvényjavaslat. Az mennyiben árnyalja a képet?

Tovább ront a helyzeten. Eddig harminckét kétharmados törvényt fogadtak el, ha a földtörvény is sarkalatos lesz, azzal együtt harminchármat. Ez gyakorlatilag lefedi a közélet kilencven százalékát – minden érdemi kérdésben megkötnék a következő kormány kezét. A jogalkotói cinizmus abban áll, hogy e törvényhozási

* *Vasárnapi Hírek*, 2012. november 25., 10. o. →URL:3.

tárgyak túlnyomó része egyáltalán nem sarkalatos jelentőségű: a kitüntetések, az Állami Számvevőszék vagy a Költségvetési Tanács működésének szabályai, a nyugdíjrendszer, a forint fizetőeszközként való deklarálása, az adórendszer... Mindegy is, mi történik még.

Hogyhogy?

Ezzel a demokrácia el van temetve. Innentől azt is meg lehet szavazni, hogy minden törvény kétharmados. Bármit. Már nincs jelentősége. Ugyanis mindezzel vagy a változatlanságot kódoljuk, vagy egy olyan koalíciós kényszert a mindenkori kormány és ellenzék között, ami gyakorlatilag működésképtelenné teszi az országot. Teljesen mindegy lesz, hogy ki kormányoz, és ki van ellenzékben.

Úgy tűnik, a Fidesz ennek ellenére is biztosra akar menni.

Én nem nevesíthetem azt a pártot, amelyiknek ezek a változások előnyösek. A tény az, hogy a mindenkori relatív többséget hozó párt pozícióját erősíti fel végtelenül a már elfogadott választójogi törvény, amely a győztest tovább jutalmazza. A választási eljárási törvény tervezete pedig a kisebb pártok működését lehetetleníti el. Például előírja, hogy a választási körzetekben két pártdelegáltnak kell lennie: ha a pártok nem küldenek kettőt, akkor egyet sem küldhetnek. Ez lehetetlenné teszi az egész folyamat demokratikus kontrollját. A határon túli magyarok levélben történő regisztrációja ellenőrizhetetlen: senki nem tudja bizonyítani, hogy ki adta fel azt a levelet, például Ausztráliából, hogy nem holt lelkek százezrei küldik be azokat – a választás manipulálásának, a választási csalásoknak annyi lehetősége van elrejtve ezekben a jogszabályokban, amivel megszűnik

a polgári demokrácia. A választási eljárási törvény elfogadása határvonal, amelyet ha átlép a kormánytöbbség, akkor ezzel befejezettnek tekinthető a hatalom kizárólagos birtoklására törekvés. A kétharmados törvények nagy száma miatt egyébként sincs tétje a választásoknak, ezzel a két választójogi jogszabállyal pedig a választások tisztasága, szabadsága alaposan megkérdőjelezhetővé válik.

Ezzel az államcsíny végrehajtottnak tekinthető?

Igen. A választási törvényekben megfogalmazott „kísérletek" egy olyan irányba viszik el a közjogi rendszert, ami még jobban ráerősít az eddigi aggályokra. Vagyis hogy ez egy demokratikus garanciák nélküli, autoriter rendszer, nem pedig polgári demokrácia. Egy Patyomkin-demokrácia.

A kormány minden kifogásra ugyanazt az érvet hozza fel: hogyne lenne demokratikus ez vagy az, amikor ugyanígy van az Egyesült Államokban, Nagy-Britanniában...

A lényeg az összkép. El lehet vitatkozni egyes elemeken, de a probléma az, hogy ezek mind fogaskerékszerűen illeszkednek egy nagy gépezetbe: közjogi rendszerünk egészébe. Lehet azzal érvelni, hogy az Egyesült Államokban is – persze egészen más körülmények között – van választási regisztráció, vagy hogy a kampányeszközök korlátozásának a célja az olcsóság, de itt, Magyarországon ez a választási eljárási törvény a közjogi rendszer egyik fogaskerekeként kétségessé teszi a mindenkori kormány leválthatóságát. Ezt ki kell mondani. Ha a most még a parlament előtt lévő tervezetet ebben a formában fogadják el, akkor létrejön egy olyan választójogi rendszer, amit egyébként az Alaptörvény

tilt: a hatalom kizárólagos birtoklására való törekvést szolgáló rendszer, függetlenül a mindenkori kedvezményezett párttól. Ez ellen az Alaptörvény szerint mindenkinek kötelessége fellépni.

Pontosan mit ír az Alaptörvény?

Ha egy jogszabály bármelyik paragrafusáról megállapítható, hogy az a közhatalom kizárólagos birtoklására vonatkozó törekvést segíti elő, akár önmagában, akár a többi hasonlóval együtt, akkor az a paragrafus sérti az Alaptörvény C) cikke második bekezdését. Azzal például, hogy a Költségvetési Tanács akár két taggal is megakadályozhatja a büdzsé elfogadását, hogy a jegybank alelnökeit a miniszterelnök nevezi ki, hogy a Monetáris Tanács létszámát szakmai indokok nélkül felemelik, hogy a bírák tisztsége egyetlen ember döntésétől függ, hogy a Médiahatóság teljhatalmú vezetőjét kilenc évre nevezi ki a kormányfő, és még lehetne sorolni. A lényeg a rendszer egésze. Ez a kialakult konstelláció pedig úgy, ahogy van, alkotmányellenes.

De ezt csak az Alkotmánybíróság mondhatja ki. Márpedig a Szabadság és Reform Intézet tavaszi beadványát, amely a hatalom kizárólagos birtoklására irányuló törekvéseket kifogásolta, a testület nem fogadta be.

Az Alkotmánybíróság valóban úgy ítélte meg, hogy az adott indítványt előterjesztő négy magánszemély nem érintett közvetlenül, így aztán nem döntött arról, hogy megvalósul-e a hatalom kizárólagos birtoklására irányuló törekvés. Kiss László különvéleményt írt a végzéshez, amelyben felhívta a figyelmet: jelen körülmények között nem lehet olyan indítványt írni, amely ennél jobban be tudja bizonyítani, hogy érintettek vagyunk. Miközben például egy német állampolgár alkotmányjogi panasza alapján a német alkotmánybíróság elbírálta az unió alapszerződéseit módosító Lisszaboni Szerződést. Fel sem merült, hogy ne lennének érintettek. Ezen az alapon a magyar médiatörvény, a magyar bírák jogállása is eléggé érinti bármelyik magyar állampolgárt.

Ön lát még kiskaput?

Nem kiskapuról beszélnék, hanem mindnyájunk törvényes jogérvényesítési lehetőségeiről. Látok lehetőséget, bár a „kaput" az Alkotmánybíróság félig behajtotta. Lehetne új indítványokat írni, másképp megfogalmazni, a személyes érintettséget jobban kidolgozni. A Szabadság és Reform Intézet kitűnő beadványt készített, azt be lehetett volna fogadni, de ha az Alkotmánybíróság úgy látja, hogy túlságosan általánosan megírt, manifesztumszerű volt, akkor meg lehet teljesen neutrálisan, alkotmányos érdekeiben sértett érintettségként fogalmazni.

Például?

Ha a választási eljárási törvény kapcsán valaki kifogásolja, hogy csak a közmédiában, összesen napi tíz percben hirdethet az összes párt. Nehéz erre azt mondani, hogy tíz perc bőven elég, üljön ott a tévé előtt álló nap, majd csak belefut... Vagy a választási regisztráció azt jelenti, hogy egy budapesti kerületben, vagy Győrben akár százötvenezer embernek kell a jegyzőhöz elzarándokolnia – mi ez, ha nem érintettség?

Addig hogyan tovább?

Nehéz válaszolni. Azért kínálgatom a törvényes megoldásokat, hogy a jog keretei között tartsuk a folyamatokat. Egy ország működőképessége múlik ezen. Ha a kajászói gazdák felszántják mások földjét, vagy valaki lekaszálja más lucernáját, mert úgy gondolja, hogy törvénysértően mennek a dolgok, abból nagy baj lehet.

Ráadásul egyre több ember gondolja úgy, hogy ez nincs így rendjén – a folyamatok előbb-utóbb jogilag kezelhetetlenekké válnak.

Pedig a tanulmányában ön is megállapította, hogy a polgári engedetlenség egy lehetséges válasz egy alkotmányellenes helyzetre.

Valóban, ez is egy jogi lehetőség, csak ez anarchiához vezet. Az Alaptörvény idézett cikkelye szerint a kizárólagos hatalombirtoklásra való törekvéssel szemben törvényes úton mindenki köteles fellépni, de ha az már meg is valósult, akkor értelmetlen számon kérni, hogy miért nem tartják be azokat a törvényeket, amelyekkel megvalósították a kizárólagos hatalombirtoklást. Ilyenkor az Alaptörvény szerint azokat a jogszabályi rendelkezéseket, amelyek ennek megvalósítását szolgálják, nyugodtan figyelmen kívül lehet hagyni, mert ezzel az alkotmányosság talaján maradunk. Más szóval maga az Alaptörvény menti fel az ilyen törvényi rendelkezéseknek való engedelmesség alól polgárait – éppen azért, hogy alkotmányos úton léphessenek fel a kizárólagos hatalombirtoklás ellen.

De itt ismét visszajutottunk az Alkotmánybírósághoz.

Igen, annak kell állást foglalnia. Nincs objektív mérce. Szerintem a választási eljárási törvény elfogadásával a folyamat befejezettnek tekinthető, de másoknak lehet más véleményük.

Olyannyira, hogy még az állam sem tartja be a törvényeket a földpályázatok esetében. De ha már itt tartunk, nemzetközi bírósági ítéleteket és jogerős hazai bírósági ítéleteket sem hajt végre.

Erről nem tudok jogi véleményt mondani. Egy jogerős ítélet mindenkit kötelez. Demokráciához demokraták is kellenek: a jog nem tud mit kezdeni azzal, ha nem hajtanak végre egy jogerős ítéletet. Ehhez olyan mentális feltételek, olyan mértékű cinizmus szükséges, amit én nem tudok értelmezni. Ezzel elérkeztünk a jog határaihoz.

Itt megállt a jog? A bíróság nem kényszerítheti ki a Klubrádió ügyében született ítélet végrehajtását a médiahatóságtól?

Van bírósági végrehajtó, de a szerződést megkötni a médiahatóságnak kell. A bíróság erre kötelezheti, de nem foghatja meg XY kezét, hogy akkor írja alá a szerződést.

Mi lesz a bírák nyugdíjazásáról született nemzetközi ítélet elmismásolásával?

Ebben az ügyben, és más, Strasbourgban futó ügyekben, mint például a közszolgák elbocsátása, egy nemzetközi egyezmény megsértését kockáztatjuk. Az uniós csatlakozásunk egyik feltétele volt, hogy taggá váljunk az Európai Emberi Jogi Egyezményben, amelynek sorozatos és tudatos megsértése miatt így előbb-utóbb felfüggeszthetik a magyar állam szavazati jogát az EU-ban, és ezzel kvázi a tagsághoz fűződő jogokat is. Nem csoda, hogy gyakran értetlenek velünk kapcsolatban az uniós intézmények: egy demokrata számára közhely, hogy a jogerős bírósági ítéletet végre kell hajtani. Az, ami most történik, legyen kivárás vagy cinizmus, a jogállam alapjait ássa alá. A kajászói gazdák mondják erre, hogy oké, akkor mi meg szántunk – de ez nem megoldás, főleg nem jogállami.

Mi történik a választások után? Feltételezzük, hogy bár a rendszerbe kódolva van a nem szabad választások lehetősége, mégis a demokratikus ellenzék győz. Fleck Zoltán

az ön tanulmányára hivatkozva mondta azt, hogy 2014-ben gyakorlatilag a legtöbb 2010 óta született törvényt érvényteleníteni lehet, mert azokat alkotmányellenesen fogadták el.

Csak azon törvények azon rendelkezéseiről mondtam ezt, amelyek a kizárólagos hatalombirtoklást építik ki és garantálják. Ezzel együtt valóban felmerül a kérdés: ki fogja minősíteni azt a közjogi-alkotmányjogi helyzetet, amibe az ország került? Valakinek állást kell foglalni, és véleményem szerint ez lehet az Országgyűlés. Ha az úgy foglal állást, hogy mindaz, és persze csak az, ami 2010 óta a kizárólagos hatalombirtoklás érdekében történt, alkotmányellenes, akkor igen, semmissé nyilváníthatja az ilyen tartalmú rendelkezéseket.

Feles többséggel?

Az én értelmezésem szerint igen. Az Országgyűlés hozta létre az Alkotmánybíróságot, ez a legfőbb szuverén szervezet. Ez a lehetőség sehol nincs külön leírva, de nem is kell: én abból indulok ki, hogy a parlament hatalmazta fel az Alkotmánybíróságot, hogy döntsön alkotmányossági kérdésekben. Egy ilyen alapkérdésben tehát, hogy a kialakult közjogi rendszer alkotmányos-e, maga a felhatalmazó is állást foglalhat.

15.

GROSSCHMID – RELOADED*

Tudósítás a jogállamiság határvidékeiről

Grosschmid Béni írja a *Magánjogi előadások* „Jogszabálytan" című fejezetében:

„A jog eszméje mélyen benne gyökerezik a társas együttlétben és ezzel az emberi természetben.

A mint az embert a gondviselés belé ojtotta természete vezérli társulásra, úgy viszont az emberi társaságot nem lehet elképzelni a jog eszméjének, valamelyes, bárha csak nagyon is alacsony foku jelentkezése és uralma nélkül.

* *Jogelméleti Szemle*, 2012/3. sz., 118–136. o. →URL:4. Jelen tanulmány gondolati előzménye a *hvg* című hetilap 2012. március 8-i számának esszé-rovatában, valamint részletes, jegyzetekkel alátámasztott változatban az online kiadásban (→URL:1) megjelent „Államcsínytevők" című cikkem (jelen kötetben 68–89. o.). Azóta sok minden történt, így a téma újbóli átgondolását, továbbvitelét egyfajta *vitacikk* gyanánt való közlés révén nem tartom feleslegesnek. A folyamatos jogszabályváltozások miatt feltétlenül szükségesnek tartom jelezni, hogy a kézirat lezárásának időpontja 2012. július 23. *Ars poetica*-mat kissé kölcsönvettem *Pierre Teilhard de Chardin*-től, a 20. század kiemelkedő jezsuita gondolkodójától, a katolikus egyház II. Vatikáni Zsinata – manapság katolikus részről jobbára agyonhallgatott – egyik szellemi előfutárától, aki egy írása létjogosultságát imigyen vélte megindokolni:

A legkezdetlegesebb néptörzseknél, vadaknál, emberevők közt vannak már, összehangzó tudósítás szerint bizonyos eszmei korlátok, a melyek az egyesek önkényének határt szabnak.

Mihelyt olyasmit hallunk ..., hogy fölteszem a törzstagok a ... zsákmányon ... osztoznak, vagy hogy egyik a másik kezéből a falatot ki nem veszi, vagy hogy mi egyiknek bunkója, vagy dárdája, ... azt a másik tőle legott ki nem ragadja, mert érez magában valami eszmei korlátot, mely ezt tiltja – már ezen és hasonló jelenségekben lehetetlen észre nem venni annak csiráját, megnyilvánulását, a mit jognak nevezünk.

Mai nap is az, hogy az egyik ember a másiknak, a kit tán fizikai erővel le tudna gyűrni, az ujjáról a gyűrűt le nem veszi, bárminő kedve volna reá, mert tudja, hogy az a másé és nem az övé, – e korlát tudata ma sem egyéb, mint a jogérzet, tudniillik tiszteletben tartása egy bizonyos korlátnak, eszmei parancsnak, a mit jognak nevezünk."[1]

„E tanulmányt csak azért írom, hogy én is hozzájáruljak a keresztény öntudat közös munkájához. Azokat az igényeket szándékozom kifejezni, amelyeknek kielégítésére vágyódik a *fides quaerens intellectum*, az értelmet kereső hit, az én sajátos helyzetemben. Javaslatokat hozok, nem pedig állításokat vagy tanítást ... ami az én gondolatvilágomban termékeny lehet, vagy – ellenkezőleg – bírálatra szorul, világosabban fog megmutatkozni. Az, ami élő benne, így majd jobban számíthat arra, hogy fennmarad és gyarapszik. S ezzel el is érem szándékomat." Pierre Teilhard de Chardin: *Christianisme et evolution.* 1945. Teilhard de Chardin Művei, 10. kötet; vö. Teilhard de Chardin: *Út az Ómega felé.* Szent István Társulat, Budapest, 1980, 15. o.

[1] Grosschmid Béni: *Magánjogi előadások.* Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat kiadása, Budapest, 1905, 1–2. o.

Grosschmid eme gondolatait *1990 előtt* nem verték nagydobra az egyetemi oktatásban: megállapításainak – melyekkel előadását kezdte annak idején – nem magánjogi, hanem általános *jogfilozófiai, állambölcseleti* tartalma volt. Az 1990 előtt végzett jurátusok viszont éppen hogy más, a jog uralmát szavakban deklaráló, tettekben, tényleges érvényesülésében kifejezetten tagadó vagy álságosan és cinikusan kijátszó világban nőttek fel. Hacsak nem olyan *általános humánetológiai maximákról*[2] van szó, amelyek megérzéséhez nem kell jogi doktorátust szerezni – az embernek mint társas lénynek természetében *eo ipso* benne rejlik (potenciálisan legalábbis) mindaz, amit Grosschmid vázol: a „vadakra" és „emberevőkre" utalva éppen ezt mondja ugyanis.

I. PILLANATFELVÉTEL – VÁLASZÚTON

1. Mielőtt az utóbbi két esztendőnek a közjogi rendszerünket jelentősen átalakító *jogalkotási dömpingjét* – de legalábbis ennek legfajsúlyosabb rendelkezéseit – az alkotmányosság mérlegére helyeznénk, röviden célszerű áttekintenünk néhány lényeges, hazai és nemzetközi viszonyainkat egyaránt érintő eseményt. Ezek által ugyanis még különösebb megvilágításban láthatjuk napjaink hazai jogfejlődésének – a legóvatosabban mondva – posztmodern alakulását,[3] valamint a jogalkotásunkban

[2] Vö. Szmodis Jenő: *Egyes jogintézmények és jogelméleti irányzatok humánetológiai vonatkozásairól.* Miskolc, 2010, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXVIII., 111–143. o.

[3] Vö. Ádám Antal: A posztmodernitás jogi sajátosságairól. *Társadalmi Szemle,* 51. évf. (1994) 4. sz., 16–26. o.; Szmodis Jenő:

közreműködők sajátos önreflexióit. Arra, hogy az alkotmányozás milyen komoly szakmai és emberi-politikai felkészültséget, nem utolsósorban morális tartást, az ország iránti történelmi léptékű felelősségtudatot is feltételező tevékenység, amelynek során már a Preambulum megfogalmazása is igen bonyolult, komplex mérlegelést igénylő feladat, korábban már utaltam.[4] Az Alaptörvény és a több száz egyéb törvény megalkotása így hát komoly, embert próbáló feladatnak bizonyult, melyek hazai és nemzetközi visszhangja igen vegyes. Lássuk először az utóbbit.

2. Európa két legnagyobb gazdasági és politikai súlyú intézménye, az *EU és az Európa Tanács* 2011 óta újabb és újabb törvényeinket vette és veszi górcső alá. Az európai és azon kívüli kormányok és nem-kormányzati szervezetek, no meg a világsajtó napi feladatának tekinti a legújabb magyarországi törvényalkotási fejleményekről való híradást és annak kommentálását. A magyar politikai-közéleti szereplők 24 órás szolgálatban vitatják a 2010 ősze óta megalkotott mintegy 500 magyar törvény, benne az új Alaptörvény európai jognak való megfelelését, vagy azt sértő voltát. A magyar politikai-közéleti szereplők fenntartás nélküli készségüket nyilvánítják ezeknek a törvényeknek a bármilyen tekintetben való

A nyugati jog alkonya? *Állam- és Jogtudomány*, 48. évf. (2007) 1. sz., 69–97. o.

[4] Vörös Imre: Preambulumot az Alkotmányhoz – de milyet? In: *Preambulum az alkotmányokban.* Complex, Budapest, 2011, 23–33. o., valamint uő: Gondolatok egy jövőbeli Alkotmány Preambulumához. *Jogtudományi Közlöny*, 66. évf. (2011) 1. sz., 1–7. o.

módosítására, ha azok netán nem lennének összhangban az európai joggal. A magyar kormány kérésére az Európa Tanács emberi jogi és alkotmányjogi kérdésekkel foglalkozó szakbizottsága, a *Velencei Bizottság*[5] – azt követően, hogy 2011-ben jelentős részben megsemmisítő bírálatot gyakorolt az Európa Tanácsnak készített szakvéleményében mind az Alaptörvény megalkotásának folyamatáról, mind annak szövegéről-tartalmáról[6] – ismételten hat, a közjogi rendszerünket alapvetően érintő törvényt vett vizsgálat alá abból a szempontból, hogy az megfelel-e az Emberi Jogok Európai Egyezményének (melynek Magyarország is tagja)[7]. Végül (de nem a teljesség igényével említve) az EU Bizottsága három – véleménye szerint az uniós jogot sértő – törvény miatt gyorsított eljárásban indított kötelezettségszegési eljárást Magyarország ellen, melyek közül kettőt már az Európai Bíróság tárgyal.

Ilyen körülmények között – nem vitatva természetesen, hogy a politika sajátos törvényszerűségeknek van

[5] Ennek tagja volt pl. a Német Szövetségi Alkotmánybíróság, majd a Német Szövetségi Köztársaság volt elnöke, *Roman Herzog* professzor. Ő – európai kollégáival együtt – az 1990-es évek elejétől olyannyira nagyra értékelte az akkori magyar Alkotmánybíróság munkáját, hogy ez soron kívül felvételt nyert az Európai Alkotmánybíróságok Konferenciájába, amely 1996-ban Budapesten tartotta éves konferenciáját, ezzel is jelezve az akkori testületünk iránti nagyrabecsülését.

[6] Angolul (pdf) →URL:5; franciául (pdf) →URL:6; ld. még Jakab András: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei.* HVG-ORAC, Budapest, 2011, 172., 182. o.

[7] Ld. Donna Gomien: *Rövid Útmutató az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez.* Ford.: Polt Péter. Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ, Budapest, 1994.

alávetve[8] – joggal vetődik fel a kérdés: *tényleg indokolt-e* számos magyar politikai-közéleti szereplő naivnak tűnő csodálkozása. Azon például, hogy nincs összhangban az európai joggal a Malév évtizedek óta tartó állami szubvencionálása, a jegybanki függetlenség másfél éve előtérbe került kétségbe vonása, majd ennek a 2011. évi CCVIII. törvénnyel való törvénybe iktatása, a bírói függetlenség és a törvényes bírósághoz való jog „újszerű" garantálása a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvényben és a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 20/A §-ában stb.

Miközben sok naiv, vagy csupán annak látszó közszereplő csodálkozik, nemzetközileg elismert európai jogi és alkotmányjogi szakembereink sokasága rendre kötelességének érzi, hogy az aktuális kormánytól függetlenül[9] kifejtse aggódó véleményét és – ha kikérik – tanácsát (amire mostanában nemigen van, vagy egyáltalán

[8] Ld. pl. Max Weber: A politika mint hivatás. In: *A tudomány és a politika mint hivatás.* Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1995, 53–138. o. A pártok hivatalok elosztásáért való csatározásairól ld. különösen 69. o.; a politikatudomány és az alkotmányjog-tudomány kölcsönös egymásra hatásáról ld. *Alkotmányozás Magyarországon és máshol* című kötet előszavát (Szerk. Jakab András – Körössényi András. MTA TK PTI – Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2012, 7. sk.), a már az alkotmány-koncepció közzétételekor megfogalmazott aggodalmakról ld. Sólyom László: Nyitó előadás. In: *Alkotmányozás Magyarországon és máshol.* 10. sk. A jó társadalomról (polisz) értekezve Arisztotelész a *Nikomakoszi Etikában* és a *Politika* című művében feltételként a *rációnak* a politikába való beáramlását tartja – *Klassiker des politischen Denkens.* München, 1969, 61. o.

[9] Ld. pl. Vörös Imre: Alkotmányos ingatlanadót (ha egyáltalán). *Élet és Irodalom,* 2009. június 26. Jelen kötetben: 49–56. o.

nincs példa). Se szeri, se száma azoknak a személyeknek és szervezeteknek, akik és amelyek szót emeltek a 2010 őszén beindult törvényhozásnak az irama, de mindenekelőtt a tartalma miatt – már ha egyáltalán a tervezeteket látták – többnyire már csak azoknak az Országgyűlésben való elfogadása után. Valóban külföldről kell-e tanácsot kérni arról, hogy *mit ír elő az európai jog,* és – amiről kevesebb szó esik – mit írnak elő azok a *nemzetközi szerződések,*[10] amelyekhez a Magyar Köztársaság csatlakozott, és amin Magyarországgá való „átszervezése" mit sem változtatott?

[10] A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara a választottbíráskodás lehetőségének a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény, valamint a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról szóló 2012. évi LXV. törvénnyel történt részleges kizárása miatt fordult az Alkotmánybírósághoz 2012 júniusában *47 nemzetközi szerződés* megsértését vélelmezve. A kétoldalú beruházásvédelmi szerződések választottbírósági vonatkozásaihoz ld. Vörös Imre: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga.* KRIM Bt., Budapest, 2004, I. kötet 141–144. o. Időközben az *International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID)* is tájékoztatást kért az ügyről, ugyanis ez a számunkra létfontosságú, a külföldi beruházások védelméről szóló Washingtoni Konvenció (Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States) által létrehozott szervezet figyeli, hogy a tagállamok (így Magyarország) betartja-e az egyezményt. Ez az egyezmény is tartalmazza a tagállamok azon kötelezettségét, hogy jogvitájukat a szervezet választottbírósága előtt rendezzék – az ennek történt alávetés miatt Magyarországnak előbb ki kellett volna lépnie e szervezetből a nemzetközi szerződés felmondásával. Ennek híján szerződésszegésről is szó van, tehát nem csak alkotmányellenesség [Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdés] vethető fel. Az ICSID-ről ld. Vörös, i. m., 144–148. o.

3. Rövid alkotmányjogi áttekintésemet abban a meggyőződésben teszem meg tehát, hogy a magyar jogállami berendezkedés *válaszúthoz* érkezett. A „nemzeti együttműködés"-nek nevezett, 2010 tavaszán meghirdetett társadalompolitikai rendszer víziója – noha a meghirdetéskor még határozatlan tartalmú fogalomként vált a politikai közbeszéd részévé – mára egyre határozottabb körvonalakkal és jogszabályi tartalommal áll előttünk. Egyre világosabban kirajzolódnak egyúttal azok a *különbségek*, amelyek ezt a rendszert megkülönböztetik a hagyományos polgári demokráciák számos ismérvétől. Bizonyos ismérveitől tehát, de egyelőre talán még nem magától a polgári demokráciától és a jogállamiságtól, bár az is világos, hogy az új rendszer felépítése – ismétlem – válaszúthoz érkezett: a jogállamiság legtávolabbi határvidékeihez jutott el. Magyarul fogalmazva: határesetté váltunk.

II. KETTŐS KÖVETELMÉNY A MAGYAR JOGALKOTÁSSAL SZEMBEN

1. A dolog *dupla fenekű ládikához* hasonlatos: egyfelől szó van arról, hogy a magyar törvényeknek meg kell felelniük az *európai jog*nak (minthogy ez feltétele volt annak idején EU-taggá válásunknak, és ez a megfelelés folyamatos kötelezettsége minden tagnak mindaddig, amíg tag, így a „rácsodálkozás" mögött vagy rosszhiszem, vagy szimpla együgyűség húzódik meg). Csakhogy a magyar törvényalkotás mostanra olyan közjogi helyzetet teremtett, amellyel *taggá sem válhattunk volna*, s így rendre fogadkozniuk kell felelős kormányzati tényezőknek,

hogy váratlan fordulatot téve most, a jogszabályok elfogadása után számos módosítást hajlandó végrehajtani Magyarország, hogy megfeleljen az európai uniós jognak. Ez azonban a ládikának csupán az egyik „feneke".

2. Amiről mostanában alig esik szó, az a ládika *másik* „feneke": nevezetesen a sorozatban megalkotott törvények *alkotmányossága*. Azon a Magyarországon, ahol 20, azaz húsz éven keresztül az 1989. évi Alkotmány alkalmazása mindennapi életünk részévé vált, ahol generációk nőttek fel annak pertraktálásán, hogy éppen milyen indítványt tárgyal, és milyen határozatot hozott az Alkotmánybíróság, ahol a visszaható hatályú jogalkotás tilalma házmestertől egyetemi tanárig mindenki számára evidencia, mert sérti a jogbiztonságot, márpedig enélkül nincs jogállam, ahol legtöbben büszkén és tisztelettel idézzük a diktatúra 40 éve után a jogállamiságot deklaráló 1989. évi Alkotmányt, szóval itt Európa közepén, ebben a Magyarországban, a törvények alkotmányossága evidencia, legalábbis az kellene hogy legyen. A mostani – újonnan felfedezett – európai jognak való megfelelési kampányban a közjogi rendszer magyar Alaptörvénynek való megfelelése jobbára *fel sem merül*. A cél nyilvánvaló: az európai joganyagnak való megfelelés hangsúlyozásával a figyelem elterelhetőnek tűnik egy legalább ennyire alapvető problémáról, nevezetesen a jogalkotási dömpingnek a *hazai alkotmányossághoz való viszonyáról*.

Hangsúlyozandó egyúttal, hogy itt nem pusztán az Alaptörvénnyel való „betű szerinti" összhangról van szó – természetesen arról is –, hanem az alkotmányosságnak

a kultúra egészét átfogó értékeivel való megegyezésről.[11] Célszerű egyúttal azzal is számolnunk, hogy az *alkotmányosságnak* ezek a jogi kultúrával szorosan összefüggő *értékei* kapcsolódási pontját jelentik mind az uniós joggal, mind pedig az Alaptörvénnyel való egyezési követelményeknek, hiszen mind az európai uniós jog, mind pedig hazai jogrendünk *egyaránt* ebből a – legalább a XVI. századtól folyamatosan formálódó – alkotmányos értékrendből sarjadt.

Nem nehéz belátnunk, hogy a magyar Országgyűlés az elmúlt másfél évben e törvényalkotási konglomerátummal saját magának telepített aknamezőt: az EU-nak az európai joggal való összhangra vonatkozó vizsgálatai mellett folynak az Európa Tanács vizsgálatai is, melyek a sokkal szélesebb körű, *általánosabb emberi jogi-alkotmányjogi kontextusra* is kiterjednek (mintha Grosschmid előadásait hallgatták volna...). Az Európa Tanács – Magyarország által is aláírt – Alapokmányának 3. cikke kimondja: „Az Európa Tanács minden tagállamának el kell fogadnia a jogállamiság alapelveit..." Az Európa Tanács keretében 1950-ben megalkotott „Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Európai Egyezményé"-nek Preambuluma pedig leszögezi: „A világ békéjének és igazságosságának alapja...a hatékony politikai demokrácia... figyelembevétele útján tartható fenn..."[12]

[11] Carl Schmitt: *Verfassungslehre.* Duncker & Humblot, Berlin, 1993. különösen 20–36. o. (Der positive Verfassungsbegriff als Gesamtentscheidung über Art und Form der politischen Einheit); Szmodis Jenő: A tartalmi alkotmányosságról. *Magyar Közigazgatás,* 56. évf. (2006) 7. sz., 438–446. o.; uő: Alkotmányos formák és elvek. *Magyar Szemle,* 2011. 3–4. sz., 93–105. o.

[12] Ld. Gomien, i. m., 11. o.

Az EU mellett még az Európa Tanács Velencei Bizottságának (tárgyilagos, szakszerű, bár nyilván ettől még nem kizárólagosan egyedül helyes és üdvözítő, de mindenképpen megfontolandó, adott esetben követendő) véleménye is kialakítás alatt áll újabb és újabb törvényeinkre nézve, amelyet valamiféle provinciális attitűddel még figyelmen kívül lehet hagyni, de amit Európában és a világban politikusok, civil szervezetek, polgárok és – nem utolsósorban – befektetők már távolról sem negligálnak. Marad tehát a kérdés: és mit szólt ehhez a 2010–2011-ben végighajszolt törvényalkotási sorozathoz az akkori Alkotmány, és mit szól ma az Alaptörvény?

III. AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG SZŰKÜLŐ JOGKÖRÉRŐL

Bár az Országgyűlés elnökének egy korábbi – 2011-ben tett – nyilatkozatából tudjuk, hogy az Alaptörvény csak egy „közhelygyűjtemény", így a mostani Alkotmánybíróság közhelyeket alkalmaz, mégis sokan vannak – különösen fiatalok –, akik már a jogállamiság, jogbiztonság tiszteletében nőttek fel, akiknek az Alkotmány és az Alaptörvény közhelynél jóval többet mond: alkotmányos berendezkedésünk, közjogi mindennapjaink sziklaszilárd jogi és etikai alapját képezi.

A közbeszéd központjában manapság az áll, hogy egy-egy törvény egyik vagy másik rendelkezése jó-e vagy rossz-e, a demokráciára, a jogállamiságra nézve kedvező, vagy netán rombolja, más ország másik jogrendjében is van-e ilyen rendelkezés. Visszhangot kelt, hogy a magyar Alkotmánybíróság 2011 végén meg-

semmisítette a médiatörvény egyes rendelkezéseit vagy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvénynek azon újonnan beiktatott szabályát, amely az előzetes letartóztatás időtartamának meghosszabbítása mellett megtiltotta az ügyvédnek a gyanúsított kezdeti meghallgatásánál való jelenlétét. Ettől persze marad a kérdés: vajon e törvények egyéb rendelkezései, avagy a sok-sok 2010 ősze óta megalkotott többi törvény egyes szabályai kiállják-e az alkotmányosság próbáját. Nos, erről azért nem esik már szó, mert azzal, hogy az Alkotmánybírósághoz 2012. január 1-je óta nem lehet bárkinek indítvánnyal fordulnia [a korábbi, bárki általi indítványozási jogot, az ún. *actio popularis*-t az Alaptörvény megszüntette – 24. cikk (2) bekezdés e) pontjában már nem szerepel], az Alaptörvénynek való megfelelés jelentősége átértékelődött. Az actio popularis helyébe lépő *alkotmányjogi panasz* már főszabályként csak azok számára biztosít indítványozási lehetőséget, akik konkrét egyedi ügyben hozott *bírói ítélet alapjául szolgáló, esetlegesen alkotmányellenes jogszabály alkalmazása révén szenvedtek jogsérelmet.*[13] Lényeges mozzanat, hogy e rendelkezéssel formálisan ugyan az Alkotmánybíróság jogköre szűkült, és a kérdésben nyilatkozók többsége is zömmel e szerv oldaláról és nézőpontjából fogalmazza meg kritikáját, valójában és tartalmi oldalról azonban azon *állampolgárok és szervezetek alkotmányos jogvédelmi lehetősége sérült,* vált szűkebb körűvé, akiknek jogait az Alkotmánybíróság működése oltalmazni hivatott. A jogról és az alkotmányosságról való gondolkodás, különösen pedig

[13] Vö. az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény 25. §.

döntés során aligha indulhatunk ki merőben formális megközelítésekből, hanem – a jog társadalmi jelenség voltából adódóan – szem előtt kell tartani a tartalmi, szociológiai: így *jogszociológiai* szempontokat is.[14]

IV. KÖLTŐI KÉRDÉSEK KÖZJOGI RENDSZERÜNK ÁTALAKÍTÁSÁRÓL – „SZÍNRŐL SZÍNRE"[15]

1. Az európai és hazai gazdasági válságtünetek és a közbeszéd más irányú tematizálása közepette kit érdekel ma már – és indítványozási jog híján minek is érdekelné? – az, hogy egyetlen ember, az Országos Bírósági Hivatal (OBH) elnöke a büntetőeljárásról szóló említett 1998. évi XIX. törvény 20/A §-a alapján egyszemélyes döntésével „kijelölhet" a törvény által már kijelölttől eltérő „másik" büntetőbíróságot? Vagyis megfoszthat egy magyar állampolgárt törvényes, illetékes és hatáskörrel bíró bíróság előtti eljáráshoz való jogától. Homályos és kétséges továbbá az, hogy döntését ez az egy személy a törvény által rendelt bíróság – szerinte – „rendkívüli és aránytalan munkaterhére" alapíthatja. Ellenőrizhetetlen és kifogásolható, hogy az eljáró bíróságot kijelölő döntés e törvény szerint nem bírálható felül jogorvoslattal,

[14] Eugen Ehrlich: *Grundlegung der Soziologie des Rechts.* Duncker & Humblot, München–Leipzig, 1913.

[15] Ingmar Bergman után szabadon; ld. Ingmar Bergman: *Színről színre – forgatókönyvek.* Európa, Budapest, 1979. Eredetileg Pál apostolnak a korinthusbeliekhez írt első levele (1Kor 13,12). Újszövetség. Károli Gáspár fordítása; →URL:7. „Mert most tükör által homályosan látunk, akkor pedig színről-színre…"

pedig ezt, a független bírósághoz való jogot, korábban az Alkotmány 57. §-a (külön is említve a jogorvoslati jogot) tartalmazta, és az Alaptörvény XXVIII. cikke is deklarálja.[16]

2. A jogorvoslathoz való alapvető alkotmányos jog eme durva sérelme folytán kiváltott hazai és nemzetközi bírálatok hatására az Országgyűlés a 2012. évi CXI. törvénnyel[17] annyit változtatott ezen a helyzeten, hogy „jogorvoslat"-nak (2. §) – a 3. §-ban „fellebbezés"-nek – nevezett eljárást vezetett be. Ennek egyik momentuma az, hogy az OBH elnöke e döntését az Országos Bírói Tanács által meghatározott elvek „figyelembevételével" hozza meg, vagyis még ezeket sem köteles alkalmazni, de még ezt a szerény változást is annullálja a módosítás 5. §-a, amely szerint az OBH elnöke „határozatait a szükséghez képest indokolja". Magyarul: *tetszése szerint – ha nem, hát nem!* Indokolás hiányában egyébként nyilván *fogalmilag* nem lehet vitatni a döntést magát sem. Ennyit a „jogorvoslat" jogi természetéről és az alapjául szolgáló egyszemélyes döntés *megszületéséről.*

Ami pedig magát a „jogorvoslatot" illeti, a „fellebbezést" a Kúria bírálja el, azonban a 3. § *kifejezetten kizárja* azt, hogy a *„mérlegeléssel"* hozott OBH-elnöki döntést

[16] Megfelelve az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikkelyének: ld. Gomien, i. m., 34. o.

[17] 2012. évi CXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény, valamint a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény módosításáról. *Magyar Közlöny,* 2012/94. sz. (2012. 07. 16.) Ld. különösen a módosító törvény 2–7. §-ait.

a Kúria tartalmilag felülbírálja. A Kuria csak a döntés meghozatalával kapcsolatos – vélhetően eljárási természetű – jogszabálysértést vizsgálhat, a döntés érdemét tehát nem, pedig – a konfúzus, zavaros szöveget értelmezve – egyetlen értelmezési lehetőség marad: *éppen abban rejlik a „mérlegelés"*, hogy a törvény szerinti bíróság munkaterhe „rendkívüli" és „aránytalan-e". A Kuria persze néhány perces kutakodással maga is képet tudna alkotni arról, hogy az OBH elnökének döntése e vonatkozásban megalapozott-e, és arról is, hogy az Országos Bírói Tanács által meghatározott elveknek megfelel-e (ennek persze amúgy sincs jelentősége, hiszen azok nem öltenek jogszabályi formát, az OBH elnökét nem kötelezik, így nincs is mit számon kérni). A bíróságok ügyterhe tehát – lévén iratkezelési-nyilvántartási (iktatási-statisztikai) *ténykérdés* – nem képezheti mérlegelés tárgyát, így az egész bíróság-kijelölési hatáskört – ha ezt bármi szükségessé teszi, és nem ellenkezőleg: a bírák számát kell ott növelni, ahol sok ügy van – nyugodtan lehetett volna a Kúriára telepíteni.

A korrekcióról tehát annyit lehet mondani, hogy éppen *nem* a bírálatok megfogadásáról vagy akár csak megfontolásáról, hanem kifejezetten *eufemisztikus, cinikus kijátszásáról* szól: anyagi jogi értelemben felfogható, érdemi kérdésekre irányuló jogorvoslatról változatlanul *szó sincs.* A *Kúria gyakorlatán, jogértelmezésén* fog múlni, hogy mit tekint a „mérlegelés" tárgykörébe vonható körülménynek – előzetes megérzésem szerint számszerűsített ténykérdéseket semmiképpen sem.

3. Kit érdekel ma már, hogy – biztos, ami biztos – szó szerint ugyanezt a bíróság-kijelölési jogot, ám még a legfőbb ügyész javára is beiktatta az Országgyűlés a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvénybe[18], azonban ezt az Alkotmánybíróság 2011. december 19-én hozott 1149/C/2011. AB határozatában alkotmányellenesnek és nemzetközi szerződésbe ütközőnek nyilvánította. Ezt követően azonban az Országgyűlés 2011. december 31-én elfogadta a *Magyarország Alaptörvényének átmeneti rendelkezései* című törvényt, amelynek 11. cikk (4) bekezdése szerint az „ésszerű határidőn belüli bírói döntéshez való alapjog érvényesülése érdekében" a bíróságok „kiegyensúlyozott ügyterhelésére" hivatkozva a legfőbb ügyész ugyancsak elvonhatja törvényes bírájától a vádlottat, és másik bíróság előtti vádemelésre adhat utasítást. Hogy ki, hogyan, milyen adatok, hatástanulmányok alapján, milyen törvényi garanciákkal körülbástyázott, átlátható, ellenőrizhető – pl. indokolási kötelezettséggel járó – eljárási rendben állapítja meg, hogy nem kiegyensúlyozott egy bíróság ügyterhelése, ez esetben sem világos, csak az, hogy *jogorvoslatról* – akárcsak a büntetőeljárási törvényben – *itt sincs szó.* A „jogállami" jogalkotói *technika* egyszerű: ha az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek, sőt: még plusz nemzetközi szerződésbe ütközőnek minősít valamit, akkor beírjuk az Alaptörvénybe, hogy ne vizsgálhassa – ami az Alaptörvényben van, az ugyanis már *per definitionem* nem lehet alkotmányellenes. Ugyanez a szöveg került be ugyanezen jogszabály ugyanezen §-ának előző: (3) bekezdésébe az Országos Bírósági Hivatal elnökének ugyanezen joga tekintetében – az sem lehet már alkotmányossági vizsgálat tárgya.

[18] 17. § (9) bekezdés

4. Kit érdekel ma már, hogy a *bírói tisztség* ezer szállal függ egyetlen ember: az Országos Bírósági Hivatal elnöke ellenőrizhetetlen, átláthatatlan, megfellebbezhetetlen döntésétől – kezdve a pályáztatástól, kinevezéstől, az előléptetésen keresztül a bíró más helységbe történő kirendeléséig és a rejtélyesen fogalmazott „külön feladattal" való megbízásáig.[19]

5. Kit érdekel ma már, hogy az országgyűlési képviselők *választásáról* szóló 2011. évi CCIII. törvény egyfordulós, és a győztest – az *arányosság rovására* – tovább premizáló rendszert vezetett be, amely Nagy-Britanniában – persze teljesen más közjogi rendszerben, és számos garanciális intézmény kontextusával körülbástyázva – a demokrácia egyik őshazájának pozícióját szilárdan biztosítja; nálunk viszont – más közjogi környezetben – meghamisíthatja a választópolgárok szabad és tisztességes akaratnyilvánítását, és a mindenkori egyszerű többséget szerző párt javára torzíthatja el az országgyűlések összetételét.

6. Kit érdekel ma már, hogy a *médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról* szóló 2010. évi CLXXXV. törvény 111. §-a szerint a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság elnökét a miniszterelnök nevezi ki nem keve-

[19] Ld. a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény 2., 6–9., 17–18., 23., 26–34. §.

sebb, mint 9 évre, és ennek eltelte után újra kinevezhető; hogy a Médiatanács – ugyancsak újraválasztható – tagjait az Országgyűlés 9 évre választja, de a Hatóság elnöke a miniszterelnök általi kinevezéssel egyben jelöltté válik a Médiatanács elnöki posztjára is, azaz az Országgyűlés asztalán (anélkül, hogy ebbe beleszólása lenne) máris van egy elnökjelölt, ám – így szólt az eredeti 125. § (4) bekezdés – ha mégsem választaná meg elnöknek ezt a személyt, akkor is ő hívja össze és vezeti (!) a Médiatanács üléseit, csak a döntéshozatalban nem vesz részt – nehezen követhető rendszer, de van benne logika... (Amint ezt az Országos Bírói Hivatal teljhatalommal felruházott elnöke jogállásánál is láttuk.) Ezt az abszurd rész-szabályt a 2012. évi LXVI. törvény 30. § (8) bekezdése mindenesetre hatályon kívül helyezte, azonban az alapkoncepciót a változás nem érinti.

7. Kit érdekel ma már, hogy a *Költségvetési Tanács* az Alaptörvény 44. cikkének (3) bekezdése és a Magyarország gazdasági stabilitásáról szóló 2011. évi CXCIV. törvény 25–26. §-a szerint vétójoggal bír a költségvetés elfogadásával szemben, melynek elnökét a köztársasági elnök nevezi ki [(4) bekezdés] 6 évre. Mivel a Tanács ez utóbbi törvény 27. § (5) bekezdése értelmében 2, azaz kettő (!) tag jelenlétében is határozatképes, így két ember megakadályozhatja azt, hogy Magyarországnak elfogadott költségvetése legyen, ami az Alaptörvény 3. cikk (3) bekezdés b) pontja szerint feljogosítja a köztársasági elnököt, hogy feloszlassa az Országgyűlést [9. cikk (3) bekezdés]. Ti. a következő választásokkal megalakultat is, mivel a Tanács tagjainak megbízatása túlnyúlik a négyéves parlamenti cikluson.

8. Kit érdekel – legalábbis itthon, külföldön sokkal inkább – az, hogy a *Magyar Nemzeti Bank* alelnökeit újabban a miniszterelnök fogja jelölni[20]; hogy a Monetáris Tanács tagjainak létszámát – jelentősen túlmenve a korábbi kormányok által végrehajtott létszámemelésen, amely még úgy-ahogy szakmailag indokolt lehetett – szakmai indokok nélkül felemelik, megnyitva új tagok választásának lehetőségét; hogy a törvény létrehozta az igazgatóságot, amely a Monetáris Tanács hatáskörét több vonatkozásban csorbíthatja (49. §) azzal, hogy a Monetáris Tanács hatáskörébe tartozó kérdésekben – ennek felhatalmazása alapján – hozott döntéseiről utólag csupán beszámolni köteles a Monetáris Tanácsnak.

9. Kit érdekel ma már, hogy az eufemisztikusan „*sarkalatos*"-nak nevezett törvények száma nem kevesebb, mint 32, azaz: harminckettő[21]. A jogalkotói cinizmus

[20] A 2011. évi CCVIII. törvény 48. §-a; eddig a jegybank elnöke jelölhette őket. Hogy e kiválasztás milyen logika mentén fog történni, ez kevés kétséget hagy a közjogi történések iránt érzékeny megfigyelő számára. Vö. Szmodis Jenő: Kiválasztási rend és kiválasztási motiváció a közjog területén. *Gazdaság és Társadalom*, 1996. 3–4. sz., 145–163. o.

[21] Az Országgyűlés honlapján található felsorolás szerint. Jakab András 26-ot számolt össze – ld. Jakab András: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*. HVG-ORAC, Budapest, 2011, 173–174. o. A kétharmados törvények intézménye Jakab szerint „vegyes funkciójú, torzszülött, ... szomorú zsákutca a magyar alkotmányjogban, valamiféle népfrontos maradvány, amelyre egy működő parlamentáris jogállamban nehéz igazolást találni ... és amely sajnos a kormányzást bénítja" (Jakab, 172. o.), és számuk 4-re csökkentését javasolta az Alaptörvény megszületése előtt: Jakab, 76–77. o.

abban áll, hogy e törvényhozási tárgyak túlnyomó része egyáltalán nem sarkalatos jelentőségű.[22] Mi végre van szükség ennyi kétharmados többséget igénylő törvényre – ha szükség van ilyenre (az Alkotmány kivételével) egyáltalán?[23] Hacsak nem arra, amit nemcsak Magyarország lakosai, de egész Európa, sőt az azon túli világ is érzékelnek, és amit miniszterelnökünk a *Kronen Zeitung*-nak adott sajtóinterjú nyilvánosságával vállalt célként jelölt meg: a *későbbi kormányok mozgásterét minimálisra vagy adott esetben nullára korlátozva minden maradjon úgy, ahogyan van, és tartalmilag az ne változhasson.*[24] Ne változhasson az sem, amit az idő és a körülmények változása megérlelt (amint ez természetes a normálisan – az Európa Tanács idézett dokumentumai szerint – többségi elv szerint működő demokráciákban, ahol persze a „centrális erőtér" értelmezhetetlen fogalom), hanem csak az, amit egy formális kritérium: az elvont, a jövőre nézve meghatározhatatlan érdekeket kifejező majdani parlamenti kétharmad (ha egyáltalán összeáll) megenged. Az egyébként is „Patyomkin"-színezetű jövőbeni választások eredményei ugyan legitimek lesznek, de – tétjük nem lévén – jelentőségük (az 1989

[22] Pl. a kitüntetések vagy a Költségvetési Tanács működésének szabályai, a nyugdíjrendszer vagy a pénzügyi felügyelet, így az Állami Számvevőszék szervezetének és működésének szabályai, a Forint fizetőeszközként való deklarálása, a változó gazdasági körülményeknek különösen kitett adórendszer stb.

[23] Ugyanígy: JAKAB, 172. o.

[24] *Kronen Zeitung*, 2011. 06. 10. Orban: „Nur toter Fisch schwimmt mit dem Strom."

előtti „szavazások"-hoz közelítve)[25] a kétharmados törvények eme nagy száma miatt formálissá válik.

Egy ország, ez esetben Magyarország működés- és életképtelensége garantált – ahogyan annak idején az egyetlen nemesember szavazatával, a *liberum veto* intézményével megbénított és a háromszori felosztás sorsára jutott Lengyelország, vagy a kormányozhatatlanság köztársasága: a német weimari köztársaság példája mutatja. A kétharmados törvények intézményének abszurd közjogi következménye: a mindenkori ellenzékkel való *kényszerkoalíció* – amint az elmúlt két évtized keserű tapasztalatai mutatják – *per definitionem* garantálja a változtathatatlanságot, a mozdulatlanságot, a túlélt struktúrákban – így pl. a törvényes fizetőeszközként megjelölt Forint pénzügyi jogi intézményében – való, sehová nem vezető dagonyázást, de mindenesetre ennek reális veszélyét. Ez nem is lehet másként, hiszen ez a kényszerkoalíció nem a kormány és az ellenzék együttműködési kényszerét intézményesíti, hanem a mindenkori kormány tevékenységének a politikai és jogi *felelősséggel nem bíró ellenzék részéről* történő jövőbeni *megbénítását.*

[25] Korosabb olvasóim nyilván emlékeznek rá, hogy az 1949–1989 közötti választásokat – valódi alternatíva híján – a közbeszéd nem választásnak, hanem „szavazás"-nak nevezte.

V. A KÉTHARMADDAL JÁRÓ ALKOTMÁNYOS FELELŐSSÉG

Más a helyzet ezzel a közjogi struktúrával akkor, amikor egy kormánynak *egyedül van kétharmados többsége:* a törvényhozás korlátlan joga az ilyen országgyűlést is természetesen fenntartás nélkül legitimáltan megilleti. Felelőssége azonban a szokásosnál jóval *nagyobb:* kétharmaddal élni nemcsak szabad, hanem – a választói akarat kifejezéseként – élni is kell. Az egyetlen korlát az, hogy *hogyan?* Jogalkotói joggal ugyanis nemcsak élni, de visszaélni is lehet. A rendeltetésszerű joggyakorlásnak a magánjogi viszonyokban ismert alapelve a közjogban is mindennek az alfája. Nem véletlenül hangsúlyozta az Alkotmánybíróság már 1998-ban a 31/1998. (VI. 25.) AB határozatban: *a joggal való visszaélés tilalma* az egész jogrendszerben érvényesül, így *a közjogban is.* Ezt követően pedig a 18/2008. (III. 12.) AB határozat az Alkotmánynak többek között a jogállamisági-jogbiztonsági klauzulája értelmezésével és abból levezetve a *rendeltetésszerű joggyakorlás* követelményét deklarálta alkotmányossági követelménynek.

A kétharmados parlamenti szavazattöbbség tehát nem ad felhatalmazást a „többség diktatúrájára": az alkotmánybíróságok létrehozatalát alapvetően éppen ez a szempont indukálta.[26] A mindenkori parlamenti többség tevékenységét: azt, hogy jogalkotói hatalmával éljen, és ne éljen vissza, hogy a törvényhozói és általában a közhatalom gyakorlása ne csapjon át visszaélésbe, kizárólagosságba, hogy a többségi akarat érvényre juttatása együtt járjon a kisebbségi érdekek körültekintő, tárgyilagos mérlegelés szerinti méltányos figyelembevételével, nos: mindezt éppen az alkotmányok megfogalmazása és rendelkezéseinek az alkotmánybíróságok általi betartatása biztosíthatja. Az alkotmánybeli szabályok nem „közhelyek", így az Alaptörvény sem „közhelygyűjtemény", hanem elsősorban *jogi norma,*[27] amit elsősorban és mindenekfelett az Országgyűlésnek kell betartania, a magyar Alkotmánybíróságnak pedig – megfelelő hatáskörrel – betar*tat*nia.

[26] A kisebbségi érdekek oltalma ráadásul nem is új keletű elv és követelmény – e problémakör újabb értelmezéséről ld. pl. Alfred Verdross: *Die Einheit des rechtlichen Weltbildes auf Grundlage der Völkerrechtsverfassung.* Mohr, Tübingen, 1923; Peschka Vilmos: *A jogszabályok elmélete.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979; Szmodis Jenő: *A jog realitása. Az etruszk vallástól a posztmodern jogelméletekig.* Kairosz Kiadó, Budapest, 2005.

[27] Bár nem kizárólagosan az. Vö. Karácsony András: A jog mint kulturális jelenség. *Jogelméleti Szemle,* 2002/3. sz.; Visegrády Antal: *Jogi kultúra, jogelmélet, joggyakorlat.* Aula Kiadó, Budapest–Pécs, 2003; Szmodis Jenő: Az alkotmány mint kulturális és emberi jelenség. *Valóság,* 2010/8. sz., 41–53. o. Az emberi jelenségről ld. pl. Pierre Teilhard de Chardin: *Az emberi jelenség.* Ford. Rezek Román OSB. Occidental Press, Washington, 1968; Arisztotelész az emberi természet kibontakozása optimális társadalmi és intézményi feltételeinek megteremtéséről értekezik a *Nikomakoszi Etiká*ban és a *Politika* című művében – ld. *Klassiker des politischen Denkens.* München,1969, I. kötet 60–61. o.

VI. AZ EU-KONFORMITÁS KÖTELEZETTSÉGÉNEK FOLYAMATOSSÁGA

1. Az alkotmányosság elvéből és az európai normákból adódó kötelezettségeket pedig nem az Európai Unió Bizottságának, nem Neelie Kroesnek, José Manuel Barrosónak, vagy az Európa Tanács Velencei Bizottságának a „kedvéért" kell betartani. Azért is persze – de nem elsősorban. A probléma ugyanis mára már jelentősen túlnőtt azon, hogy egyik vagy másik – 2010 ősze óta az ország közjogi „átszervezése" során megalkotott – törvény valamely rendelkezése megfelel-e az európai jognak vagy az Európa Tanács dokumentumainak vagy számtalan más nemzetközi szerződésnek, amelyhez csatlakoztunk aláírásunkkal hitelesítve és kifejezve a betartásukra vonatkozó ígéretünket és elkötelezettségünket. Ezek a szervezetek egyre inkább arra figyelnek, hogy a vizsgálatuk alá vont egyre nagyobb számú törvények a maguk *egészében*, egymásra vonatkoztatva, *egymás kontextusában* hová mutatnak, milyen új közjogi konstellációt vázolnak fel.

Hogy csak az *EU-t* említsem: nyilvánvaló képtelenség (és ezért merül fel a kötelezettségszegés gyanúja, illetve indultak meg emiatt az eljárások), hogy miután a csatlakozási tárgyalások és az azok magvát képező, jogrendszerünkre vonatkozó „átvilágítás" során bizonyítottuk a taggá válásunkra való „érettségünket", jogrendszerünknek az európai joggal való összhangját, most, a taggá válás után – a *venire contra factum prorium* ősi tilalmába ütköző módon – visszaforgatjuk az idő kerekét: álságosan, de nagyon átlátszóan, *szuverenitásunkra* hivatkozva úgy teszünk, mintha a korábban feltételül szabott csatlakozási kritériumok *folyamatos fenntartására*, teljesítésére nem is vállaltunk volna kötelezettséget. Ebben áll a kötelezettségszegés – nemcsak az európai jog, hanem egy nemzetközi szerződés: a csatlakozási szerződés megszegése is.

2. Ha tehát a magyar jogrendszer a maga egészében, az azt alkotó *törvények komplex összefüggésrendszerében* a csatlakozáskor eurokonform volt, ma pedig *súlyos gyanú* merül fel arra nézve, hogy nem csupán egyik vagy másik rendelkezése nem konform (mintha ezek egyikemásika kormányzati és a parlamenti többség általi barkácsolgatásával, módosítgatásával – ld. fent, 116. o., IV.2. pont – a problémát ki is pipálhatnánk), hanem a maga *egészében* olyan közjogi struktúrát teremtett, amely az Európa Tanács szerint is komoly aggályokat kelt és vizsgálatot igényel, akkor egyrészt ezt a komplex törvény-összességet a maga egészében kell nekünk is: a *magyar Alaptörvény*, a *magyar alkotmányosság* szempontjából is vizsgálat alá venni. Nem arról van szó, hogy a médiatörvény egy-egy rendelkezése hogyan szól, és azt hogyan alkalmazzák: egy aggálytalanul demokratikus törvényeken nyugvó közjogi berendezkedésben a politikai demokrácia és többpártrendszer kategorikus imperatívuszát az sem vonja kétségbe, ha egy rádió nem kap további sugárzási lehetőséget. Más szóval: az aggálytalanul jogállami minőségű törvényszöveg konkrét eseteken keresztüli alkalmazása – a szokásos, elkerülhetetlen hibahatáron belül maradva – garantáltan a banalitás dimenziójában tartja pl. a sugárzási frekvenciák elosztását. Mondhatnánk, hogy az azért mégiscsak nevetséges, hogy az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere

vagy az EU biztosai szóvá teszi a *Klubrádió* sugárzási engedély iránti – egyre abszurdabb törvényhozási, bírósági és médiahatósági fordulatokban „bővelkedő" – pályázatának sikertelenségét. Nos: ha csak erről lenne szó, akkor jogos lenne feltenni neki a kérdést: „miért fáj ez annyira, talán tetszik hallgatni a Klubrádiót?". Ez a konstelláció azonban *egyáltalán nem vicces.*

3. Az egyes törvények ugyanis 2011. december 31-ére *egységes közjogi rendszerré* álltak össze, amelyek a maguk *összességében* már a magyar Alaptörvény szerinti vizsgálatot is megérdemlik. Ezért álságos arra hivatkozni, hogy *egyik vagy másik* vitatott jogszabályi rendelkezés más országban is, de persze más közjogi környezetben, azaz: más törvényekkel (amelyek azokat a bizonyos, sokat emlegetett fékeket és ellensúlyokat képezik) együtt hatva, és más közjogi hagyományok rendszerében a jogrend része. Már nem a részről, hanem az *egészről* van szó.

Lehetséges, hogy pl. a médiatörvény, a bírák jogállásáról, az Alkotmánybíróság hatásköréről, a büntetőeljárásról szóló törvények rendelkezései önmagukban még akár alkotmányosnak is minősülnének – bár az Alkotmánybíróság számos alkotmányellenességet kimondó, megsemmisítő határozata komoly aggodalmakra ad alapot –, ha az Alkotmánybíróság bárki által indítványozhatóan itt és most – mielőtt a következő választások után már késő lesz – vizsgálhatná azokat. A rendszer egésze – és erre kezdenek gyanakodni uniós partnereink és az Európa Tanács is – *fogaskerékszerűen egymásba illeszkedő hatalmi gépezetet:* azt a bizonyos előre bejelentett, de senki által akkor komolyan nem vett *„kötcsei kinyilatkoztatással"* közhírré tett *„centrális erőteret"* hozta

létre, amelynek nemcsak a törvények sorozatával való konstituálása, hanem – a 2/3-os törvények nagy száma miatt – hosszú távra való garantálása sem elégíti ki az általunk korábban elfogadott feltételrendszerüket, azaz *nem feltétlenül minősül jogállaminak és demokratikusnak.* Egyelőre a szövegről volt szó, de a Klubrádió esete mutatja, hogy a működésről is.

VII. A GYAKORLAT MINT AZ ELMÉLET PRÓBÁJA

1. Mert a működésről, a helyzet *dinamikájáról* is szót kell ejtenünk azt követően, hogy az új közjogi rendszer *statikájára:* a törvények tartalmára, szövegére, az – egyelőre – „holt" betűre vetettünk néhány – távolról sem teljes – pillantást. Mint tudjuk: ne arra figyeljünk, amit a politikus mond, hanem arra, amit csinál.[28] Ez az attitűd és etikai mérce ugyan – személyes véleményem szerint azért követésre nem ajánlott módon – a *szavahihetetlenséget,* az adott szóra vonatkozó megelőlegezett bizalmatlanságot helyezi a közélet piedesztáljára, azonban *veszélye ennél sokkal nagyobb.* A puding próbája az, hogy megeszik-e, a jogszabályé pedig az, hogy mi alkalmazásának *eredménye.* Mélységesen cinikusnak és hamisnak érzem ezért azt az álláspontot, amely szerint felesleges a törvény szövegén aggályoskodni, várjuk meg, hogy a gyakorlatban hogyan alkalmazzák.

[28] A mostani miniszterelnök nyilatkozata saját magára, beszédének és tetteinek kettősségére vonatkozott a 2006-os választások előtt. Vö. →URL:8.

Nos, tegyük fel, hogy törvénnyel visszaállítják Magyarországon a halálbüntetést: ilyenkor meg kell-e várni azt, hogy hogyan alkalmazzák, már ti. azt, hogy kivégzéskor a halálraítélt csakugyan meghal-e, és ha nem, akkor büszkén mondhatjuk majd az okvetetlenkedő európaiaknak és persze a magyaroknak is (mert hát azért – minden ellenkező híresztelés ellenére – elsősorban rólunk szól ez a történet), hogy lám: nem olyan vészes ez a halálbüntetés, túl lehet élni…

2. Van egy rossz hírem: *nem lehet túlélni.* És ne is kísérletezzünk azzal, hogy az aggályos, tendenciózusan megfogalmazott tartalmú törvények alkalmazása majd a jóságos jogalkalmazó hangulatától függően lehet enyhébb, lágyabb is. Nem: a törvény *szövege* a garancia, éspedig az egyetlen garancia. *A jogállam attól jogállam, hogy előreláthatóságot biztosít polgárainak: ezt nevezzük jogbiztonságnak.* Azt, hogy a polgár arra jogosult, de arra feltétlenül, és arra kötelezhető, arra mindenképpen, de semmi másra, amit a törvény tartalmaz. Ez a sajátosság: az előreláthatóság biztonsága a jog mint társadalmi intézmény nagy értéke: az az érték, amelyet egyetlen más társadalmi intézmény sem képes nyújtani.

El lehetne tehát merengeni a közjogi intézményrendszerünk szervezetét és működését átíró törvényfolyam egyik-másik törvénye egyik-másik rendelkezésének alkotmányosságán vagy alkotmányellenességén, és bizonyára érdemes is – ha lenne valami következménye. De hát mi a következménye annak, ha valakinek győri lakhelyéről Nyíregyházára kell utaznia, mert azt a bíróságot „jelölte ki" számára egy ember: az Országos Bírói Hivatal elnöke és a legfőbb ügyész kafkai világot

idéző átláthatatlan körülmények között meghozott, érdemben sehol nem vitatható – saját „mérlegelésén" alapuló, adott esetben önkényesen kialakított – döntésével, holott egy másik törvény szerint ügyében a győri bíróság lenne illetékes? Semmi: az egyik törvény felülírja a másikat, az Alkotmánybíróság pedig – jó esetben: ha szerinte is érintett az indítványozó[29] – az összes bírósági szintet végigjárt ügyben sok év múlva esetleg befogadja alkotmányossági vizsgálatra az alkotmányjogi panaszt – *vagy nem.* Vagyis a kétfedelű ládika másik oldala: a magyar *alkotmányosság* jelentősége az *indítványozási lehetőség* drasztikus átrendezésével drasztikusan *csökkent.* Már ami az egyes törvények egyes rendelkezéseinek az Alaptörvény egyes szabályaiba való ütközését, annak vizsgálati lehetőségét illeti.

3. Ami a törvényfolyam létrehozta új közjogi rendszert egészében illeti, ezzel azért más a helyzet. Az Alkotmány 2. § (3) bekezdését az Alaptörvény C) cikk (2) bekezdése szinte szó szerint átvette: *tiltja a közhatalom kizárólagos birtoklását.* Az ugyancsak átvett, ezt követő emelkedett mondat szerint pedig: „Az ilyen törekvésekkel szemben törvényes úton mindenki jogosult és köteles fellépni."[30] Igen: az Aranybulla híres *ellenállási záradékáról* van szó: a *ius resistendi*-ről. Szép szavak… – mondhatnánk. Csak hát Magyarország időközben demokratikus jogállammá

[29] Ügyrend 30. § (2) bekezdés

[30] C) cikk (2) bekezdés: „Senkinek a tevékenysége nem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére vagy gyakorlására, illetve kizárólagos birtoklására. Az ilyen törekvésekkel szemben törvényes úton mindenki jogosult és köteles fellépni."

vált, ahol még egy ilyen fennkölten hangzó deklaráció, mint a közhatalom kizárólagos birtoklásának tilalma és az ellene történő fellépés sem egyszerűen következmények nélküli lózung. *Lex imperfecta* („befejezetlen törvény") – lenne, ha nem lenne alkotmányellenesség a következménye.[31]

Az Alaptörvény C) cikk (2) bekezdésének, mint *alkotmányjogi normának* azonban van egy *sajátos tartalmi vonása*. Tartalmilag[32] az Alkotmánybíróság a 14/2000. (I. 12.) AB határozatában – az indítványozótól eltérően – alkotmányosnak találta a náci és bolsevik jelképek használatának betiltását: az indokolást érdemes idézni: „Az Alkotmány a demokratikus jogállam alkotmánya, ami azt jelenti, hogy az alkotmányozó hatalom védendő alkotmányos értéknek tekinti a demokráciát, a pluralizmust, az emberi méltóságot, s egyben az Alkotmányon kívülre utasít minden olyan tevékenységet, amely... a hatalom kizárólagos birtoklására irányul." A testület tehát elutasította az indítványt, azaz nem pozitíve fogalmazta meg, hogy miben áll a hatalom kizárólagos birtoklása: ezt az indítvány alapján nem is tehette.

Annak pozitív megfogalmazása, hogy *mikor* következik el a közhatalom kizárólagos birtoklása, még várat magára. Az ugyanis aligha elképzelhető, hogy egy országgyűlés törvénybe iktassa: a közhatalom kizárólagos birtokosa ez vagy az a politikai párt, mozgalom, szervezet, személy stb. A C) cikk (2) bekezdésének *normatani tényállása* viszont *alapvetően eltér* a megszokott alkotmányi rendelkezésektől, ezért *az alkotmányellenesség* kérdése is *másként merül fel*. Amíg a többi alkotmányi szabály tényállását egy-egy jogszabályi rendelkezés megvalósíthatja, a közhatalom kizárólagos birtoklását *törvények sorozata képes csak lehetővé tenni* és a jövőre nézve is – a működésben is – garantálni: az alkotmányossági vizsgálat tehát ebben az esetben arra irányulhat, hogy vannak-e olyan törvények: van-e olyan törvény-*sorozat*, amelyek/amely *együttesen, a maguk összefüggésében, egymással együtt hatva* képesek a közhatalom kizárólagos birtoklását lehetővé tenni, megvalósítani, majd ezt tartósítani és garantálni. Egy határ átlépéséről: egy más minőségről van tehát szó, amely határ elvontan persze nem határozható meg.

4. A jogirodalom nemigen szentel figyelmet az Alaptörvény eme – a többitől lényegileg eltérő – sajátosságának. A korábbi *Alkotmány Kommentárja*[33] az egyetlen forrás, amely kifejezetten leszögezi, hogy az Alkotmány 2. § (3) bekezdése – vagyis a mai Alaptörvény C) cikk (2) bekezdése – az *ellenállási jogot* fogalmazza meg: ez tekinthető „a védelmi eszközrendszer zárókövének, minden állampolgár kötelességévé téve a diktatórikus erők elleni fellépést". A Kommentár kiemeli, hogy ez a szabály nemcsak alkotmányos tilalmat, hanem kötelezettséget is jelent. *Kiss László alkotmánybíró álláspontja*[34] szerint

[31] A szankciók nélküli normákról ld. pl. SZILÁGYI PÉTER: *Jogi alaptan*. Osiris, Budapest, 2006; PESCHKA VILMOS: *Jogforrás és jogalkotás*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965.

[32] Az indítványozói körre alább (IX. rész, 136. o.) visszatérek – V. I.

[33] *Az Alkotmány kommentárja*. Szerk. Jakab András. Századvég Kiadó, Budapest, 2009, I. kötet 231. o.

[34] Ld. a IV/2532-6/2012. AB végzéshez fűzött párhuzamos indokolása II. pontját; →URL:9.

önvégrehajtó jellegű szabályról van szó, maga az ellenállási jog pedig *alapjog.*

A Kommentár – 2009-ben! – kiemeli azt is, hogy elméletileg szabad választások keretében is előfordulhat olyan helyzet, amikor kétharmados parlamenti többség elérésével „megnyílik a lehetőség a többi hatalmi ág feletti uralom részleges vagy teljes átvételére, azaz a ... hatalom kizárólagos birtoklására".[35] Bár ilyenkor „csak" a törvényhozó és végrehajtó hatalmat birtokolja a hatalmat megszerző, ám lehetősége megvan a „teljes átalakításra és valamennyi hatalmi ág uralására".[36] Ezért véli úgy a *Kommentár,* hogy „a demokratikus felhatalmazással végrehajtott »hatalomkoncentrálás« ... végső soron a plurális demokrácia felszámolásához is elvezethet, különösen a politikai részvételi jogok visszaszorítása, korlátozása esetén".[37]

VIII. A HATALOM KIZÁRÓLAGOS BIRTOKLÁSÁNAK TILALMA

a monopólium- / gazdasági erőfölény-ellenes szabályok tükrében

1. A fentiekben idézett példák a teljesség igénye nélkül vették számba azokat a komoly gondokat, amelyek abba az irányba mutatnak, hogy a *mindenkori* kormány ebben az új közjogi intézményrendszerben politikai versenytársaira tekintet nélkül képes a közhatalmat többé-

[35] *Az Alkotmány kommentárja.* Szerk. Jakab András. Századvég Kiadó, Budapest, 2009, I. kötet 233. o.

[36] Uo.

[37] Uo., 234. o.

kevésbé – inkább többé, mint kevésbé – kizárólagosan birtokolni. A gazdasági verseny jogában ezt a konstellációt a versenytörvények[38] a *gazdasági erőfölény* fogalmát definiálva így határozzák meg: „gazdasági erőfölényben van az, ...aki...tevékenységét a piac többi résztvevőjétől nagymértékben függetlenül folytathatja anélkül, hogy ... magatartásának meghatározásakor érdemben tekintettel kellene lennie versenytársainak...vele kapcsolatos ... magatartására".

Nos, a *politikai versengésben pontosan ugyanez a helyzet.* A fentiekben idézett törvények a maguk összességében megítélésem szerint valóban komolyan felidézik a *közhatalom kizárólagos birtoklásának intézményesített lehetőségét* – nemcsak egy adott parlamenti ciklusban, hanem azon *túl is.* Márpedig a törvénycsomag megteremtette lehetőség önmagában elég, annak tényleges megvalósulása – amint azt fentebb a halálbüntetés példáján bemutattam – már csupán a parlamenti többség által támogatott hatalom birtokosának *jóindulatától* függ. Ha bal lábbal kelt fel: *vae victis!* A megígért jóindulat, tehát az alkalmazás mértékletességére vonatkozó politikai ígéret azonban *aligha tekinthető jogállami garanciának.* Eddig azonban ilyen ígéret nem is hangzott el, csupán arra való utalás, hogy várjuk be a jogalkalmazói gyakorlat kialakulását.

2. Nem véletlen tehát, hogy az Alaptörvény C) cikk (2) bekezdésének első mondata nem a kizárólagosan birtokolt közhatalom *gyakorlását* tiltja, hanem „mindössze" annak *birtoklását,* azaz már a gyakorlás puszta

[38] A magyar versenytörvényt ld. 1996. évi LVII. törvény 22. §-a.

lehetőségét is. Márpedig ez a helyzet véleményem szerint fennáll: a mindenkori kormányzat és országgyűlési többség politikai versenytársaira tekintet nélkül gyakorolhatja a választásokkal ráruházott hatalmat.

És ezen a ponton térek vissza a már korábban érintett kérdésre: miért ne tehetné ezt meg? Nos, a válasz korábban is az volt, hogy megteheti, a kérdés csak az, hogy *hogyan?* Mindenesetre *nem az Alaptörvénybe ütközően.* Az a közjogi intézményrendszer és helyzet, ami ma Magyarországon beállt, így hát nemcsak az európai jog szempontjából, hanem mindenekelőtt, mindenekfelett és elsősorban *az Alaptörvény C) cikk (2) bekezdése, tehát a magyar alkotmányosság szempontjából aggályos.*[39]

IX. AZ ACTIO POPULÁRIS MARADÉKA MINT JOGÁLLAMI SZALMASZÁL

1. Az aggályokat azonban egy alkotmányossági vizsgálat: az Alkotmánybíróság eljárása eloszlathatja: az Alaptörvény átmeneti rendelkezéseiről szóló említett törvény[40] és az új alkotmánybírósági törvény[41] lehetővé teszi – igaz, a kivételességet hangsúlyozva – azt, hogy *bárki egyedi bírói ítélet nélkül is* indítványt terjeszthessen az Alkotmánybíróság elé, ha az *Alaptörvényben biztosított joga szenved sérelmet,* és *jogorvoslati lehetősége* nincs. Az *actio popularis* eme maradéka gyakorlásának egyetlen feltétele az, hogy a sérelem közvetlenül – tehát bírói döntés nélkül – az Alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazása vagy hatályosulása folytán következett be. Nos, a fenti törvény-összesség tekintetében nyugodtan elmondható, hogy azok *minden magyar állampolgárra* nézve – legitim módon elfogadott törvényekként – korra, nemre, fajra és felekezetre való tekintet nélkül hatályosulnak, így az actio popularis feltétele fennáll.

Ilyen tartalmú – az Alaptörvény C) cikk (2) bekezdésére hivatkozó – indítványt három magánszemély a *Szabadság és Reform Intézet Alapítvány* képviseletében 2012 elején be is nyújtott. Az indítványban volt logika – ahelyett, hogy pl. a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény 111. §-ának alkotmányosságát vitatta volna, az új, 2010. december 31-ével megvalósult közjogi rendszert és az ennek alapján már meghozott személyi döntések, kinevezések alapjául szolgáló jogszabályok hosszú sorát tartotta olyannak, amely lehetőséget ad a közhatalom kizárólagos birtoklására, vagy pedig már ennek kifejezett gyakorlását mutatja.

2. A magam részéről e tanulmányban – egyébként csak példaszerűen – végiggondolt jogszabályok *együttesét* vélem olyannak, mint amely által konstituált közjogi intézményrendszer *alkalmas* a közhatalomnak a mindenkori – így a jelenlegi – kormány általi kizárólagos birtoklására. Ezeket bár legitim módon: a szükséges többséggel, ugyanakkor sok jogalkotási eljárási „szépséghibával" (a Házszabály gyakori sérelmével vagy az egyéni képviselői indítványok kivételes törvényhozási

[39] A „hatalom ... kizárólagos birtoklása ugyanis *automatikusan alkotmányellenességet* keletkeztet." – *Az Alkotmány kommentárja.* Szerk. Jakab András. Századvég Kiadó, Budapest, 2009, I. kötet 232. o.

[40] 22. cikk (1) bekezdés b) pont

[41] 2011. évi CLI. törvény 26. § (2) bekezdés

intézményének nyakló nélküli alkalmazásával, vagyis ekként a már bemutatott jogalkotói joggal való visszaélés miatt is alkotmányellenességgel), helyenként az Alkotmánybíróság által megállapított kifejezett – közjogi érvénytelenségen alapuló – alkotmányellenesség miatti megsemmisítéssel kísérten fogadta el az Országgyűlés.[42] Az Alaptörvényhez való viszonyuk *tartalmi, anyagi alkotmányjogi* oldalról azonban *nem kerülhető meg*, annak ellenére, hogy eljárásjogi legitimitásuk az Alkotmánybíróság előtt ma már nem vitatható.

Példálódzó felsorolásomban a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvényről, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényről, az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvényről, a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvényről, a Magyarország gazdasági stabilitásáról szóló 2011. évi CXCIV. törvényről vagy a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2011. évi CCVIII. törvényről ejtettem szót – a teljesség igénye nélkül, de számomra úgy tűnik: már ennyi is elég.

3. Gondjaink azonban sokasodnak, ha mindezekhez hozzávesszük azt, hogy az Országgyűlés 2011. december 31-én Magyarország *Alaptörvényének átmeneti rendelkezései* címmel törvényt alkotott, amibe nem átmeneti – azaz: a másnap hatályát vesztő Alkotmány és a hatályba lépő Alaptörvény alkalmazására való átállás zökkenőmentességét biztosító, a régi és az új szabályok esetleges ellentmondásait feloldó, tisztázatlan helyzeteket megelőző – rendelkezések kerültek, hanem olyanok, amelyek ténylegesen kiegészítették a még hatályba sem lépett Alaptörvényt.

[42] Pl. 1279/B/2011. AB határozat a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi C. törvény formai alkotmányellenesség miatti teljes egészében történt megsemmisítéséről.

Olyan szabályok tömege került ide, mint az Országos Bírósági Hivatal és a legfőbb ügyész már említett „bíróság-kijelölési" joga (11. cikk), a bíróságokra és a bírákra vonatkozó három, „nyugdíjazásukkal" (helyesen: legutóbb az 1950-es években alkalmazott kényszernyugdíjazásukkal) kapcsolatos – a bírák jogállásáról szóló törvénybe való – részletszabály (12–14. cikk), vagy a lakonikus kijelentés: „a hivatalban lévő adatvédelmi biztos megbízatása az Alaptörvény hatálybalépésével megszűnik" – azaz másnap... A – Grosschmid gondolkodásától mindenesetre *idegen* – cél minden esetben nyilvánvaló: az Alkotmányba való beemeléssel, vagyis az alkotmányellenesség kizárásával elzárni a későbbi esetleges alkotmánybírósági eljárás előtt az utat.

4. Az *Átmeneti rendelkezésekről* nemhogy vita nem folyt: nemcsak a közvélemény, de még a szakma sem tudta, hogy ilyen alkotmánykiegészítés egyáltalán készül. Ha továbbá mindezekhez hozzávesszük azt is, hogy az Országgyűlés a *Házszabályt módosította* úgy, hogy ezen túl a törvények – rendes eljárástól eltérő – „kivételes, sürgős eljárásban" való meghozatalához, azaz 1-2 nap alatt történő „átveréséhez" – eltérően az eddigi szabálytól – már nem szükséges a képviselők háromnegyedének szavazata, hanem mindössze kétharmad is elégséges, akkor ennek „alkotmányossági érdemjegye" aligha „elégséges": inkább az Országgyűlés kétharmados több-

ségének önmagáról kiállított bizonyítványába foglalt *„elégtelen" érdemjegy.*[43] Ez a módosítás ugyanis előrevetíti – az 1933. évi német Reichstag által a Reichstag felgyújtása után elfogadott és a *rendeleti kormányzást* 1945-ig „legitimáló" *Ermächtigungsgesetz*-hez, felhatalmazási törvényhez hasonlóan – annak reális lehetőségét, hogy a kivételes eljárás válik a törvényhozás mennyiségileg túlnyomó eljárási módjává, a rendes pedig kivételes esetté. Ilyenkor beszélünk arról, hogy a mennyiség *új minőséget* jelent – senkinek ne legyen kétsége: *válaszúthoz érkeztünk.* Az alternatíva: polgári demokrácia vagy „Patyomkin"-demokrácia.

X. DERŰLÁTÓAN BORÚLÁTÓ ZÁRSZÓ

1. Nehéz nem szembenézni a tényekkel: *alapos a gyanú* arra nézve, hogy a kizárólagos közhatalom-birtokláson alapuló hatalomgyakorlás rendszere *kiépült.* Ezt a köznyelv államcsínynek nevezi. Márpedig sem az egykori Magyar Köztársaságban, sem a mostani Magyarországon nem lehetett/lehet államcsínyt végrehajtani – legalábbis legitim módon igen, de *alkotmányosan nem.* A legitimitást – a törvényhozási úton végrehajtottságot – ugyanis *felülírja* az alkotmányosság. Nem „alkotmányos államcsínyről" van/lehet tehát szó, hanem csakis és kizárólag *alkotmányellenes államcsínyről.*

Az Alkotmánybíróság majd eldönti, ha befogadja az ezzel kapcsolatos indítványokat. A Szabadság és Reform Intézet Alapítvány alkotmányjogi panaszát mindenesetre 2012. május 22-én meghozott egyhangú

[43] Vö. 98/2011. (XII. 31.) OGy határozat 2–3. §

végzésével[44] – az egyik alkotmánybíró figyelemre méltó (tartalmilag különvéleménynek tekinthető) párhuzamos indokolásával – formai és tartalmi hibákra hivatkozással *visszautasította.* Amint az Alkotmánybíróság közleménye fogalmaz: „Az Alkotmánybíróság a panaszt visszautasította, mert az nem felelt meg az alkotmánybírósági törvényben rögzített formai és tartalmi követelményeknek. Az indítvánnyal támadott konkrét rendelkezések tekintetében nem állapítható meg az indítványozó személyes, közvetlen és tényleges érintettsége, ezért a beadvány alkotmányjogi panaszként nem bírálható el. Tartalmát illetően a benyújtott panasz absztrakt utólagos normakontrollra irányuló kérelem, amellyel azonban csak a kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede és az alapvető jogok biztosa élhet. A végzés indoklása megjegyzi, hogy amennyiben az indítványozó az általa vitatott rendelkezések vonatkozásában a törvényben meghatározott formai és tartalmi feltételeknek megfelelő beadványt nyújt be, úgy az alapjául szolgálhat az Alkotmánybíróság érdemi eljárásának."[45] Hogy ezt követően, és az indoklás tükrében hogyan lesz lehetséges az Alkotmánybíróság „érdemi eljárását" kiváltó beadványt készíteni, ez még a jogelmélet és a joggyakorlat jövőjének *nagy talánya.*[46]

[44] IV/2532-6/2012. AB végzés (2012. május 22.) →URL:9.

[45] Dr. Kiss László alkotmánybíró párhuzamos indokolása szerint tartalmi értelmezést kellett volna adni abban a kérdésben, hogy milyen típusú tényleges, közvetlen és személyes érintettség szükséges az alkotmányjogi panasz befogadásához.

[46] Megjegyzem, hogy a német Szövetségi Alkotmánybíróság az EU alapszerződéseinek a Lisszaboni Szerződéssel való módosításával kapcsolatos eljárását (2009. június 30-i ítélet – 2 BVR 1010/08.,

2. A végzés ugyanakkor *nyitva hagyja* az indítvány által feltett *alapkérdést:* alkotmányos-e a jelenlegi magyar közjogi rendszer, vagyis a probléma távolról sem tekinthető lezártnak. Egy esetleges újabb kérelmet befogadó döntés hordereje óriási, hiszen ezzel Magyarország átvenné a kezdeményező szerepet az európai intézményektől a saját dolgaink rendezése tekintetében. Nem kívülről mondanák meg nekünk, hogy mi van összhangban ezzel meg azzal az európai jogi szabállyal, hanem *mi magunk:* Alkotmánybíróságunk mondaná meg, hogy mi van összhangban az Alaptörvénnyel. Eljárása pedig már nem egyedi alkotmányossági döntések sorozatát igényelné, mert ez a történet már nem erről szól: nem a sok aggályt keltő törvény egyik vagy másik rendelkezése által a független demokratikus jogállamra rakott bilincsek zárainak egy-egy „kötőtűvel" való „birizgálására" hasonlítana, hanem a C) cikk (2) bekezdésének alkalmazása *egyetlen „kulcsot"* adna valamennyi bilincs zárjának egyidejű felnyitására.

3. Mert ha a baj valós, akkor figyelemmel kell lenni a C) cikk (2) bekezdésének eddig figyelemre sem méltatott, ám alapos *normatani* szövegelemzést igénylő *második mondatára* is. Eszerint: „Az ilyen [mármint a hatalom kizárólagos birtoklására irányuló – V. I.] törekvésekkel

BVerfGE 123, 267) alkotmányjogi panaszok alapján folytatta le: nem is volt kétséges, hogy azokat befogadja, vagyis az indítványozókat a Lisszaboni Szerződés a testület szerint közvetlenül érintette. Ld. Vörös Imre: *Csoportkép Laokoónnal. A magyar jog és az alkotmánybíráskodás vívódása az európai joggal.* MTA TK Jogtudományi Intézet, Budapest, 2012, 34. sk., különösen 53. o. 149. jegyzet.

szemben törvényes úton mindenki jogosult és köteles fellépni." Kulcsfontosságú mondatról van szó, amelynek jelentősége messze túlnyúlik az Alkotmánybíróság eljárásán. A mondat normatani szempontból két megállapítást tartalmaz, *két tényállást* szabályoz[47].

Egyrészt azt a tényállást, amikor valaki „törekszik" a hatalom kizárólagos birtoklására – erre vonatkozik a megszorító feltétel: törekvése ellen *csak törvényes* úton, törvényes eszközöket kimerítve lehet/kell fellépni.

Másrészt viszont ha már nem törekvésről, hanem *befejezett tényről* van szó: a hatalmat már kizárólagosan birtokolják, a „törvényes" kitétel értelmezhetetlenné válik, mert ennek a feltételnek a megkövetelése *ellehetetlenítené magát a „fellépést".*[48] Ha a kizárólagos hatalombirtoklást intézményesítő és működését garantáló törvényeket be kellene tartani, akkor nem lehetne ellene fellépni. Éppen ezért *menti fel maga az Alaptörvény* az e törvényeknek való *engedelmesség alól Magyarország polgárait* akkor, amikor a dolgok a puszta „törekvések" állapotát túlhaladták. Nos, hogy ezzel az alkotmányos lehetőséggel senkinek ne kelljen élnie, erre való az alkotmánybírósági eljárás.

[47] Nem ismeri fel a differenciálás szükségességét *Az Alkotmány kommentárja.* Szerk. Jakab András. Századvég Kiadó, Budapest, 2009, I. kötet 237. o.

[48] „Fellépés alatt" alatt *Az Alkotmány kommentárja* a kizárólagos hatalombirtoklásra irányuló cselekvések megakadályozását és a nemkívánatos végeredmény bekövetkeztének megakadályozását érti. I. m., 236. o. A *kommentár* ehhez hozzáteszi, hogy a fellépés folyamatos cselekvést is magában foglalhat, azaz a „törekvés"-t követő állapot – vagyis a törekvés céljának elérése utáni helyzet – elleni fellépést *is:* i. m., 236. o.

4. De nemcsak ez: az Alkotmánybíróságot az Alaptörvényt megalkotó *Országgyűlés* és a mindenkori Országgyűlés bízta/bízza meg, ad neki felhatalmazást, és határozza meg hatásköreit. A felhatalmazást adó *maga is állást foglalhat* a C) cikk (2) bekezdése szerinti helyzet megítélésének, a közjogi rendszer ennek fényében értelmezendő alkotmányosságának kérdésében – adott esetben egyszerű többséggel is.

Lehetőségeink tehát vannak, és van is min gondolkozni. Csak egy a fontos: amit József Attila még 1936-ban – máig tartó aktualitással – kötött a lelkünkre „A Dunánál" című versében:

> Én dolgozni akarok. Elegendő
> harc, hogy a múltat be kell vallani.
> ...
> A harcot, amelyet őseink vívtak,
> békévé oldja az emlékezés
> s rendezni végre közös dolgainkat,
> ez a mi munkánk; és nem is kevés.

16.

A ZSIDÓK LISTÁZÁSA – ÚJRATÖLTVE*

Roger Scruton angol társadalomtudós a Magyar Tudományos Akadémián ez év májusában előadást tartott az európai értékek és a nemzetállamok összefüggéseiről. Az előadásról az MTA honlapja is tudósított. Ezt követően azonban a vendég alighanem a Professzorok Batthyány Körében is előadást tarthatott, mivel mail-ben terjed „Az európai értékek és a nemzetállamok" című előadásának szövege, amelyet Lovas Rezső, a Kör elnöke fordított azzal a megjegyzéssel, hogy az Scruton „2013. május 27-én megtartott előadásának szövege". Az európai integráció és a nemzetállamok viszonyát egyébként inkább színvonalas zsurnalisztika, mint tudományos igényű előadás szintjén taglaló gondolatmenet a végén kifejezetten a magyar viszonyokról szólva érdekes fordulatot vesz:

„A náci megszállást túlélő zsidó kisebbség a kommunisták alatt további üldözést szenvedett el, ma viszont cselekszik azért, hogy felhívja jelenlétére a figyelmet. A budapesti értelmiségben sok a zsidó, és a Soros-birodalom körüli kiterjedt hálózathoz tartozik. Ezen hálózatból sokan joggal gyanakodnak a nacionalizmusra, tekintik a nacionalizmust a XX. századi közép-európai tragédia fő okának, de nem különböztetik meg a nacionalizmust

* *Egyházfórum*, 28. évf. (2013) 2. sz. →URL:10.

a nemzethez való olyan ragaszkodástól, amelyet ebben az előadásban védelmembe vettem. A világ tudomása szerint az őshonos antiszemitizmus is hat a magyarországi társadalomban és politikában, és ez akadályozza, hogy közös nemzeti kötődés alakuljon ki magyar származásúak és zsidók között."*

A kettős beszéd, a szándékoltan ködös fogalmazás szép példája áll előttünk: az „egyrészt–másrészt" ugyan oszt erre is, arra is, de alapgondolata egyértelmű: a szegény magyarok megint a nemzetközi zsidóság hálózatának

* A Scruton-szöveg teljes bekezdése, amelyből az idézet származik: „Befejezésül mondanom kell valamit Magyarország mai helyzetéről, már amennyire értem, és a nemzeteszme érvényéről a magyarok számára. Hogy Magyarország esete speciális, az nyilvánvaló. A magyar nyelv egy olyan nyelvcsoport elszigetelt maradványa, amely az indo-európai vándorlások során nagyrészt kihalt, és alig van köze a környékbeli nyelvekhez, ha egyáltalán van. Így nyelvük miatt az iskolázatlan egyszerű magyarok el vannak szigetelve közvetlen szomszédaiktól. Egymástól is elszigetelték őket területüknek az első világháború utáni erőszakos felosztásával. A még birtokolt maradék területen a nagy létszámú roma kisebbséggel osztoznak, akiknek rendezetlen viszonyai gyakran haragot váltanak ki szomszédaikból, de akiknek az ügye feltétlen támogatást élvez a külvilágban. A náci megszállást túlélő zsidó kisebbség a kommunisták alatt további üldözést szenvedett el, ma viszont cselekszik azért, hogy felhívja jelenlétére a figyelmet. A budapesti értelmiségben sok a zsidó, és a Soros-birodalom körüli kiterjedt hálózathoz tartozik. Ezen hálózatból sokan joggal gyanakodnak a nacionalizmusra, tekintik a nacionalizmust a XX. századi közép-európai tragédia fő okának, de nem különböztetik meg a nacionalizmust a nemzethez való olyan ragaszkodástól, amelyet ebben az előadásban védelmembe vettem. A világ tudomása szerint az őshonos antiszemitizmus is hat a magyarországi társadalomban

esnek áldozatul, pedig ők megkísérelnék a „közös nemzeti kötődést" (ez mi?), de a gonosz budapesti zsidók (akik horribile dictu túlélték a holocaustot) és leszármazottaik ezt megakadályozzák. Nem tudom, honnan veszi Scruton, hogy a budapesti értelmiségben számszerűleg hány zsidó létezik (erről listája van?), azt sem tudom, hogy ezt mihez – nyilván valamilyen általa meghatározott numerus clausus-hoz – képest gondolja, ennek mi a relevanciája, és hogyan jön ide Soros – hacsak nem egy sanda célozgatásról van szó a Soros által alapított Közép-Európai Egyetemre: a CEU-ra. Mindenesetre meglepő, hogy már nemcsak a magyar Országgyűlésben, hanem egy magát szívesen az „észt osztó" szerepébe feltoló, valójában – az alkotmánytervezettől eltekintve – többnyire közepes színvonalú állásfoglalásokat, azokat is nagyon szelektíven-egyoldalúan közzétevő (mostanában mélyen hallgató) Körben is felvethető, sőt: fordításban terjesztendőnek vélt a zsidó értelmiség számbavételének igénye. Mi végre?

és politikában, és ez akadályozza, hogy közös nemzeti kötődés alakuljon ki magyar származásúak és zsidók között. Ennyit a kollektív prepolitikai kötődés itteni akadályairól, teljesség nélkül. Az Európai Unió olyan állampolgárság-eszmét kínál fel, amely valójában a sehová tartozásé. Biztatja az embereket, hogy hagyják ott hazájukat, és máshol telepedjenek le az unióban. Ám akik elköltöznek, azok nyilvánvalóan az iskolázottak, akiknek a távozta tanároktól, orvosoktól, jogászoktól fosztja meg az országot, anélkül hogy volna, aki a helyükre lépjen. Az EU ugyancsak bátorítja a földeladást külföldieknek, ily módon egy nem ott lakó birtokos osztályt építve, amelynek nem személyes érdeke a vidéki élet szépsége és erkölcsi rendje, és amelynek számára a föld csupán hasznos befektetés. Ez máris és a jövőben is olyan feszültséget gerjeszt, amelyet csak szilárd politikai akarattal lehet feloldani."

A feltehető válasz nem igényel különösebb erőfeszítést: a felvetés maga sugallja. Túl sok a zsidó értelmiségi Budapesten, és mivel még izgágák is, ebből könnyű kivenni az áthallást. A mondatok sunyin megkoreografált sorrendje az értelmezhetetlen – etelközi, levédiai? – „őshonos" antiszemitizmushoz vezet. Hát persze, az izgága zsidók miatt van az egész. Az „őshonos" antiszemitizmus valótlan, nemzetgyalázó tétele Magyarország népével szembeni inszinuáció – talán arra a hallgatói körre jellemző, amelyikben ilyesmi elhangozhat, és amit az egyetértés jeleként nemcsak lefordítanak, hanem még terjesztenek is. Akkor talán a kettős beszéd helyett ezt fel kellene vállalni. Ugyanis éppen ezek a – sanda célozgatások szintjét messze meghaladó – állításokként megfogalmazott otromba találgatások és terjesztésük adnak gyúanyagot az antiszemitizmusnak. Mert ha túl sok az izgága zsidó, akkor ott lóg a levegőben a kérdés: mi legyen az előadó által elgondolthoz képesti „többlettel" azért, hogy ne legyen antiszemitizmus, és máris megvalósul „a közös nemzeti kötődés". A kérdésre adott válasz ugyancsak benne van a felvetésben. Hogy ez mi lenne, abba belegondolni sem merek.

Keresztényként és demokrataként azonban nem az – egyébként is sokféle megfogalmazásban használatos – antiszemitizmusra helyezném a hangsúlyt. Már a közbeszéd ennél jóval alacsonyabb szintjén látom a problémát: a „zsidózás" önmagában véve, azaz annak strigulázása, hogy Magyarország polgáraként etnikailag ki milyen származású, és ebből negatív következtetések levonása olyan határvonal, amelyet keresztény és demokrata nem léphet át. A krisztusi üzenetből éppen az őskereszténységben bontakozott ki az emberi személyiség fajra, nemre,

felekezetre, rangra, foglalkozásra (professzor–utcaseprő) tekintet nélküli feltétlen tiszteletének kategorikus imperatívusza: az emberi méltóság abszolút voltának vitát, korlátozást nem tűrő tétele. Ez istengyermeki, az Isten képére és hasonlatosságára teremtett voltunkból egyértelműen, bármilyen további értelmezgetést, magyarázkodást nem tűrő módon az abszolút érvényesülés igényével következik. Az egyes ember, az individuum isteni eredetű természete a keresztény szellemiségnek (is) gránitszilárdságú alapja. Ebből adódik a másik ember iránti feltétlen és megelőlegezett bizalom a tekintetben, hogy a másik ember jó. Ezt a felismerést, alapállást nevezném a tulajdonképpeni szeretetnek. Számomra az, aki nem előlegezi meg embertársának a jóságába vetett feltétlen bizalmat, hanem faji csoportokba sorolással szelektál emberi egyének – Magyarország lakosai – között anélkül, hogy az individuumról a leghalványabb fogalma, tapasztalata lenne, nem keresztény – és persze nem is demokrata.

Az ennek végiggondolását kiváltó késztetés miatt talán nem is olyan nagy baj, hogy Scruton sokallja a budapesti zsidó értelmiséget, és hogy ezt a Professzorok Batthyány Köre sietve megosztandónak tartja szélesebb körben is.

17.

ALKOTMÁNYOS JOGUNK TÖRVÉNYT SZEGNI?*

Diószegi-Horváth Nóra interjúja

Immár alkotmányellenes Országgyűlés dönt az önkényuralmi Magyarország sorsáról.
– Egy volt alkotmánybíró szerint az egyetlen törvényes eszköz az illegitim kormány ellen az alkotmányellenes törvények be nem tartása lehet.
– Vörös Imre jogászprofesszor kalapot emel az államcsíny előtt

Amikor áprilisban, az országgyűlési választás után interjút kértem öntől, azt mondta, inkább várjuk ki az önkormányzati választásokat is. Miért?

Akkor még nem lehetett pontosan tudni, hogy milyen irányba fejlődnek a dolgok. Mostanra valamivel tisztább a kép – vagy éppen homályosabb. Épp most vagyok 70 éves, úgyhogy nyugodtan mondhatom, hogy sok mindent láttam már. A '89 előtti álválasztásokra éppúgy emlékszem, mint a rendszerváltás utáni szabad választásokra. Hogy a mostani melyik csoportba tartozik? Nyilván ez ma a legfontosabb kérdés.

És melyikbe?

Ahogy én látom, egyre nehezebb helyzetben vannak azok, akik definiálni akarják mindazt, ami ma Magyarországon történik. A közéleti szereplőknek, a jogtudo-

* *Vasárnapi Hírek*, 2014. október 26. 12–14. o. →URL:11.

mánynak, a szociológiának, a szakértőknek az értékelését – és akkor a külföldről még nem is beszéltem – komolyan kellene venni. Mindazokét, akik állítják, hogy sem az alkotmányosság szempontjaival, sem az uniós jog szempontjaival nincsenek a magyar törvények összhangban. A gyakorlat meg pláne nincs.

De akkor mi van ma Magyarországon?

Súlyos kérdés ez. Jogállam nincs. A demokrácia ugye el van temetve, rátették már a sírkövet is. Jelenleg tehát egy alkotmányellenes helyzetben élünk, amiben minden a feje tetején áll. De egészen nyugodtan nevezhetjük önkényuralmi rendszernek is.

Ezt azért egyelőre eddig csak kevesen mondták ki.

A politika nem tud mit kezdeni ezzel az ambivalens helyzettel, amit egy darabig még megtehet, de egyszer csak elérkezünk ahhoz a ponthoz, amikor be kell vallani az igazságot. El kell dönteni, hogy akkor most önkényuralmi rendszer van-e, de akkor nem kelthetik azt a látszatot, hogy szabad, tiszta választás van. Vagy mégiscsak szabad és tiszta a választás, de akkor nincs önkényuralom.

Ilyen egyszerű lenne ez?

Tessék elolvasni az EBESZ nemzetközi megfigyelőinek jelentéseit az áprilisi választásokról, és akkor minden világossá válik.

Kicsit visszaszaladtunk az időben...

Minden ott kezdődött el. Az EBESZ képviselőit a magyar kormány kérte fel, hogy ellenőrizzék az országgyűlési választások lebonyolítását.

36 pontban kritizálták annak tisztaságát.

Igen.

Jelent ez bármit is?

Az EBESZ végső, júliusban készült jelentése, amely az egész magyar választási rendszerről szól, több lényeges megjegyzést tesz: mindenekelőtt azt kifogásolja, hogy nem egyenlő a választójog, és a választás az egész választási rendszer miatt, amely egyértelműen a kormánypártoknak kedvezett, nem volt tiszta. A jelentés hosszan sorolja a problémákat a választási kampányhirdetéseknek a médiumokban az Alaptörvény szintjén történő korlátozásától a határon túli szavazók névjegyzékének titkosságáig és szavazásuk módjának átláthatatlanságáig, vagyis ténylegesen a csalás gyanúját veti fel – ezt a megállapítást „átláthatatlanság"-ként fogalmazva meg. Az áprilisi választásról így tehát nincs mit beszélni, ez nem egy tisztességes, tiszta választás volt. És itt szeretném felhívni a figyelmet arra is, hogy a választás a választási törvények erejénél fogva volt tisztességtelen, ám erre a közéleti szereplők – Bokros Lajos kivételével – egyáltalán nem hivatkoznak azóta sem. Ez megbocsáthatatlan.

Kinek a felelőssége mindez?

Nemcsak a kormányt hibáztatom, hanem az egész, politikával foglalkozó közéletet, amelyben mindenki – nyilván egzisztenciális érdekek, egy képviselői állás miatt – elsiklik a tisztességtelenség felett. Megetetik a választókat azzal, hogy menjenek el választani, és játsszák el a nekik kiosztott szerepüknek megfelelően a „demokrácia" című színházat. Kormánypárt és ellenzék egyaránt felelős ezért.

Mit tehet erről az ellenzék? Beleszólásuk nem nagyon volt a dolgok folyásába.

Márpedig különösen súlyos felelősség terheli itt az ellenzéket. Talán most a személyes indulataimnak adok

hangot, de nem tudok szó nélkül elmenni amellett, hogy míg sokan következetesen kiálltunk a jogállami elvek megvédése mellett, amikor én 2012 óta hangoztatom, hogy itt államcsíny történt, és amikor az „írástudók" jelentős része – érezve súlyos felelősségét – vállalta annak a kockázatát, hogy kimondjuk az igazságot, az ellenzék maszatolt, és eljátszotta a „kampányolást". És miután mi kiálltunk, és elmondtuk, hogy nincs tiszta választási rendszer, ezután a politikusok ódákat zengtek arról, hogy minden a legnagyobb rendben van, mert abból élnek, hogy majd csak elcsípnek valamilyen képviselői helyet, mert nekik ez fontosabb. Egyébként az EBESZ megfigyelői már januárban is jártak nálunk, előzetesen tájékozódni. Akkor megkeresték az összes pártot, hogy megkérdezzék, mi a véleményük az új választási rendszerről. Tudtommal senki sem volt, aki a kétségeinek hangot adott volna, mindenki nagy lelkesedéssel bizonygatta, hogy minden a legnagyobb rendben van, és készülnek a választásokra. A nemzetközi megfigyelők a választások után júliusban összefoglaló végleges jelentésükben tették az említett harminchat ajánlást, amelyeket a kormány nem vett figyelembe, a jelentést pedig nem hozta nyilvánosságra. Ez a kormány felelőssége, ám hogy az ellenzék részéről sem beszél senki erről, és nem jelzi, hogy most már „papírunk" van arról, hogy itt a választási rendszerrel és a választások tisztaságával, vagyis a megalakult Országgyűlés legitimitásával súlyos probléma van, ez már morális kérdéseket feszeget az ellenzéki pártok, közéleti szereplők szerepét illetően is. Az EBESZ-ről egyébként még annyit: az őszi önkormányzati választásokra megint meghívták őket, de visszautasították a meghívást.

Minek is jöttek volna?

Igaz, hiszen korában már megállapították, hogy az országgyűlési választás nem volt tiszta: nyilván a jelentés agyonhallgatása, az ajánlásaik figyelmen kívül hagyása miatt nem kívánták legitimálni a továbbiakban önkormányzati választások címén megrendezett antidemokratikus színjátékot. Ezek olyan körülmények, amelyeket a magyar közéleti szereplőknek figyelembe kellett volna venniük. Az nem megoldás, hogy a nemzetközi megfigyelők, a hazai és külföldi szervezetek, és mi is, itthon soroljuk a kifogásainkat, ők meg azt magyarázzák, hogy mi lett az egyébként szerintük rendben lévő választások eredménye. Ez egy kicsit olyan érzés, hogy az ellenzék kést szúr a hátunkba. A legfőbb kérdés most az, meddig lehet folytatni ezt az „udvari ellenzék – udvari kormánypárt" játékot a választók és a közvélemény becsapása árán, hiszen ennek a népképviselethez, a választók akaratának négyévenkénti kifejezésre juttatásához semmi köze nincs. Itt ugyanis árulásról van szó, a politikai szereplők elárulják a választókat. Ezt valakinek már ki kellene végre mondania.

De mit jelent az, hogy áprilisban nem tiszta választáson győzött a jelenlegi kormány? Nem legitim?

Itt most nem csak a kormányról van szó. Az ilyen körülmények között megválasztott Országgyűlés – ez a nemzetközi megfigyelők véleménye alapján kimondható – bizonyosan nem legitim Országgyűlés. Hogy ezzel mit lehet, kell kezdeni, azt én mint alkotmányjogász nem tudom megmondani. De azt ki merem mondani, hogy aránytalan, torzító, nem egyenlő választójog alapján, tehát a magyar alkotmányt és nemzetközi egyezményeket sértő módon összeült Országgyűlésünk van.

Ebbe mindenki beletartozik: ez a parlament nem legitim parlament, úgy, ahogy van, ellenzékkel, kormánypártokkal együtt. Gondoljuk meg: a németországi választásokon az Angela Merkel vezette kereszténydemokraták és a bajor testvérpárt a szavazatok 43%-át szerezte meg, és persze – ahogyan demokráciában történni szokott – koalíciós partner után kellett néznie, mert ebből sehogyan sem lesz a képviselői helyek többsége. Nálunk a kormánypárt 44%-ot kapott, de ehhez a képviselői helyek kétharmada járt. Ez egy rossz vicc.

Egy illegitim Országgyűlés hogyan hozhat törvényeket, hogyan működhet egyáltalán?

Amit kérdez, abban két dolog keveredik. Egyrészt annak a változtatásnak a vágya, hogy közvetlen cselekvéssel hogyan lehet egy ilyen helyzetet megoldani, másrészt az, hogy valóban működik-e. Utóbbira a válaszom az, hogy igen, hiszen látjuk, hogy úgy folyik az Országgyűlés munkája, mintha a nemzetközi megfigyelők meg sem mukkantak volna.

Akkor térjünk rá az előbbire.

Erre sajnos nem tudok választ adni, mert én csak a diagnoszta vagyok. Azt meg tudom mondani, hogy mi a baj, de a terápiát már másoknak, az ezzel foglalkozó közéleti szereplőknek, politikusoknak kell kidolgozniuk.

Akkor a diagnosztát kérdem: mi a baj?

Nézzük csak meg például azt, ami az önkormányzati választásokon Budapesten történt. Itt olyan anomáliák voltak, amelyekre egyértelműen lehetett volna reagálni. Csak hogy egyet mondjak, négy hónappal a választás előtt módosították a rendszert, úgy, hogy az egyértelműen a kormánypártnak kedvezzen: a közgyűlés megszűnt, helyére egy polgármesterekből álló klub került.

Ezeket nem választotta oda senki, ilyen lapot, amelyen a közgyűlés tagjaira lehetett volna szavazni, a választó a választáskor nem is kapott, egyszerűen a választók felhatalmazása nélkül összeülnek. Ami viszont azt jelenti, hogy Budapestre vonatkozóan már nem voltak szabad és tiszta, egyenlő és arányos választójogon alapuló választások, vagyis ez a választás személyes véleményem szerint egyértelműen alkotmányellenes volt. Kerületiek persze voltak, de maga a Fővárosi Közgyűlés egy baráti összejövetellé vált. Ez a közgyűlés nem közgyűlés immár, nem képvisel senkit, mert nem választotta meg senki. Márpedig ha a budapesti választás nem volt legitim, akkor az egész önkormányzati választás sem az.

Ezek szerint viszont mi mind, akik elmentünk szavazni, szintén részt vettünk ebben a csalásban.

Igen, ez így van, én is elmentem szavazni, mert ez a véleménynyilvánítás egyetlen módja, legfeljebb elsikkad valahol. Ám valójában ez nem volt választás a szónak abban az értelmében, hogy közhatalommal ruházunk fel testületeket, hanem legfeljebb egyfajta véleménynyilvánító népszavazás, de ennek a véleménynyilvánításnak, és ezt nyomatékosan kijelentem, semmilyen választójogi jelentősége nincs.

Egy illegitim közgyűlés vagy akár Országgyűlés döntéseit el kell nekünk fogadnunk?

Sokszor mondtam már, de úgy tűnik, eddig nem talált célba: a jognak egyetlen eszköze van, amivel felléphet ez ellen az alkotmányellenes helyzet ellen, melyben többek között a választási rendszer miatt is kerültünk. Az Alaptörvény C cikkének második bekezdése kimondja, hogy a közhatalom kizárólagos birtoklására való törekvés ellen fel lehet és fel is kell lépni. Törvényes

eszközökkel. De azt is mindig elmondom, hogy ez a törekvésre vonatkozik, ha az befejeződött, akkor utólag már senkin nem lehet számon kérni, hogy miért nem tartják be azokat a jogszabályokat vagy azok egyes rendelkezéseit, amelyek éppen azt garantálják, hogy a közhatalomnak ez a kizárólagos birtoklása, magyarul az önkényuralom működjön. Az Alaptörvény nem is teszi: csak a törekvésnél szabja feltételként a törvényes eszközökkel való fellépést, ha már megvalósult az önkényuralom, ilyen feltételnek nincs értelme.

Befejeződött már a törekvés, vagy lehet ezt még fokozni?

Nem, ezt már nem lehet fokozni. Nyilván vannak állami szervek, például az Alkotmánybíróság vagy akár az Országgyűlés, mint egyfajta gyülekezet, amelyek adott esetben léphetnek ebben az ügyben, de úgy tűnik, hogy ez a C) cikk második bekezdése egy forró gesztenye, amit mindenki dobál át a másiknak, és igyekszik róla hallgatni. A közélet is hallgat, ami tulajdonképpen érthető emberileg, hiszen ki az, aki hajlandó kimondani, hogy „gyerekek, nem kell betartani azokat a törvényeket, amelyek az önkényuralmat szolgálják, hiszen maga az Alaptörvény nyilvánítja azokat alkotmányellenesnek"? Az alkotmányellenes törvényeket pedig nem kell betartani. Ezt tudja kínálni a jog, ennél többet nem.

És ez elég?

Vagy legalábbis nem kevés. Lépten-nyomon azzal a problémával találkozom, hogy az emberek úgy gondolkodnak, a törvényeket, bárki is hozta őket, bizony be kell tartani. Ez az elmúlt huszonöt év vívmánya, és őrizni is kell ezt a törvénytisztelő, jogállami mentalitást, csak azt tegyük hozzá: az alkotmányos törvényeket kell betartani. Hiszen az Alaptörvényben is azért szerepel

ez a cikk, mert Magyarországnak történelmi tapasztalata van arról, hogy az önkényuralommal szemben időnként fel kell lépni, ezért engedi meg, kifejezetten felmentést adva a betartás alól, hogy ezeket az illegitim döntéshozók által hozott alkotmányellenes törvényeket, pontosabban az önkényuralmat szolgáló passzusaikat ne kelljen betartani. Erre minden embernek alkotmányos alapja van, csak kell végre valaki, aki elég bátor ahhoz, hogy ezt felvállalja. S minthogy Magyarországon az önkényuralom már tény, épp ezért szeretném felmenteni Magyarország polgárait, és felhívni őket arra, hogy igenis, ne tartsák be azokat a törvényeket, amelyekről kimondható, hogy alkotmányellenesek!

Mint például?

Gondolok itt, mondjuk, a földbérletet szabályozó törvényekre vagy a trafikpályázatokra. Azoknak az embereknek alkotmányjogilag igazuk van, akik úgy ítélik meg, hogy ezek a földbérleti pályázatok és döntések valahol, közvetetten egy önkényuralmi rendszer állami szintre emelt, rendszerszintűen korrupt döntéseket lehetővé tevő törvényeiből következnek, és beszántják az új bérlőnek a földjét.

Más eszköz nincs, csak a törvényszegés?

Hiszen épp az önkényuralmi rendszer logikájából következik, hogy beszorítja az emberek cselekvési lehetőségeit egy végletes helyzetbe, ami azonban – ezt ne felejtsük el – egy velejéig alkotmányellenes rendszer gyakran alkotmányellenes törvényi rendelkezéseinek megszegését jelenti. Nem általában törvényszegést, hanem az Alaptörvény felmentésén alapuló alkotmányos törvényszegést.

Vissza lehet ebből térni egy normális állapotba?

Annak az első lépése kizárólag a választási rendszer megváltoztatása lehet. Ez mindennek a kulcsa, az Alaptörvénnyel, a – mint látható, az önkényuralmi politikai rendszer működésének is lényegi elemét képező – korrupcióval, a sajtószabadsággal vagy bármi mással csak utána, a demokrácia és az alkotmányosság, a jogállam helyreállítása után lehet foglalkozni.

De hát maga a választási törvény is arra irányult, hogy ezt a hatalmat leváltani ne lehessen. S ha nem lehet leváltani, ki változtat a választási törvényen?

Ez egy tökéletes csapdahelyzet. Az önkényuralom ugyanis mindig csapdába csalja a polgárokat, és a polgároknak kell kitalálniuk, hogy ebből hogyan lehet kimászni. Én nem tudom, hogy mikor jön el az a pont, amikor valaki végre felelősségteljesen kezd gondolkodni és cselekedni, de ebben a helyzetben – különösen a „bizonyítványt magyarázva" képviselőként – dagonyázni súlyos morális felelőtlenség a nemzet és a történelem előtt. Ezt tartósan nem lehet elviselni. Itt nap mint nap sűrűsödnek az események, nem telik el hét anélkül, hogy orbitális botrányok ne lennének. Most már be kell látni, hogy elértük azt a határt, ahol már nem lehet tovább hazugságban élni. A közéletnek ezzel szembe kell néznie. Az ellenzék torkán szorul a hurok, meg kell érteniük, hogy ezzel a locsogással nem mennek semmire. Nem a nemzeti italboltokra vonatkozó törvénytervezet hatástanulmányait kell hiányolniuk. Az a legnagyobb probléma? Nem. Egyetlen ponton kell fellépniük, egy dolgot kell követelni: új választójogot. Ezzel kell kezdeni a munkát.

A kormány meg újabban a törvények túlburjánzását szeretné az Államreform 2-vel megfékezni.

Ez már nem törvényalkotás, ami itt történik, hanem egy cirkusz. Azért burjánzik a jog, mert valaki fölkel reggel, eszébe jut valami, és 11 órakor már számozzák a paragrafusokat. Aztán délután már módosítani kell, mert valaki más véletlenül kimaradt a jóból, pedig be kellene hogy férjen. Így prostituálják a jogot, és arra használják, hogy napi politikai döntéseket kőbe vésshessenek. A sok törvénynek ez volt az egyik célja.

Van másik?

Nagyon sok mindent meg kellett változtatni ahhoz, hogy a kormány leválthatatlanságának állapota létrejöhessen. Azért egy államcsínyt megcsinálni, az jogilag egy nagyon komoly munka, e tekintetben megemelem a kalapomat a kormánypártok és szellemi holdudvaruk előtt, mert tökéletesen zár a rendszer. Az más kérdés, hogy én ezt egy amorális boszorkánykonyhának tartom...

Hogy tud az ország ennyi keret, korlát és törvény közé szorítva működni?

Az ország most is csak úgy működőképes, hogy az állami beruházások 95 százalékában európai uniós pénz is van. Ez iszonyú nagy összeg, itt egy zebrát nem lehet az úttestre enélkül felfesteni. Magyarul: lélegeztetőgépen vagyunk. Azt tehát látni kell, hogy Magyarország működésképtelen, ha az unió, a norvégok, a svájciak nem finanszírozzák. A kérdés viszont messzire vezet: meddig hajlandóak az EU, illetve az egyes országok adófizetői pénzelni egy olyan rendszert, amely teljes mértékben ellentmond azoknak az elveknek, értékeknek, amelyeket az unió képvisel? Hiszen Putyinnak vagy éppen korábban Hugo Cháveznek sem küldtek pénzt... Mivel lassan

semmiféle értékrendbeli hasonlóság nincs köztünk és az EU országai között, előbb-utóbb az unióban is fel fog merülni a kérdés, hogy tulajdonképpen ők miért finanszírozzák ezt az országot. Ennek pedig idehaza is komoly következményei lehetnek: ha majd nem lesz miből fizetni a közvilágítást vagy az építkezéseket, akkor a magyar polgárokban is másfajta kérdések merülnek majd fel az ország állapotát, működését illetően.

Vagyis csak egy kívülről jövő gesztus vagy inkább retorzió tudna idebent változást hozni?

Ó, nem, a józan ész is tudna, de annak most nem igazán látjuk semmilyen jelét. Az unióra csak azért utaltam, mert objektíve – mint egy időjárási fronttal – számolni kell biztos következményként azzal, hogy egyszer megelégelik azt, ami nálunk folyik. De megoldást a problémára csak belülről lehet találni.

És mégis hol kell kezdeni?

Amit nyilvánvalóan senki nem akar, az az erőszak – akkor sem, ha az erő folytonos hangoztatása és alkalmazása már évek óta egyfajta erényként a kormányzati politika deklarált alapja. Akkor viszont le kell ülni beszélni, és el kell végre dönteni, hogy ki és milyen módon tudja képviselni azt az 56 százalékát a magyar lakosságnak, amelyik ma – még a nem tiszta választások által is kimutatott szavazata erejével – nem ért egyet azzal, amit a jelenlegi kormány képvisel, s ezért az ellenzékre voksolt, vagy éppen már el sem ment szavazni.

Ez így elég távolinak tűnik.

Mégis: ez a legbiztatóbb, amit jelenleg, a választásokból mérleget vonva mondani tudok.

18.

PÓRÉHAGYMÁS OMLETT ALKOTMÁNYBÍRÓ MÓDRA*

Végy 1 szép póréhagymát, és vagdalt karikákra. Kevés olajon vereshagymával párold mikrosütőben, míg megpuhul. Különleges ízt ad az ételnek, ha sült hús (ez lehet marha vagy szárnyas vagy akár vadhús is, végső esetben sertés) sütése után megmaradt rozsdás szószában végzed el az előzőleg „Delikát" ételízesítővel és tárkonnyal ízesített póréhagyma és vereshagyma párolását.

Póréhagyma helyett fakéssel (!) megtisztított és kockákra vágott padlizsán is használható. Ízlés szerint továbbá bors is adható fűszerként a póréhagymához. Ne felejtsünk el végül „Piros Arany"-at (csak „csemegét") vagy még inkább „Édes Anná"-t és fokhagymakrémet hozzáadni.

Amíg a póréhagyma párolódik, felvert 6 tojást szintén „Delikát"-tal és borssal, valamint egy kevés tejföllel és curry-vel ízesítve omlettnek kisütsz. Arra ügyelni kell, hogy az omlett teteje nehogy túlsüljön, tehát rezgős maradjon. Ez ugyanis feltétele annak, hogy a későbbiekben „felvegye" a póréhagymát, az belesüllyedjen. A felül szárazra (tehát túl-) sütött omlett egyébként a szájban olyan érzetet kelt, mint a több évtizedes megunt házasság, míg a rezgős, puha, osztrigaszerűen szürcsölhető a szájban éppen az ellenkező érzetet kelti. A felvert tojásba egyébként célszerű finomra vágott gombát keverni és így kisütni.

A kész omlettet kivajazott jénai tálba helyezzük, és a közepébe öntjük a póréhagymát (padlizsánt). Meglocsoljuk az egészet pizzaszósszal vagy paradicsompürével, végül reszelt sajtot hintünk rá jó bőven. Előmelegített sütőben közepes lángon 5-8 percig átforrósítjuk.

* *Hócipő szatirikus kéthetilap*, 2015. február 18., 47. o.

19.

CETERUM CENSEO*

Amióta – egy éve – szóvá tettem, hogy a 2014. évi tavaszi országgyűlési választásokra a kormány által az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezettől meghívott nemzetközi megfigyelők jelentésükben 36 pontban kifogásolták a 2012. évi választási törvényekkel bevezetett választási rendszer antidemokratikus vonásait, barátaim (és fele-barátaim) azzal üdvözölnek, hogy „Itt a forradalmár!". A hazai és a külföldi választási szakemberek véleménye egybecseng abban, hogy a 2014. évi választások félig szabadok voltak, de nem voltak átláthatóak, tiszták, a választók akaratát torzították, és (pl. a második forduló megszüntetésével) kirívó aránytalanságot hoztak az amúgy is aránytalanságtól terhes választási

* *Népszabadság*, 2015. december 21., 10. o. →URL:12.

rendszerbe. Mi sem mutatja ezt jobban, mint az, hogy az 1994. évi választáson az MSZP a leadott szavazatok 32, az SZDSZ 19%-ával, összesen 51%-ával nyerte el a képviselői helyek kétharmadát, a 2010. évin a Fidesz 53%-kal, viszont az új rendszerben, 2014-ben már csak 44%-ra volt ehhez szüksége, tehát a kisebbség kapta meg a kétharmados többséget. Szakértők szerint ez a rendszer matematikailag úgy van „kalibrálva", hogy 40%-tól már kétharmad jár, ami – bármelyik politikai formációnak jusson is – életveszélyes a demokráciára és a választópolgárokra nézve.

Az őszi önkormányzati választások megfigyelésére szóló kormányzati felkérést az említett szervezet elfoglaltságára hivatkozva elhárította. Így nem is volt nemzetközi megfigyelő, aki kommentálhatta volna, hogy hová tűnt a budapesti Fővárosi Közgyűlés tagjai megválasztására szóló szavazólap a választásokkor. Ilyent a választási helyiségben már nem kaptunk – ma már nem erre a képviselői helyre megválasztott képviselők, hanem kerületi polgármesterek ülnek ebben a közgyűlésnek így már nem is nevezhető gyülekezetben, amely mindazonáltal aggálytalanul dönt olyan ügyekben, mint pl. hogy legyen-e népszavazás az olimpia megrendezéséről – ne legyen.

Kézenfekvő lenne az (hiszen minden demokráciának ez az alfája: a szabad, tiszta és mindenekelőtt arányos választások lehetősége), hogy a „vízcsapból" is ennek a választásnak aligha nevezhető, inkább a kommunizmus „Hazafias Népfront-os" szavazásaira emlékeztető rendszernek a megváltoztatása „folyjon": ez legyen a közbeszéd középpontjában. Emellett minden más felvetés, morgolódás és politikusi nagyotmondás másodlagos: szabad, tiszta (pl. a határon túli magyarok – most titkosított – választói névjegyzékének nyilvánosságát biztosító, a csalás lehetőségét kizáró), arányos választási rendszer híján nincs jelentőségük. Ehhez képest itt tartunk: „forradalmi"-nak minősül az a felvetés, hogy változzon a választási rendszer, pedig végső soron ez határozza meg a közjogi rendszer egészének minőségét is. A problémának a közélet általi agyonhallgatása, a folyamatos kerülgetés, lapítás beszédesen vall a hazai közállapotokról. A 2018-as választások „esélyeitől" hangos a közbeszéd, mintha nem lenne nyilvánvaló, hogy azonos feltételek mellett annak eredménye a 2014. évi eredmények mutációja lenne. Ezzel a burkolt ígérettel kampányolni persze kormány- és ellenzéki oldalról is elég komikus, hacsak nem kapcsolódik össze új választási törvény kidolgozásával és az Országgyűlésnek való ismételt benyújtásával. A választási rendszer megváltoztatásának követelése nem forradalom, hanem a közélet működésének normális menete. Az nem érv, hogy „úgyis leszavaznák": ha Cato a római szenátusban nem ismételgette volna unos-untalan: minden beszédét – függetlenül annak tárgyától – híressé vált zárómondatával befejezve („Ceterum censeo Carthaginem esse delendam!"), Karthágó talán még ma is állna.

Így hát a teendő nem olyan bonyolult: „Ceterum censeo – új, arányos, átlátható, tisztességes és szabad választójogot minden választásra jogosultnak!"

20.

„SZABADÚSZÓ VAGYOK"*

Sereg András interjúja

Volt alkotmánybíró, egyetemi tanszékvezető, doktori iskola vezetője, két versenytörvény előkészítője. 2016 májusától az Akadémia rendes tagja. Ma mégsem tanít egyetemen, és nem dolgozik a Jogtudományi Intézetben sem. „Nem sértődöm meg, ha a világ nem azt akarja, amit én gondolok" – állítja Vörös Imre.

Milyen élményei vannak a gyermekkorából?

Szüleim tisztviselők voltak, s bár különösebb befolyást nem gyakoroltak pályám alakulására, a felnőtt rokonaimmal folytatott beszélgetések sokat segítettek felnőtté válásom során. Gyermekkorom az ötvenes évekre esett: megrázó élményként maradt meg bennem, hogy 1953-ban, harmadik osztályos koromban amolyan pótmamaként szeretett osztályfőnököm az osztály előtt rákérdezett, hogy milyen rádiót hallgatunk otthon. Pillanatnyi gondolkozás után rémesen rossz lelkiismerettel életemben először tudatosan hazudtam: azt feleltem, hogy a Kossuthot és Petőfit, holott minden este a Szabad Európa Rádió mellett aludtam el. Pontosan tudtam, hogy ha ezt bevallom – és ez ijesztően jellemzi az akkori gyerekek lelkivilágát –, mire hazaérek, szüleimet letartóztatják. Egy világ omlott össze bennem, mert lelkileg-érzelmileg elvesztettem a tanítónőmet, aki addig

* *Jogi Fórum*, 2016. június 8. →URL:13.

biztonságot, érzelmi fogódzót, tájékozódási pontot jelentett számomra.

Miért nem lett gimnazista?

Akkori értelemben véve „rossz" családból származtam, megbélyegzett emberek voltunk, mivel nagybátyáim között magas rangú horthysta katonatisztek is voltak, köztük Vörös János vezérezredes, aki 1944 őszén vezérkari főnök volt, 1953-ban viszont börtönben ült. Szüleim 1958-ban gépipari technikumba adtak, hogy az érettségivel kenyér legyen a kezemben, hiszen – joggal – úgy gondolták, hogy származásom miatt egyetemre úgysem kerülhetek be. 1962 elején, érettségi előtt mégis felmerült, hogy talán meg lehetne próbálni, és automatikusan adódott, hogy mérnöki tanulmányokat folytassak. Bár heroikus küzdelmet folytattam a gépészettel, és jó tanuló voltam, számomra a technikum kudarcok sorozata volt. Nem volt érzékem a műszaki dolgokhoz, miközben osztálytársaim könnyen megértették az egészet: csak ránéztek egy fogaskerékre, és már mondták is, hogy mit kell csinálni. Harmadik osztályban viszont magyar irodalomból házi dolgozatként Adyról az egész dolgozatfüzetet teleírtam. Körberohantam idősebb ismerőseimet szakirodalomért, és – ma már tudom – búvárkodásom valódi kutatómunka volt. A sok örömet okozó munka eredménye – anélkül, hogy tudtam volna róla – valójában az lett, hogy megírtam életem első tanulmányát, amiért az irodalomtanár nagyon meg is dicsért. A pályaválasztás sürgető közeledtével néhány hét alatt döntöttem el, hogy nem akarok mérnök lenni. Alig múltam tizenhét éves, és szembe kellett szállnom özvegy édesanyám akaratával, de a technikum egész tanári karával is. Végül mindenki belenyugodott: jelentkeztem a jogi

karra, és bár a felvételi nehéz volt – hiszen a humán tananyag, különösen a magyar irodalom és az általános műveltség szempontjából a gimnazistákhoz képest nagy hátránnyal indultam –, azért sikerült.

A gépipari technikumok a hatvanas években magas színvonalú képzést adtak.

A technikumban szigorú rend uralkodott: csak így volt lehetséges, hogy négy év alatt a gimnáziumi és a műszaki tananyagot is elsajátítsuk. Kétszer annyit tanultunk, mint egy gimnazista; akkor még szombaton is iskolába jártunk, hétfő műhelynap volt, amikor nyolc órán át nehéz fizikai munkát végeztünk: kalapáltunk, hegesztettünk, esztergáltunk. Vagyis keddtől szombat délig tanultuk meg az általános gimnáziumi és a technikumi műszaki tananyagot, tehát iszonyúan be voltunk fogva.

A Műegyetem rakpart helyett mégis az Egyetem teret választotta.

Nem volt ilyen egyszerű. Először felmerült bennem a régészet, mert a régi korok építészete és egyáltalán a történelem nagyon érdekelt. Hathetes gyötrelmes önvizsgálat után – hiszen repültek a hetek, döntenem kellett – mégis kizártam a régészetet, mert úgy éreztem, hogy kevés a ráhatása a jelenre. Ekkor gondoltam arra, hogy diplomáciai pályára lépnék, de a család felvilágosított, hogy ehhez Moszkvában kellene tanulni, ami az én családi hátteremmel nem éppen szerencsés ötlet. Harmadik lépésben jutottam el a joghoz, amit tényleg úgy éltem meg, hogy rátaláltam arra, ami igazán „fekszik nekem". Ettől teljesen kiborult mindenki. Anyám azt mondta, hogy „fiam, téged föl fognak akasztani, mert az egy politikai pálya". Én azonban nem tágítottam, ragaszkodtam az elképzelésemhez. Ekkor anyám egyik barátnője küldött nekem egy 1952-ben kiadott rémséges pénzügyi jogi tankönyvet – a fia tanult belőle, és a hölgy biztosította anyámat, hogy ha ebbe beleolvasok, bizonyosan elmegy a kedvem a jogtól. Egy éjszaka alatt elolvastam a könyvet. Egyébként máig utálom a pénzügyi jogot, de akkor revelációként hatott rám az egész gondolatvilág, megerősített elhatározásomban, így reggel azzal adtam vissza anyámnak a könyvet, hogy most már biztos: jogász akarok lenni. Szegény erre föladta a küzdelmet, s csak annyit mondott, hogy csináljak, amit akarok. Bementem a jogi karra, és a portástól felvételi űrlapot kértem, aki megkérdezte, hogy hol érettségizek, majd jóakaratúan át akart küldeni Budára, merthogy ott a Műegyetem. Neki is el kellett magyaráznom, hogy ide akarok jelentkezni.

Mi fogta meg a jogi egyetemen?

Hála Eörsi Gyula professzor előadásainak, a civilisztika, a polgári jog szellemisége hamar megfogott. A büntetőjog viszont nem az én világom: az állam és a bűnöző közötti jogviszony nem kötött le, szemben a polgári joggal, amelyben mellérendelt a felek viszonya, minden dinamikus, minden mozog, sosem lehet tudni, hogyan alakul a végeredmény, vagyis kitárult előttem egy hallatlanul izgalmas világ. Örültem, hogy a technikum után kiszabadultam a világba, még diákkörbe sem jártam. Aztán évfolyamtársam, Gyertyánfy Péter, aki később az Artisjus főigazgatója lett, nyilván Eörsi Gyulával, a polgári jogi diákkör vezetőjével megbeszélve, felkért arra, hogy opponáljam egy társunk diákköri dolgozatát. Ez a felkérés fordulópont volt a pályámon. A dolgozat elolvasása után rengeteg kérdés fogalmazódott meg bennem.

Elővettem Szladits Károly magyar magánjogról szóló 1945 előtti híres köteteit. Az a könyv ma is ragyogó, csakúgy, mint az Eörsi–Világhy-féle, hatvanas évekbeli tankönyv. Amikor hallgatóim a Károli Gáspár Református Egyetemen kérdezték, milyen szakirodalmat ajánlok, mindig megemlítettem ezeket a könyveket, mint polgári jogi-magánjogi alapműveket kezdőknek. Azzal jöttek vissza, hogy ha kiveszik az Eörsi–Világhy-ból a tervgazdálkodási fejezeteket, akkor az még ma is nagyon jó tankönyv. Szerintem azóta sincs párja. Azonban a dolgozat kapcsán felmerült kérdéseimre ebben a tankönyvben – amiből akkor vizsgáztam – sem találtam választ. Ezért a „Szladits"-ban néztem utána, majd az oppozíciómban is erre hivatkoztam. Ez Eörsinek nagyon tetszett: a diákköri vitán önkritikusan elmondta, hogy a Ptk.-ból az ő hibájából maradt ki az a rész, amiért nekem a „Szladits"-hoz kellett visszanyúlnom. Ő ilyen kaliberű ember volt. Másrészt tetszett neki, hogy vettem a fáradságot, és mélyebben utánanéztem a dolgozat által felvetett problémáknak. Onnantól kezdtem magam komolyan venni: rádöbbentem, hogy az ÉLET (csupa nagybetűvel) küszöbére érkeztem; hogy úgy látszik: alapvetően jól választottam pályát, a „helyemen" vagyok, jöhet a fehér ing, nyakkendő, miegymás. Az opponálás jelzés volt számomra, hogy eleget buliztam, hamarosan befejeződik az egyetem. Éreztem, hogy a civilisztika, a polgári jog az én igazi világom.

Hogyan került a Jogtudományi Intézetbe?

Még az egyetem befejezése előtt ösztöndíjat kaptam egy külkereskedelmi vállalattól, ahol másfél évet töltöttem. Olyan – külkereskedelmi jog tárgykörébe eső – szakdolgozati téma kidolgozását kérték-javasolták, ami

a vállalatnak, az akkori Chemokomplexnek is érdekes volt, és a polgári jogi tanszék is elfogadta. Az akkori kelet-európai, szovjet tömbbeli gazdasági ál-integráció: a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa (KGST) egységesített adásvételi jogáról, a KGST általános szállítási feltételeiről a bírói gyakorlattal összevetve korábban senki sem írt, így a téma a szakirodalomban újdonságszámba ment. A védésen meglepetésemre Asztalos László professzor, a dolgozat bírálója közölte: beszélt Eörsi Gyula professzorral arról, hogy vigyem be hozzá a dolgozatot a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetébe, mivel egyes részeit érdemes lenne a Jogtudományi Közlönyben publikálni. Akkortájt azt sem tudtam, mi az, hogy Jogtudományi Intézet, addig még Jogtudományi Közlönyt sem láttam. Ez 1968-ban történt. A lap időközben hozzánőtt az életemhez: 1972 óta vagyok felelős szerkesztője. A szakdolgozat két fejezete megjelent a Jogtudományi Közlönyben, Eörsi professzor pedig beajánlott a kormány nemzetközi gazdasági kapcsolatok-titkárságára, ahol a KGST-ügyeket intézték. Föl is vettek volna, de én – némi hezitálás után – úgy döntöttem, hogy inkább maradnék a nyugati relációra is nyitott külkereskedelmi vállalatnál, mert nem akarok a KGST-ügyekbe bezárkózni. 1969 elején Harmathy Attila akadémikus – aki később osztályvezetőként egyengette pályámat – Eörsi professzor nevében megkérdezte, hogy érdekelne-e esetleg a Jogtudományi Intézetben a nemzetközi kereskedelmi jogi, nemzetközi magánjogi csoportban való részvétel. Bár nem tudtam, hogy alkalmas vagyok-e a tudományos munkára, boldogan mondtam igent. 1969. február 1-jén léptem be az Állam- és Jogtudományi Intézetbe, és kitűnő szellemi

légkörben boldog huszonegy évet töltöttem ott. Kellemes – hamarosan barátokká váló – munkatársakkal dolgozhattam együtt, köztük Lontai Endrével, Mádl Ferenccel, Sárközy Tamással, Sólyom Lászlóval, Domé Györgynével és másokkal. De megmaradt szakmai és baráti kapcsolatom az alma materrel is, az ELTE polgári jogi tanszékén különösen Vékás Lajos akadémikussal.

Mi volt a fő kutatási területe?

Eleinte nemzetközi magánjogi témákkal foglalkoztam, majd a közszolgáltatási szerződéssel: az ezzel kapcsolatos tanulmányom bizonyos fokig a Ptk. vonatkozó paragrafusának az alapja lett. Később a külkereskedelmi vállalatok belföldi szerződéseit tanulmányoztam, majd rám bízták az 1923. évi versenyjogi törvény vizsgálatát: azt, hogy van-e bírói gyakorlata, és mi az akkori viszonyok között a gyakorlati és elméleti jelentősége. A hetvenes évek közepén átfogó kutatási megrendelés érkezett a kormánytól, hogy vizsgáljuk meg: a gazdasági reform 1968-as bevezetése óta miként is működnek az akkor hozott jogszabályok. Ez nagyon érdekes, részben jogszociológiai természetű kutatás volt, ami az első tudományos fokozat megszerzését eredményező kandidátusi disszertációm alapját is adta. A piacgazdasági jogrendszerek összehasonlító vizsgálata kiderítette, hogy Nyugat-Európában, az akkor Európai Gazdasági Közösségben és szerte a világban a piacgazdaságok jogában már túlléptek önmagában a tisztességtelen verseny tilalmán. A modern versenyjog a kartellek, a versenykorlátozások és a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalma révén a piacszabályozás, a piackonform állami beavatkozás legfontosabb jogi eszköze lett. Még intézeti kollégáim is megállítottak a folyosón 1976-ban, és kérdezték: „hallom, te kartellekkel foglalkozol, mi az a kartell?" Pedig ez a kérdés már 1945 előtt is – más kontextusban, mindenesetre ismert problémaként – egyetemi tananyag volt. Ide jutottunk a hetvenes évekre. 1979-ben a kandidátusi disszertációmban megkíséreltem egy modern versenytörvény alapjait felvázolni azzal a feltételezéssel, hogy a gazdasági reform valódi lépéseket fog tenni a tervgazdaság piacgazdasági elemekkel való bővítése irányába. 1983-ban az Igazságügyi Minisztérium felkért, hogy készítsem el az első korszerű – a tisztességtelen verseny és a versenykorlátozások tilalmát is magában foglaló – versenytörvényt. Meg is írtam miniszteri indokolással együtt, amelyet az Országgyűlés 1984. évi IV. törvényként el is fogadott. 1989-ben, amikor világossá vált a rendszerváltozás ténye, egy abszolút európai joggal konform versenytörvény kidolgozására kaptam megbízást, amit az akkori Árhivatallal közösen készítettünk el. Nagy összehasonlító jogi kutatással készítettük elő a kodifikációt: összeállítottam egy kérdőívet, és felkértünk számos kutatót, akik sok nyugat-európai országba utaztak, és a kérdőívekre adott válaszok, jogszabályok, szakirodalom alapján készítettek országjelentéseket az ottani versenyjog állásáról. A sok jelentésből összefoglaló tanulmányt írtam, amelyben csoportokat, modelleket képeztem, jelezve, hogy milyen versenytörvények és milyen elméleti és gyakorlati fejlődési tendenciák vannak az európai országokban. Ennek alapján született meg az 1990-es versenytörvény, amely egyben létrehozta a Gazdasági Versenyhivatalt is. Ez a jogszabály a gazdasági társaságokról szóló törvénnyel együtt már egyértelműen jelezte a gazdasági rendszerváltozást, a piacgazdaságra való áttérést.

Hogyan lett alkotmánybíró-jelölt? Ki kereste meg?

1989 őszén felhívott Tölgyessy Péter, aki a Jogtudományi Intézetben volt kollégám, hogy alkotmánybírót keresnek, nem tudok-e valakit? Éreztem, hogy a kérdés nekem is szól, de nagyon beteg voltam: egy agyhártya- és agyvelőgyulladásból lábadoztam, így nemmel válaszoltam. Ma alig hihető, de akkoriban szinte laszszóval kerestek alkotmánybírókat. Igazából nem tudta senki, mit is kell egy alkotmánybírónak csinálnia, mi a hatásköre, milyen nagy is a hatalma. Amikor 1990 tavaszán a demokratikusan megválasztott Országgyűlés ismét alkotmánybírókat választott, úgy gondoltam, hogy most már vállalnám. Másokkal beszélve is szóba került esetleges jelölésem, így lassan bekerültem a szakmain kívüli köztudatba is.

Miért ambicionálta annyira az alkotmánybírósági tagságot?

A Jogtudományi Intézet nagyon jó munkahely volt, nem szólva a Miskolci Egyetem jogi karáról, ahol 1984-től tanítottam docensként, de úgy éreztem: el kell döntenem, milyen irányba menjek tovább. Azt gondoltam, van más lehetőség is az életben, mint hogy még hat könyvet és még százhúsz tanulmányt megírjak. Tudományos munkásságomban eljutottam odáig, hogy szépszép, de valami mást is szerettem volna csinálni, ami nem jelentette azt, hogy ne akartam volna továbbra is kutatni és oktatni. Az Országgyűlés is így gondolhatta: az alkotmányügyi bizottsági meghallgatásomon nem is volt vita, mindegyik párt elfogadott, szinte egyhangúan megválasztottak alkotmánybírónak.

Az Alkotmánybíróság azonnal a történések középpontjába került.

1990. július 2-án választották meg az öt új alkotmánybírót, és szeptemberben már ott volt az asztalunkon a kárpótlási ügy. Ami a sok más fontos döntéssel együtt személyemet illetően oda vezetett, hogy az Alkotmánybíróságon eltöltött kilenc év hihetetlenül kitágította a jogászi látókörömet. Amikor 1999-ben lejárt a mandátumom, úgy éreztem: alig van olyan kérdés, amihez legalább a „konyítás" szintjén ne tudnék hozzászólni. Ebben a tudós kollégáknak is jelentős szerepük volt, akiknek egy-egy ügy kapcsán előadott expozéit, feljegyzéseit mindig érdeklődéssel hallgattam és olvastam: sokat tanultam tőlük. Másfelől – eltérően az intézeti, sok tekintetben egyszemélyes „magántudósi" léttől – megtanultam csapatban dolgozni. Ez persze mindnyájunknak hasznos volt, hiszen az „alapító" alkotmánybíró-kollégák többsége korábban egyetemi oktatóként, kutatóként dolgozott.

Sok határozathoz fűzött különvéleményt. Akkoriban a különvélemények mintha egy kicsit misztifikálva lettek volna.

Teljesen egyetértek. A különvélemény a magyar jogban teljesen új intézmény volt. Az alkotmánybíróságról szóló törvény is mindössze egyetlen mondattal intézte el a kérdést: azzal, hogy az alkotmánybíró a különvéleményét a határozathoz csatolhatja. Nem tudta senki, hogy ez a világon egyébként igen elterjedt, ismert, bevett jogintézmény mit is jelent, mint ahogy azt sem, hogy tulajdonképpen mi is a dolga az Alkotmánybíróságnak. A különvéleményeim akkoriban tényleg egy kicsit szenzációszámba mentek. Ehhez jött egy másik szempont is: ne feledjük, hogy 1990 előtt negyven évig minden ügyben „egyhangúság", mindig mindenben teljes „egyetértés" uralkodott, más vélemény kizárt volt, így a társadalom,

a közvélemény szokatlan dologként élte meg az álláspontok különbözőségének nyilvános megjelenítését.

Miben látja a különvélemények jelentőségét?

A bírósági különvélemény az amerikai és az angolszász joggyakorlatban is bevett intézmény, amely a jogfejlesztés fontos eszköze. Telnek-múlnak az évek, és egyszer, egy másik ügyben a különvéleményből többségi vélemény lesz. Néhány éve született egy magyar, sőt az egyik berlini egyetemen egy német PhD-értekezés, amelyek különvéleményeimmel is foglalkoztak. Utóbbi külön fejezetben elemezte és bírálta a többségivel összevetve álláspontomat, előbbiben pedig a szerző a kétharmados törvényekkel foglalkozva végigvette: hogyan vált egy 1994-es különvéleményem néhány megállapítása 1999-ben egy másik ügyben többségi állásponttá, és így határozattá. Ebben nincs politikai szenzáció, úgyhogy nem is írta meg a sajtó, ellenben tudományos szempontból, az alkotmányjogi jogfejlesztés módszertana szempontjából figyelemre méltó: hogyan alakultak át egy kisebbségi álláspont jogi érvei többségivé.

Van-e élet az Alkotmánybíróságon kívül?

Abszolúte van. Személy szerint én nem ambicionáltam az újraválasztásomat, semmiképpen sem akartam újabb kilenc évet az Alkotmánybíróságon tölteni, hanem szerettem volna ismét nyugodtan oktatni, és tudományos munkát folytatni. Arra gondoltam, hogy hasznosítani kellene a tudományban és az oktatásban azt, ami tapasztalat, tanulság kilenc év alatt összegyűlt. Győrben lettem az új jogi karon egyetemi tanár, onnan 2003-ban Lőrincz Lajos akadémikus, dékán áthívott a Károli Gáspár Református Egyetemre, ahol 2010-ig tanítottam. Lamm Vanda igazgató asszony, akadémikus

visszahívott a Jogtudományi Intézetbe is, ahol igazgatóhelyettes voltam, és megtisztelő módon kedves professzorom, Eörsi Gyula egykori szobájában dolgozhattam. Választottbíró lettem a kereskedelmi kamara mellett szervezett állandó választottbíróságon, valamint a tőzsdei állandó választottbíróságon. Ez a munka sok gyakorlati tapasztalattal gazdagít: még bíráskodom is, és közben a gyakorlatban dolgozó kedves választottbíró-kollégáimtól sokat tanulok.

2010-ben az MTA *levelező tagjának, 2016-ben pedig rendes tagjának választották. Ha jól számolom, jelenleg tizenegy jogász tagja van az Akadémiának. Ehhez képest nem tanít egyetemen, és a Jogtudományi Intézetben sem dolgozik. Ilyen gazdagok vagyunk?*

Egy kedves ügyvéd ismerősöm pontosan ugyanezt a kérdést tette fel. Valóban nem tanítok ma sehol. Pontosabban: a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen vagyok záróvizsga-bizottsági tag, ami azért nem szoros értelemben vett oktatói munka. 2010-ben el kellett jönnöm a Károliról, ahol egy nagy őrségváltás ment végbe. 2014-ben fura körülmények között mentem nyugdíjba a Jogtudományi Intézetből is. Jakab András igazgató felterjesztett professzor emeritus címre, amit Körösényi András főigazgató megvétózott. Még aláírást is gyűjtöttek az érdekemben az intézetben. Három hónapi huzavona után felhívott Körösényi, és ordítva közölte, a pénzt nem professzor emeritusokra, hanem friss erőkre szeretné költeni. Azt válaszoltam: András, én nem akartam semmit, túl van tárgyalva. Egy hónappal később újra megkeresett, hogy meggondolta magát. Kértem, ne melegítsük fel a gulyáslevest. Ekkor életem egyik legjobb döntését hoztam: nyugdíjba mentem. Azt a rengeteg munkát, amit

addig az intézet mellett végeztem, most békében és nyugalomban folytatom. Szabadúszó vagyok. Ugyanakkor nagyon jólesett, hogy az intézet 45 évi munka után, a 70. születésnapom alkalmából egy szép ünnepi kötettel búcsúztatott, amelybe a szakma színe-java, összesen negyvennyolc kolléga írt.

Változott-e az idők folyamán a jogi felfogása?

Igen. Némi túlzással azt mondhatom, hogy – nolens volens – szinte az egész jogrendszer a fejemben van: még ha nem is vallom magam például büntetőjogásznak. Az Alkotmánybíróság teljes üléseinek napirendjéből kiderül, hogy az adójogtól a családjogig, a büntetőjogtól a nemzetközi jogig szinte minden jogterület terítékre kerül, mindenhez kell egy kicsit, legalább az alapkérdéseket illetően érteni. Az alkotmánybíráskodás óta egészen másképpen művelem a jogot, egészen másképpen tanítottam a hallgatókat az egyetemen, mert mindig azzal kezdtem, hogy az adott jogági kérdésnek mi az alkotmányos alapja. Ez korábban nem így volt. Úgy is fogalmazhatok, hogy olyan vagyok, mint a viccbeli Móricka, akinek mindenről ugyanaz jut az eszébe: nekem először az alkotmány jut az eszembe.

Beszélgetésünk elején szóba került, hogy mindig is foglalkoztatta az archeológia, a régi korok építészete. Mi ragadja meg a művészetben?

Művészeti vonatkozásban a konstruktivista művészet megértése egyik legnagyobb élményem: ezekbe a kockákba, háromszögekbe, nonfiguratív festményekbe, reliefekbe azt lát és ért bele az ember, amit a személyisége kíván. Nem azt kell keresni, hogy mit ábrázol a mű, hanem azon gondolkodni, hogy nekem mi jut eszembe róla. Azt hiszem, hogy manapság ez a műélvezet. Ezért

is kerültek tankönyveim borítójára Matzon Ákos Munkácsy Mihály-díjas festőművész barátom alkotásai.

Milyen erkölcsi zsinórmérték vezeti? Mi az ars poeticája?

Az alkotmánybíráskodás során megtanultam, hogyan kezeljem a hihetetlenül sok felém irányuló, gyakran egymást kizáró különféle elvárást. Megértettem, hogy az embernek mindenekelőtt önmagával kell azonosulnia. Egy embernek kell megfelelnem: önmagamnak. Ha ugyanis mindig mások elvárásainak igyekszem megfelelni, nem marad belőlem semmi, ami még én vagyok. Tudományos munkám során kezdetben azt hittem: az a dolgom, hogy a világot megváltoztassam. Az Alkotmánybíróságon megértettem, nekem a munkásságommal kell felkínálnom a világnak: változzon meg az én felfogásom, javaslatom szerint, ha akar. Ha nem, akkor nem erőltetem, és főleg nem sértődöm meg, ha a világ nem azt akarja, amit én gondolok.

21.

CSÖBÖRBŐL VÖDÖRBE?*

Dúl a vita a hvg-online hasábjain a választási rendszerről (legutóbb Bauer Tamás szólt hozzá; →URL:15). Jól van ez így – az 1989-ben „fölülről", ajándékba kapott, szűk körben kialkudott demokratikus és békés átmenet választási rendszerét az ország adottságnak vette, a demokrácia

* *hvg*, 2017. május 10. →URL:14.

eldöcögött vele, a pártok és a közvélemény elfogadta. Igazi vita azonban nem folyt róla, így a társadalom nem tette belül is, a lelke-tudata mélyén is magáévá, sem értékeit, sem árnyoldalait nem fontolgatta különösebben – minek is tette volna. Volt olyan korábban is (1994–1998 között), hogy a rendszer a parlamenti képviselői helyek kétharmados többségéhez juttatta a kormányra került alakulatot, a rá adott szavazatok kétharmadánál kevesebbel. A rendszer tehát nem volt tökéletesen arányos (ilyen valószínűleg nem is létezik), viszont minden párt és a közvélemény is elfogadta, a társadalmi konszenzus a létrejött parlamenteket és a benne ülő képviselőket a választás aktusa révén kétséget kizáróan legitimálta. Miért hát most e nagy indulat? Hiszen a Fidesz 2010. évi 53%-os győzelme beleillett ebbe a vonulatba.

Az új, 2011. évi választási törvényekkel létrehozott választási rendszer viszont nem: tovább erősítette a meglévő aránytalanságot, így 2014 óta a 44%-os kisebbségnek jutott – egyszerű választás-matematikai trükközések révén – a képviselői helyek kétharmada, az 56%-os többségnek pedig az egyharmada. A többségben egyre erősödő rossz közérzet tehát bele van kódolva az új rendszerbe, amelyet ráadásul egyetlen: a kormánypárti frakció fogadott el.

Gulyás Márton tehát ebbe a „lecsóba" csapott bele javaslatával: ezt a kérdést helyezzük a közbeszéd középpontjába, amit az arányos választási rendszer követelésével kommunikál. Ne értsük őt félre: ő nem választási szakértő, hanem politikai aktivista, aki általános jelentéssel használja az „arányos" kifejezést. Azt kívánja ezzel – szerintem – kifejezni, hogy olyan választási rendszer kell, ahol a lehetőségek határáig érvényesül az „egy ember – egy szavazat" elve. (Ha az „arányos"-t szűk értelemben vesszük, akkor ez nyilván csak egyik kívánatos eleme a választási rendszernek, amelynek ezenkívül pl. átláthatónak, tisztának, szabadnak és egyenlőnek is kell lennie – de ezen rágódjanak a szakértők). Az arányos választási rendszer eme általános értelemben vett politikai jelszava félreérthetetlen: a demokrácia előkérdéséről van szó. A társadalomnak már egy ideje elege van abból, hogy a pártok újabb és újabb programokkal bombázzák, miközben közjogi rendszerünk eme kulcskérdésével nem néznek szembe – megy a „parasztvakítás": „szavazzatok ránk, és mi majd megdöntjük az Orbán-rendszert!".

Valóban ez a kérdés? Aligha.

Választópolgárként számomra az a legfontosabb: abban a tudatban adjam le a szavazatomat (ez motivál a választásokon való részvételre!), hogy bármelyik pártra adom azt le, ugyanannyi parlamenti helyet fog eredményezni. A szavazatoknak tehát egyenlő súlyúaknak kell lenniük. Éppen ennek a biztonságos tudata hiányzik ma: ebben a választási rendszerben az első helyen végzett pártra adott szavazatok aránytalanul több képviselői helyet eredményeznek, mint ha a másodikra adnám. Pedig az, hogy egy párt első helyen végez, demokráciában messze nem jelenti azt, hogy kormányt is alakíthat – ehhez ma Magyarországon a legerősebb pártra adott szavazatoknak a képviselők erős többségévé, sőt: könnyen kétharmadává váló, a választási rendszeren keresztüli manipulálására van szükség. A jelenlegi választási rendszer ezt a funkciót kifogástalanul el is látja: biztosítja, hogy két politikai tömbbe kell a társadalom érdekstruktúráját, értékstruktúráját artikuláló közéleti tömörüléseknek összeállni ahhoz, hogy a választási

rendszer voltaképpeni funkcióját: a mindenkori kormány leválthatóságát garantálja. A kétpárti választási rendszer Prokrusztész-ágyába kényszerített magyar közjogi rendszer által felvetett kérdés – amivel most már elkerülhetetlenül szembe kell nézni – tehát az, hogy a kétpárti tömörülés képes-e leképezni és artikulálni az ebben a konkrét, mai magyar, a rendszerváltás óta utat kereső magyar társadalomban meglévő érdek- és értéktagoltságot. A választási rendszer a demokrácia előkérdése, a választási rendszernek pedig előkérdése az, hogy szociológiailag a kétpártrendszer megfelel-e a magyar társadalom tagoltságának.

Ne dőljünk be tehát azoknak az ellenzéki szirénhangoknak, hogy a választási rendszernek olyanná kell válnia, amellyel el lehet űzni az Orbán-rendszert: jó lelkiismerettel egy írástudó értelmiségi ezt nem ajánlhatja. A választási rendszernek sohasem egy konkrét kormányzati rendszer „eltakarítására": nem egy konkrét politikai cél megvalósítására kell irányulnia. A választási rendszer nem ennek eszköze, hanem a választói akarat minél torzításmentesebb artikulálásának eszköze (kellene hogy legyen) – és semmi más. Súlyos és felelőtlen félrevezetés annak mérlegelése, hogy melyik választási rendszerrel lehet legkönnyebben a jelenlegi kormányt leváltani. A választási rendszer ennél nemesebb ügy: általában és hosszú távon a mindenkori kormány leválthatóságát kell garantálnia. Személy szerint nem lennék egyáltalán boldog, ha a 2018. évi választásokon a mostani ellenzék kapna (közel) kétharmadot – márpedig a választási rendszer logikájából az ellenzék győzelme esetén ez következik. Kétharmadról kétharmadra?! Csöbörből vödörbe?! Na, ettől mentsen meg a Jóisten!

A választási rendszerhez hozzászólók figyelmét bátorkodom felhívni arra, hogy annak középpontjában azért mégiscsak az a valaki áll, akiről az egész vita megfeledkezni látszik: a választópolgár. Az ő akaratát kell a népképviselet konstituálása révén a lehető legtorzításmentesebben artikulálnia ennek a rendszernek. Van olyan társadalom, amelynek érdek- és értékstruktúrája olyan, hogy két párt lefedi: ilyen Nagy-Britannia (egészen addig, amíg Skócia EU-tagságának megszűnése nem visz újabb réteget a mostani duális érdek- és értékstruktúrába – ekkor a kétpárti rendszer nem fogja lefedni a nagy-britanniai társadalom tagoltságát, és ennek jelei már világosan mutatkoznak). Ilyen az USA is. Mindkét esetben a kétpárti kínálat lefedi a társadalom rétegződéséből adódó érdekek és értékek teljes spektrumát, amihez magától értetődően csatlakozik a pártoknak a választás eme rendszerében való egyetértése.

A magyar társadalom esetében mindkettő hiányzik. A választási törvényeket kizárólag egyetlen pártszövetség frakciója szavazataival fogadták el, de e formai probléma mellett a tartalmi probléma az igazi: a rendszerváltás óta átalakulóban lévő magyar társadalom érdek- és értékstruktúráját két párt nem képes artikulálni. A mai idők vitái, tüntetései pontosan mutatják, hogy egy rendkívül színesen, sokszorosan tagolt társadalom várja több mint két párttól értékeinek artikulálását azért, hogy a választásokon megtalálja a neki megfelelőt. Ehhez persze új pártok „piacra" lépésének garantálására van szükség: a kétpárti rendszer éppen ezt zárja el. A magyar társadalom önképe, önazonossága ma egyáltalán nem a „vagy-vagy", hanem az „is-is" konstellációjával fejezhető ki: sokféle érdek és érték él együtt, és kiált megfogalma-

zásért. A sok mozgalom, pártkezdemény ennek ékes bizonyítéka: a mai magyar társadalom egy sokszínű, sokszorosan tagolt társadalom, amely köszönőviszonyban sincs a brit vagy az USA-beli társadalommal. Ez a magyarázata annak, hogy ilyen magas a pártot választani nem tudók aránya, akiket a közvélemény-kutatások szívesen neveznek „bizonytalanok"-nak.

Bizonytalanok ők? – egy fenét!

Hontalanok – a választási rendszer esélytelenné teszi azt, aminek kifejezésére pedig éppen hogy hivatott lenne. Kimutatni, hogy „mennyi az annyi"? – menynyi a támogatottsága a sokféle irányzatnak. Bokros Lajos MoMa-elnök javaslata az 500 napos kormányzásra kért választási felhatalmazásra (ami persze egyetlen ellenzéki jelölt indítását feltételezi körzetenként) a mostani rendszerben az egyetlen tisztességes ajánlat a választópolgár számára. Az 500 nap alatt kidolgozott új választási rendszerben tartandó új választások ígérete elismeri a jelenlegi – a 2014. évi választásokat figyelemmel kísérő nemzetközi megfigyelők szerint (→URL:16) – antidemokratikus jellegét, és korrekt javaslatot tesz a patthelyzet feloldására. Ennek középpontjában tényleg a választópolgár áll.

De ha ez nem megy, marad Gulyás Márton javaslata: akkor a választási rendszer demokratikussá változtatásának folytonos programmá, mégpedig elsődleges, mindent mást megelőző programmá emelése a járható út. A helyzet ugyanis ma meglehetősen komikus: miközben kulcskérdésről van szó, aminek rendezése nélkül választásra elmenni értelmetlen, a pártok és sok szakértő, közíró úgy viselkedik, mintha nem tudná: anélkül rángatja – a kinyitás szándékát a közönség felé imitálva – a bezárt ajtó kilincsét, hogy bedugta volna a zárba a kulcsot, és elfordította volna. Vannak köztük nem kevesen persze, akik abban bíznak, hogy ezt a választópolgárok nem veszik észre. Nos, Gulyás Márton éppen erre veti figyelő tekintetét. Javaslata szerint a választási rendszer demokratikus átalakításának követelése mindent megelőző előkérdéssé, kulcskérdéssé válik, középpontjába pedig a választópolgár kerül. A magam részéről könnyű szívvel csatlakozom egy ilyen megközelítéshez, hiszen hasonló gondolatmenetet korábban is közzétettem.*

Végül egy személyes dilemma: 1989 előtt egyetlen esetben mentem el „Hazafias Népfront"-os szavazásra – megbizonyosodni, hogy tényleg értelmetlen-e a részvétel. Tényleg az volt. Nos, most legalábbis a dilemma szintjén merül fel bennem az, hogy 2018-ban elmenjek-e. Várakozó állásponton vagyok – ha semmi sem változik, aligha fogok részt venni, és ezzel sokan vannak így. A választás bojkottja tehát nem a pártok általi bojkottálás szempontjából merül fel egyre élesebben, hanem (amint az érvénytelen migráns-népszavazás esetében történt) a választópolgárok egyszerűen nem fognak elmenni szavazni, azaz maguk fogják azt bojkottálni – legalábbis a hontalanok. A távolmaradásukkal szavaznak, ami persze ugyancsak egyfajta választás, de nem az igazi. Elsősorban miattuk: a választási rendszer középpontjába: méltó helyére visszahelyezendő választópolgárok miatt fontos tehát Gulyás Márton kezdeményezése.

* Ceterum censeo. *Népszabadság*, 2015. december 21., 10. o. →URL:12. Jelen kötetben: 163–165. o.

22.

AZ „ÚGYNEVEZETT" ÉS A „VALAMI"*

Ingoványos talajra tévednek mostanában a keresztény egyházak püspökei: a római katolikus győri megyéspüspök ez év augusztus 20-i szentbeszédében „úgynevezett alapvető emberi jogokról" szólt. (→URL:18) A református egyház zsinatának lelkészi elnöke pedig a „demokráciának nevezett valamiről" értekezett az Őcsényben történtek kapcsán (*Népszava*, 2017. 10. 14.) azzal, hogy ebbe beleértendő: „el lehet mondani a véleményünket". A püspök nyilván az Alaptörvény IX. cikkébe foglalt véleménynyilvánítás szabadságára gondolt.

A győri megyéspüspök helyesen arra utalt, hogy az „úgynevezett" alapvető emberi jogok Isten törvényeinek nem vallásos megfogalmazásai. Mindazonáltal látni kell, hogy az „úgynevezett" szó magyar nyelvbéli – az *Értelmező szótár* szerinti – jelentése kettős: egyrészt a közgondolkodásban általában ismertnek nem feltétlenül tekinthető szakkifejezés megjelölésére szolgál, másrészt viszont ironizáló vagy rosszalló hangulatot kölcsönöz az érintett fogalomnak. Minthogy a legalapvetőbb emberi jog, az emberi méltóság metafizikai eredete Szent Ágoston és Szent Tamás nyomán a keresztény egyházak felfogásában is elfogadott, az „úgynevezett" szókapcsolat egyik változatának használata sem értelmezhető. Az emberi méltóság ugyanis Isten képmására teremtett voltunkból következő „státusunk" kifejeződése, az emberi méltóság sérelme pedig gaztett (*Gaudium et spes*, 11–12, 27, 29). Az alapvető emberi jogoknak a felvilágosodás idején történt, a kereszténységtől függetlenített megfogalmazása tehát nem előzmények nélküli – a 18. században nem kellett ahhoz vallásosnak lenni, hogy megfogalmazzák: annak következtében vannak alapvető emberi jogaink, hogy embernek születünk. Az alapvető emberi jog fogalmának használata így manapság sem csak vájtfülű szakemberek privilégiuma. Nem szakképzettség kérdése az, hogy az alapvető emberi jogokról beszéljünk: a legalábbis távolságtartást sugalló „úgynevezett" szócska használata felesleges, az ezekről való beszédet vallásos ember e nélkül a fenntartás nélkül is bátran felvállalhatja. Kissé frivolan fogalmazva: nem fog fájni… Ami pedig a másik: az ironizáló értelmezést illeti, ez a püspök beszédétől egyébként is távol állt. Az alapvető emberi jogok tehát nem „úgynevezettek", hanem kereszténységünk lényegét alkotják. Az Evangélium attól örömhír, hogy Jézus egyenlőként kezelve a szamáriaiakat, a vámost, a római századost, a szolgát és a szabad embert: mindenkihez személyválogatás nélkül odafordult. Az Evangélium attól örömhír, hogy az apostolok küldetését Jézus kifejezetten az egész világra és benne az emberi méltósággal bíró minden teremtményre vonatkoztatva fogalmazta meg (Mk 16,15). Ettől egyetemes („katolikus") a kereszténység.

Az emberi méltóság tiszteletben tartásának: az emberek szabadsága és egyenlősége eme evangéliumi gyökerű örökségének záloga pedig a demokrácia. Ahogyan a *Gaudium et spes* megfogalmazza: „Az ember […] csak szabadon fordulhat a jó felé"; „Az igazi szabadság […]

* *Egyházfórum*, 32. évf. (2017) 4. sz. 43–44. o. →URL:17.

az istenképiség nagy jele az emberben" (17); „Mivel minden [...] Isten képmására teremtett embernek ugyanaz a természete és ugyanaz az eredete, [...] minden ember alapvetően egyenlő" (29). Jacques Maritain, az emberi jogok 20. századi nagy hatású keresztény filozófusa éppen az emberi jogok tiszteletben tartása legfőbb biztosítékát látta a demokráciában, amint ezt *Christianisme et Démocratie* című, 1943-ban írt tanulmányában kifejtette. *Les deux Sources de la Morale et de la Religion* című írásában Henri Bergson pedig kifejezetten úgy vélte, hogy a demokrácia az evangélium lényegéből fakad, mert mozgatóereje a szeretet. Ma, amikor a demokrácia a közbeszédben is egyre inkább szitokszóvá válik, még inkább hangsúlyozni kell: a demokrácia nem egyszerűen társadalomszerveződési modell, hanem a keresztények számára az örömhír megélésének és továbbadásának alapvető garanciája. Amikor a református zsinat lelkészi elnöke az őcsényiek – „alsó hangon" érdes, „felső hangon" eszerint akár brutálisan megfogalmazható – véleménynyilvánításhoz való alapvető jogára utalt, erről feledkezett meg. A demokrácia ugyanis nem annak nevezett „valami", hanem a kereszténység társadalomban, közösségben, a világban való megjelenésének alapvető létformája. Nem véletlen, hogy 1945 után a keresztény értékrendet zászlajukra tűző európai politikai pártok – így a Barankovics István vezette Demokrata Néppárt – kereszténydemokratának nevezték és vallották magukat. Így: egy szóban összevonva keresztényt és demokratát. Aki a demokráciát – lehet, hogy figyelmetlenül, nem pontosan fogalmazva – „valamiként" aposztrofálja, aligha érti, mindenesetre – félrevezető, lekicsinylő módon – bagatellizálja a kereszténység és a demokrácia szoros

fogalmi kapcsolatát. A demokráciának ettől persze még nem kell állami berendezkedésként ideologikusan kereszténynek lennie, csupán arról van szó, hogy a kereszténynek a világban, közösségben való emberi együttélése számára (*Gaudium et spes*, 32) a demokrácia lételem. A kereszténynek tehát nem kell relativizálniuk a demokráciát: nyugodtan felvállalhatják, nem fog fájni...

Inkább az a jelenség aggasztó, amely mindkét püspök megnyilatkozását egyaránt belengi: a relativizálás. Pedig látható, hogy az alapvető emberi jogok és a társadalmi demokrácia egymástól elválaszthatatlanok. Bagatellizálásuk közös forrása: a püspököknek e két intézménnyel kapcsolatos leplezett idegenkedése, fenntartásai. A kérdés csak az: „tiszta-e", evangéliumi-e maga a forrás?

23.

„A MAI KORMÁNY BŰNSZERVEZETBEN KÖLTSÉGVETÉSI CSALÁST KÖVET EL"*

Kardos Ernő interjúja

Vörös Imre jogtudós annak ellenére részt vesz az önkormányzati választáson, hogy szerinte Magyarországon évek óta önkényuralom van, a jelenlegi hatalom államcsínyt hajtott végre, s a kormányzat a Magyar Tudományos Akadémia kapcsán jó ideig bűnszervezetben elkövetett költségvetési csalást is megvalósít. Az egykori alkotmánybíró szerint, ha az ellenzéki pártok képesek megakadályozni a választási csalást, akkor az önkormányzatokban megszerzett győzelmük esélyt adhat a 2022-es választási győzelemre is. Azt azonban Vörös professzor sem látja, hogy a jelenlegi önkényuralom hogyan szűnik majd meg.

Professzor úr, ha tényleg egységes marad az ellenzék, akkor az önkényuralom ellenére van esélye a választáson, ön például elmegy szavazni?

El fogok menni választani, mert az önkormányzati szavazáson kisebb a csalás lehetősége. Ellentétben az országgyűlési választással, ahová a jelenlegi szabályok szerint véleményem szerint már értelmetlen elmenni választani. Nemcsak azért, mert szavazatainkkal legitimáljuk az önkényuralmat, hanem a jelenlegi választási rendszer rendkívüli módon torzít. A hatalmat gyakorló párt 2014-ben a szavazatok 44 százalékát szerezte meg,

* *HírKlikk*, 2019. augusztus 19. →URL:19.

s úgy alakították ki a szisztémát, hogy ezzel szereztek az Országgyűlésben több mint 60 százalékos többséget! A képviselői helyek kétharmados többségét nyerték el a törvény alapján, miközben a választói voksok felét sem szerezték meg!

Tehát a társadalom kétharmados támogatottsága biztos nincs meg, gondolja, hogy ezért annyira feszült az ország?

Természetesen! A Fideszre csak a kisebbség szavazott, tehát Magyarországon a valóságban kilenc éve kisebbségi kormányzás van. Miközben a törvény erejével megbűvölik, hogy a párt a képviselői helyek kétharmadát megkapja. A választási győzelem nem azt jelenti, hogy a legtöbb szavazatot szerző párt alakít kormányt. De ezzel még nem képviseli az ország többségének akaratát, hisz valójában a társadalom fele sem szavazott rá!

Vagyis a társadalom többségének akarata alapján jöhetne létre a kormány?

Természetesen, gyakran előfordul, hogy nem a legtöbb szavazatot szerző párt alakít kormányt, hanem a többi politikai erő együtt, feltéve, ha azok valóban megszerezték a szavazatok többségét, s ez bizonyítja, hogy képviselik a társadalmi akaratot. Attól, hogy 2011-ben úgy buherálták meg a választási törvényt, hogy a Fidesz 40 százalék körüli eredménye a képviselői helyek kétharmadát éri, az semmiképp nem jelenti, hogy ez a párt képviseli a társadalmat!

Ezeket az aggályokat a 2018. évi országgyűlési választás csak felerősítette. Elmentem ugyan szavazni, a családom is rábeszélt, de a gyanúm bebizonyosodott. Összeomlott a választási iroda honlapja, ami nonszensz, hisz minden csecsemő tudja, hogy az ilyen rendszerek biztonsága könnyen garantálható; ha ugyanis összeomlik

az első vonal, jön a második, a harmadik. Tehát az, hogy nem szégyellték bejelenteni a rendszer összeomlását, az lényegében azt jelenti, hogy itt az államcsíny újabb variációjával álltunk szemben. Majd semmilyen jogi lépés, felelősségre vonás nem történt azzal a céggel szemben, amely a választást lebonyolító rendszert működtette, és súlyosan megszegte az üzemeltetési szerződést, amelyet vélhetően a Nemzeti Választási Irodával kötött. Erről azóta sem beszél senki! Ez pedig nekem egy indirekt bizonyíték arra, hogy ezt a súlyos mulasztást az állam szótlanul, úgy is mondhatnám, hogy cinkosként tudomásul vette.

Ez már az ellenzék sara is, hisz a képviselőknek azért lenne jogosítványuk az ilyesmi felderítésére. A társadalom pedig szótlanul elfogadta az eredményeket!

Pedig este 7-től semmilyen részeredményt nem közöltek, csak éjfél előtt bejelentették, hogy nyert a Fidesz!

A jegyzőkönyvek azért alátámasztották a végeredményt.

Ez kétségtelen, de még a mai napig nem világos, hogy este 7 és 10 óra között miért nem közöltek részadatokat – ahogy húsz éven keresztül ez megtörtént. Teljes mértékben homályban maradt a legutóbbi országgyűlési választás lebonyolításának számos lényeges kérdése!

Ezért gyanakvó vagyok. Gondolja meg, hogy ha egy szobafestő foltosra pingálja a lakásom, akkor kártérítést fizet, vagy újra elvégzi a munkát. A választási rendszer összeomlása tízmilliárdos kárt okozott. A megbízási szerződésben nyilvánvalóan benne kellett hogy legyen, hogy a munka el nem végzése esetén a Nemzeti Választási Iroda fellép a hiba elkövetőivel szemben, és milyen kártérítést, kötbért kell fizetnie a megbízott vállalkozásnak. Ehelyett azonban csak sunnyogtak, a választási

iroda széttárta a karját, hogy ez van! Ami véleményem szerint közvetett bizonyíték a választási csalásra, erre nézve szerintem alapos a gyanú! Mindenesetre nekem megrendült a bizalmam a választási rendszerben, ezért az országgyűlési választásoktól már nem várok semmit.

Viszont azt mondta, hogy az önkormányzati választásokra elmegy, szavazni fog. Úgy gondolja, hogy ennek még van értelme?

Úgy gondolom, hogy az önkormányzati választásokon hatásosabb kontroll gyakorolható a Nemzeti Választási Bizottság munkája felett. Egyelőre azonban még nem látom, hogy miért nincs nagyobb nyüzsgés a pártok és szervezetek között, hogy megszervezzék az ellenőrzést a választási rendszert lebonyolító technika felett! Civil kontroll kéne, amely látja, hogy mit művelnek a választási bizottságban!

Akkor végül is elmegy szavazni, professzor úr?

Igen, mert nagyobb a valószínűsége, hogy egy korrekt választási eredmény születik. Félreértés ne essék, nem arról van szó, hogy az ellenzéknek vagy a kormánypártnak drukkolok, itt pusztán arról van szó, hogy ne legyen csalás, még lehetőség sem! A választás a demokrácia győzelme, nem pedig egyes politikai csoportosulásé. Tisztességes, korrekt és áttekinthető legyen, és főleg csalásmentes! Úgy gondolom, hogy még vannak veszélyek, mert nem látszik, hogy bárki tanult volna az előző választások visszaéléseiből!

Vagyis...?

Abban reménykedem, hogy minden párt felébred, és gondoskodik a választási rendszer kontrolljáról; közte a számítógépes rendszer, a honlap tisztességes működéséről, hogy az elmúlt évihez hasonló eset ne fordulhasson elő!

Ön egyébként elég keményen bírálta a jelenlegi hatalmat, azt mondta, hogy a jelenlegi kormány bűnszervezetben költségvetési csalást követ el, aminek súlyos a büntetési tétele. Egy bűnözőnek tartott hatalommal szemben az ellenzéknek érdemes megszerezni az önkormányzati hatalmat?

Ez reális felvetés, de úgy gondolom, hogy az ellenzék ezt a problémát, tehát hogy mire megy a kétharmadosnak nevezett hatalommal, ráér akkor megoldani, ha már megszerezte a választási győzelmet.

Még akkor is, ha az eseti törvényalkotás – amiről beszél – lehetőséget ad arra, hogy a kormány korlátozza az önkormányzati hatalmat?

Az valóban kiderülhet majd a következő években, hogy a kormány inkább tönkreteszi az önkormányzatokat, nehogy azok valóban a választók érdekeit szolgálva jól működjenek! De ez azért nem olyan egyszerű, ugyanis a kormányzati erőszakot azért már a választók is észre fogják venni, az ugyanis már komolyan visszaüt a következő választásokon. Előfordulhat, hogy az önkormányzati és a kormányzati hatalom tartósan szembekerülhet egymással, de ennek a következményei nem tudhatók, ez már a jóslás kategóriája lenne, ami nem az én szakmám.

Gondolja azért, hogy a választásokon megszerzett önkormányzatok jó hátországot adhatnak az ellenzéknek a 2022-es választásra?

Ez nem kizárt, egyelőre még nem világos, hogy milyen jogi keretek között rendezik majd a következő parlamenti választást.

Jelenleg az a helyzet, hogy az államcsíny befejeződött, ennek a célja a kizárólagos hatalomgyakorlás. Hétköznapi nyelven ezt önkényuralomnak nevezzük, s nem világos, hogy milyen választás lesz a következő. Mindenesetre ma úgy gondolom, hogy a jövőben csak az államcsíny legitimálása folytatódhat Magyarországon.

Mondja, jogilag egy államcsínyt hogy szoktak felszámolni, leverni, megszüntetni? Nem is tudom, melyik a pontos kifejezés erre...

Talán a demokráciára való áttérés lenne a legjobb szó. De hogy erre közjogi eszközökkel milyen módot találnak, arra nem tudok válaszolni. Az esély is csak minimális. A kormány egyre brutálisabb módon lép fel, amint azt legutóbb az Akadémiával szembeni fellépéséből is láthattuk, már a látszatra sem adnak. A hatalom egyre inkább nyomja a társadalmat a nem jogi eszközök igénybevétele felé. A jogi megoldás esélye már kicsi, ami egyáltalán nem jó. De azért a forró vízben lévő béka is kiugorhat a fazékból, mielőtt megfőzik. A társadalom is észmélhet...

Mindenkinek: a közhatalom birtokosainak és a társadalomnak is közös érdeke, hogy ez jogi keretek között, jogi eszközökkel, és ne az utcán menjen végbe!

24.

MIÉRT NE DŐLJÖN BE EURÓPA VARGA MINISZTER ASSZONYNAK?*

Melyik parlamentáris demokráciában lehetséges az, hogy az országgyűlés a saját maga által alkotott felhatalmazási törvényt csak a felhatalmazott – a kormány – beleegyezésének előzetes beszerzése után helyezheti hatályon kívül? – teszi fel a kérdést Vörös Imre akadémikus, volt alkotmánybíró. Erről az alkotmányjoggal foglalkozó rangos berlini blogon (→URL:21) fejtette ki a véleményét, és az eredetileg német nyelven írott dolgozat teljes magyar fordítását elsőként nekünk adta át.

A *Die Welt* április 12-én hírt adott egy dr. Varga Judit magyar igazságügyi miniszterrel a március 11-én hatályba lépett felhatalmazási törvény ügyében folytatott beszélgetésről. (→URL:22) A miniszter véleménye szerint a kritikák (például →URL:23) *„álhírek"*, és *„egy európai liberális véleménydiktatúra"* kifejeződései.

Minthogy jelen esetben egy különleges jogrendre, szükségállapotra vonatkozó törvényről van szó, óvatosan közelítem meg a kérdést. A jogszabály megítélésének egyetlen mértékadó szempontja kizárólag a szöveg. A miniszter asszony állásfoglalása azonban inkább politikai propagandához hasonlít, semmint a szabályozás részletes elemzéséhez. Mint jogtudós – aki az Alexander von Humboldt Alapítvány egykori ösztöndíjasaként Németországnak és a németeknek sokat köszönhet – kötelezettnek érzem magam arra, hogy a jogi szabályozást és annak jogpolitikai hátterét röviden megvilágítsam.

* *Magyar Ügyvéd*, 2020. május 13. →URL:20.

A felhatalmazási törvény jogi alapja a magyar Alaptörvény 53–54. cikke, amely egyedül a kormányt jogosítja fel az úgynevezett veszélyhelyzet kihirdetésére és megszüntetésére. Más állami szerv közreműködésére tehát nincsen szükség. A kihirdetett veszélyhelyzet alatt a kormány rendeleteket alkothat, amelyek azonban az Alaptörvény 53. cikke szerint csupán 15 napig maradnak hatályban. Ha ezen túlmenően fenn kívánják tartani a rendeletek hatályát, az országgyűlésnek felhatalmazási törvényt kell alkotnia.

Az ennek megfelelően márciusban elfogadott felhatalmazási törvény 8. §-ában a következőképpen rendelkezik: „E törvény hatályvesztéséről a veszélyhelyzet megszűnésével az Országgyűlés dönt". Mint említettük, a veszélyhelyzet megszűnéséről azonban egyedül a kormány határozhat – más szóval: az országgyűlés a felhatalmazási törvényt csak a kormány beleegyezésével és az ennek megfelelő döntését követően helyezheti hatályon kívül.

Melyik parlamentáris demokráciában lehetséges az, hogy az országgyűlés a saját maga által alkotott felhatalmazási törvényt csak a felhatalmazott beleegyezésének előzetes beszerzése után helyezheti hatályon kívül? „A veszélyhelyzet akkor fog megszűnni, amikor a veszély már nem áll fenn" – véli a miniszter. Az általa felhozott ezen „objektív" kritérium formáljogilag kétségtelenül összhangban van a törvény 8. §-ával és az Alaptörvény általánosan megfogalmazott 53–54. cikkeivel. Objektívnek azonban semmiképpen sem tekinthető. A kormány a veszélyhelyzetet akkor fogja megszüntetni, amikor ezt

helyesnek tartja. A veszélyhelyzet megszüntetése tehát a kabinet szubjektív mérlegelésétől és ezzel a kormányzati önkénytől függ.

Varga miniszter asszony tehát homályban hagyja a valós alkotmányjogi helyzetet és annak összefüggéseit. Elhallgatja azt, hogy az országgyűlés lemondott a felhatalmazási törvény hatályon kívül helyezésének jogáról a kormány javára. És a ködösítés folytatódik: valójában az országgyűlés a felhatalmazást bármikor visszavonhatná, megszüntethetné – véli. A törvény 3. §-a valóban szabályozza a parlament azon lehetőségét, hogy egyes megalkotott rendeletek tekintetében a felhatalmazást visszavonja.

Az egész törvényre vonatkozó visszavonási lehetőségről azonban – ahogyan ezt Varga miniszter állítja – szó sincs. Minthogy a felhatalmazási törvény változatlanul hatályban marad, a kormány az éppen annullált rendelettel tartalmilag megegyező – csak új számmal ellátott – rendeletet hozhat. A visszavonási lehetőség tehát nem egyéb, mint egy szépségflastrom a megtévesztő propaganda szolgálatában.

Ennek fényében megdöbbentő a miniszter állítása, amely szerint a törvény 3. §-ába foglalt – az egyes rendeletekre vonatkozó, és jogilag irreleváns – *„visszavonási"* lehetőség *„sokkal erősebb garancia, mint egy határozott időre szóló törvény"*. Látható: az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdésében foglalt, a hatalmi ágak elválasztását előíró szabály, mint a jogállamiság fundamentális garanciája – amely az egyéni szabadság védelmét biztosítja – Magyarországon már nem létezik. Az országgyűlésnek a felhatalmazási törvény hatályon kívül helyezése tekintetében létrehozott alárendelt helyzete lényeges pontokon sérti a magyar Alaptörvény alapelveit.

Másrészt: a miniszter – az igazságügyi terület őrzőjének szerepéből kiesve – arra utal, hogy egyes most meghozott veszélyhelyzeti rendeleteket az országgyűlés a veszélyhelyzet megszűnése után azonos tartalommal *„rendes"* törvények formájában fogja kodifikálni. Ez további aggodalomra ad okot. Ilyen módon Magyarország jogrendszere az állandósult veszélyhelyzet állapotába fog kerülni? Meddig fogják még az Európai Unió és tagországai mindezt tétlenül szemlélni, és tartózkodni az európai értékek megvédésétől? Jó reggelt, Európa! Kéretik felébredni!

25.

A VÉGREHAJTÓ HATALOM MOZGÁSTERE IMMÁR KORLÁTLAN*

Vörös Imrével Kardos Ernő beszélget

Magyarországon befejeződött az önkényuralomból a nyílt diktatúrába váltó rendszer kiépítése, mégpedig a törvényesség látszatának leple alatt – jelenti ki beszélgetésünk során Vörös Imre volt alkotmánybíró. A Magyar Tudományos Akadémia tagja a folyamatot azzal magyarázza, hogy a parlament elé beterjesztett átmeneti rendelkezésekről szóló törvényjavaslat elfogadásával a jelenlegi hatalom kikapcsolhatja az Országgyűlést, és az Alaptörvény által nem ismert egészségügyi válsághelyzet bevezetésével korlátlan időre szóló teljhatalmat szerezhet. A jogász szerint az egész meg van hintve járőröző, géppisztolyos katonákkal, rendőrökkel. Tehát a magyar kormány nagyon veszélyes útra lépett.

Professzor úr, nem gondolkodott még azon, hogy bocsánatot kérhetne, mert diktatúraépítéssel vádolta meg a kormányt? Azóta már beterjesztették és el is fogadták a törvény tervezetét a hatalom visszaadásáról.

Eszem ágában sincs bocsánatot kérni. Hiába fogadták el a veszélyhelyzet megszűnéséről szóló törvényt, a kormány valójában nem adta vissza a hatalmat. A rendszer tehát maradt az, ami a felhatalmazási törvény óta: alapvető alkotmányos jogokat a járványveszélytől függetlenül is korlátozó nyílt diktatúra. Így aztán nekem aligha kell

* *Mozgó Világ*, 46. évf. (2020) 7-8. sz., 3–17. o.

bárkitől bocsánatot kérnem. Ez inkább azoknak lenne feladatuk, akik a folyamatot levezénylik. Szégyellem magamat helyettük. Kétségtelen persze, hogy a veszélyhelyzet megszűnéséről szóló törvény 2. paragrafusa kimondja ugyan: a diktatúrát létrehozó felhatalmazási törvény hatályát veszti. Csakhogy a jogszabály 3. paragrafusa szerint majd a miniszterelnök határozza meg a hatályvesztés napját. Elfogadhatatlan, hogy a törvény szövege még a dátum kiszámításának módját sem írja elő.

Ön tehát nem bízik a kormányfő bölcsességében, hogy ez megtörténik?

Nem bízom, mert nincs rá okom. Legfeljebb az egyértelmű törvény jelentene számomra jogállami, jogbiztonságot jelentő garanciát.

Pedig az igazságügyi miniszter az időpontot jó előre jelezte. Eleinte ugyan június elején szűnt volna meg a veszélyhelyzet s vele a kormány teljhatalma, ez később június 20-ra tolódott. Ezt a dátumot viszont már többször beharangozták. Így sem volt egyértelmű?

Nem, mert számomra csak a beterjesztett törvény szövege a mértékadó, és nem a blöffölései miatt Európában is hiteltelenné vált igazságügyi miniszter ötletelése. Ne tekintsen bizalmatlannak, de júniusban két nap alatt három dátumot is hallottam. Közben folyamatosan gyártották az elképesztő kormányrendeleteket, amelyekhez esetleg még szükségük lehetett néhány napra. A veszélyhelyzet megszűnéséről szóló törvény szövege – pedig csak néhány sorról van szó – egyébként is zavaros. Hogy szándékosan vagy trehányságból szövegezték-e meg így, azt nem tudjuk. Ez a törvény nem visszavonja a felhatalmazási törvényt, csak azt deklarálja, hogy érvényét veszti – majd valamikor. Mint vázoltam, annak az időpontját

pedig a miniszterelnök mondja meg, vagyis a miniszterelnöknek még erre is szabad kezet adtak, aki ezt azután június 18-ban határozta meg. Szükségtelen magyarázni, hogy jogállamban ez képtelenség.

Ha jól tudom, akkor a törvény a kihirdetése napjától hatályos. Ez sem egyértelmű?

Persze, hogy nem. Amiről ön beszél, az már egy másik törvény, amelyet a veszélyhelyzet megszűnése utáni időre fogadtak el; vagyis az egy úgynevezett átmeneti szabályokat tartalmazó jogszabály. Tudni kell, hogy a két törvényjavaslat tárgyalása párhuzamosan futott, és egyszerre is fogadták el őket. Ez a helyzet pedig tökéletesen alkalmas volt a laikus közvélemény megtévesztésére. Főleg azért, mert a többségében egyáltalán nem átmeneti, hanem tartósan érvényes szabályok tömkelege szintén a miniszterelnök határozata szerint lépett hatályba. Ebbe pakolták a járvány időszaka, vagyis a rendeleti kormányzás alatt született összes olyan rendeletet, amely a kormány teljhatalmát biztosítani hivatott. Vagyis törvényerőre emelték a rendeleti kormányzás idején „bevált" rendeleteket. Így fenntarthatják a totális hatalmat az idők végezetéig, immár a törvény erejével.

Erre gondolhatott Varga Judit igazságügyi miniszter és Gulyás Gergely miniszter, amikor azt ígérte, hogy a kormány munkáját segítő néhány bevált rendeletet törvényerőre emelik?

Igen, de amikor ezt mondta, akkor még nem tudtuk, hogy a veszélyhelyzet ideje alatt született rendeletek túlnyomó többségéből törvény lesz. Vagyis a kormány jogilag állandósítja a veszélyhelyzetet úgy, hogy megalkot a jogállami jogrenddel párhuzamosan egy bármikor igénybe vehető veszélyhelyzeti, különleges jogrendet:

az egészségügyi válsághelyzetet, de erre már nem vonatkozik az Alaptörvény veszélyhelyzetre vonatkozó szabálya: a rendeletek már nem csak 15 napig érvényesek, ezután pedig az Országgyűléstől már nem kell majd újra felhatalmazási törvényt kérnie.

Ha újabb veszélyhelyzet jön, tehát ha lesz a járványnak újabb hulláma, akkor szükség is lehet erre. Nem gondolja?

Kétségtelen, de az nagyon fontos új elem, hogy a parlamenti felhatalmazásra akkor már nem lesz semmi szükség. Meglepetésemre az egyik kormányszóvivő, Orbán Balázs el is szólta magát, mert egyértelműen kimondta, hogy az említett átmeneti szabályokról szóló törvény elfogadása után a jövőben a kormánynak többé nem kell majd az Országgyűlés „támogatását" kérnie, ha a különleges jogrend körébe tartozó veszélyhelyzet – lásd: járvány, katasztrófa – előállna. Miközben az Országgyűlésnek épp az a feladata, hogy esetenként a helyzet gondos mérlegelése után adjon felhatalmazást. Az átmenetinek nevezett 250 oldalas, 393 paragrafusból álló törvénybe foglalt szabályok alkalmazásáról a kormány önállóan, teljhatalommal dönthet. Még a kormánypárti honatyák sem jöttek rá, vagy csak úgy tesznek, mintha nem tudnák, hogy a későbbiekben rájuk már nem lesz szükség. Mivel az egészségügyi válsághelyzetet most is egyedül a kormány rendeli el, felhatalmazási törvény nélkül is „konyhakészen" rendelkezésére áll a komplett különleges jogrend, csak használni kell. Mint tudjuk, el is rendelte a veszélyhelyzet megszüntetésével egyidejűleg: átkerültünk a veszélyhelyzetből az egészségügyi válsághelyzetbe: „csöbörből vödörbe". Egy pillanatig sem voltunk „normális" jogrendben. A kormányszóvivő fura elszólása világossá teszi, elárulja a mai hatalom logikáját,

amely azt feltételezi, hogy a parlament – mint valami külső szemlélő – támogatja a kormányt. Holott az Alaptörvény szerint a közhatalmat a törvényhozó parlament gyakorolja. Az Országgyűlés nem egyszerűen támogatja, hanem létrehozza, „kreálja" a végrehajtó hatalmat, a kormányt, és ellenőrzi is azt! Ezt jogvégzett embereknek illene tudni. Ha ugyanis a kormány logikája érvényesül az átmeneti törvény elfogadásakor, akkor a kormány a parlament fölé helyezné magát, s valójában azt közli a törvényalkotóval, hogy „nekünk rátok már nincs szükségünk". Ez a felfogás azonban ellenkezik még az érvényben lévő Alaptörvénnyel is. Ez egyértelműen azt üzenné, hogy Magyarországon a kormánynak van parlamentje, nem pedig a parlamentnek kormánya. Ami persze jogállamban nonszensz!

Az igazi veszély tehát ön szerint az, hogy a jelenlegi kormánynak már a saját, korábban bátornak tartott képviselőire sem lesz szüksége a kormányzáshoz?

Mindenesetre megteremtik a feltételét annak, hogy a miniszterelnök a parlament ellenőrzése nélkül is tudjon kormányozni. Az átmeneti szabályokról szóló törvény elfogadásával – amely tartalmát tekintve csak nyomokban tartalmaz valódi átmeneti rendelkezéseket, mint például a hitelmoratórium fenntartását – a rendeleti kormányzás rendeletei állandósult részévé váltak a magyar jogrendnek a mostani veszélyhelyzet megszűnése után is, de most már törvényként.

Ez egy kicsit bonyolultnak tűnik.

Az egész folyamat ködös, követhetetlen, zavaros. Néha az az érzésem, hogy azért ilyen bonyolult, hogy még én se értsem (nevet). Az egésznek a végső célja viszont teljesen egyértelműen az, hogy a kormány a vírus-

járvány idején megszerzett totális hatalmát később is fenntartsa, illetve állandósítsa. Az új átmeneti szabályokról szóló jogszabály ugyanis éppen arról szól, hogy a különleges jogrendet bármikor igénybe vehető módon állandósítsa az országban.

Mindezt parlamenti kontroll nélkül. Elég hozzá az, hogy a kormány alkalmazottja, a tiszti főorvos Müller Cecília úgy dönt: erre szükség van. Ez a helyzet?

Az új törvénnyel bevezetik az említett egészségügyi válsághelyzet fogalmát, ami nincs benne az Alaptörvényben, jóllehet ugyanúgy alkotmányos jogok súlyos korlátozását jelenti. Ez az új jogintézmény – az Országgyűlést kikapcsolva – korlátlan időre szóló teljhatalmat biztosít a kormány számára. Ugyanis a leendő jogszabály már nem tartalmazza azt a mostani veszélyhelyzetre még az Alaptörvény által előírt szigorú feltételt, hogy tizenöt nap rendeleti kormányzás után szükség van a parlament által elfogadott felhatalmazási törvényre.

Viszont a különleges jogrend bevezetéséhez mégiscsak kell járvány, terrorveszély, esetleg katasztrófa, ne adj' isten, valamilyen háborús állapot. Ezek megléte nélkül veszélyhelyzetet hirdetni azért elég nagy politikai kockázat. Nem gondolja?

Az Alaptörvényben szabályozott különleges jogrendnek valóban több fajtája van, ezeket részben említette. De ezen kívül az Alaptörvény ismeri még a szükségállapotot, vagyis a törvényes rend megdöntésére irányuló kísérletet vagy a vagyonbiztonságot tömegesen veszélyeztető cselekményeket. Továbbá ide sorolható a korábbi veszélyhelyzet is, de ennek kivételével valamennyi meghirdetéséhez, illetve a rendeleti kormányzáshoz szükség van más szervek közreműködésére.

Így a külső támadás miatti rendkívüli állapotot, a súlyos, erőszakos cselekmények miatti szükségállapotot vagy a terrorveszélyhelyzetet eleve csak a parlament hirdetheti ki. Az új törvénynek az a lényege, hogy többé már nem kell felhatalmazást kérni, illetve a kormány ezt az egészségügyi válsághelyzetet az átmeneti szabályokról szóló törvény 314. paragrafusa szerint korlátozás nélkül meghosszabbíthatja olyan okból, amelyet saját mérlegelése szerint maga kreálhat. Bármit kitalálhatnak, ha akarnak; lehet árvíz, tüntetés, akármi.

Mondjon már erre konkrét példát, hogy jobban megérthessük.

Illusztrálásul egy példa az elmúlt rendszerből: az útlevélkérelmeket a szocializmusnak nevezett korábbi nyílt diktatúrában sokféle ok miatt utasíthatták volna el a hatóságok. De végül egy hosszú felsorolásból a lehetséges „e" pont alapján tagadták meg a kiutazásunkat. Vagyis „egyéb" okból nem kaptunk útlevelet. Ám hogy ez mi volt, azt nem osztották meg velünk. Az a szörnyű, hogy a diktatúrák ezen kedvelt „megoldása" visszaköszön az egészségügyi válsághelyzetről szóló törvényi rendelkezésben is: a 313. paragrafus szerint „bármely" olyan körülmény esetén elrendelheti a kormány ezt a válsághelyzetet, amely „a lakosság egészségügyi ellátását súlyosan akadályozza". Ilyen bizonytalanul megszövegezett fogalmak, feltételek a kormányzati mérlegelésnek egészen az önkényességig tág teret nyitnak – mindezt a törvény leplébe burkolva. Ilyen fogalmakat, érvelést, amelyek az alapvető alkotmányos jogok korlátozásának feltételeit fogalmazzák meg, a jogállam nem ismer, mert az Alaptörvény jogállamisági klauzulája éppen a jogbiztonságot ígéri. „Bármely körülmény" mint a válsághelyzet bevezetésének feltétele olyan „gumiszabály", ami alatt szinte bármi érthető, tehát ez a kitétel bizonyosan Alaptörvény-ellenes, leánykori nevén alkotmányellenes. De folytatom: a törvény 313. paragrafusa szerint az egészségügyi válsághelyzet meghirdetésének feltételeként hivatkozhat a kormány „minden esemény"-re, „amely veszélyezteti a polgárok életét". Azon túl, hogy a „polgárok" kifejezés nem jogi fogalom, ugyanúgy megfoghatatlan és tetszőleges a „minden esemény" is, ebbe ugyanis bármi belefér, és annak az ellenkezője is. Vég nélkül tudnám sorolni a homályos és abszurd feltételeket, ahogyan a meghirdetett válsághelyzet szó szerint „bármire" felhatalmazza a kormányt, mert a 318. paragrafus felsorolásában visszaköszön a diktatúrák jogalkotásának előbb említett „gyöngyszeme": a kormánynak joga lesz törvényben meghatározott „egyéb rendelkezéseket" is megalkotni. Ez a homály lényegében arra jó, hogy elfedje: a kormánynak szinte mindenre joga lesz, a végrehajtó hatalom mozgástere immár korlátlan, és ez nagyon veszedelmes. Ezzel ugyanis teljesen megszűnnek az alkotmányos, jogállami garanciák. Ha nem világos, hogy a kormány mely intézkedés meghozatalára jogosult, akkor az a kormány teljhatalommal bír!

Némi garanciát jelenthet azért, hogy a válsághelyzet meghirdetéséhez nemcsak jogszabályra, de válságra feltétlenül szükség van?

Látszólag igen. Az „átmeneti szabályok" az egész jogrendszerre kiterjedő csomag, aminek az egészségügyi válsághelyzet új intézménye melletti másik legfontosabb és kissé ijesztően újszerű része az, hogy a több száz paragrafus egy része a honvédség felhasználásával foglalkozik. Holott az Alaptörvény különleges jogrendre

vonatkozó fejezete szerint a katonaság kizárólag külső támadás, terrorveszély, s korlátozottan: ha a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok alkalmazása nem elegendő, az említett szükségállapot esetén vethető be. A veszélyhelyzetben az Alaptörvény 53. paragrafusa nem teszi lehetővé még ilyenkor sem a katonaság alkalmazását, így a kórházparancsnokok, vállalatokhoz küldött katonák és katonai járőrök kivezénylése a felhatalmazási törvény által sem megengedett módon, súlyosan sértette az Alaptörvényt. Az átmenetinek nevezett törvény 350. paragrafusa azonban már kiterjesztette a honvédség felhasználását az egészségügyi válsághelyzetre és a veszélyhelyzetre is, ami ellentétes az Alaptörvénnyel. A honvédség felhasználásának kiterjesztése sokkal messzebbre mutat, hiszen ez józan ésszel mérlegelve aligha szolgálhatja a veszélyhelyzet vagy az egészségügyi válsághelyzet kezelését. Ennek ellenére a jogszabály 350. paragrafusa lehetővé teszi a kormány számára a katonaság fegyverhasználatának elrendelését azzal az álságos mellébeszéléssel, hogy e két helyzetben nem minősül fegyverhasználatnak a gumilövedék, a pirotechnikai eszköz, a könnygázgránát vagy az elfogóháló lőfegyverrel történő célba juttatása. Hát akkor minek minősül? – kérdezem én naivan. Értelmezésem szerint a felsoroltak tömegoszlatásra vethetők be. És ez azt sugallja, hogy a honvédséget belföldön „rendteremtésre" akarják bevetni a veszélyhelyzet és az újonnan bevezetett egészségügyi válsághelyzet ürügyén.

Mindebből az következik, hogy szinte bármikor kihirdethető az egészségügyi válsághelyzet, ami nincs pontosan definiálva, és akár a civilek ellen is fordítható a katonaság?

Értelmezésem szerint az egészségügyi válsághelyzet elrendeléséhez elegendő lehet például egy minden évben előforduló kisebb influenzajárvány is, amely esetén ezek szerint valóban bevethető a katonaság. A fegyverhasználati jogot pedig ténylegesen úgy teszik lehetővé, hogy kijelentik: gumilövedékkel az emberekre lövöldözni, az nem jelent fegyverhasználatot. A törvény 351. paragrafusa egyébként felhatalmazza a kormányt, hogy meghatározza a honvédség felhasználásának „tartalmát", ami szintén korlátlan felhatalmazást jelent, továbbá hogy „egyéb rendkívüli" intézkedéseket hozzon. Ez is homályos, ami bármit jelenthet. Figyelemre méltó, árulkodó mellékszál még, hogy a 368. paragrafus szerint a kihirdetett különleges jogrendben – tehát nemcsak a veszélyhelyzet és az egészségügyi válsághelyzet idején, hanem minden különleges jogrend alá tartozó helyzetben – a szerződéses honvéd egyoldalúan nem szüntetheti meg a szolgálati jogviszonyát. Ez annyit jelent, hogy a katona különleges jogrend idején nem léphet ki a honvédség kötelékéből, és köteles a fegyverhasználatnak nem minősülő, fegyverhasználatra vonatkozó parancsokat teljesíteni. A honvédség jogállását tehát az egyes katona jogainak korlátozásán keresztül kiszélesítik, lehetővé téve, hogy a kormány bármilyen helyzetben bevethesse a katonaságot, akár a magyar polgárok ellen is. Ezek a rendelkezések lényegében erről szólnak. Persze ezt ugyan nem így fogalmazzák meg, de nyilvánvaló, ha valamilyen elfogóhálóval próbálnak elkapni koronavírus-fertőzöttnek vélt embereket, az mindenképp fegyverhasználat, még akkor is, ha azt mondják, hogy nem az. Mindenesetre ez nem az országot ért külső támadás elhárítására, hanem belső karhatalmi célokra szolgál,

amire a katonaság alkotmányosan nem használható fel. És akkor az ismételt páncélozottjármű-beszerzéseiről ismert Terrorelhárító Központnak benyomásom szerint az egykori ÁVH-ra emlékeztető és a rendőrségről szóló törvény szerint közvetlenül a kormány alá rendelt fegyveres karhatalmi alakulatairól még nem is beszéltem. Ennek a szervnek a munkájában ráadásul kormánydöntés alapján a honvédség köteles „közreműködni".

Professzor úr, akkor ön lényegében azért nem kér elnézést, miután a kormányt nyílt diktatúra bevezetésével vádolta, mert úgy érzi, hogy az önkényuralom fennmarad, csak nem a felhatalmazási, hanem az átmeneti törvény biztosítja a teljhatalmat?

Lényegében erről van szó! Amióta a felhatalmazási törvény hatályát vesztette, azóta a korábbi rendeletek helyett – azokkal azonos tartalommal – törvények biztosítják a kormányfő hatalmát. A fejünk felett Damoklész kardjaként ott lebegnek az átmeneti szabályokról szóló törvény rendelkezései, amelyeket bármikor, akár mondvacsinált ürüggyel életbe lehet léptetni Ez a törvény pedig olyan felhatalmazásokat tartalmaz, amelyeknek az egyik súlyponti kérdése a hadsereg bevetése. Ez a bajom.

Az idén március végén, a felhatalmazási törvény elfogadásakor beszélt először a kormány nyílt diktatúrájáról, aztán mások is használni kezdték ezt a definíciót. Pedig a kormány a korábbi kétharmados hatalmával lényegében minden meghozott intézkedésre jogosult lett volna. Ez a kétharmad előnye, hol itt a diktatúra?

Ha nem ez lett volna a végső cél, akkor a kormány a már korábban létező egészségügyi és katasztrófavédelmi törvény alapján kezelhette volna a járványt.

Illetve ha a két jogszabály nem biztosított volna elég mozgásteret, nyugodt szívvel csak azután fogadhatták volna el a felhatalmazási törvényt, hogy ez kiderül. De nagyon sietős volt a hatalom megragadása. Még az is elképzelhető, hogy az egész csak kísérlet, amely azt hivatott tesztelni, hogy a magyar társadalom mit szól Orbán Viktor megvalósuló diktatúrájához. Továbbá: mit szól az ország ahhoz, hogy a felhatalmazási törvény alapján még a kormány által kiadható rendeletek tárgyát sem lehetett korlátozni, a tartalmát pedig végképp nem, és ez egészségügyi válsághelyzet címén most már bármikorig meghosszabbíthatóan így is maradhat. Illetve hogyan reagál az ország arra, ha a magyar kormány a büntető törvénykönyv szigorításával, azzal a nyilvánvalóan hazug indokkal korlátozza a sajtószabadságot, hogy például a szerkesztőségek vagy interneten bejegyzést tevők ab ovo rémhíreket terjesztenek. Mindez még nem verte ki a biztosítékot, a nép nem vonult utcára. A magyar társadalom szó nélkül vette tudomásul a rendeleti kormányzást és a szólás szabadságának nyilvánvaló megnyirbálását. Ezen felbátorodva a kormány úgy döntött, hogy a kísérlet sikerült, immár állandósíthatják a nyílt diktatúrát. Az én olvasatomban ez a forgatókönyv valósul meg Magyarországon.

Ön már a folyamat kezdetén azt nyilatkozta, hogy a kormány a világjárványt felhasználva nyílt diktatúrára törekszik. De akkor is felmerült, hogy a járvány a jelenleginél súlyosabb is lehetett volna. Miből gondolja, hogy nem csak óvatosságról volt szó?

Ha a kormánynak a meglévő törvények alapján elég eszköze volt a járvány megfékezésére, akkor miért erőltette ki az általános és időhatár nélküli felhatalmazást

a rendeleti kormányzásra? Ahogy annak idején Hitlernek kapóra jött a Reichstag felgyújtása – hacsak nem ők csinálták –, úgy a mi kormányunknak a világjárvány teremtett alkalmat arra, hogy illegitim módon, alkotmányellenes eszközökkel próbálja bebetonozni magát a hatalomba. Ugyanis a felhatalmazási törvény – Hitler törvényétől eltérően, aki először öt évet kért, és ezt hosszabbíttatta meg még egyszer – nem tartalmazott semmilyen határidőt. Továbbá az Országgyűlés magában a felhatalmazási törvény 8. paragrafusában készséggel lemondott a kormány javára a felhatalmazási törvény hatályon kívül helyezésének jogáról is. Vagyis a törvényhozást a kormány alá rendelték, ami alkotmányjogi, a jogállamiságon kívüli képtelenség. A felhatalmazási törvényt papíron ugyan visszavonták, de az új, átmeneti szabályokról szóló törvény értelmében változatlanul a végrehajtó hatalom kezében marad a döntés, hiszen egy kormányalkalmazott, a mindenkori tiszti főorvos elindíthatja a felhatalmazási törvényt sem igénylő egészségügyi válsághelyzet kihirdetését. Ami normális körülmények között a felhatalmazáson keresztül a parlament joga kellene hogy legyen.

Professzor úr, tudjuk, hogy a világjárvány félelmetes dolog, amit csak tényleges hatalommal, pénzzel lehet legyűrni. Más országokban is bevezettek különleges jogrendet. Nem túlságosan szigorúan, esetleg gyanakodva fogadja a mai kormánytöbbség törvényeit?

Alig hiszem, hiszen a korábbi veszélyhelyzet: a rendeleti kormányzás idején elfogadott rendeletek árulkodóak. Nehéz félreérteni azt a kormányrendeletet, amely lehetővé teszi, hogy katonai járőrök az elsütőbillentyűre tett mutatóujjakkal sétáljanak a városban. Vagy annak

a félreértelmezéséhez sem kell rosszindulat, amikor a kormányfő sajtótájékoztatóján, a háta mögött két tábornok is megjelent. Nekem a dél-amerikai katonai juntáknak hangulata-bája jutott eszembe. De számomra érthetetlen az is, hogy a járvány elleni küzdelmet vezető operatív törzsben két egyenruhás rendőr is rendre feltűnik. Jogászként nem vagyok képes felfogni, hogy talán ezek a tisztek tényleg a beteg számára előírt beöntés folyamatát, feltételeit igyekeznek majd ellenőrizni? Értelmezésem szerint az egész védekezés mind küllemében, mind díszleteiben eltolódott a katonai diktatúra irányába. Ezt a folyamatot véglegesítik az átmeneti szabályokról szóló törvény előzőekben bemutatott szabályai, amelyek állandósítják a cégek vagy kórházak élére kivezényelt fegyveres parancsnokokat. Ezek is a katonai diktatúra irányába mutatnak. Persze az más kérdés, hogy ha ne adj' isten tényleg tömeges zavargások lennének, akkor az Alaptörvény szerint természetesen a rendőrök és nem a katonaság feladata lenne a rendteremtés. Ugyancsak nehéz félreérteni az önkormányzatok bevételeinek drasztikus megnyirbálását, hatásköreinek átvételét – lásd az ingyenes parkolás kormány általi elrendelését. Sőt, nehéz jóindulatot képzelni a gödi Samsung gyár különleges gazdasági övezetté nyilvánítása mögé, a Kartonpack vállalat járvánnyal aligha indokolható de facto államosítása vagy a lakosság személyes adatainak megszerzése, illetve a kiberbiztonság ürügyén a számítógép- és internethasználat korlátozása révén az állampolgárok totális ellenőrzése mögé is.

A kormányrendeletekről annyit mondott az igazságügyi miniszter, hogy csak néhány bevált előírást tart meg a kormány.

Ezzel szemben az igazság az, hogy tartalmilag minden, a járvány ideje alatt született kormányrendelet bekerült az átmeneti törvénybe. Még felsorolni is nehéz valamennyit, de a legfontosabbakat elmondom. Korlátozták a közérdekű adatigénylést, de született rendelet a bíróságokról, az egész igazságszolgáltatásról, illetve a menekültügyről. Megváltoztatták a versenytörvényt, bizonyos cégek felvásárlásakor nem kell bejelenteni a fúziót. Elképzelheti, hogy ez mely gazdasági-üzleti köröknek kedvez! Ezenkívül van még rendelet a Magyar Fejlesztési Bankról, a szerzői jogról, a magánnyomozásról, az agrártámogatásról, a honvédelemről, a katasztrófavédelemről, az államháztartásról, az Alkotmánybíróságról, a postáról vagy a hatósági engedélyek kiadásáról. Tehát szó sincs arról, hogy csak közvetlenül a járvány megfékezése érdekében születtek rendeletek, ugyanis rendeleti úton az egész magyar jogrendszert átalakította a kormány.

Van fogalma arról, hogy ezek a rendeletek milyen célt szolgálnak?

Nézze, ezt az irdatlan tömegű rendeletet részleteiben szinte képtelenség átlátni. A hihetetlen mértékű változás azt üzeni, hogy az országban a jelzett területeken a hatalom szinte bármit megtehet, ideszámítom a honvédség jelentős és az Alaptörvényen kívüli felhatalmazásait is, ami azt mutatja, hogy ma már virtuálisan vagy legalábbis potenciálisan, jól leplezetten nyílt katonai diktatúra alakult ki, csak még nem látjuk. Miután a parlament elfogadta az átmeneti szabályokról szóló törvényt, a kormány rövid idő alatt, „gombnyomással" képes bevezetni a különleges jogrendet, ami számára immár totális hatalmat biztosít.

Ugyanakkor egy kormánypárti politikus bizonyára azt mondaná minderre, hogy ezek csak vészjósló vélemények, a kormánynak esze ágában sem volt diktatúrára törekedni, esze ágában sincs totális uralomra törni. Szerintük a felsorolt aggályok csupán belemagyarázások.

Azért mondhatják ezt, mert ez a törvény olyan ördögi logikával készül, hogy még jogász is nehezen látja át egyértelműen az egész folyamatot. A propagandával elfedik a valódi szándékot, így aztán a jogban járatlanok nem látják át a történések lényegét. De még az ellenzék is csak a részterületek ellentmondásait látja, az átalakítás hordereje számukra is homályos maradt. Ugyanakkor az már az újságolvasó számára is feltűnik, hogy mit keresnek a fegyveres katonák ujjukkal a ravaszon az utcán. Az egyenruhások közterületi jelenléte, a gondosan előre megkoreografált, rémhírterjesztésre hivatkozó hajnali őrizetbe vételek leplezik le a rendszer igazi arcát, hisz félelmet gerjesztenek, megmutatják a hatalom arroganciáját, az erőszak brutális és korlátlan alkalmazására vonatkozó végleges elszántságát.

Mi a válasz arra, ha a kormányzati emberek azt mondják, hogy a jogszabály ugyan lehetővé teszi, mondjuk, a teljes magyar sajtó megregulázását vagy a teljhatalom gyakorlását, de a kormány valójában nem akar élni minden jogosítványával?

A Fidesz hatalomra jutása óta gyakran kapta azt a választ a jogásztársadalom, amikor félreérthető törvények esetén aggályait fogalmazta meg, hogy várjuk meg a végét, nézzük meg az adott törvényt működés közben; nem kell előre huhogni. Ez először akkor történt, amikor 2010-ben a jelenlegi hatalom kétharmaddal szerezte meg a kormányzás lehetőségét, majd hamarosan meg-

változtatta a korábbi választási törvényt. Nyilvánvaló volt számomra, hogy azért változtatták meg egyoldalúan a rendszerváltás óta érvényben lévő választásokról szóló törvényt, mert a Fidesz fel akart arra készülni, hogy később már nem tudja megismételni a szavazatok 53 százalékos és ebből következő kétharmados parlamenti többségét. Ez be is bizonyosodott, hisz 2014-re kilencszázaléknyi szavazót elveszített. Ezért a Fidesz–KDNP a kétharmados többségével visszaélve úgy buherálta meg a választási törvényt, hogy 2014-re ugyan elvesztette a választók kilenc százalékának támogatását, de a szavazatok megmaradt 44 százalékos többségére az új választási szabályok további 50 százalék prémiumot adtak a legtöbb szavazatot szerző pártnak, vagyis erre jött még 22 százalék. Így jött ki a parlamenti képviselői helyek 66 százaléka, vagyis a kormánypártok még mindig megtartották a parlamenti helyek kétharmadát. A parlamentben megszerzett képviselői helyek száma a törvény közreműködésével súlyosan és aránytalanul torzította a szavazatokban kifejezett választói akaratot. Ami pedig választások címén itt 2018-ban történt, arról elég az EBESZ megfigyelőinek jelentéseit idézni, akik negyvenhat pontban jelölték meg az ahhoz szükséges változtatásokat, hogy a magyar választási rendszert demokratikusnak lehessen nevezni. Ehhez nincs mit hozzátenni. Ennyit azoknak, akik azt mondják, várjuk meg a végét, vagy hogy a kormány nem akarja nemtelen célokra felhasználni a hatalmát.

A választási törvény egypárti, egyoldalú megváltoztatása miatt már 2012-ben azt állította, hogy a Fidesz Európa közepén államcsínyt követett el. Csak jóval később, tehát 2020 tavasza, vagyis a koronavírus-járvány miatt

elfogadott felhatalmazási törvény óta nevezi a rendszert nyílt diktatúrának. A két időpont között mi történt?

Csak az, amit előre megjósoltam: tempora mutantur... változtak az idők, és benne én is. Már az Államcsínytevők című, 2012 tavaszán született írásomban figyelmeztettem a társadalmat a veszélyre, majd a választási törvények elfogadása után azt is jeleztem, hogy „hölgyeim és uraim, az államcsíny befejeződött". Ettől az időponttól a hatalmat választás útján nem lehetett elvenni a Fidesztől. Így aztán nem lepett meg, amikor a 2018-as választás délelőttjén először csak „összeomlott" a választási iroda honlapja. Ha belegondolunk, ez informatikai nonszensz, hisz minden csecsemő tudja, hogy az ilyen rendszerek biztonsága sokszoros, egymást követő megoldásokkal könnyen garantálható. De miután nem szégyellték bejelenteni a rendszer összeomlását, az lényegében azt jelentette, hogy itt az államcsíny újabb variációjával álltunk szemben. Majd semmilyen jogi lépés, felelősségre vonás nem történt azzal a céggel szemben, amely a választást lebonyolító rendszert működtette, és súlyosan megszegte az üzemeltetési szerződést, amelyet vélhetően a Nemzeti Választási Irodával kötött. Erről azóta sem beszél senki! Pedig ez nekem indirekt bizonyíték arra, hogy a súlyos mulasztást az állam szótlanul, úgy is mondhatnám, hogy cinkosként tudomásul vette, ha a cégnek büntetlenséget ígérve nem eleve generálta.

Ez persze már az ellenzék sara is, hisz a képviselőknek azért volna jogosítványuk az ilyesmi felderítésére. A társadalom pedig szótlanul elfogadta az eredményeket!

Pedig a választás napján este héttől semmilyen részeredményt nem közöltek, majd éjfél előtt bejelentették, hogy kétharmaddal nyert a Fidesz! A mai napig nem

világos, hogy este hét és tíz óra között miért nem közöltek részadatokat, ahogy húsz éven keresztül ez mindig megtörtént. Teljes mértékben homályban maradt a legutóbbi országgyűlési választás lebonyolításának számos lényeges kérdése is. Ez egy újabb államcsínnyel ér fel! Ezért vagyok gyanakvó. Gondolja meg, hogy ha egy szobafestő foltosra pingálja a lakásom, akkor kártérítést fizet, vagy újra elvégzi a munkát. A választási rendszer összeomlása – ha a választási intézményeinkbe és a rendszerbe vetett közbizalom teljes elillanása pénzben kifejezhető – többmilliárdos kárt okozott. A Nemzeti Választási Iroda által kötött megbízási szerződésben nyilvánvalóan benne kellett lennie, hogy a munka el nem végzése esetén a megrendelő-megbízó fellép a hiba elkövetőivel szemben, és milyen kártérítést, kötbért kell fizetnie a megbízott vállalkozásnak. Ehelyett azonban csak sunnyogtak, a választási iroda széttárta a karját, hogy ez van, egy cég pedig nyilatkozott, hogy ők előre szóltak! Ami véleményem szerint közvetett bizonyíték a választási csalásra. Erre nézve szerintem alapos a gyanú! Mindenesetre nekem megrendült a bizalmam, ezért az országgyűlési választásoktól már nem várok semmit sem.

Tehetett volna ezek után bármit az ellenzék vagy a választó?

Keveset, mert a törvényesség látszata egyelőre megmaradt. A lóláb persze a mai napig kilóg. Az elmondottakon kívül emlékezhetünk még a kelet-magyarországi üres telkekre mint lakhelyre bejelentett kárpátaljai szavazókra. Két év elmúltával sem ismerjük a bejelentett, mintegy 280 választási rendellenesség vizsgálatának eredményét. És akkor még nem beszéltem arról, hogy bizonyos határon túl élő magyar csoportok szavazhattak levélben, de nem volt kizárva az, hogy emellett átsétálva a határon személyesen is, vagyis kétszer szavazzanak. Emlékezzünk, hány határátlépő helyet nyitottak meg csak arra az egy napra. Miközben más magyar szavazóktól még a levélben szavazás lehetőségét is megtagadták. Mindez azt bizonyítja, hogy a társadalom ma már belátta: jogi eszközökkel nem képes az országban változásokat elérni. Ennek egyébként a választás lenne a legfontosabb és legegyszerűbb útja. Ha azonban ez eleve csaláson alapul, akkor nincs más, csak az utca. Ha a politika kikerül az utcára, akkor hiába jövök én vagy bárki a joggal, a paragrafusokkal. Az emberek ma már nem hisznek a törvényekben, az igazságban. Ha erről beszélek, akkor kinevetnek. Egyre többen érzik, hogy kevés lehetőségük maradt a változtatásra. Ez nagyon veszedelmes út. Nem tudjuk, hogy ha az emberek számára megszűnik a valódi cselekvési lehetőséget kínáló törvényes út, akkor utána mit fognak csinálni.

Professzor úr is említette, hogy akadt olyan ember, akihez egy közösségi hálón közzétett posztja miatt hajnalban becsörögtek a rendőrök, és elvitték.

Persze, nem is egy ilyen van. Eddig nyolcvannál is több eljárás indult rémhírterjesztés gyanúja miatt.

Egy politikushoz pedig csak azért csöngettek be hajnalban, mert a megszűnt kórházi ágyak számáról hozott nyilvánosságra adatokat. Ön szintén a kormánypártok által elkövetett választási csalásról, puccsról, nyílt diktatúráról beszél. Nem fél, hogy egyszer önhöz is becsöngetnek?

Amikor még „csak" államcsínyről, választási csalásról vagy önkényuralomról beszéltem, akkor még remélhettem, hogy a kritikus nyilatkozataim miatt nem visznek el. Persze eszembe jutott, hogy egy sötét utcában

azért kiverhetik a fogamat, de szerencsére ez eddig nem következett be. Aztán amikor a felhatalmazási törvény elfogadásakor a büntető törvénykönyvbe is bekerült a rémhírterjesztésről szóló szigorítás, akkor óvatosságból visszautasítottam egy luxemburgi napilap interjúkérését. De amikor azt láttam, hogy a kormány elképesztő rendeletek özönét zúdítja az országra, akkor úgy éreztem, hogy mégis kötelességem a történteket kommentálni, hogy nyoma maradjon – a lapban erről hírt is adtak. Az is világos, hogy akár emiatt az interjú miatt is bíróság elé állíthatnak, feltéve, ha szándékosan félreértelmezik a jogszabályt. De a bíróság előtt a véleményemet tudományos érvekkel tudom alátámasztani, s az az Alaptörvényből is közismert, hogy a tudományos igazság dolgában az állam nem jogosult ítéletet alkotni. Osztrák és német barátaim persze aggódnak, sőt, még én nyugtatom őket, mire azt mondják, hogy talán a külföldi megnyilatkozásaim megvédenek engem itthon. Mindenesetre egy ügyvéd barátom kapott egy biankó meghatalmazást arra az esetre, ha egy hajnalon valami történne velem.

A hatalom szokott reagálni a nyilatkozataira?

Csak indirekt módon. Ma már sehol sem oktatok, nyugdíjas vagyok, de lehettem volna professor emeritus a Jogtudományi Intézetben, azonban a kormánykörökből érkezett főigazgató igazgatónk javaslatát „A Vörösről szó sem lehet!" felkiáltással elutasította. Nem változtatott ezen a munkatársaim által szervezett aláírásgyűjtés sem. Viszont kaptam tőlük egy csodálatos, a szakma 48 kiválósága által írt ünnepi tanulmánykötetet a 70. születésnapomra. Szerkesztem a Magyar Tudományos Akadémia lapját, a Jogtudományi Közlönyt, amelyet az Alkotmány-

bíróság épületében, egy kis szobában állítottunk össze. Egészen a közelmúltig, amíg a testület elnöke rövid határidő szabásával megkért, hogy szedjük a sátorfánkat, mert szükségük van a szobára. Ilyenek előfordulnak, ezeket legfeljebb piszkálódásoknak nevezném, de a törvényesség látszatához mindig ragaszkodtak. Ez egy ilyen diktatúra.

A kormánypártok képviselői gyakran nyilatkozzák itthon és a nemzetközi sajtóban, hogy ha a kormány döntései valóban olyan alkotmánysértők lennének, ahogy állítják, akkor az Alkotmánybíróság biztosan beavatkozna. Mint egykori alkotmánybíró, ön is így vélekedik?

Az Alkotmánybíróságnak törvényi lehetősége is van rá, hogy hivatalból eljárjon, ha nemzetközi szerződésbe ütköző alkotmányellenességet észlel. Csakhogy már a felhatalmazási törvény is tele volt alkotmányellenes rendelkezésekkel, amelyek például az európai emberi jogi egyezményt sértik. Elég, ha csak a határidő-nélküliséget említem, ami jogbizonytalansághoz vezet. Mindezek ellenére a testület nem avatkozott be. Vagy ott van az Alkotmánybíróság asztalán a Magyar Tudományos Akadémia átszervezéséről szóló beadvány, ami az elmúlt év augusztusában készült. A bírák még kezükbe sem vették, határidő nincs a döntésre, közben a nagy múltú tudományos intézményt megfosztották a hátterét képező kutatóintézeteitől. Az Alkotmánybíróság döntéseire tehát nem lehet számítani. Hisz úgy születik a kormányzat rendeleteinek jelentős része, hogy sorozatban és súlyosan sértik az Európai Unió Alapjogi Chartáját is, de az alkotmányvédő testület csendben van. Ami részben magyarázható a testület személyi összetételével, hiszen egy-két felkészült alkotmánybíró kivételével a Fidesz

által jelölt bírák dolgoznak a testületben. A bírók 98 százaléka egyszerűen nem alkalmas a szerepére, köztük a közelmúlt politikai delegáltja, Handó Tünde sem. Mára az Alkotmánybíróság kádertemetővé vált. Ez a folyamat annak a része, hogy ezt a bírói testületet, mint ellensúlyt, mint kontrollt, az Orbán-kormány tökéletesen kikapcsolta. Hisz főleg azok kerülnek oda, akik már semmi másra nem alkalmasak, köztük van a bírói testület Országgyűlés által választott elnöke is (az elnököt korábban a testület maga választotta), aki az őt jól ismerő szegedi kollégái szerint egy meglehetősen szerény képességű korábbi ügyvéd.

A rendszerváltás után ön az Alkotmánybíróság alapító atyái közé tartozott. A Magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Intézetében együtt dolgozott a rendszerváltás vezető személyiségei közül Tölgyessy Péterrel és Sólyom Lászlóval. Ha az ön kritikája jogos, tehát valóban diktatúra épült az országban, és a jelenlegi Alkotmánybíróság néma, nem kéne az egykori bíráknak megszólalniuk?

Az említettek már mind kritizálták a 2010 óta kiépült rendszert, csak más alkalmat és módot keresnek a megszólalásra. Talán nem mindenki olyan mazochista, hogy vállalja azt a sziszifuszi munkát, amely több száz paragrafus ellentmondásait vizsgálja, de alig hinném, hogy a felsorolt, általam nagyra becsült személyekkel bármilyen vitába keverednék a mai rendszer természetéről.

Több egyetem tanszékén dolgozott, néhánynak alapítója is volt. Az ott dolgozóknak vagy a jogásztársadalomnak nem kellene hangosabban mondani, hogy mi történik az országban?

A tanszékek nem lehetnek hangosak, nyilván az egyetemük kontójára nem kockáztathatnak. A gyakorló

jogászok közül sokan kritizálják a mai berendezkedést, de jobb lenne, ha többen megszólalnának. Néhány ügyvédi iroda pedig közismert módon politikai-kormányzati megrendelésre szakmányban gyártja a diktatúra törvényeinek tervezeteit jó pénzért. Az teljesen nyilvánvaló, hogy az önkényuralomból nyílt diktatúrává átváltott rendszer kiépítése befejeződött, mégpedig a törvényesség látszatának leple alatt. Épp ezért kellene a jogásztársadalomnak látványosan bemutatnia a közjogi problémákat, s felhívnia a figyelmet arra, amit például az Eötvös Károly Intézet és több publikáció is tesz, hogy az újabb jogsértések mivel járulnak hozzá a diktatúra bebetonozásához.

Komolyan mondja, hogy a diktatúra kiépítése már be is fejeződött?

Igen, azt gondolom, hogy az átmeneti szabályokról szóló törvény és az azóta megalkotott további törvények, rendeletek elfogadása után kimondhatjuk: Magyarország immár közjogilag is diktatúrának számít. Miközben a mai diktatúrában már nincs szükség fekete autóra, ami elviszi az osztályellenséget vagy a másként gondolkodót. Bár már erre is volt példa, de mégsem az ötvenes évek világa jön vissza. Ez a diktatúra a 2020-as évek sajátos autokratikus berendezkedése lesz, amelyben már a kórházi orvosok sem mernek majd nyilatkozni, félnek a kirúgástól. Olyan diktatúra lesz, amelyben a belügyminiszter tesz rendet az iskolákban és a kórházakban. Olyan diktatúra, amelynek urai selejtes törvényekkel is képesek az uralmukat fenntartani. Például a jogszabályban a magyarországi vállalatokban külföldiek általi részesedés szerzését a „belgazdasági miniszter" hozzájárulásához kötik, pedig ilyen miniszter nincs is.

Mondja, jogilag egy diktatúrát hogy szoktak felszámolni vagy megszüntetni? Van erre pontos kifejezés?

Talán a demokráciára való áttérés lenne a legjobb szó. De hogy erre közjogi eszközökkel milyen módot találnak, arra nem tudok válaszolni. Az esély is csak minimális. Mindenkinek, tehát a közhatalom birtokosainak és a társadalomnak is közös érdeke, hogy ez jogi keretek között, jogi eszközökkel, és ne az utcán menjen végbe. Nem vagyok híve annak, hogy az utcán dőljenek el a dolgok, de lassan túl vagyunk azon a ponton, amikor a helyzetet jogi úton korrigálni lehetne. Nyilvánvalóan nem jogállamban élünk már, a kormány pedig elszánta magát arra, hogy akár fegyveres erőszak alkalmazásával is megtartsa a hatalmat. Az ilyen helyzetek eddig rendre az utcán végződtek. Most ugyan „csak" arról szól a vita, hogy meghozták az átmeneti szabályokat, és kihirdették az egészségügyi válsághelyzetet bármeddig, de az egész meg van hintve járőröző, géppisztolyos katonákkal, rendőrökkel. Tehát a kormány veszélyes útra lépett. Persze, mint tudjuk, a remény hal meg utoljára. Vivaldi Juditha Triumphans című oratóriumának záró áriája a „Libertatis dulcissima spes"-ről szól. Igen: a szabadság édes reményéről. Nos, ez az, ami velünk van, és velünk is marad.

26.

A FIDESZ MÁR LE SEM KÖPI SAJÁT ALAPTÖRVÉNYÉT*

Kardos Ernő interjúja

„A töltött fegyver viselése teljesen Alaptörvény-ellenes, mert Magyarországon ma nincs szükségállapot. A katonák nem járőrözhetnek, nem igazoltathatnak. Tűnjenek el a kaszárnyában!" – nyilatkozza portálunknak Vörös Imre akadémikus. Az egykori alkotmánybíró szerint a katonai diktatúra jellemzője, hogy gombnyomásra születnek a rendeletek, s két óra múlva már megjelennek az utcán a katonai járőrök.

Professzor úr, mit szól ahhoz, hogy a járvány miatt éjszakánként fegyveres kommandósok, illetve felfegyverzett katonák ellenőrzik a kijárási tilalmat?

Egészen elképesztőnek tartom, ugyanis ez teljesen Alaptörvény-ellenes! A kormány saját alkotmányát sérti meg, amikor erre parancsot ad.

Vagyis a katonák járvány idején sem vezényelhetők az utcára?

Nézze, a helyzet nagyon bonyolult, ugyanakkor borzasztóan egyszerű. A kormánynak a honvédelmi törvény alapján van ugyan felhatalmazása, hogy az érvényben lévő egészségügyi válsághelyzetben, illetve a nemrég meghirdetett veszélyhelyzetben – a járványra való tekintettel – megállapítsa a honvédelmi közreműködést.

* *HírKlikk*, 2020. november 17. →URL:24.

Viszont maga az Alaptörvény már nem ad felhatalmazást a honvédség bevetésére. Tehát egyszerűen arról van szó, hogy a honvédelmi törvény júniusban elfogadott rendelkezése teljes mértékben Alaptörvény-ellenes.

Tehát nemcsak ijesztő, hanem alkotmányellenes is a fegyveres katonák éjszakai jelenléte?

Véleményem szerint feltétlenül, azon kívül, hogy a katonák utcára vezénylésével, a fegyver billentyűjén tartott ujjakkal aligha lehet a vírust meghátrálásra kényszeríteni. Ezt a józan észre hivatkozva állítom, de azt viszont a jogszabályra hivatkozva mondom: az Alaptörvény nem ad módot arra, hogy a katonákat civil polgárok ellen felhasználják.

Azt állítja professzor úr, hogy semmiképp nem vezényelhető ki a katonaság, pedig egyszerre van érvényben az egészségügyi válsághelyzet – amit még a nyáron hirdettek ki – és a veszélyhelyzet, amit a héten ellenzéki támogatással fogadott el a parlament?

Pontosan, a két intézkedés valóban egyszerre van érvényben, s a kormánynak ugyan mindkét esetben van felhatalmazása, hogy döntsön a katonaság felhasználásáról. Ugyanakkor a katonaság felhasználása, civil, magyar polgárok ellen kivezényelni alkotmánysértő!

Arról már nem is beszélek, hogy egészségügyi válsághelyzetet – ami, mint mondtam, nyár óta érvényben van – az Alaptörvény egyáltalán nem is ismer. Így aztán nem csoda, ha a páncélosok és a katonák utcára engedése Alaptörvény-ellenes. A veszélyhelyzetet az Alaptörvény ismeri, viszont nem teszi lehetővé a katonaság felhasználását.

Az azért bonyolítja a helyzetet, hogy Alaptörvény ugyan tiltja, de a honvédelmi törvény, ami a jogalapot adja, az viszont lehetővé teszi a katonaság kivezénylését?

Igen, mert a „jogalap", tehát a honvédelmi törvény, amelyben júniusban a veszélyhelyzetre kiterjesztették a katonaság felhasználási lehetőségét, maga Alaptörvény-ellenes.

Én már kezdem kapiskálni, de vajon az igazságügyi miniszter vagy a kormány is tisztában van ezzel?

Azt nem tudom, elvileg a jogvégzett embereknek tudni illene, hogy ma nincs alkotmányos jogalapja annak, hogy az utcán katonák járőrözzenek, meg ellenőrizzék a járványügyi intézkedések betartását. Ez egyszerűen Alaptörvény-ellenes. Érti már?

Viszont a kormány mégis rendeletet hozott, és úgy döntött, hogy a honvédség járőrözzön, ráadásul fegyveresen!

Igen, és ezért neveztem a fennálló rendszert katonai diktatúrának. Így néz ki a rendszer működés közben. Gombnyomásra hoznak egy rendeletet, s két óra múlva megjelennek az utcán a járőrök. Ez nyár óta, a honvédelmi törvény módosítása óta benne volt a pakliban.

Közben a honvédelmi miniszter mindenféle előkészítés nélkül, az állami televízió vasárnapi élő adásában bejelentette, hogy a kórházakba is kivezényelték a katonákat. Ma állítólag 93 kórházban meg is jelentek a bakák. Ez is alkotmánysértő, vagy rendben van?

Ez is sérti az Alaptörvényt, ugyanis a katonaság felhasználására különleges jogrendben két esetben van alaptörvényi felhatalmazás. Az egyik az ország elleni külső támadás, a másik pedig a terrorveszély. A harmadik a szükségállapot, ami jelen pillanatban nincs kihirdetve.

A katonaság felhasználásához még szükségállapotban is indokként az is kell, hogy a rendőrség bevetése önmagában nem oldja meg a helyzetet. Itt ugyanis rendfenntartásról van szó, ami eredendően rendőri feladat,

erre a honvédség alkotmányosan nem rendelhető ki. Mint mondtam, csak ha szükségállapot van, de az meg nincs kihirdetve!

Ezek a járőröző katonák egyébként megtöltött fegyverrel járnak az utcán?

A kormány javaslatára, júniusban a törvényhozás gondoskodott arról, hogy a honvédségnek lőparancsot lehet adni. Tegnap egy tábornok pedig azt nyilatkozta, hogy készen állnak a béke megőrzésére. De én nem látom, hogy ebben a járványos helyzetben ki a fene békétlenkedik? Ami pedig a töltött fegyvert illeti, használata teljesen Alaptörvény-ellenes, mert nincs szükségállapot. A katonák nem járőrözhetnek, nem igazoltathatnak, tűnjenek el a kaszárnyában! Csak ezt tudom mondani.

Akkor is, ha a kórházakban a katonák olyan feladatokat látnak el, amikhez nem kell egészségügyi képzettség?

Könyörgöm, akkor minek mennek oda?

Állítólag fizikai munkát és logisztikai feladatokat végeznek majd 93 állami kórházban.

De kérem, ez is szakmunka, amihez ráadásul helyismeret is kell. Vegyenek fel erre egy rakás munkanélkülit, vagy közmunkásokat, és tanítsák be őket. A katonaságnak semmi dolga nincs a kórházakban. Jelenlétükkel félelmet keltenek, ami a katonai diktatúra sajátja. Semmi oka nincs, hogy a katonaságot vessék be a járvány ellen, azonkívül pedig Alaptörvény-ellenes is.

De ma már úgy látom, hogy az Alaptörvényt a hatalom le sem köpi. Ugyanis ismétlem: belföldön csak szükségállapot esetén vezényelhetőek ki a katonák

A járvány is lehet a szükségállapot oka?

Nem, az csak fegyveres zendülés esetén hirdethető ki, de erről szó sincs. Pusztán arról van szó, hogy rend-

teremtésre akarják a katonákat használni, ami Alaptörvény-ellenes.

Eközben a héten meghirdették a veszélyhelyzetet, s a kormány el van foglalva a járvánnyal, de arra azért van energiája, hogy egy éjfél körüli időpontban benyújtott csomag alapján módosítson 39 törvényt; köztük az Alaptörvényt, illetve a választási jogszabályt is, sőt, megváltoztatnák a közpénz fogalmát. Ez csak nem elegáns, vagy tiltott is?

Nincs rá szükség. Legfeljebb a pillanatnyi helyzetet akarják kihasználni, azt a zűrzavart, ami a járvány, az egészségügyi válsághelyzet és a vészhelyzet miatt kialakult. Ez a törvénygyár azt akarja a világ felé kommunikálni, hogy itt munka folyik a Parlamentben, a kormány parlamenti felhatalmazással dolgozik. Az Európai Unió ugyanis most tárgyal a pénzügyi csomag kifizetésének jogállami feltételeiről. Most ennek a kivédéséhez, vagyis a politikai vétóhoz keres a kormány propagandaanyagot, amit a törvénygyár beindítása, illetve a veszélyhelyzet kihirdetése is szolgál. Más értelme ugyanis nincs az egésznek, hiszen az egészségügyi válsághelyzet szintén érvényben van. De ennek a december 8-i lejárta után a kormány saját úri kedve szerint meghosszabbíthatja időkorlát nélkül, és még felhatalmazási törvény sem kell hozzá. Ez volt az értelme annak, hogy az első veszélyhelyzet júniusi megszüntetésekor ugyanaznap kihirdették az akkor megkonstruált, az Országgyűlés által Alaptörvény-ellenes, törvénybe foglalt egészségügyi válsághelyzetet.

27.

AZ ALAPTÖRVÉNY NEM PLAYBOY-MAGAZIN, HOGY KÖRBELENGJE A SZEXUALITÁS!*

Kardos Ernő interjúja

Szájer József brüsszeli szexorgiája ugyan némileg átalakította a magyar törvényhozás programját, de ma már biztosnak látszik, hogy a jövő héten elfogadják az Alaptörvény 9. módosítását. Persze milliók röhögnek azon – köztük politikusok is –, hogy a kormány alkotmányban rögzítené, hogy „az anya nő, az apa férfi", de az ország arcára fagyhat a mosoly, ugyanis a beterjesztett módosítás azt is tartalmazza, hogy a katonaság bármikor bevethető a civil lakosság ellen – nyilatkozza a Hírklikknek Vörös Imre volt alkotmánybíró. A honvédség bevetéséről korábban már a honvédelmi törvény is döntött, mintha a kormány utcai zavargások leverésére készülne.

Professzor úr, mit szól ahhoz, hogy a héten újra módosítják az alkotmányt, amely már tartalmazza, hogy az anya nő, az apa férfi?

Ez az Alaptörvény a világon az első, amely fontosnak tartja tisztázni. Legalábbis nem ismerek olyan alkotmányt, amely erre időt pazarol. Egyébként én már a negyedik módosítása óta nem is veszem komolyan a gránitszilárdságú Alaptörvény módosításait. Nem is szabad, hisz a hatálybalépése óta eltelt nyolc év alatt kilencszer módosították. Az alkotmány nem arra való, hogy napi politikai érdekeket szolgáljon.

* *HírKlikk*, 2020. december 9. →URL:25.

Sehol a világon nem akadt olyan kormány, amely szerette volna tisztázni, hogy az anya nő, az apa férfi?

Ez a képtelenség még senkinek nem jutott eszébe. Ismerek néhány alkotmányt, de ilyesmiről még csak nem is hallottam. De még olyat sem, hogy belevésték volna az alkotmányba, hogy védik a gyerek születési neméhez való jogát. Ez a nemváltoztatást lenne hivatott tiltani, ami szememben kóros viszonyulás a szexualitáshoz. Lassan az egész alkotmányt átlengi a nemiség, mintha az alkotmányozó elfelejtené, hogy nem egyházi botrányokról ír, vagy Playboy-magazint szerkeszt. Van ebben némi aberráció, nekem már az is gyanús, ha valaki mindenkit túlharsogva, erőszakosan buzizik.

Ráadásul Szájer melegorgiája, Kaleta pedofilbotránya vagy Borkai szextúrája után ez nem is hozhat politikai hasznot egy önmagát kereszténydemokratának valló kormánynak. Alkotmányjogilag van ennek értelme?

Semmi, semmi az égvilágon. A gyermek születéskori nemének védelmét is kár beleírni az Alaptörvénybe, mert nincs ilyen jog. Egyszerűen nem létezik születéskori nem védelméhez való jog! Létezik viszont az emberi méltósághoz való jog, de az épp az ellenkezőjét biztosítja, tehát a születéskori nem megváltoztatásának jogát.

Tehát mindkét Alaptörvény-módosítási szöveg a nemiség körül forog, s ha egy ilyen előfordul, akkor ott már az alkotókkal is lehet valami probléma. Kérdésének további részére nem válaszolnék, kérem, kerüljük a napi aktualitást. Az alkotmány elvben évtizedekre határozza meg egy nemzet életét, napi ügyekről beleirkálni ostobaság.

Professzor úr, természetesen tiszteletben tartom az aktuálpolitikát érintő kérését, de nehéz napi vonatkozások nélkül arról beszélni, hogy a kormány megváltoztatná

a közpénz fogalmát is. Ezután nem kéne minden fillérről számot adni, ami az ellenzék szerint szentesítené a lopást. Mit szól hozzá?

Valószínűleg nagyon bosszantotta a kormányt, hogy a legfőbb bírói fórum, a Kúria 2017-ben hozott egy döntést az úgynevezett tao-pénzekkel kapcsolatban, amelyben a sportcélra átengedett összegeket közérdekű adatoknak minősítették. Ugyanis közpénz felhasználásának minősül, ha tíz- vagy százmilliárdos adót az állam nem szed be a költségvetésbe, hanem a futball-egyesületek lényegében ellenőrzés nélkül használják fel.

Erről tájékoztatást sem adtak, egészen a Kúria ítéletéig. Gondolja, hogy újra el akarják titkolni, hogy mennyi megy focira?

Ezt nem tudom, de a lényege az ítéletnek az, hogy a „közpénzjelleg" nem szűnik meg attól, hogy az állam az egyesületeknek vagy másnak kedvezményt ad. Tehát ez „közérdekű" adatnak minősül, amiről be kell számolni akkor is, ha valaki tao címen megkapja. Valószínűleg ezen a nyilvánosságon akar a kormány változtatni azzal, hogy közpénznek csak az állam bevételét tekintik.

Hasonló volt a helyzet az MNB-*alapítványok körül, amikor a kivitt pénzt nem lopásnak minősítették, hanem Kósa Lajos szellemes jogelméleti fejtegetése alapján: a milliárdok elvesztették a közpénzjellegüket. De a bíróság nem értékelte Kósa szellemi erőfeszítéseit. Az Alaptörvény módosítása után ezt a pénzt is zajtalanul el lehet lopni?*

Igen, mert a közpénz többek között az állam bevétele és kiadása, és a bevételek felhasználása. Ma még. Ha változik az Alaptörvény, akkor lezárul a kutakodás a jegybank milliárdjai után. Tehát a mai, bűnösnek számító gyakorlatot beleírják az Alaptörvénybe.

Tudja, ez engem a rosszízű „itt a piros, hol a piros" játékra emlékeztet, ilyesmit azonban a faluszéli kocsmában szoktak játszani, amíg a csalókat alaposan fel nem pofozzák. Vagyis az a véleményem, hogy a csalást nem erkölcsös az Alaptörvénybe írni.

Végül az Alaptörvény tervezett módosítása szól a különleges jogrendről is, amelyből eddig hatféle létezett: rendkívüli állapot, szükségállapot, megelőző védelmi helyzet, veszélyhelyzet, terrorveszélyhelyzet, váratlan támadás. Ebből a módosítás után marad három. Járvány idején kell ezzel foglalkozni?

A különleges jogrendet teljesen újraírja a 9. Alaptörvény-módosításra benyújtott javaslat. Ez a téma nagyon fontos, mert ma a járvány idején is kihirdetett veszélyhelyzetben élünk, amikor a kormány szinte mindent megtehet.

Azt is tudni kell, hogy június óta egyben egészségügyi válsághelyzetben is élünk, ezzel a kormány alkotmányt sért, mert ezt az esetet az Alaptörvény nem tartalmazza. Ezen akar változtatni az alkotmányozó, de olyan módon, hogy a létező alkotmányból kiiktatja a korlátozó rendelkezéseket.

Egészen pontosan mire gondol, professzor úr?

A ma is érvényben lévő veszélyhelyzetet a kormány csak elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség esetén hirdetheti ki. Ez tehát járványra nem vonatkozik, tehát szeretném jelezni, hogy a tavasz óta kihirdetett „veszélyhelyzet" Alaptörvény-ellenes lépés volt, és a mostani is az.

Ebből következően minden kormányzati lépés alkotmánysértő volt?

Bizony, valamennyi alkotmánysértő. Ezt a helyzetet igyekszik korrigálni a 9. módosítás, amely az említett ipari szerencsétlenséget vagy elemi csapást csak pél-

dának említi. De azt mondja, hogy minden élet- vagy vagyonbiztonságot fenyegető „súlyos esemény" esetén bevezethető. Ez azonban olyan tág értelmezésre ad lehetőséget, hogy tulajdonképpen a kormányt teljhatalommal ruházza fel. A súlyos esemény kategóriába ugyanis bármi belefér, tehát a hatalom sokkal könnyebben kihirdetheti a veszélyhelyzetet. Így nem kell majd a parlamenttel, felhatalmazási törvénnyel bíbelődni.

Marad a hadiállapot, ami egyértelmű, illetve a veszélyhelyzet mellett a szükségállapot. Ez alatt mit kell érteni?

Nézze, a szükségállapotot a mostani helyzetben élet- és vagyonbiztonságot tömeges mértékben veszélyeztető, súlyos, erőszakos cselekmények esetén hirdetheti ki az országgyűlés. Mégpedig akkor, ha ezeket a cselekményeket fegyveresen követik el.

A 9. Alaptörvény-módosítás azonban kihúzta az „erőszakos" és a „fegyveres" szót, tehát marad a tömeges mértékben veszélyeztető jogellenes cselekmény. Ilyen esetben lehet majd szükségállapotot bevezetni. Ez tehát szinte a végletekig kitágítja a kihirdetés határait.

És ami még ennél is veszélyesebb: ma még a honvédséget szükségállapot esetén is csak akkor lehet bevetni a civil lakosság ellen, ha a rendőrség alkalmazása erre nem elegendő. Az új javaslatból azonban ezt a feltételt már kihúzták, amelyből következik, hogy szükségállapotban a katonaságot bármikor be lehet vetni a magyar állampolgárok ellen.

Nem túloz, professzor úr?

Nem, egyáltalán.

Gondolja, hogy valamilyen lázadásra, hatalomellenes megmozdulásra, vagy ne adj' Isten, valamiféle forradalomra számít a kormány?

Azt nem tudom, de tény, hogy ha elfogadják a 9. alkotmánymódosítást, akkor a honvédséget bármikor fel lehet használni az országban. De azt már korábban is elmondtam önnek, hogy a hatalom a katonaság könnyebb bevethetősége irányába igyekszik eltolni az Alaptörvényt.

Nem lehet, hogy mindez csak félreérthető látszat, amit a parlamenti vitában tisztázhat a kormány és ellenzéke?

Ne felejtse el, hogy a honvédelmi törvényt is módosították a nyáron, s abban már benne van, hogy a különleges jogrendben a honvédséget fel lehet használni. Ami ellentmondott annak, hogy az Alaptörvény még az tartalmazta, hogy katonaságot csak szükségállapotban, és csak akkor lehet bevetni, ha a rendőrség nem elegendő. Ha ezt valóban kihúzzák az Alaptörvényből, akkor a honvédségi törvény lesz az irányadó, tehát a katonaság bármikor bevethető lesz a civilek ellen.

Gondolja, hogy az sem véletlen, hogy egyre több helyre katonákat vezényelnek, kórházak vagy vállalatok élére, esetleg kijárási tilalom ellenőrzésére?

Itt már semmi sem véletlen, minden kormányzati lépés nagyon átgondolt, és arról szól, hogy félelmet keltsenek, az emberek pedig megszokják, hogy az a „normális", ami nem normális, vagyis bárhol felbukkanhatnak fegyveresen katonák, a társadalom pedig itt áll puszta kézzel. A kormány úgy látszik, akár a fegyveres erőszak alkalmazására is elszánta magát hatalma megtartása érdekében.

Ha jól tudom, az Alaptörvény módosítását már a héten el akarták fogadni, de úgy tűnik, a „Szájer-ügy" bezavart, ezért csak a jövő héten kerül a parlament elé. Ha igaz mindaz, amit ön mond, akkor az ellenzék miért hallgat?

Engem is meglep, hogy az ellenzék szó nélkül tudomásul veszi, hogy a különleges jogrendet újraírják.

Mintha az ellenzéki politikusok figyelmét tökéletesen elkerülte volna ez a tény. Talán el sem olvasták a 9. Alaptörvény-módosító javaslatot.

Pedig, ha igaz, amit mond professzor úr, akkor legalább az ellenzéki szakértőknek meg kellett volna már szólalni.

Én úgy gondolom, hogy az a trükkje a dolognak, hogy a kormány bedobta ezt az „anya nő, az apa férfi" gumicsontot, és az ellenzék ezt rágcsálja. A valóban súlyos változtatás a közpénz jogi kategóriájának leszűkítése, illetve az, hogy különleges jogrendben a honvédség bevetésének korlátait kiiktatják az Alaptörvénynek nevezett alkotmányból. Ez lesz a lényeges!

28.

AZ A NORMÁLIS, AMI NEM NORMÁLIS*

Amint azt Virág elvtárstól tudjuk (a *Tanú* című filmből): „az a gyanús, ami nem gyanús". A március óta hullámzó különféle veszélyhelyzetekben és járványkészültségekben hánykolódva lassan nem tudjuk, hogy mi is a normális helyzet. Azt tudjuk, hogy a március 11-én kihirdetett (első) veszélyhelyzet az Alaptörvény különleges jogrendről szóló fejezetében található, tehát alkotmányjogi kategória. Na de *mihez képest* különleges? Hát ez az! Az Alaptörvény azt megelőző fejezeteihez: az általános, normális jogrendhez képest, különben viszonyítási alap híján nincs értelme. A normális (általános) jogrend abban különbözik a különlegestől, hogy a társadalom, az államszervezet működése normális feltételek között zajlik: nincs háború, fegyveres lázadás, vörösiszap-katasztrófa, földrengés. A kettő közös vonása pedig az, hogy mindkettőt az alkotmányok tartalmazzák. Csak ezen alkotmányos megalapozású veszedelmekre hivatkozás alapján érthető meg az alapvető jogoknak (gyülekezési jog, szólásszabadság, emberi méltóság, személyes adatok védelme) a normális jogrendben elképzelhetetlen korlátozása. Így fogadjuk el azt, ami formálisan a brutális jogfosztás maga, pl. a kijárási tilalmat vagy a maszkviselési kötelezettséget. Tehát megértjük, hogy nem-normális jogrendben élünk, és ennek jó oka van: a járvány. A járványt a kormány 2020. március 11-i rendelete a kihirdetett veszélyhelyzet mint a különleges jogrend Alaptörvénybe foglalt egyik esete hivatkozási alapjának jelölte meg. A veszélyhelyzet rendeleti úton történt kihirdetésének tehát alkotmányjogilag igazolt alapja volt – végül is a kormány csak tudja, vélhetnénk. Ebből is látszik: milyen fontos az, hogy a normális és a nem-normális jogrend – egymásra vonatkoztatottságuk, csak együttes értelmezhetőségük folytán – egyaránt az alkotmányban, szerves egységben nyerjenek szabályozást. Így fogadhatók el a súlyos korlátozások.

A *cél* ugyanis belátható: normális jogrendben egyébként alkotmányellenes, megengedhetetlen eszközök (kijárási korlátozás, intézmények bezárása, rendezvények betiltása, családi ünnepség résztvevői számának korlátozása) szükségesek ahhoz, hogy a nem-normális állapotból mihamarább vissza lehessen térni a normálisba.

* *Népszava*, 2021. január 9., „Szabad Szó" melléklet, 4–5. o.

Különleges jogrendben ugyanis az Alaptörvény szerint a kormány „egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet, valamint egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat". Ez azért elég vészesen hangzik: azóta a saját bőrünkön érezzük, hogy tényleg az – na de ha járvány van...?

Csakhogy itt a bökkenő, mindjárt kettő is. *Először:* tényleg járványról szól-e a veszélyhelyzet Alaptörvénybe foglalt esete, *másodszor:* tényleg határozatlan időre szólhat-e a veszélyhelyzeti felhatalmazás, ha egyszer a minél gyorsabb visszatérést kell(ene) hogy szolgálja?

Először: az Alaptörvénynek a kormány rendelete által hivatkozott 51. cikke csak elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség esetén teszi lehetővé a veszélyhelyzet kihirdetését. Járványra vonatkozó számos intézkedési lehetőséget az egészségügyi és a katasztrófavédelmi törvények tartalmaznak. Ha bebizonyosodik, hogy ezek nem elegendőek, ez igazolhatta volna alkotmányjogilag a veszélyhelyzet kihirdetését. De nem rögtön. A rendeleti kormányzásra veszélyhelyzet kihirdetésével szükség sem volt. A járvány – eltérően a vörösiszap-katasztrófától – alkotmányjogilag nem illett az 51. cikk tényállásába, nem igazolta a veszélyhelyzet kihirdetését, így ez Alaptörvény-ellenes volt. Igaz, az egészségügyi és a katasztrófavédelmi törvény nem adott olyan korlátlan lehetőséget a rendeleti kormányzásra, mint a veszélyhelyzet. *Másodszor:* a 2020. március 11-i rendelet nyomán az Országgyűlés által elfogadott – a kormányt a járvánnyal kapcsolatban rendeleti kormányzásra felhatalmazó – törvény nem tartalmazott határidőt. Az elnagyoltan fogalmazó Alaptörvény ezzel összefüggésben csak annyit mond, hogy az a szerv szünteti meg a veszélyhelyzetet,

amelyik bevezette: vagyis a kormány. Minthogy pedig a felhatalmazási törvény csalafinta módon a veszélyhelyzet megszűnésétől tette függővé saját maga hatályvesztését, így az Országgyűlés átengedte a kormánynak azt a kizárólag a törvényhozót megillető alkotmányos jogot, hogy a saját maga által alkotott törvényt hatályon kívül helyezze. Amíg a kormány nem szünteti meg a veszélyhelyzetet, marad a törvény – a 22-es csapdája. Ez különleges jogrendben is alkotmányjogi képtelenség, mivel a kormány: a végrehajtó hatalom válik időbeli korlát nélkül törvényhozóvá. A jogi kérdésekben feltűnően tájékozatlan igazságügyminiszter ugyan kitartóan bizonygatta, hogy a törvényt az Országgyűlés visszavonhatja, azonban – mivel ez az állítás ellentmondott az általa talán mégiscsak ismert Alaptörvénynek – erősödött a benyomás, hogy nem mond igazat.

Azt Montesquieu óta tudjuk, hogy a hatalmi ágakat (törvényhozó, végrehajtó, bírói) illik elválasztani, hacsak nem a 17. századi abszolút monarchia koordinátarendszerét tartjuk ideális államrendnek. A törvényhozás egy fontos szelete így örökre a kormány kezébe került, ami ennélfogva ugyancsak Alaptörvény-ellenes, mivel az kifejezetten leszögezi a hatalmi ágak elválasztásának követelményét. A kormány nem is siette el a veszélyhelyzetnek a törvény hatályvesztése feltételét képező megszüntetését. Majd ha úgy látják jónak, hogy a kihirdetés feltételei megszűntek, majd akkor, úgyis... – hallottuk gyakran.

Közben beindult a – felhatalmazási törvény mint jogalap Alaptörvény-ellenessége miatt teljes egészében, minden rendeletre vonatkozóan Alaptörvény-ellenes – rendeleti kormányzás: az indokolt intézkedések mellett

sok olyan rendelettel, amelyeknek *a járványhoz semmi közük nem volt.* Néhány példa: a Kartonpack papírdobozokat gyártó vállalat állami felügyelet alá helyezése (államosítása) éppen annyira nem volt járványspecifikus, mint a személyes adatok korlátlan körének az információs és technológiai (!) miniszter számára történő átadására kötelezés bevezetése (pl. szed-e a feleségünk fogamzásgátlót, hány sérvműtétünk volt). De a közérdekű adatok kiszolgáltatása határidejének 15-ről 90 napra való felemelésétől sem riadhattak meg túlságosan a COVID-19 vírusok. Ugyanígy a különleges gazdasági övezetek rendeleti úton történő megalkotásától sem, ami pl. Göd esetében csupán a helyiadó-bevételeknek a várostól a megyéhez való átirányítását célozta. A felsőfokú diplomák feltétele: a nyelvvizsga-kötelezettség eltörlése legfeljebb a külföldről behurcolt vírusokat örvendeztette meg, annál is inkább, mert a rendelet a veszélyhelyzetet megelőző és követő időszakokra vonatkozóan tartalmaz szabályokat. E néhány példa is mutatja: a felhatalmazási törvény által megjelölt célnak megfelelően a hivatkozási alap ugyan a járvány, de még ez az alkotmányellenesen megalkotott törvény sem szolgáltat jogalapot e körön kívüli rendeleti kormányzásra. Ezek a rendeletek ezért kétszeresen is alkotmányellenesek. A lóláb tehát kilóg: a veszélyhelyzet kihirdetése csak ürügy volt; azért volt erre szükség, mert az egészségügyi és a katasztrófavédelmi törvények nem adtak felhatalmazást a korlátlan rendeleti kormányzásra, amely mögött sanda politikai célok is álltak.

Azért a bel- és külföldi kritikák nem voltak hiábavalók: júniusban a kormány elszánta magát az alkotmányellenes veszélyhelyzet megszüntetésére. Ezzel viszont

úgy jártunk, mint Mátyás király az okos lánnyal: meg is szüntették, meg nem is... Ugyanis miközben a kormányzati kommunikáció a veszélyhelyzet megszüntetésétől volt hangos, a korlátozások jórészt érvényben maradtak, sőt újak jöttek: szeptemberben pl. a maszkviselést, iskolákba való belépéskor a hőmérőzést tették kötelezővé. De hát milyen alapon? Ha egyszer nincs veszélyhelyzet, alkotmányjogilag visszatértünk a normális állapotba, ilyen alapvető jogokat korlátozó rendeletek megalkotása Alaptörvény-ellenes! Csakhogy ugyanaznap, amikor megszavazta az Országgyűlés a veszélyhelyzet megszüntetését (pontosabban: erre „felkérte" a kormányt), a törvény hatálybaléptetését a miniszterelnök egy személyben meghozandó határozatára bízta. Ez jogállamban képtelenség! A hatalmi ágak elválasztása *illúzióvá* vált. A felhatalmazási törvénynek nemcsak a meghozatala, de a hatályon kívül helyezése is Alaptörvény-ellenes volt.

A miniszterelnök határozatával június 18-ban határozta meg a hatályvesztés napját, csakhogy az ugyanaznap elfogadott rákövetkező kormányrendelettel „A Kormány egészségügyi válsághelyzet elrendelésével járványügyi készültséget..." vezetett be – mindjárt fél évre. Hát ez meg mi fán terem? Az *egészségügyi válsághelyzet* addig ismeretlen jogintézményét a veszélyhelyzet megszüntetésével együtt elfogadott ún. átmeneti szabályokról szóló 2020. évi LVIII. törvény vezette be az egészségügyi törvény módosításával. A „járványügyi készültség" ártalmatlan háziorvosi ügyeletre emlékeztető – a kormányzati kommunikációban csak ősszel megjelenő – szóhasználat, felejtsük is el, mert a lényeg az egészségügyi válsághelyzet bevezetése – erről viszont a kormányzati kommunikáció hallgat. Az új intézményt

a veszélyhelyzethez hasonlóan egyedül a kormány vezeti be azzal a különbséggel, hogy nem szerepel az Alaptörvény különleges jogrendi esetei között, nem kell hozzá felhatalmazási törvény sem, és a kormány bármeddig meghosszabbíthatja. Bevezetésének feltételei ködösek: „minden esemény", „bármely olyan körülmény", amely a polgárok életét, testi épségét veszélyezteti. Vagyis: bármikor, ha a kormánynak úgy tetszik. És mit tehet ebben a válsághelyzetben a kormány? Erre 16 pontból álló – a veszélyhelyzettel tartalmilag azonos – súlyos korlátozásokat lehetővé tevő felsorolás ad választ (pl. intézmények bezárása, kijárási tilalom, kórházparancsnokok kirendelése kórházakba), csakhogy a tizenhetedik szerint – amely az előbbi tizenhatot feleslegessé is teszi – „egyéb rendelkezéseket hozhat". Ezzel teljesen tágra nyitották a kormányzati önkény lehetőségeit, a végrehajtó hatalom bármit, bármikor és bármeddig megtehet. Meg is tette: az egészségügyi válsághelyzetet 2020. december 17-én újabb hat hónappal: 2021. június 18-ig meghosszabbította. Bölcs előrelátás! – gondolhatnánk.

A veszélyhelyzet 2020. júniusi megszüntetésekor tehát csöbörből vödörbe kerültünk: folytatódott a különleges jogrend, *csak más néven*. Az egészségügyi válsághelyzetet – mint tartalmilag különleges jogrendi állapotot – azonban az Alaptörvényben kellett volna szabályozni, hiszen a normális jogrendtől ugyancsak eltérő nem-normális jogrend új esetét vezették be. Mivel ez nem történt meg, a különleges jogrendi esetek körét az említett átmeneti rendelkezéseket tartalmazó törvénnyel bővítve – „fű alatt" – módosították az Alaptörvényt, ami Alaptörvény-ellenes, az erre hivatkozó rendeletek azóta is ugyancsak azok. A rendeleti kormányzás tehát folytatódott, de erről kormányzati szereplő nem beszélt. A közbeszéd sem vette észre, hogy egy folyamatról van szó, amit kezdünk megszokni: hovatovább az lesz normális, ami nem-normális. Ahogyan közeledett az egészségügyi válsághelyzet decemberi lejárta, annak meghosszabbítására tippeltem, azonban a kormány „beelőzött": 2020. november 3-án rendelettel *ismét* bevezette a tavaszról ismert *veszélyhelyzetet*, mindjárt felhatalmazási törvényt is kért és kapott hozzá 90 napra. Ez a törvény 2021. február 11-ig érvényes.

Az a közjogilag furcsa helyzet állt elő, hogy *egyszerre* vagyunk csöbörben is és vödörben is: egészségügyi válsághelyzetben is és veszélyhelyzetben is, vagyis jogilag kétszeresen is biztosított a kormány korlátlan rendeleti kormányzása. Ezzel a kormány olyan helyzetre vonatkozólag élt is, mint a Színház- és Filmművészeti Egyetem tanulmányi félévének érvénytelenítése. E kifejezetten politikai, a járvánnyal semmilyen összefüggésben nem lévő cél elérését a kormány ugyan rendelettel kívánja leplezni, de a hivatkozási alap árulkodó. A kormány bizonytalanságát jelzi, hogy a rendelet megalkotásához mindjárt négy jogalapra is hivatkozik: a veszélyhelyzeti kormányrendeletre, a második felhatalmazási törvényre, az Alaptörvényre és – biztos, ami biztos – a katasztrófavédelmi (?) törvényre.

A tendencia felismerhető: a kormány célja az, hogy a különleges jogrendbeli veszélyhelyzet és a tartalmilag oda tartozó, de az Alaptörvényen kívül magának kreált egészségügyi válsághelyzet ürügyén a járvánnyal semmilyen vagy érzékelhetetlenül távoli kapcsolatban álló területekre is kiterjessze más hatalmi ágtól nem korlátozott hatalmát. A miniszterelnök a kórházi vezetők

2020. decemberi kinevezésekor már arra is utalt, hogy az egészségügyi válsághelyzetet várhatóan *2021 végéig* fenn kell majd tartani. Adódik a kérdés: mivel ezt a kormány belátása szerint meghosszabbíthatja, ez azt is jelentheti ad absurdum, hogy mindörökké?

Hogy a kormányzati szándékok komolysága felől ne legyen kétségünk, vessünk egy pillantást az említett átmeneti szabályokról szóló törvénynek a *honvédelmi törvényt* ugyancsak módosító fejezetére. Furcsa dolgokat találunk. Szögezzük le: az Alaptörvény még különleges jogrendben sem teszi lehetővé a katonaság belföldön, tehát a civil lakosság elleni bevetését. Kivétel ez alól a fegyveres lázadást megfogalmazó szükségállapot esete, de: azzal a korlátozással, hogy erre csak akkor kerülhet sor, ha a rendőrség a rendfenntartásra nem elegendő. *Járványról tehát szó sincs.* A módosítás azonban, megsértve az Alaptörvényt, *kiterjesztette* a honvédség fegyverhasználattal való bevetésének lehetőségét a veszélyhelyzetre és az egészségügyi válsághelyzetre is – egyedül a kormány döntése alapján… A honvédelmi törvény új 54/E §-a szerint a katona „testi sérülés okozására alkalmas kényszerítő eszközt használhat" – megnyugtatásként hozzátéve, hogy ez „nem irányulhat az emberi élet kioltására". Eufemizmusban persze nincs hiány: a módosítás hozzáteszi, hogy nem minősül fegyverhasználatnak „a gumilövedék, a pirotechnikai eszköz, a könnygázgránát, az elfogóháló lőfegyverrel való célba juttatása". Ha meggondoljuk, hogy a „cél" aligha a koronavírus, nem marad más, mint hogy kimondjuk: a cél a fegyveres tömegoszlatás – bármi áron. A kormány nem is tétlenkedett: az Alaptörvény-ellenes honvédelmi törvény alapján egy értelemszerűen ugyancsak Alaptörvény-ellenes novemberi kormányrendelet már nyíltan kimondja, hogy a katonaság önállóan, a rendőrségtől függetlenül is bevethető: így pl. épületeket őriz, járőrszolgálatot láthat el, ellenőrzi a veszélyhelyzet rendelkezéseinek betartását (magyarul: igazoltathat), akár egyetlen (belügy-, honvédelmi) miniszter, még csak nem is a kormány mint testület döntése alapján.

Látható: *a járvány csak ürügy.* A törvényesség látszatába burkoltan, a joggal mint tekintélyes társadalmi intézménnyel perfid módon visszaélve valójában a kormány olyan Alaptörvény-ellenes jogi eszközt kreált magának, amellyel a nyílt katonai diktatúra „gombnyomásra" aktiválható – amint ezt az utcákon nyomban megjelenő páncélos járművekkel támogatott géppisztolyos járőrök bizonyították is. A kormány el van szánva minden fegyveres testületnek belföldön, a civil lakosság elleni bevetésére, ha érdekei ezt kívánják. A társadalom pedig itt áll fegyveresekkel körbevéve – puszta kézzel. A fegyveres testületek parancsnokainak azért jó lenne észben tartani: egy lőparancsot könnyebb kiadni, mint visszavonni. Lehet, hogy a közvélemény lassan hozzászokik a különleges jogrend vagy klónja: az egészségügyi válsághelyzet állandósulásához – 2021 végéig, és tovább… Ahhoz, hogy az a normális, ami nem normális. De attól tartok, hogy Magyarország népének előbb-utóbb eszébe fog jutni Cicero híres kérdése: „Quo usque tandem abutere Catilina patientia nostra?" – magyarul: „Meddig élsz még vissza türelmünkkel, Catilina?"

29.

KÜLÖNLEGES JOGREND KATONÁKKAL – MINDÖRÖKKÉ?*

„Idén már nem lesz szükség különleges jogrend bevezetésére."
Kocsis Máté frakcióvezető,
2020. szeptember 18.

„Veszélyhelyzet még 90 napig."
Népszava, 2020. november 11.

I. RENDSZERTANI ALAPOK

1. A különleges jogrend problematikája az alkotmányjognak nem leggyakrabban pertraktált kérdésköre, inkább egyfajta „kötelező feladat", amely tankönyvek vagy alkotmányok végén helyezkedik el. Ez persze nem véletlen, hiszen dogmatikailag a különleges jogrend az alkotmányok egészéhez[1], mint lex generalis-hoz képest *lex specialis*-ként[2] jelenik meg. Megfogalmazásához tehát értelemszerűen előbb a lex generalis megfogalmazásához van szükség, hiszen csak ehhez *képest* következhet olyan szabályozás, ami az általános alkotmányos jogrendhez képest kivételes. A sok ország jogrendszerében megjelenő kérdéskört[3] – amint Sajó–Uitz részletesen kimutatja – talán a történelmi előzmények miatt is a német jogirodalom tárgyalja intenzívebben, azonban a terrorizmus okozta általánosabbá váló veszélyeztetettség a jogtudományt másutt is kihívások elé állította. Jakab találóan állapította meg 2017-ben, hogy a peremterületi kérdéskör igen aktuálissá válhat[4] – pedig akkor a koronavírusnak még a létéről sem tudott senki. Csink is arra hívta fel a figyelmet 2017-ben, hogy a különleges jogrend a legtöbb államban csak ritkán alkalmazott jelenség, így kevés az ezzel kapcsolatos tapasztalat.[5]

2. A kivételes jogrend olyan állapotra vonatkozik, amelyben az állam és annak alkotmánya olyan, az állam fennállását vagy a közbiztonságot, közrendet érintő komoly veszélyekkel kerül szembe, melyek – *Konrad Hesse* klasszikus megfogalmazása szerint – az alkotmány „normális" működési szabályaival, lehetőségeivel nem küzdhetők le, nem kezelhetők.[6] Ez a német szakirodalomban „állami szükségállapot"-nak nevezett

* Kézirat lezárva: 2020. december 29. Vitaindítóként megjelent az Eötvös Károly Intézet honlapján, 2021. január 7-én, →URL:26; pdf letöltés →URL:27.

[1] Vö. Sajó András – Uitz Renáta: *A szabadság alkotmánya. Bevezetés a jogi alkotmányosságba.* HVG-ORAC, Budapest, 2018, 575. sk.

[2] Jakab András – Till Szabolcs: A különleges jogrend. In: *Bevezetés az alkotmányjogba.* Szerk.: Trócsányi László, Schanda Balázs, Csink Lóránt. HVG-ORAC, Budapest, 2019, 435. o. 1. jegyzet.

[3] Összehasonlító jogi áttekintést ld. Sajó–Uitz, 577–582. o.; Csink Lóránt: Mikor legyen a jogrend különleges? *Iustum Aequum Salutare*, 13. évf. (2017) 4. sz., 7–16. o.

[4] Jakab András: A szükségállapot alapvető dilemmája és jogi természete a német alkotmányjog és irodalma tükrében. *Jogtudományi Közlöny*, 2017/1. sz., 39. o.

[5] Csink, 2. o.

[6] Konrad Hesse: *Grundzüge des Verfassungsrechts der Bundesrepublik Deutschland.* Heidelberg, Müller Juristischer Verlag, 1988, 271. o.

helyzet[7] tágabb értelemben azonban magának a *társadalomnak* a normális működését[8] veszélyezteti. Az alkotmányok tehát a lex generalis megfogalmazásánál elvileg nem állhatnak le, hanem szükségképpen kell megfogalmazniuk a lex specialis-t, a különleges jogrend szabályait. A két joganyag dinamikája tehát ezzel a megkülönböztetéssel világossá is válik: a különleges jogrend *funkciója* éppen az, hogy szabályainak alkalmazása révén minél hamarabb *vissza lehessen térni* a társadalom, az állam működésének normális, általános alkotmányos rendjébe. Ez a paradoxon – a mindennapi életből vett hasonlattal: a mentőautó megkülönböztető jelzést használva és a közlekedési rend szabályait megszegve, sebességhatárt túllépve életmentés céljával átszáguld a közlekedési lámpa piros jelzésén – mutatja, hogy menynyire elválaszthatatlan egymástól a két joganyag, egyben határozottan utal arra is, hogy mennyire lényegi attribútuma a különleges jogrendnek az, hogy *magában az alkotmányban,*[9] vagyis azzal nemcsak tartalmilag, de lehetőleg formailag is szerves egységben jelenjen meg.

3. A kivételes, azaz – a magyar jogrendbeli elnevezéssel[10] – *különleges jogrend* attól különleges, hogy az alkotmány normális *lex generalis* részében rögzített tétel, intézmény, jog és kötelezettség *lex specialis*-sá transzformálódik. Mégpedig úgy, hogy a különleges jogrendben a felhatalmazott szerv által meghozott jogszabályi formát öltő rendelkezések számos lex generalis-szabályt mintegy zárójelbe tesznek. Így: alapvető jogok felfüggeszthetők, míg a normális működés idején ismeretlen kötelezettségek írhatók elő, kötelezettségek konstituálhatók.

A magyar Alaptörvény 54. cikk (1) bekezdése megfogalmazásában „Különleges jogrendben az alapvető jogok gyakorlása… felfüggeszthető, vagy az I. cikk (3) bekezdése szerinti mértéken túl korlátozható." (Az I. cikk az alapvető jogok korlátozhatóságának ismert szükségességi és arányossági mércéjét írja elő, ha másik alapjog másként nem juttatható érvényre.) Az Alaptörvény a különleges jogrend két esetében (rendkívüli állapot, veszélyhelyzet) azonos szövegezéssel alkotmányosan teszi lehetővé azt, hogy az Alaptörvény által erre felhatalmazott szerv „egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet, valamint egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat." (50. és 53. cikk)

Látható, hogy a különleges jogrend az állami-társadalmi rend veszélyeztetettsége esetén igénybe vehető *jogi „kiskapu"*.[11] Ez a „kiskapu" *két* irányban differenciálódik, konkretizálódik: egyrészt az alapvető jogok kezelésének, másrészt a szervezeti rendszer, így egyes szervek hatáskörének módosulásán keresztül.

a) Míg az alkotmányok lex generalis része leszögezi az *alapvető jogok* elidegeníthetetlenségét, melyek csak szigorú feltételekkel korlátozhatók, a különleges jogrendet tartalmazó lex specialis-fejezet „elrelativizálja" az alkotmányos tételt és benne a korlátozhatósági mércét.

[7] Hesse, 271–272. o.
[8] Csink, 7. o.
[9] Hesse, 273. o.
[10] A továbbiakban a „különleges jogrend" kifejezést használom – V.I.
[11] Lea Schrenk: *Deutschland und der Ausnahmezustand.* →URL:28.

b) Ugyanígy *új szervek* konstituálódnak (a magyar Alaptörvény szerint rendkívüli állapot kihirdetésekor – 49. cikk – a Honvédelmi Tanács), vagy pedig egy működő szerv hatásköre jelentősen kibővül (a magyar Alaptörvény szerinti veszélyhelyzetben a kormányé). A különleges jogrend jogintézményének paradox céltételezése által meghatározott funkciója tehát a végrehajtó hatalom javára és a törvényhozó hatalom rovására történő hatáskör-eltolódás, következménye pedig a közhatalom koncentrációja.[12] A különleges jogrend tehát *a végrehajtó hatalom javára* és más hatalmi ágak (mindenekelőtt a törvényhozó hatalmi ág) rovására átmenetileg módosítja a hatalommegosztás[13] *lex generalis* szerinti alkotmányos rendjét.

4. A *jogpolitikai indok* egyértelmű: a gyors és hatékony döntéshozatal jogi feltételeinek megteremtése. A folyamat azonban nyilvánvaló veszélyeket is magában rejt: a *visszaélés* számos lehetőségét nyitja meg.[14] Ennek az ellentmondásnak a feloldásához *három* szempont szigorú megfogalmazására van szükség.

4.1. *Először* is alkotmányjogi alaptétel az, hogy magát a *veszélyt* kell mindenekelőtt igazolni, továbbá ezt követően azt, hogy a veszély másként, mint a különleges jogrenddel, nem kezelhető.

[12] Hesse, 287–288. o.; Jakab, 41–42. o.

[13] Ld. Till Szabolcs: Különleges jogrend. In Jakab András – Fekete Balázs (ed.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. 2019, →URL:29.

[14] Ld. Sajó–Uitz, 582. o.

4.2. Ehhez azonban – *másodszor* – nem elegendő a világosan, pontosan, egyértelműen megfogalmazott és áttekinthető jogi feltételrendszer, hanem olyanra van szükség, amely *magában az alkotmányban világosan elválasztva* fogalmazza meg a kétféle alkotmányos jogrendet.[15] Bizonytalan fogalmazás, az egyértelműség rovására menő túlságosan általános és nehezen ellenőrizhető kritériumok használata felerősíti azt a különleges jogrendben amúgy is elkerülhetetlen szabályozási konstellációt, amely önmagában véve is veszélyes eszköztárat aktivál.[16]

4.3. A kivételes jogrenddel szembeni *harmadik* alkotmányjogi elvárás ezért az, hogy – elsődleges célját: a normális jogrendhez, a lex generalis-hoz való visszatérést szolgálván – *ideiglenes* volta biztosítva legyen. Az ideiglenesség garanciája a *határidőhöz kötöttség*: ez biztosítja, hogy a különleges jogrend nem állandósulhat. Ellenkező esetben a különleges jogrend válik *lopakodva* megszokottá, „normálissá".[17]

5. *Konrad Hesse* – a németországi freiburgi egyetem egykori professzora – 1988-ban tudta, hogy miről beszél: még alkotmányt sértően működő politikai pártok által keltett valódi politikai nyugtalanságok esetén is aggasztónak tartotta a *hadseregnek* a rendteremtés érdekében történő bevetését, mivel az a rend, amit a katonaság bevetésével „helyreállítanak", könnyen katonai diktatúra lehet. Ez viszont magának az alkotmány *lex generalis*-ának

[15] Hesse, 287. o.

[16] Jakab, 40. o.

[17] Csink megfogalmazása szerint „már a különleges helyzet számít az alapállapotnak". Csink, 8. o.

veszélyeztetésével megnyitja az utat egy egészen *más kormányzati rendszer* előtt, ahelyett hogy megvédené a helyreállítani szándékozott normális alkotmányos kormányzati rendszert.[18] Ilyen szabályozás ugyanakkor a törvényesség látszatával leplezi a kormányzati rendszernek a demokráciától való eltávolodását.[19] A különleges jogrendben fegyverhasználattal bevethető magyar honvédség bevetését lehetővé tevő törvény[20] 350. §-át olvasva Hesse – több mint harminc éve leírt – szavai komolyan megfontolandónak tűnnek.

Jakab joggal mutat rá arra, hogy a hatékonyság és a visszaéléssel szembeni garanciák kereséséből adódó dichotóm szabályozásnak, azaz az optimum, az *egyensúly* keresésének *csak alkotmányos jogállamban* van értelme.[21] Ahol az állam hatalma gyakorlatilag úgyis korlátlan, a visszaéléssel szembeni garanciák az alkotmánnyal vagy felhatalmazási törvényekkel való megfogalmazása már eleve felesleges. Az ilyen államokban ugyanis – tegyük hozzá: azokban, ahol a közösség fejlő-

[18] A magyar miniszterelnök, Orbán Viktor 2012-ben még reménykedett, hogy „a demokrácia helyett nem kell kigondolnunk más típusú politikai rendszereket" – interjú az ATV televíziós csatornán, 2012. 07. 26. [idézi: Ara-Kovács Attila: Előképek és rémképek. In Magyar Bálint (szerk.): *Magyar polip*. Noran Libro, Budapest, 2013, I. kötet 110. o.], de azután mégis inkább kigondolta az illiberális demokráciát hazai használatra: „az új állam, amit Magyarországon építünk, illiberális állam, nem liberális állam." →URL:30.

[19] Hesse, 289. o.

[20] Ld. a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló 2020. évi LVIII. törvény 337. és 350. §-át. Részletes elemzését ld. alább, V. fejezet (289. o.).

[21] Jakab, 43. o.

dése csúcspontjának nem az önszerveződő társadalmat magát, hanem az államot, mégpedig a „globális hálózatokkal" szembeszálló „erős" államot tekintik[22] – már a lex specialis vált tartósan és de facto érvényesülő főszabállyá: az eltorzult lex generalis-sá.

6. Látható, hogy a probléma egyfelől a „normális", általános alkotmányos jogrend és a rendkívüli helyzetben veszélyeztetett állam, másfelől a veszélyeztetettségre adott különleges jogrendi válasz viszonyában fogalmazódik meg. A válasz elméleti alapja ugyanis lehet az állam azon önvédelmi jogosultságának tételezése, amely mintegy természetjogi alapon az államnak a pozitív jogot megelőző létjogosultságot feltételez (államközpontú elmélet).

Ezzel az etatista felfogással[23] szemben (amelynek képviselői még Cicero ismert tételét is – *„Salus rei publicae suprema lex esto"* – hivatkozzák)[24] az alkotmányközpontú elméletek alapvető követelménynek tekintik a különleges jogrendnek az alkotmányra visszavezetett voltát. Ez annyit jelent, hogy az alkotmányjog tételes szabályainak kell meghatároznia ennek a jogrendnek a tartalmát, pontosan megfogalmazva a lex generalis-t lerontó felhatalmazásban megjelenő kivételesség határait, a visszaélést kizáró hatásköröket és intézkedéseket, ide-

[22] Norbert Kis: Suasio pacto alia ratione. In Gábor Máthé (szerk.): *Die Entwicklung der Verfassung und des Rechts in Ungarn*. Dialóg Campus, Budapest, 2017, 25–27. o.

[23] Amelynek van szigorúbb és mérsékeltebb változata – a német dogmatika kiváló áttekintését ld. Jakab, 43–44. o.

[24] M. T. Cicero: *De Legibus* III, 3. – ld. Jakab, 38. jegyzet.

értve ezek hatályának határozott időtartamhoz kötését. Éppen az alkotmányjog tételes szabályai transzformálják ellenőrizhetővé és számonkérhetővé a különleges jogrendet és annak konkrét, a közhatalom, mindenekelőtt a túlsúlyra szert tevő végrehajtó hatalom általi, jogilag formalizált intézkedésekben megvalósuló gyakorlását. Ez a felfogás garantálja, hogy a különleges jogrend és gyakorlása az alkotmány keretei között maradjon, ha pedig azt túllépi, akkor pozitív alkotmányjogi mérce – mint viszonyítási alap – révén a gyakorlás alkotmányellenessége megállapítható, igazolható legyen.

A két megközelítés közötti választás egy közép-európai jogász számára aligha kétséges: a diktatúrák történelmi tapasztalataival hátunk mögött egyetértően csatlakozom Jakab András álláspontjához, aki az *alkotmányközpontú* elméletet tartja megnyugtató válasznak.[25]

7. Különösen fontos ennek megfontolása *Magyarországon,* ahol az Országgyűlés a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló 2020. évi LVIII. törvény (továbbiakban: Átv.) 313–318. §-aival bevezette az *egészségügyi válsághelyzet* jogintézményét.[26] Ez az új – tehát az Alaptörvény által nem is ismert – intézmény az Alaptörvény 53. cikkében szabályozott veszélyhelyzettel mint a különleges jogrend egyik tényállásával, esetével tartalmilag azonos hatásköröket, intézkedési jogosultságot kreál a kormány számára. A *különbség* a veszélyhelyzethez képest azonban jelentős.

A *veszélyhelyzetben* hozott kormányrendeletek – vagyis a rendeleti kormányzás – hatálya 15 nap, a rendeletek ezen túli meghosszabbításához az Országgyűlés által megalkotott felhatalmazási törvényre van szükség. Nem így szól azonban az Átv.: az *egészségügyi válsághelyzetet* a kormány hirdeti ki, rendeleteinek hatálya nincs határidőhöz kötve, azok hatályát maga a kormány meghosszabbíthatja, így hát felhatalmazási törvényre sincsen szükség. Az egészségügyi válsághelyzet jogintézményét tehát az Országgyűlés törvényben, az Alaptörvény mellőzésével alkotta meg, azaz az egészségügyi válsághelyzetnek – tartalmilag és ténylegesen egy par excellence különleges jogrendet megvalósító helyzetnek – *nincs alkotmánybeli pozitív alkotmányjogi jogalapja.* Ez a törvény tehát már önmagában véve ezért: mivel nem az Alaptörvény tartalmazza,[27] Alaptörvény-ellenes.

Az egészségügyi válsághelyzetnek[28] 2020. június 18-ától a 283/2020. (VI. 17.) Korm. rendelettel 2020. december 18-ig történt (de az Átv. szerint a kormány által *bármeddig meghosszabbíthatóan,* és 2020. december 17-én 2021. június 18-ig azután meg is hosszabbított) bevezetése a fent vázolt államközpontú elméletet a gyakorlatba is átültette.

[25] JAKAB, 47. o.

[26] Az Átv. teljes eredeti szövege ma már csak a *Magyar Közlöny* kihirdetését tartalmazó 2020. évi 144. számában lelhető fel, mivel a hatályos jogszabályok gyűjteményei a módosított törvényekbe helyezték át az Átv. érintett rendelkezéseit. A továbbiakban az Átv.-re való hivatkozásnál ennek az eredeti számozására hivatkozunk, függetlenül attól, hogy az Átv. által módosított egészségügyi, honvédségi stb.törvények érintett rendelkezéseinek szövege ma már ezekben a törvényekben található.

[27] Ld. fent, a 4.2. pontot (251. o.).

[28] Részletesen bemutatva ld. alább, a 18. pontban (281. o.).

Mindezek fényében ma már aligha érvényes Jakab András 2007-ben „minden további nélkül" megfogalmazott álláspontja, mely szerint „Magyarországon…nem fogalmazódtak meg kételyek" a különleges jogrend „alkotmányközpontú megközelítésével szemben".[29]

A felhatalmazási törvényt sem igénylő új jogintézményünk elemzése előtt tehát szükségesnek látszik a felhatalmazási törvények egyik híressé – vagy hírhedtté – vált esetének a bemutatása.

Az 1933. március 23-án a német Reichstag által meghozott felhatalmazási törvényről: az *Ermächtigungsgesetz*-ről[30] van szó.

II. RAGADÓS-E A NÉMET PÉLDA?

8. *Nem.*

A német példa 2020 Magyarországán nem ragadós.

A német Reichstag által elfogadott felhatalmazási törvény kimondta, hogy törvényt a kormány is hozhat (1. cikk); ezzel megszűnt a hatalmi ágak elválasztása: a végrehajtó hatalom törvényhozói hatalmat kapott. A kormány által hozott „törvények" eltérhetnek a (weimari) alkotmánytól (2. cikk), vagyis nem kellett többé alkotmányosnak lenniük (ebben az időben alkotmánybíróság még nem létezett). Ezzel jogilag-elvileg is esetlegessé vált, ténylegesen pedig megszűnt az alapvető jogok védelme is.

[29] JAKAB, 49. o.

[30] HESSE, 201. o. A tanulságokhoz HESSE, 274. o.; HORST DREIER (Hrsg.): *Grundgesetz Kommentar.* Mohr Siebeck, Tübingen, 1998, 1530. o. →URL:31.

9. A felhatalmazási törvény *sorsa* nemcsak jogtörténetileg érdekes, hanem a mai magyar jogfejlődésre vonatkozóan is tanulságos. A törvény 5. cikke kimondta, hogy az négy év múlva (1937. április 1-jén) hatályát veszti, vagyis *határozott időre* szólt. Mivel a náci jogrend adott a jogállamiság-törvényesség látszatára[31], hatályát 1937. január 30-án újabb négy évvel meghosszabbították 1941. április 1-jéig, majd 1939. január 30-án ismét négy évvel 1943. május 10-ig. Ugyanezen a napon Hitler, a „vezér és kancellár" egy személyben – a hivatalos közlönyben közzétett – határozatot hozott arról, hogy a Reichstag hozzájárulását kérve határozatlan időre meghosszabbítja a felhatalmazási törvény hatályát.[32] A határozat címe nem csinál titkot abból, hogy „kormányzati törvényhozás" hatályának meghosszabbításáról van szó; a szóhasználat – mintegy előképként – pontosan megelő-

[31] Hans Frank – Hitler egykori ügyvédje –, a lengyel területeken 1939 után létrehozott Főkormányzóság (Generalgouvernement) főkormányzója, akit a német háborús bűnösök nürnbergi perében halálra ítéltek és kivégeztek, 1942 júniusában – az aggályokat felvető német bírák megnyugtatására – több előadásában kijelentette: még háborús időkben is szükséges a jogbiztonság; a törvényalkotásnak tekintélyelvűnek kell lennie, de független bíróságoknak kell alkalmazniuk. PHILIPPE SANDS: *Kelet-nyugati utca.* Park Kiadó, Budapest, 2019, 345–346. o.

[32] Szövegét ld. Erlass des Führers über die Regierungsgesetzgebung vom 10. Mai 1943. (RGBl 1943 I. S. 295.); ez a hatálybaléptetési „technika" visszaköszön a 2020 júniusában a magyar veszélyhelyzet megszüntetéséről szóló, valamint a járványveszéllyel összefüggő átmeneti rendelkezésekről szóló törvények megalkotásánál: a hatálybalépésük napját viszont országunkban *maga az Országgyűlés ruházta át* mindkét esetben a *miniszterelnökre:* ld. alább, 17. pont (280. o.).

legezi a magyar „törvényerejű rendelet" intézményének 1949-ben a kommunista hatalomátvétellel bekövetkező, az Alkotmánnyal való bevezetését. A felhatalmazási törvényt végül a Szövetséges Ellenőrző Tanács 1. számú törvénye formálisan is hatályon kívül helyezte.

10. A nácik cinikus „itt a piros, hol a piros?"-játszmája jól mutatja a jogalkotói joggal való visszaélés leplezetlen durvaságát, egyszersmind azt, hogy mennyire fontosnak tartották a törvényesség-jogállamiság látszatának[33] – különösen a felhatalmazás *határozott időre* szóló volta tekintetében történő – megőrzését. A pandémia kapcsán a magyar kormány által kihirdetett veszélyhelyzet miatt kért felhatalmazást tartalmazó törvény: a koronavírus elleni védekezésről szóló – 2020. március 11-én hatályba lépett – 2020. évi XII. törvény 8. §-ával a magyar Országgyűlés átengedte a kormánynak a felhatalmazási törvény hatályon kívül helyezése időpontjának meghatározását, a kormány ezzel *határozatlan időre* szóló felhatalmazást kapott.

Így hát a felhatalmazás határozott időre szóló volta tekintetében a – legalább a jogállamiság látszatára adó – náci Németország példája 2020 Magyarországán *nem volt ragadós.*

[33] *Vor 85 Jahren: Reichstag verabschiedet Ermächtigungsgesetz.* →URL:32.

III. A COVID-19 JÁRVÁNY ÉS A KÜLÖNLEGES JOGREND BEVEZETÉSE: A RENDELETI KORMÁNYZÁS ELSŐ FEJEZETE

11. A 2020. tél végén Magyarországon is megjelent járvány miatt a kormány a 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelettel *veszélyhelyzetet* hirdetett ki. A veszélyhelyzet kihirdetésének lehetőségét – mint az Alaptörvény „különleges jogrend" címet viselő fejezetébe foglalt egyik esetet, lehetőséget – annak 53. § (1) bekezdése tartalmazza, feltételeit szabályozza, alkotmányjogilag legitimálja.

Az Alaptörvény 53. § (1) bekezdése rögzíti a kormány veszélyhelyzet kihirdetésére vonatkozó hatáskörét, (3) bekezdése pedig a veszélyhelyzet idején megalkotott rendeletek időbeli hatályát: ezt 15 napban korlátozva. A rendeletek hatályát – és nem a veszélyhelyzetet – az Országgyűlés által alkotott felhatalmazási törvény – mint alkotmányjogi jogalap – alapján a kormány meghosszabbíthatja. A rendeleti kormányzás alapvető jellemzőjét: a gyors és hatékony reagálási lehetőség megteremtését – az 53. cikk (2) bekezdése tartalmazza: a kormány *rendeletével egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényes rendelkezésektől eltérhet, valamint egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat.*

Ezzel függ össze a valamennyi különleges jogrendi esetre vonatkozó közös szabály: az 54. § (1) bekezdés szerinti az a lehetőség, hogy a kormány rendeletével alkotmányos keretek között maradva függesztheti fel (néhány kivétellel) az *alapvető jogok* gyakorlását, korlátozásukat pedig az I. cikk (3) bekezdése szerinti szükségességi és arányossági teszt szerinti *mértéken túl is korlátozhatja.* Mivel a szükségességet az I. cikk (3) bekezdése

a „feltétlenül szükséges mértékben" megszorítással fogalmazza meg, az 54. cikk (1) bekezdése viszont nem határozza meg egzakt módon a „túllépés" mértékét, a túllépésnek – az Alaptörvény pontatlan, hanyag megfogalmazása miatt – alkotmányjogilag nincs értelmezhető, megfogható határa. Ha tehát egy normális körülmények közötti alapjog-korlátozás aránytalannak, így alkotmányellenesnek minősülne, kivételes jogrendben nem az, de az Alaptörvény homályos szövegezése miatt nincs támpont arra, hogy a „túl" mit jelent, *meddig* mehet el a kormány. Ez az 54. § (1) bekezdés felhatalmazó rendelkezésének komoly hiányossága, hiszen „fölülről", *a túllépés szempontjából „nyitottá"* teszi a korlátozás lehetőségét.

A veszélyhelyzet *időbeli terjedelme* a szabályozás lényeges aspektusa: a rendeletek a veszélyhelyzet megszűnésével hatályukat vesztik, azonban a megszűnést a különleges jogrendre vonatkozó közös szabályok között elhelyezett 54. cikk (3) bekezdés szerint a *bevezetésre* jogosult szerv határozza meg. Veszélyhelyzet esetében ez a szerv *kizárólag a kormány.* Ez jelentős eltérés a különleges jogrend más eseteitől, amelyekben több szerv együttműködésére, közös intézkedéseire, döntéseire van szükség a bevezetéshez és a megszüntetéshez. A (3) bekezdés azon kitétele, hogy a megszüntetésre akkor kerül sor, ha annak feltételei már nem állnak fenn, jogértelmezési támpontot nem ad, hiszen ezt a döntést a kormány – ezzel a kitétellel rendkívül szélesre nyitott – diszkrecionális jogköre bármiféle, más szerv által elvégezhetett felülbírálat lehetősége nélkül megalapozza. A kihirdetés és megszüntetés *egyetlen* szervre telepítése alkotmányjogilag legitimálja a kormány más szerv által ellenőrizhetetlen, vizsgálhatatlan hatáskör-

gyakorlását: az *alkotmányellenes* gyakorlás megállapításának *nincsenek támpontjai, mércéje,* fogódzói. Az Alaptörvény ezen szabálya egy súlyos alkotmányossági kérdést: a veszélyhelyzet időtartamának meghatározását kizárólag szakmai kérdéssé transzformálja, és ezzel szakmapolitikai viták területére – adott esetben ezeket csak *sanda politikai szándékok leplezésére használva* – engedi át annak a kardinális kérdésnek a megállapítását, hogy a veszélyhelyzet alkotmányjogi indokoltsága, feltételei fennállnak-e[34]. Ez a szabályozási technika: egyfelől az 53. § (3) bekezdés szerinti felhatalmazás időtartama Alaptörvény-beli meghatározásának hiánya, másfelől a veszélyhelyzet megszüntetésének a kormány kizárólagos diszkréciója körébe való átengedése éppen azon *visszaélési veszély: a kormányzati önkény* valósággá válásának enged tág teret, amelynek megakadályozása pedig a bemutatottak szerint[35] a különleges jogrendek alkotmánybeli szabályozásának alfája.

Az Eötvös Károly Intézet – éppen a feltételek megvalósulásának hiányára utalva – a törvényjavaslatot értékelve[36] felhívta a figyelmet arra, hogy a járvány kezelésére mind az egészségügyről, mind a katasztrófavédelemről szóló törvény alapján (melyek kifejezetten tömeges megbetegedést okozó humánjárvány vagy járványveszély esetére is részletes rendelkezéseket tartalmaznak) a kormány

[34] A miniszterelnök 2020 decemberében már azt jósolta, hogy az egészségügyi válsághelyzetet a vele járó korlátozásokkal a 2022. évi választásokhoz közeli időpontig, 2021 végéig fenn kell tartani – holott ez elvileg szakmai kérdés kellene hogy legyen. →URL:33.

[35] Ld. 1. pont (246. o.).

[36] MAJTÉNYI LÁSZLÓ: A különleges jogrend hosszú árnyéka. *hvg,* 2020. március 19., 72. o.

számára számos járványspecifikus intézkedési lehetőségeket biztosítanak. A különleges jogrend: a veszélyhelyzet kihirdetése tehát *indokolatlan, alkotmányjogilag igazolhatatlan volt.*

12. A veszélyhelyzet kihirdetését követően megindult a kormány rendeleti jogalkotási áradata. Mivel a rendeletek hatályvesztését előíró 15 napos szabály szerint közeledett a hatályvesztés időpontja, a Kormány kérésére az Országgyűlés 2020. március 30-án megalkotta a koronavírus elleni védekezésről szóló 2020. évi XII. törvényt (továbbiakban: *felhatalmazási törvény*), amely felhatalmazást adott a rendeletek hatályának kormány általi meghosszabbítására.

12.1. A felhatalmazási törvény megalkotása számos *problémát* vet fel.[37]

Mindenekelőtt az Alaptörvény veszélyhelyzetre vonatkozó szabályának a *tényállást* meghatározó eleme kifejezetten *elemi csapás és ipari szerencsétlenség által okozott veszély* esetére korlátozza a veszélyhelyzet kihirdetésének lehetőségét. Visszautalunk arra, amire a szakirodalom egységesen felhívja a figyelmet[38]: a visszaélések kiküszöbölése érdekében az alkotmányba foglalt szabályozásnak konkrétnak és pontosnak kell lennie. Ez egyrészt a tényállás pontos meghatározását, másrészt a veszély valóságos, tényleges voltának igazolását követeli meg. Enélkül a különleges jogrend adott tényállásával könnyen vissza lehet élni. Mivel adott esetben az Alaptörvény 53. § (1) bekezdése félre nem érthetően meghatározza a jogi norma *tényállását: azt* az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető *elemi csapásra vagy ipari szerencsétlenségre* vonatkoztatja, *járványra nem,* így ez a szabály a járvány esetén történő kihirdetését nem igazolja, nem fedi le, ezért a veszélyhelyzetet alkotmányosan *ki sem lehetett volna hirdetni.* Ha pedig kihirdetik, akkor annak az Alaptörvény idézett szakasza nem alkotmányos hivatkozási jogalapja, a felhatalmazási törvény megalkotása tehát *a tényállás megvalósulása híján eleve Alaptörvény-ellenes, alkotmánysértő volt.*

A felhatalmazási törvény *tárgyi hatályát* megállapító 1. §-a efelől nem hagy kétséget: a törvény „élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány"-ra vonatkozik. A veszélyhelyzet Alaptörvény szerinti tényállása alá a koronavírus-járvány tényállásilag tehát nem szubszumálható.

Megjegyzendő, hogy az Alaptörvény 48. cikk (1) bekezdés b) pontja – a rendkívüli és a szükségállapot közös szabályai között – említi az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető helyzet tényállási elemét, ámde ehhez tömeges méretű veszélyeztetettségre, továbbá fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett, súlyos, erőszakos cselekményekre van szükség – ekkor viszont szükségállapot kihirdetésének lenne helye. Erre a kormány nemcsak nem vállalkozott, mivel a koronavírus-járvány

[37] Már az Országgyűlés elé T/9790. irományszámon előterjesztett tervezet ismeretében óvtak számosan – a jogászok közül pl. Bárándy Péter, Kaltenbach Jenő, Majtényi László, Vörös Imre és Lövétei István – annak törvényként történő elfogadásától, mivel úgy látták, hogy a kormány időbeli és tárgybeli korlát nélkül kíván teljhatalomra szert tenni; →URL:34. A törvény alapos kritikai elemzését ld. SZENTE ZOLTÁN: A 2020. március 11-én kihirdetett veszélyhelyzet alkotmányossági problémái. *Állam- és Jogtudomány,* 61. évf. (2020) 3. sz., 115–139. o., különösen: 131. sk.

[38] Ld. fent, 4. pont (250. o.).

az Alaptörvény ezen tényállása alá még kevésbé lenne szubszumálható, de ki sem hirdethetné, mivel annak kihirdetésére csak az Országgyűlés jogosult.

Egyedüli – bár Alaptörvényt sértő – lehetőségként maradt tehát a kormány számára a veszélyhelyzet kihirdetése.

12.2. A járvány kezelése a hatályos katasztrófavédelmi és egészségügyről szóló törvények és más jogszabályok alkalmazásával kezelhető lett volna, viszont ezekben az esetekben *nem* lehetett volna korlátlanul élni az 53. § (2) bekezdés szerinti lehetőséggel: törvények alkalmazásának felfüggesztésével, azoktól való eltérés és egyéb rendkívüli intézkedések hozatalának tágra nyitott lehetőségével. A felhatalmazási törvény ugyanis – az Alaptörvény 53. § (2) bekezdésének szövegezését szó szerint átvéve – 2. §-ában kifejezetten úgy rendelkezik, hogy a kormány a katasztrófavédelemről szóló 2011. évi CXXVIII. törvény (továbbiakban: *katasztrófavédelmi törvény*) által lehetővé tett rendkívüli szabályokon és intézkedéseken *túl* függesztheti fel egyes törvények alkalmazását, és térhet el törvényi rendelkezésektől, valamint hozhat egyéb intézkedéseket. Ám járványügyi korlátozásokról, intézkedési lehetőségekről bőségesen rendelkezik az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (továbbiakban: *egészségügyi törvény*) is, így a veszélyhelyzet kihirdetése ebből a szempontból is indokolatlan, alkotmányjogilag – az 53. cikk (1) bekezdése tényállásával összevetve – igazolhatatlan volt. A kormányzati szándék nyilvánvalóan az volt, hogy a végrehajtó hatalom az egyébként is rendelkezésére álló törvényes lehetőségeken *túlmenő intézkedési jogot, jogszabályalkotási lehetőséget szerezzen, rendeleti kormányzást vezethessen be.*

A veszélyhelyzet kihirdetésével azonban a kormány, a felhatalmazási törvény megalkotásával pedig az Országgyűlés *megsértette az Alaptörvényt.* A kormány a veszélyhelyzetet ki sem hirdethette volna, ennek Alaptörvény-ellenessége kézenfekvő. De az Országgyűlés sem módosíthatta volna egyszerű törvénnyel az Alaptörvényt oly módon, hogy a különleges jogrend taxatíve felsorolt hat esetét, tényállását[39] de facto (az Alaptörvényen kívül) egy hetedikkel egészíti ki: a humán járvánnyal megvalósuló veszélyhelyzettel. Ez is súlyosan Alaptörvény-ellenes.

12.3. A felhatalmazási törvény legsúlyosabb – és csalárd módon megfogalmazott, ámde a 3. § (2) bekezdését a 8. §-sal együtt olvasva és értelmezve, továbbá figyelemmel az Alaptörvény 54. cikk (3) bekezdésére, azért mégiscsak felfedhető – problémája az *időbeli korlátlanság, a felhatalmazás határozatlan időre szóló volta.* A törvény 3. § (2) bekezdése – anélkül, hogy ez jogilag értelmezhető lenne – deklarálja, hogy az Országgyűlés a felhatalmazási törvényt – pontosabban a rendeleti kormányzásra vonatkozóan a törvénybe foglalt felhatalmazást – a veszélyhelyzet megszűnését megelőzően is visszavonhatja. Ennek deklarálása persze jogállamban szükségtelen, magától értetődő evidenciaként a törvényhozói hatáskör része, így deklarálása *jogi nonszensz.* Varga Judit igazságügyi miniszter 2020 tavaszán jelentős – jogilag-szakmailag súlytalan, inkább agitációs és pro-

[39] A különleges jogrend egyes, a felsorolást követő részletes elemzését ld. Till Szabolcs: Különleges jogrend. In Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia.* 2019, [12]–[33] bekezdés, →URL:29.

paganda-értékű – erőfeszítéseket tett itthon is, de főleg külföldön, hogy erre hivatkozva állítsa a felhatalmazási törvénynek az Országgyűlés általi, bármikor lehetséges visszavonhatóságát, így annak szükségtelenségét, hogy a törvény időbeli korlátot állapítson meg.[40] Az igazságügyi miniszter a kritikákat[41] azzal hárította el, hogy azok „álhírek" és „egy európai liberális véleménydiktatúra" kifejeződései.

A valóság azonban az, hogy az Országgyűlés a felhatalmazási törvény 8. §-a szerint csak a veszélyhelyzet megszűnését *követően* helyezheti hatályon kívül a saját maga alkotta törvényt, viszont a megszűnésről az Alaptörvény idézett 54. cikk(3) bekezdése szerint az a szerv dönt, amelyik azt kihirdette: jelen esetben a kormány[42]. Az Országgyűlés tehát magában *a felhatalmazási törvényben mondott le a végrehajtó hatalom javára arról a jogáról,* hogy a saját maga által alkotott törvényt hatályon kívül helyezze. Ez a törvényhozói hatáskörnek – még a különleges jogrend elméleti alapjaira is tekintettel (gyorsaság, hatékonyság) – nemcsak aránytalan, de tökéletesen szükségtelen korlátozása.

[40] Ld. pl. Varga Judit igazságügyi miniszternek a *Die Welt* című német napilápnak 2020. április 12-én adott interjúját, →URL:22.

[41] Pl. Uitz Renáta véleménye →URL:23.

[42] A miniszteri csúsztatásokra és a felhatalmazási törvény 8. §-ának az Alaptörvény 54. cikk (3) bekezdése kontextusában való bemutatásának hiányára 2020 májusában a rangos német internetes oldalon rámutattam: Imre Vörös: *Warum Europa nicht auf Ministerin Varga hereinfallen sollte?* →URL:21; magyarul: Vörös Imre: *Miért ne dőljön be Europa Varga miniszter asszonynak?* 2020. május 13. →URL:20.

Nem kétséges, hogy ezzel a kodifikációs megoldással a *hatalmi ágak elválasztásának* az Alaptörvényben rögzített [C) cikk (1) bekezdés] elve-követelménye súlyosan: a járványveszély által nem indokolható mértékben sérült, a jogalkotás súlypontja jelentősen eltolódott a kormány javára. Ezt az eltolódást az Alaptörvény még akkor sem igazolná, ha egyébként a veszélyhelyzet kihirdethető lett volna. Az Alaptörvény-ellenesség a „kormányzati törvényhozás" intézményesítéséhez, a törvényhozó és a végrehajtó hatalom kompetenciáinak nem ideiglenes, határozott időre szóló, hanem *tartós egybecsúszásához* vezetett. Az Országgyűlés a felhatalmazási törvény elfogadása után is rendszeresen ülésezett, és törvényeket is alkotott, de a saját maga által alkotott felhatalmazási törvényhez nem nyúlhatott. Ez tehát nem változtatott a törvényesség látszatával: a felhatalmazási törvénnyel bevezetett, ám Alaptörvény-ellenes rendeleti kormányzás tényén, inkább ennek leplezésére szolgált.

12.4. Végül felhívom a figyelmet arra, hogy az Alaptörvény 54. cikk (4) bekezdése a különleges jogrendben alkalmazandó *részletes* szabályok megállapítását sarkalatos törvényre bízza. Mindenesetre a mindössze 10 paragrafusból álló felhatalmazási törvény semmi esetre sem tekinthető részletes szabályok meghatározásának. A rendeleti kormányzás rendeletei tehát az Alaptörvény által megkövetelt részletes szabályok *hiányában* születtek meg, ezért ez okból is Alaptörvény-ellenesnek minősülnek.[43]

[43] Ld. hasonlóan Mészáros Gábor: Indokolt-e a különleges jogrend koronavírus idején? Avagy a 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelettel összefüggő alkotmányjogi kérdésekről. *Fundamentum,* 2020/3-4. sz., 63–72. o.; Szente, 115–139. o.

13. Márpedig *a rendeleti kormányzás dübörögni kezdett.* A rendeletek egy része – mint például a hitelmoratórium, a munkabér utáni közterhek alóli mentesülés,[44] a kijárási korlátozások, az idősek bevásárlási idősávjának bevezetése vagy az államháztartással kapcsolatos intézkedések – valóban a járványveszély kezelését szolgálták, így a katasztrófavédelmi vagy az egészségügyi törvény önmagában is ezek jogalkotási alapjául szolgálhatott volna. Időnként a rendeletek hivatkoztak is erre a két törvényre, hozzátéve, hogy ezek mellett az Alaptörvény 53. cikke és a felhatalmazási törvény alapján alkotta meg azokat a kormány.

13.1. A rendeletalkotási roham akkor kezdett kétségeket ébresztő – kétes politikai célokat leplezni szándékozó – *ürüggyé* válni, amikor kezdtek megjelenni a járvánnyal *semmilyen összefüggésben nem lévő* rendeletek. A kormány kezdte túltenni magát azon, hogy mit tesz lehetővé a katasztrófavédelmi és az egészségügyi törvény, és kezdett élni a – veszélyhelyzetet mint az Alaptörvény 53. cikkébe foglalt alkotmányjogi alapot egyébként is nélkülöző – felhatalmazási törvény azon Alaptörvény-ellenes felhatalmazásával (2. §), mely szerint a kormány a katasztrófavédelmi törvényben meghatározott rendkívüli intézkedéseken és szabályokon *túlmenően* törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet, és egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat. Ennek már a látszatra sem adó példája lett – egyben megelőlegezte a járvánnyal semmiféle összefüggésben

[44] 47/2020. (III. 18.) Korm. rendelet a koronavírus-járvány nemzetgazdaságot érintő hatásának enyhítése érdekében szükséges azonnali intézkedésekről

nem lévő, de azzal leplezni kívánt – rendeletek hosszú sorát. A Kartonpack-rendeletre gondolok.[45]

A *Kartonpack* papírdobozok gyártásával foglalkozó vállalat állami felügyelet alá vonását követően a gazdasági társaság vezetőségét a kiküldött és a rendelet 1. § (2) bekezdése értelmében a tulajdonosi jogokat gyakorló kormánybiztos tisztségük alól azonnali hatállyal felmentette. A rendelet bevezető mondataiban megalkotása jogalapjaként eufemisztikus módon hivatkozik a koronavírus elleni védekezésre, ennek keretében jogalapként a katasztrófavédelmi törvényre, amelynek adott esetben történő alkalmazását az Alaptörvény 53. cikk (3) bekezdése, valamint a felhatalmazási törvény felhatalmazása alapozza meg. A rendelet 1. § (3) bekezdése kifejezetten

[45] „A Kormány 128/2020. (IV. 17.) Korm. rendelete a veszélyhelyzet során teendő intézkedések keretében gazdálkodó szervezet működésének a magyar állam felügyelete alá vonásáról: A Kormány az Alaptörvény 53. cikk (2) bekezdésében meghatározott eredeti jogalkotói hatáskörében, figyelemmel a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény, valamint a koronavírus elleni védekezésről szóló 2020. évi XII. törvény rendelkezéseire, a 3. § tekintetében az Alaptörvény 53. cikk (3) bekezdésében meghatározott eredeti jogalkotói hatáskörében, a koronavírus elleni védekezésről szóló 2020. évi XII. törvény 3. § (1) bekezdése szerinti országgyűlési felhatalmazás alapján, az Alaptörvény 15. cikk (1) bekezdésében meghatározott feladatkörében eljárva a következőket rendeli el: 1. §. (1) A Kormány a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény (a továbbiakban: Kat.) 48. §-a alapján elrendeli a KARTONPACK Dobozipari Nyilvánosan Működő Részvénytársaság (cégjegyzékszám: 09-10-000030, adószám: 10547009-2-09, székhely: 4030 Debrecen, Galamb u. 11. sz., a továbbiakban: Társaság) magyar állam felügyelete alá vonását."

hivatkozik arra, hogy a kormánybiztos a katasztrófavédelmi törvény 48. § (3) bekezdésében meghatározottakon túlmenő döntési jogkörrel rendelkezik az egyébként a részvénytársaság közgyűlésének és ügyvezetőségének hatáskörébe tartozó ügyekben. A rendelet által megjelölt katasztrófavédelmi törvény sem nyújt jogalapot a rendelet megalkotására, de – amint rámutattunk – a veszélyhelyzetet kihirdető kormányrendeletre és az Alaptörvény 53. cikkére való, valamint a felhatalmazási törvényre való hivatkozás nyilvánvalóan nélkülöz bármiféle ténybeli és jogi alapot. A *jogalkotási joggal való* visszaélés jellegzetes esetéről van szó: a jogalkotási jog rendeltetésellenes gyakorlásáról, amely az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint sérti a jogbiztonság és ezen keresztül a jogállamiság [korábbi Alkotmány 2. §; Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés] követelményét.

A *jogalkotásra is* vonatkozó *jóhiszemű joggyakorlásra* mint – a jogállamiságból levezetett – alkotmányossági követelményre hívta fel a figyelmet már a 8/1992. (I. 30.) AB határozat. Másutt a testület leszögezte: ez a magánjogi viszonyokban jól ismert alapelv a közjogban is mindennek az alfája: a 31/1998. (VI. 25.) AB határozatban kimondta, hogy a joggal való visszaélés tilalma az egész jogrendszerben érvényesül, így a közjogban is. Tíz évvel később pedig [18/2008. (III. 12.) AB határozat] az Alkotmány jogállamisági-jogbiztonsági klauzulája értelmezésével és abból levezetve a testület a *rendeltetésszerű joggyakorlás* követelményét alkotmányossági követelménynek deklarálta.

Megítélésem szerint a Kartonpack-rendelet megalkotásának a járvánnyal összefüggésbe hozhatóan sem ténybeli, sem alkotmányos jogalapja nincs, így a felhatalmazási törvény sem legitimálja. A rendelet továbbá

sérti az Alkotmánybíróság jogalkotási joggal való visszaélésre vonatkozó jogértelmezése szerint az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésébe – a korábbi Alkotmánnyal egyező szöveggel – belefoglalt jogállamiság követelményét, tehát Alaptörvény-ellenes.

13.2. Hasonlóan alkotmánysértő jogalkotási módszert követett a kormány a veszélyhelyzettel összefüggésben a nemzetgazdaság stabilitásának érdekében szükséges intézkedésekről szóló 135/2020. (IV. 17.) Korm. rendelet megalkotásánál is. A rendelet megalkotásának indokaként a kormány ugyancsak – már a hitelesség, hihetőség látszatára sem adó módon, a rendeleti kormányzás nem is leplezett gőgjével – hivatkozik arra, hogy a rendelet megalkotására „a nemzetgazdaság stabilitásának garantálása, a COVID-19 koronavírus-fertőzés okozta tömeges megbetegedéssel járó humánjárvány negatív gazdasági következményeinek csökkentése érdekében, a munkahelyek tömeges elvesztésének elkerülése és a meglévő munkahelyek megőrzése vagy új munkahelyek létesítése céljából" került sor. A rendelet új kategóriát: a *különleges gazdasági övezet* intézményét vezette be. A különleges gazdasági övezetté nyilvánított területen az önkormányzati jogkörök, így például a helyi adók kivetése is a helyi önkormányzattól a megyei közgyűléshez került át. Nyomban ki is jelölte a sorban következő rendelet: a Göd város közigazgatási területén különleges gazdasági övezet kijelöléséről szóló 136/2020. (IV. 17.) Korm. rendelet Göd területének egy részét (a Samsung gyár területét) ilyen övezetnek. A rendelet jogpolitikai célja nem is titkoltan nem a járvány kezelése, hanem a Samsung gyár működéséből adódó városi önkormányzati bevételeknek a megyei közgyűléshez való átirányítása volt.

13.3. Nem úszta meg a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (ún. versenytörvény) sem, hogy a járvánnyal semmilyen összefüggésben nem álló, de arra ürügyként hivatkozó módon rendelettel [137/2020. (IV. 20.) Korm. rendelet] módosítsák. A körmönfontan megfogalmazott, de többszöri átolvasás után egyértelműen értelmezhető szöveg jelentősen korlátozta a veszélyhelyzet idejére a vállalatokat terhelő, a tervezett *vállalati összefonódások*, felvásárlások bejelentési kötelezettségét[46]. A Gazdasági Versenyhivatal fúziók feletti ellenőrzése ennek következtében nagymértékben ellehetetlenült.

13.4. A járványveszéllyel való kapcsolat nyilvánvaló *hiányát* mutatja a 101/2020. (IV. 10.) Korm. rendeletbe foglalt, a *nyelvvizsga-kötelezettség* eltörlésére vonatkozó rendelkezés is, amely a veszélyhelyzettel semmilyen összefüggésben nincs. Ezt még nyilvánvalóbbá teszi az, hogy a szabály a veszélyhelyzeti időszakot megelőző, illetőleg követő időszakokra vonatkozóan határoz meg rendelkezést.[47]

[46] Eszerint a törvény „24. §-ától eltérően nem kell bejelenteni a Gazdasági Versenyhivatalnak a közvetlenül vagy közvetetten többségi állami tulajdonban lévő kockázati tőkealap vagy magántőkealap részvételével a COVID-19 koronavírus miatt szükségessé vált finanszírozási ügylettel – az e célra létrehozott tőkeprogramon keresztül – megvalósuló összefonódást, amely révén a közvetlenül vagy közvetetten többségi állami tulajdonban lévő kockázati tőkealap vagy magántőkealap egyedül vagy más vállalkozásokkal közös, befektetésvédelmi célú irányítási jogokat szerez."

[47] Szurday Kinga: *A jogállamiság helyzete Magyarországon.* Kézirat. 2020. május.

13.5. Súlyos korlátozásokra használta fel a kormány a veszélyhelyzetet az *információs szabadságjogok és a személyes adatokhoz való hozzáférés* területén is.[48] A 46/2020. (III. 16.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet 2020. március 11-i kihirdetését követően öt nap múlva elrendelte, hogy az innovációért és technológiáért (!) felelős miniszter az állami és önkormányzati szervek, gazdálkodó szervezetek, sőt: magánszemélyek birtokában lévő *bármely* (!) személyes adat megismerésére és kezelésére jogosult[49]. Ugyanilyen jogosultságot kapott a 83/2020. (IV. 3.) Korm. rendelettel az ún. operatív törzs az Elektronikus Egészségügyi Szolgáltatási Térben kezelt személyes adatok tekintetében.

A 179/2020. (V. 4.) Korm. rendelet felfüggesztette azt a jogot, hogy az adatkezelés megkezdését megelőzően

[48] Ld. az Eötvös Károly Intézet számos részletes elemzését, pl.: *Álláspont az információs szabadság felszámolásáról, a személyes adatokhoz való hozzáféréshez adott korlátlan és ellenőrizhetetlen felhatalmazásról.* 2020. május 25.

[49] „10. §. (1) Az innovációért és technológiáért felelős miniszter – mint a Kormány tudománypolitikáért és informatikáért felelős tagja – az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében, a járvány terjedésének modellezése, elemzése céljából jogosult bármely rendelkezésre álló adat megismerésére, kezelésére. (2) Az innovációért és technológiáért felelős minisztert a feladata ellátása érdekében az állami és önkormányzati szervek, gazdálkodó szervezetek, magánszemélyek támogatni, a kért adatszolgáltatást teljesíteni kötelesek." – Ld. még: Eötvös Károly Intézet: *A nemzeti együttműködés-típusú jogvédelem, avagy a közérdekű és magánéleti adatok védtelensége* című elemzését, 2020. április 16.

az érintett előzetesen tájékoztatást kapjon, a közérdekű adatok kiadásának határidejét pedig 15 nap helyett kétszer 45, azaz 90 napra emelte.

13.6. A rendeleti kormányzás mellett – annak bevezetése szükségességét ez okból is megkérdőjelezve – az Országgyűlés is működött. A járvánnyal összefüggésben nem lévő, mégis a benne foglalt – alkotmányjogilag legalábbis aggályos – rendelkezéseket nagy számban tartalmazó, az *egyes törvényeknek a polgárok biztonságát erősítő módosításáról szóló* (2020. május 19-én elfogadott) 2020. évi XXXI. törvény kevés érdeklődést keltett, pedig 37 fejezetben, ezen belül 192. §-ban és 4 mellékletben személyes életünket érintő *alapvető* kérdésekbe nyúl bele – *anélkül,* hogy a járványveszélyre akár csak utalás történne.

a) Ez a törvényi szintű szabály-tömeg hatályos törvények részletekbe menő módosításával tárgyilag hatalmas kört ölel fel, így pl. rendelkezik a rendőrségről, az útlevélről, a külföldre utazásról, a közterület-felügyeletről, a közúti nyilvántartásról, a nemzetbiztonsági szolgálatokról, a vízgazdálkodásról, a menedékjogról, a bűnügyi nyilvántartás rendszeréről, a szabálysértésekről vagy az arcképelemzési nyilvántartásról. A széles körű megvitatás, a nyilvánosságban való észrevételezés elmaradása nemcsak e tág tárgyi kör miatt aggályos, hanem néhány kiragadott példa tartalmilag is mutatja, hogy fontos lenne a törvény alkotmányjogi szempontból történő alapos vizsgálata.

b) A törvény közterület-felügyelők számára iskolakerüléssel kapcsolatban kényszerítő eszközök használatát teszi lehetővé (63. §), de a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásából szolgáltatható adatok

körét a nyilvántartásba felvett adatok *teljes körére* kiterjeszti (4. §). Terjedelmes fejezet foglalkozik a titkosszolgálatokkal (22–32. §), így a titkosszolgálatok munkáját koordináló-segítő Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ ezentúl hozzájuthat a vele együttműködő összes – igen nagyszámú – szerv hatáskörébe és illetékességébe utalt *valamennyi* információhoz [23. § (1) bekezdés a) pont]. A törvény 14. §-a 25 évre emeli annak időtartamát, ameddig a bűnügyi adatokat kezelő szerv adatállományában a nyomozás során *csak kihallgatott* személy adatait, személyleírását, fényképét, különös ismertetőjegyeit, hangmintáját kezelheti (14. §), életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény esetén pedig harminc évre anélkül, hogy a kihallgatott ellen akár csak vádat emeltek volna.

A törvény az információbiztonsági törvény módosításával lehetővé teszi azt, hogy egy hatóság ideiglenesen *hozzáférhetetlenné* tegye az informatikai szolgáltatásokat, így az internetet is[50].

A törvényi szintű szabályozás elvi megengedhetősége mellett egyértelműnek tűnik, hogy ennek a törvénynek nagyszámú, az élet szinte minden területére kiterjedő szabályai a *végrehajtó hatalom elképesztő mértékű tárgyi és tartalmi kiterjesztése* irányába mutatnak. Ezen keresztül felvetik az Alaptörvény számos, így pl. az emberi méltósággal, a jogállamisággal, az adatvédelemmel kapcsolatos rendelkezéseivel való összhang, azaz a törvény számos rendelkezése *alkotmányossága* kérdését. A törvényt ugyan nem rendeleti formában és

[50] Ld. az Eötvös Károly Intézet 2020. május 25-i közleményét.

a járványveszélyre utalva, a felhatalmazási törvényt nem említve, de kétségtelenül a *járványveszély idején és örve* alatt – amikor pl. a széles körű egyeztetésekre, az alapvető súlyú változtatásoknak a jogalkotás rendjét szabályozó rendelkezések, különösen a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény követelményei szerinti megvitatására, hatástanulmányok elkészítésére *mód sincsen* – alkotmányossági szempontból formailag, eljárásilag és tartalmilag is számos aggályt felvető módon alkották meg. A törvény eme vázlatos – de további elemzések igényét indokolttá tévő – elemzése mindenesetre mutatja, hogy a végrehajtó hatalom az Alaptörvény-ellenesen kihirdetett veszélyhelyzet idején hatalmi pozíciója gátlástalan megerősítésére való törekvés felé vett irányt – ezúttal a *törvény*alkotás leplébe burkoltan.

Ezért tűnt szükségesnek e törvénynek *a rendeleti kormányzás egésze összefüggésrendszerébe* helyezett bemutatása.

14. A felhatalmazási törvény 10. §-a anélkül, hogy ezt a járvánnyal összefüggésben a veszélyhelyzet idejére korlátozta volna, módosította a Btk.-nak a *rémhírterjesztésről* szóló 337. §-át. A módosítással a szabály – a járványveszélytől eloldva – a Btk. véglegesen tartós szabályává vált, pedig a szabályt a veszélyhelyzetre hivatkozó felhatalmazási törvény a járványra hivatkozva vezette be. A rendelkezést az Alkotmánybíróság nem semmisítette meg, bár alkalmazásához alkotmányos követelményeket írt elő [15/2020. (VII. 8.) AB határozat].

IV. „CSÖBÖRBŐL VÖDÖRBE" –
A veszélyhelyzet megszüntetése és az egészségügyi válsághelyzet bevezetése: rendeleti kormányzás 2.0

15. Már 2020 tavaszán több miniszter kezdte felvetni annak lehetőségét, hogy a veszélyhelyzet idején *„bevált"* rendeletek tömegét egyetlen törvénybe foglalják, jóllehet ennek indokoltsága akkor még nem volt világos. Idővel azonban a komoly hazai és külföldi – mindenekelőtt a felhatalmazási törvény határidő nélkülisége miatti – bírálatok hatására a kormány a veszélyhelyzet megszüntetésére kényszerült, azonban ennek felvetése azzal együtt történt, hogy a beharangozott – várhatóan nagyszámú rendeletet magában foglaló – nagy törvényt is *egyidejűleg* elfogadják. Még ekkor sem volt világos, hogy ha megszüntetik a veszélyhelyzetet, akkor ezeknek a rendeleteknek egy terjedelmes törvénybe való egymás mellé helyezése formájában történő *átmentése* milyen célt szolgál. Ha ugyanis nincs veszélyhelyzet, amúgy sem lehet azokat alkalmazni, ha egységes szerkezetben törvénybe foglalták is.

A „megoldást", a kérdésre adott választ a veszélyhelyzet *megszüntetéséről* szóló törvény T/10747. szám alatt benyújtott javaslatával *egyidejűleg*: T/10748. szám alatt beterjesztett, a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő *átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló törvény*: a már említett Átv. (ld. fent 7. pont) tartalmazza.

A két törvényjavaslatnak 2020. évi LVII. és 2020. évi LVIII. törvényként történt, és egyazon ülésnapon, egymás után történt elfogadása miatt azok megtárgyalására az Országgyűlésnek a javaslatokat elfogadó és megszavazó többsége – tekintettel az erre más ügyek mellett

fordított 10 napra – aligha fordított különösebb gondot. A veszélyhelyzet megszüntetéséről szóló 2020. évi LVII. törvény ugyan csak négy paragrafust tartalmaz, a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló 2020. évi LVIII. törvény: az Átv. viszont *négyszáztízet!*

A kormányzat jól átgondolt *taktikát* követett: egyrészt egyértelmű volt, hogy a két törvényt „csomagban", egyszerre akarják elfogadtatni, azaz addig nem szüntetik meg a veszélyhelyzetet, amíg a veszélyhelyzetben hozott *rendeleteket átmentő Átv.-t is egyidejűleg* el nem fogadta az Országgyűlés. Másrészt a kormányzati kommunikáció is arra helyezte bel- és külföldön a hangsúlyt, hogy az Országgyűlés a veszélyhelyzet megszüntetéséről szóló törvényt fogad el, így a különleges jogrend megszűnik, a felhatalmazás határidő-nélkülisége „méregfogát" ezzel ki is húzták. Ugyanakkor *mély hallgatás* övezte az Átv.-t, amelynek sugallt „jelentéktelenségét" már címe is jelezte: „átmeneti szabályokról" szól, holott annak tartalma, részletessége szerint egyértelműen tartósnak szánt törvényről van szó. Pedig a jogállamra, a „normális" alkotmányos jogrendhez való visszatérésre leselkedő „kígyótojásokat" – amint látni fogjuk – már a két törvény hatálybalépése másnapján a saját bőrünkön érezhettük is. Ám a különleges jogrend alkotmányokban történő rögzítésének funkciója[51] éppen az, hogy a társadalom és az állam működésére veszélyeket hordozó állapotokból a rendes jogrendbe való alkotmányos *visszatérést* biztosítsa.

[51] Ld. jelen tanulmány 2. és 4. pontjait (247. és 250. o.).

16. A két törvény *hatálybalépése* kalandos utat járt be. A 2020. évi LVII. törvény ugyan a veszélyhelyzet megszüntetéséről, a felhatalmazási törvény hatályon kívül helyezéséről szólt (2. §), azonban a 3. §-a úgy rendelkezett, hogy ez a 2. § csak a veszélyhelyzet megszűnésekor lép hatályba, amelynek naptári napját „a miniszterelnök annak ismertté válását követően… egyedi határozatával állapítja meg". Ugyanezt a megoldást tartalmazza az Átv. is. A nehezen értelmezhető rendelkezés (a miniszterelnök számára előbb-utóbb csak-csak ismertté válik a veszélyhelyzet megszüntetése, hiszen a kormány rendeli el) alkotmányjogi háttere az Alaptörvény 54. cikk (3) bekezdése, amely szerint a veszélyhelyzetet csak a kormány szüntetheti meg. Így hát az Országgyűlés a veszélyhelyzet megszüntetéséről hozott ugyan törvényt, de csak „felhívta" (1. §) a kormányt, hogy a veszélyhelyzetet szüntesse meg. Amíg a kormány ezt meg nem tette, ez a törvény nem léphetett hatályba. Világossá vált a felhatalmazási törvényt ért kritika jogossága[52], mely szerint az Országgyűlés nem vonhatja vissza a felhatalmazási törvényt a veszélyhelyzetnek a kormány általi megszüntetését megelőzően, csak ezt követően. Vagyis: az Országgyűlés által alkotott – a veszélyhelyzetet megszüntető – törvény csak attól függően, azzal a *feltétellel* léphetett hatályba, hogy a kormány már *előzőleg megszüntette* a veszélyhelyzetet. Ez a magyarázata a törvény nem véletlenül, inkább szándékosan zavaros megfogalmazásának. Szükség volt tehát egy megszüntető kormányrendeletre. *Így is lett.*

[52] Ld. fent, 12. pont (262. o.).

17. A kormány már másnap: június 17-én kelt 282/2020. (VI. 17.) Korm. rendelettel *megszüntette a veszélyhelyzetet*, a miniszterelnök pedig meghozhatta 41/2020. (VI. 17.) ME határozatát, amellyel *egymaga*[53] a felhatalmazási törvényt hatályon kívül helyező 2020. évi LVII. törvény hatálybalépésének napját 2020. június 18-ában határozta meg. A világ rendje tehát – úgy hihettük – helyreállt, Magyarország visszatért a különleges jogrend körébe tartozó veszélyhelyzetből a normális alkotmányos jogrendbe. Arra már senki nem figyelt, hogy ezzel a magyar jogtörténetben alighanem példátlan módon egy törvény hatálybaléptetéséről nem az azt megalkotó törvényhozó dönt, hanem azt a törvényhozó a végrehajtó hatalomra, annak is egyetlen képviselőjére: a miniszterelnökre bízza. Ez az újabb felhatalmazás nyilvánvalóvá tette, hogy *a hatalmi ágak elválasztása már csak illúzió.* A valódi „törvényhozóvá" a végrehajtó hatalom vált[54], hiszen semmi sem kötelezte arra, hogy meghatározza a törvény hatálybalépésének időpontját. Pontosabban csak az után, ha a végrehajtó hatalom már megszüntette a veszélyhelyzetet. De ha a kormány meg is szüntette, még mindig kétesélyes: a miniszterelnöktől függ a hatálybaléptetés. Vagy igen, vagy nem. Így a végrehajtó hatalom kezébe került a veszélyhelyzet megszüntetése és az ezt legalizáló felhatalmazási törvény hatályon kívül helyezése is.

A *két hatalmi ág határai elmosódottakká* váltak, súlyosan sértve az Alaptörvénynek a hatalmi ágak elválasztását előíró C) cikk (1) bekezdését. A felhatalmazási törvény

[53] Vö. 28. jegyzet (255. o.).

[54] Vö. a náci időkbeli német példát – ld. fent, 9. pont (257. o.).

meghozatala eleve Alaptörvény-ellenes volt, most pedig *azzá vált hatályon kívül helyezése is.* Nyilvánvalóvá vált, hogy a kormány a veszélyhelyzetet arra használta fel, hogy a közhatalom gyakorlását *eltolja a végrehajtó hatalom javára,* és a törvényhozó hatalmi ág rovására, és ebből az Átv. megalkotása révén sem engedett, sőt világossá vált e törvény nyilvánvaló jogpolitikai-politikai célja: *a különleges jogrend tartósítása lehetőségének megteremtése az „egészségügyi válsághelyzet" új Alaptörvény-ellenes jogintézmények megteremtésével, vagyis az alkotmányellenes „törvényesség" leple alatt.*

18. Ugyanis a 2020. évi LVII. törvénnyel egy napon, egymást követően megszavazott Átv. (sorszámozása szerint is a következő: 2020. évi LVIII. törvény) 313. §-a – az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény módosításával – bevezette a magyar jogrendbe az *egészségügyi válsághelyzet jogintézményét*[55]. Eszerint a kormány az országos tisztifőorvos javaslata, ezt követően a miniszter előterjesztése alapján egészségügyi válsághelyzetet rendelhet el. A 313. § értelemzavaró módon több fogalommal operál: egészségügyi válsághelyzetet „járványügyi szükséghelyzet" esetén lehet bevezetni [313. § (2) bekezdés]; ez utóbbi az egészségügyi válsághelyzetet rögtön kihirdető, a járványügyi készültség bevezetéséről szóló 283/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet címében már „készültség" néven jelenik meg. E rendelet[56] 1. §-ának szövege szerint viszont „A Kormány...egészségügyi

[55] Vázlatosan utaltunk erre a jelen tanulmány 7. pontjában (254. o.).

[56] Elemzését ld. alább, 20. pont (287. o.).

válsághelyzet elrendelésével járványügyi készültséget vezet be." A többféle kifejezés használata ellenére egyértelmű, hogy a jogilag megragadható lényeg az egészségügyi válsághelyzet intézményesítése: a „járványügyi készültség" a kormányzati kommunikációban használatos, vélhetően azért, mert szóhangzata szerint ártalmatlanabbnak tűnik, mint egy igazi „válsághelyzet", egy új különleges jogrendi eszköz nyílt bevallása. A továbbiakban ezért az „egészségügyi válsághelyzet" kifejezést fogjuk használni annak ellenére, hogy maga a kihirdető rendelet is a többféle szóhasználattal eleve ködösít.

18.1. Ennek *feltételeit* a törvény ezen 313. § (2) bekezdése határozatlan fogalmakkal operálva teljesen parttalanul fogalmazza meg: ilyen lehet „minden ... esemény ..., amely a polgárok életét, testi épségét, egészségét, vagy egészségügyi szolgáltatók működését veszélyezteti vagy károsítja". De ilyen lehet ezen „eseteken kívül bármely olyan körülmény kialakulása ..., amely ... a lakosság ellátását súlyosan és közvetlenül akadályozza". Nyilvánvaló, hogy az olyan tökéletesen határozatlan kifejezések használata, mint *„minden esemény"* és a *„bármely olyan körülmény"* az egészségügyi válsághelyzet kihirdetését teljesen kiszolgáltatja a kormány önkényének, mivel nincs olyan helyzet, akár csak egy kisebb influenzajárvány, vagy a kullancsok elterjedése, amely a fenti feltételeknek ne tenne eleget. Márpedig ezek a megfogalmazások éppen a különleges jogrend alkotmánybeli, és ahhoz kapcsolódó törvényi szabályozásával kapcsolatos korábban vázolt[57] kritériumoknak nem felelnek meg.

[57] Ld. jelen tanulmány 4. pont (250. o.): világosan, pontosan, egyértelműen megfogalmazott és áttekinthető jogi feltételrendszer.

18.2. A rendeleti kormányzás kormány számára biztosított intézkedési lehetőségeit az Átv. 318. §-a a korábbi felhatalmazási törvényhez hasonlóan rendkívül *tág tárgyi körben* állapítja meg: a felsorolás 16 pontja gyakorlatilag mindazt lehetővé teszi, amit a veszélyhelyzet esetére az Alaptörvény 53. cikk (2) bekezdése, illetve ezzel szövegszerűen egyezően a felhatalmazási törvény 2. §-a lehetővé tesz[58], és amellyel – mint láttuk – a kormány a rendeletek tömegével gyakorolt is. A 16 pontban szerepel intézmények, létesítmények működésének betiltása, üzletek működésének megtiltása, az ország egyes területei közötti személyforgalom, egyes területek elhagyásának megtiltása, kórházparancsnokok kirendelése a rendőrség és a honvédség közreműködésével, közlekedési korlátozások, postai küldemények továbbítási tilalmának elrendelése stb.

Ha azonban mindez nem elég, az Átv. a felsorolás végén – a taxációt ezzel feloldva – veszélyhelyzeti intézkedések még egy lehetőségét tartalmazza: a *j) pontban* úgy rendelkezik, hogy a kormány „törvényben meghatározott egyéb rendelkezéseket hozhat". (A rendeleti kormányzás korlátlanságán – a parttalan tárgyi szabályozási kör és az *„egyéb rendelkezések"* meghatározatlanságának lehetősége miatt – az ez utóbbi j) pontra vonatkozóan szereplő, megszorításnak *tűnő* „törvényben meghatározott"-kénti megjelölés nem változtat, az valójában a kormányzati önkény előtti „fügefalevél".)

[58] „A Kormány ... egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet, és egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat."

Összefoglalva: az Átv. határozatlan, szándékosan elnagyolt, túlzottan és megfoghatatlanul általánosan megfogalmazott „feltételeket" szab a végrehajtó hatalom közhatalom-gyakorlása számára mind a válsághelyzet elrendelése, mind az e helyzet alatti rendeleti kormányzás tartalma tekintetében. A végrehajtó hatalom gyakorlatilag *korlátlanul* gyakorolhatja a közhatalmat.

Meg kell jegyezni, hogy a *többszörös bebiztosítás* érdekében az Alaptörvény 53. cikk (2) bekezdésének eme bármilyen kormányzati intézkedésre *általános* felhatalmazást adó szövegével[59] azonos szövegű rendelkezéssel az Átv. 353. §-a a *katasztrófavédelemről* szóló 2011. évi CXXVIII. törvény V. fejezete 24. címét kiegészítette. A 24. cím még konkréten meghatározott és taxatív felsorolását adta azoknak a nagyszámú intézkedéseknek, amelyekre a törvény a kormányt felhatalmazza. Az *új 24/A cím* már tömeges megbetegedést okozó humánjárvánnyal összefüggő veszélyhelyzetről rendelkezik, és az Alaptörvény általános felhatalmazását iktatja a törvény szövegébe, vagyis teljesen *általános* felhatalmazást ad a 24. címbe foglalt intézkedési lehetőségek mellé (ezzel azokat tulajdonképpen feleslegessé is téve). Az Alaptörvény 53. cikke azonban *nem tömeges megbetegedést okozó humánjárvány,* hanem elemi csapás és ipari katasztrófa tényállásának megvalósulása esetére adja az általános felhatalmazást. Az Átv. tehát törvényként módosította-kiegészítette az Alaptörvényt, megsértve ezzel a *jogforrási hierarchiának* az Alaptörvény 18. és 24. cikkébe foglalt alkotmányossági követelményét. Az Átv. 353. §-a tehát ez okból súlyosan Alaptörvény-ellenes.

[59] Ld. 47. jegyzet (272. o.).

18.3. De „megoldás" után kiáltott emellett a felhatalmazási törvény sok kritikát kiváltó hiányossága: a felhatalmazás *időtartamának* meghatározatlan volta is. Minthogy az egészségügyi válsághelyzet már nem az Alaptörvény különleges jogrendje körébe tartozó veszélyhelyzet, így fel sem merül egy felhatalmazási törvény Országgyűlés általi megalkotásának szükségessége: ezt az Átv. – „előrelátóan" – nem is írja elő. Éppen ellenkezőleg: maga tartalmazza azt, *egyszer s mindenkorra.* A 314. § szerint ugyanis a válsághelyzetben kiadott rendeletek hat hónapig maradnak hatályban, de hatályukat a kormány időbeli korlát nélkül belátása szerint meghosszabbíthatja.

19. A különleges jogrendnek tehát az Alaptörvény által *nem ismert, azon kívüli új esetét* konstruálta meg a kormány és az országgyűlési többség: törvénnyel de facto *módosította az Alaptörvényt.* Ez az Alaptörvény-ellenes különleges jogrendi eset tehát a kormány önkényes döntése alapján az Országgyűlés – és egyáltalán: bármilyen másik állami szerv – közreműködése *nélkül* bármikor bevezethető és bármeddig fenntartható, a kormány rendeleti szinten megvalósítható kormányzási-intézkedési lehetőségei pedig tárgykörüket tekintve korlátlanok. Az Alaptörvény azonban nem legitimálja az egészségügyi válsághelyzet intézményét, következésképpen az Átv.-vel való bevezetése Alaptörvény-ellenes.

Az egyetlen korlát az *Alkotmánybíróság* – lenne, ha nem nézné tétlenül 2020 tavasza óta az Alaptörvény sorozatos megsértését, mindenekelőtt a hatalmi ágak elválasztása alkotmányos alapelvének és a jogállamiság követelményének sérelmét. Pedig erre – mivel nemzetközi szerződések megsértése esetén a testület *hivatalból*

is eljárást indíthatna [az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény 32. § (1) bekezdése] – akár az Emberi Jogok Európai Egyezménye, akár az Európai Unióról szóló szerződés bőségesen szolgáltatna jogalapot.

Az Átv. – amint azt kormányzati megnyilatkozások előre jelezték – átvette a rendeleti kormányzás idején született „bevált" rendeletek legnagyobb részét: csak most már törvényi szinten egyetlen nagy törvényben összefoglalva. A veszélyhelyzeti rendeletek tömege tehát *törvényi rangot kapott,* holott az Átv.-t megelőző számozású 2020. évi LVII. törvénnyel éppen megszüntették a veszélyhelyzetet. Így a rendeleti kormányzás rendeletei immár *tartósan a magyar jogrend részévé váltak,* egy következő rendeleti kormányzás esetében már „konyhakészen" törvényként rendelkezésre állnak. Két példa: az Átv. 162. §-a megismételte a hányatott sorsú Kartonpack vállalat állami felügyelet alá vonását (ami egyedi intézkedésként nem értelmezhető törvényi, azaz általános szabályként), a 302. § pedig átvette a versenytörvény (1996. évi LVII. törvény) 25/A §-át beiktató rendelet új szabályát, amely jelentős körben mentesítést adott a vállalati összefonódások (felvásárlások) bejelentési kötelezettsége alól, tág teret adva ezzel a nehéz gazdasági helyzetbe került vállalkozások tulajdonosváltásának. E hatalmas korábbi rendelettömeg inkorporálása és az újabb szabályok megkonstruálása miatt lett végül az Átv. négyszáztíz paragrafusból álló jogi Leviathánná.[60]

[60] A „leviatán" jelentése: tengeri szörny; az ókori zsidó képzeletvilágban és a Bibliában a gonosz jelképe; átvitt értelemben: óriási tárgy, félelmet keltő nagy dolog. Ld. *A magyar nyelv értelmező szótára* „leviatán" szócikkét. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1959–1962.

20. Az Átv. által kreált egészségügyi válsághelyzet nyújtotta újabb rendeleti kormányzás lehetőségeivel élni a kormány nem is tétlenkedett. Miközben a kormányzati kommunikáció a veszélyhelyzet megszüntetésének (evangéliumi) örömhírét[61] ismételgette, a kormány a korcsolyázásban a *„Dupla Lutz"*-nak nevezett mutatványt mutatta be.[62] Az említett 2020. június 17-én kelt 282/2020. (VI. 17.) Korm. rendelettel megszüntette ugyan a veszélyhelyzetet, azonban ugyanazzal a mozdulattal *ugyanaznap,* számozás szerint is a következő: a 283/2020. (VI. 17.) Korm. rendelettel az Átv. fent bemutatott 313–318. §-aival módosított egészségügyről szóló törvényre – mint jogalapra – hivatkozva *kihirdette az egészségügyi válsághelyzetet.* Az Alaptörvény veszélyhelyzetre vonatkozó rendelkezésére hivatkozni már szükségtelen volt. A „normális", általános jogrend tehát nemhogy nem állt helyre, hanem – a „Dupla Lutz" szerint a jégre érés előtt még újabb fordulatot téve – a különleges jogrend a tartalmilag, de facto különleges jogrendnek minősülő egészségügyi válsághelyzettel *beláthatatlan időre prolongálódott.* A rendelet azonban a törvényesség látszatára adott: a kormány a rendelet 3. §-a szerint – az Átv. 314. §-ának megfelelően – hat hónapra hirdette ki a válsághelyzetet, azaz a rendelet 2020. december 18-án hatályát veszti, ezt követően azonban időbeli korlát nélkül

[61] Az „evangélium" görög eredetű szó (ευαγγέλιον), jelentése „örömhír", az Újszövetség első négy könyvének jelölésére.

[62] →URL:35. Eszerint Lutz ugrás: a hátra a kifelé ívben futó versenyző lengő lábának jégre való leszúrásával ugrik fel, és egy félfordulat megtétele után a leszúrást végző lábára, hátra kifelé érkezik. A Dupla Lutz viszont, bár azonos a Lutz ugrással, de a versenyző a levegőben két fordulatot tesz meg.

meghosszabbítható. Ezt a kormány két nappal korábban: 2020. december 17-én hozott 584/2020. (XII. 15.) Korm. rendeletével meg is tette: a rendelet hatályát *2021. június 18-ig, azaz újabb hat hónappal meghosszabbította.*

2020. június 17-én tehát egy pillanatra sem éltünk „normális", általános, a *lex generalis* szerinti jogrendben: csöbörből vödörbe pottyantunk, a veszélyhelyzetből az egészségügyi válsághelyzetbe kerültünk, ami magyarázta, hogy tovább folyt a rendeleti kormányzás, annak most már a második fordulója – csak *más néven.*

21. Ez abból is nyilvánvaló volt, hogy számos korlátozás továbbra is érvényben maradt, de azok mellé *újabbak* is jöttek. A 431/2020. (IX. 18.) Korm. rendelet pl. jogalapként az egészségügyi válsághelyzetet meghivatkozva[63] elrendelte a száj és orr kötelező eltakarását, a távolságtartást, a köznevelési intézményekbe való belépésnek bizonyos értéket meghaladó testhőmérséklet miatti megtiltását, a vendéglátóipari üzletek 23:00 órától történő bezárását, valamint korlátozta a zenés-táncos rendezvények megrendezését. A 453/2020. (X. 9.) Korm. rendelet ezt úgy módosította, hogy a szabályok betartásának ellenőrzésére a rendőrséget hatalmazta fel. Ilyen rendelkezéseket normális alkotmányos jogrendben nem, csak különleges jogrendben rendelhet el a kormány. Erre most már a veszélyhelyzet megszüntetése ellenére meg is volt az *új* jogalapja: az egészségügyi válsághelyzet –

[63] Az Átv.-vel módosított, az egészségügyről szóló CLIV. törvény új 247. § (1b) bekezdésre történik hivatkozás: „Felhatalmazást kap a kormány, hogy ... rendeletben ... egészségügyi válsághelyzetet rendeljen el..."

a rendeletek sorra erre hivatkoztak. Az a tény, hogy tartalmilag és jogilag változatlanul a különleges jogrend szerinti jogrendben élünk, csak most egészségügyi válsághelyzetnek *nevezik,* nem keltett különösebb figyelmet. Aligha lehet másként értelmezni miniszter, frakcióvezető 2020. szeptemberi nyilatkozatait, mely szerint: „Idén már nem lesz szükség különleges jogrend bevezetésére." Valóban nem, mivel az új különleges jogrendet más név alatt már 2020. június 17-én bevezették, csak nem olyant, amelyet az Alaptörvény ismer.

V. FUKUYAMA „MÁS MÓDON" – *azaz: a történelemnek nincs vége, sőt...*

22. Miközben Magyarország lakosai többé-kevésbé fegyelmezetten igyekeztek betartani a válságra vonatkozó meszszemenően indokolt korlátozó rendelkezéseket, a közvélemény és a sajtó nem tették fel a kérdést, hogy akkor *„hogyan is van ez?"*. A jobban értesültek – akiknek feltűnt az egészségügyi válsághelyzet kihirdetése – várták, hogy mi fog történni 2020. december 18-án: meghosszabbítja-e a kormány a válsághelyzetet? Mint láttuk: igen, meghosszabbította, de ezt ősszel még nem lehetett előre látni.

Azonban még az eseményeket követőket is meglepte az, hogy a kormány 2020. november 3-án a 478/2020. (XI. 3.) Korm. rendelettel – *ismét* az Alaptörvény 53. § (1) bekezdésére és már *nem* az egészségügyi válsághelyzetre hivatkozva – *újból kihirdette a veszélyhelyzetet,* majd 2020. november 5-én T/13571. szám alatt törvényjavaslatot nyújtott be az Országgyűlésnek a koronavírus második hulláma elleni védekezésről. A javaslat tartalmilag követte a tavaszi felhatalmazási törvény szövegét:

az Alaptörvény 53. cikk (3) bekezdését jelölte meg alkotmányjogi jogalapként, felhatalmazta a kormányt arra, hogy a veszélyhelyzet újbóli kihirdetése után kiadott rendeletek hatályát a megalkotásukat követő 15 napon túl meghosszabbítsa.[64] A döntő eltérés abban állt, hogy ez a második felhatalmazási törvény már tartalmazta a felhatalmazás, azaz saját maga hatályvesztésének időpontját: azt a kihirdetést követő 90. napban jelölve meg.

A határozott idejű felhatalmazás értékéből sokat levon – helyesebben azt *lenullázza* – az, hogy az egészségügyi válsághelyzet *változatlanul érvényben van,* és a kormány azt az Átv.-vel módosított egészségügyről szóló törvény szerint bármikor, bármeddig meghosszabbíthatja. Az igaz, hogy a másodjára kihirdetett veszélyhelyzet 90 nap elteltével a második felhatalmazási törvény rendelkezésénél fogva – ex lege – ugyan megszűnik, de a kormány rendeleti úton való kormányzásának lehetősége az egészségügyi válsághelyzet miatt és ürügyén is korlátlan ideig meghosszabbíthatóan változatlan. A „vödör"-ben maradtunk, annak ellenére, hogy egyben megint a „csöbör"-be is visszakerültünk, igaz, csak 90 napra, de bármeddig meghosszabbíthatóan. Az a *közjogilag nehezen értelmezhető helyzet* állt elő, hogy egyaránt érvényes *két,* tartalmilag a különleges jogrend kategóriájába tartozó állapot: egyszerre vagyunk „csöbör"-ben és „vödörben".[65]

[64] Ezt az 505/2020. (XI. 17.) Korm. rendelettel meg is tette.

[65] Az értelmezés nehézségeit és a kormány által feltehetően szándékosan keltett zűrzavart (csapdát) jól érzékeltetik a sajtó kísérletei a történések megfejtésére: Már megint veszélyhelyzet van. Mivel jár ez? *telex* 2020. november 5. →URL:36.

Ugyanis ezt a második felhatalmazási törvényt az Országgyűlés 2020. évi CIX. törvényként 2020. november 10-én elfogadta, még ugyanazon a napon ki is hirdették, másnap hatályba is lépett[66] (továbbiakban: *második felhatalmazási törvény*). Bár ez a felhatalmazási törvény 2021. február 11-én hatályát veszti, a 2020. december 17-én meghosszabbított egészségügyi válsághelyzet egyidejűleg érvényben van, így a rendeleti kormányzás 2021. június 18-ig erre a „jogalapra" helyezve *érintetlen maradt.*[67]

23. A rendeleti kormányzás tehát a veszélyhelyzet megszűnése ellenére *megszakítás nélkül* folytatódott egy jelentős különbséggel: a rendeletek kibocsátásuk jogalapjaként 2020 novemberétől *ismét* az Alaptörvény 53. cikkére, a veszélyhelyzet kihirdetésére és a második felhatalmazási törvényre kezdtek hivatkozni; az egészségügyi válsághelyzetre történő hivatkozás – leplezendő annak változatlan érvényét – megszűnt.[68]

23.1. Az új veszélyhelyzet – a járványveszéllyel tárgyilag valóban összefüggő rendeletek mellett – *visszahozott* az első veszélyhelyzet idején megalkotott, a járvánnyal kevés, vagy semmiféle kapcsolatot nem mutató, a nyár folyamán hatályon kívül helyezett megoldásokat. Kevéssé áll a járványveszéllyel összefüggésben pl. a közérdekű adatigénylési határidő – tavasszal az első veszély-

[66] *Magyar Közlöny,* 2020. 242. sz.

[67] Ld. fent, 20. pont (287. o.).

[68] Néhány példa: 484/2020. (XI. 10.) Korm. rendelet és az ennek módosításáról szóló 513/2020. (XI. 23.) és 521/2020. (XI. 25.) Korm. rendeletek; 485/2020. (XI. 10.) Korm. rendelet; 505/2020. (XI. 17.) Korm. rendelet; 523/2020. (XI. 25.) Korm. rendelet.

helyzet bevezetése után felemelt, majd hatályon kívül helyezett – 90 napra való újbóli felemelése [521/2020. (XI. 25) Korm. rendelet].

23.2. Az Alaptörvény 53. cikkére történő hivatkozás bukkan fel – a veszélyhelyzettel kapcsolatba csak nagy jóindulattal, vagy inkább sehogyan sem hozható – a veszélyhelyzet idején a *felsőoktatást érintő egyes szabályokról* szóló 522/2020. (XI. 25.) Korm. rendeletben. A jogszabály a fenntartót felhatalmazta a tanulmányi félév (a magyar jogrendben egyébként ismeretlen) „érvénytelenítésére" – aligha függetlenül a *Színház- és Filmművészeti Egyetemnek* az alapítványi irányítás alá történő szervezéséből kialakult konfliktustól. Ennek a rendeletnek az ad különös *flair*-t, hogy – nyilvánvaló elbizonytalanodását leplezendő – a jogalkotó kormány ehhez immár *négy jogalapot* sorol fel: az Alaptörvényen kívül hivatkozik a veszélyhelyzetet kihirdető kormányrendeletre, a második felhatalmazási törvényre, sőt – biztos, ami biztos – a katasztrófavédelemről szóló 2011. évi CXXVIII. törvényre is. Két nappal később kiderült, hogy erre volt is oka. Az oktatási jogok biztosa már korábban vizsgálódni kezdett az egyetemet fenntartó alapítványi kuratóriumnak a tanév felfüggesztésével kapcsolatos fenyegetőzésével, az oktatás lépten-nyomon történő, álságos ürügyekre hivatkozó akadályozásával kapcsolatban. Két nappal a rendelet megszületését követően kiadott rész-jelentésében a biztos megállapította[69]: már a fenyegetőzés, majd az oktatásnak a kuratórium általi felfüggesztéséről, a félév érvénytelenítéséről hozott november

[69] →URL:37

eleji döntés [amelynek hetekkel később: *utólag* (!) kívánt jogi alapot adni a kormány rendelete] sérti az Alaptörvény X. cikke (1) és (3) bekezdésében kőbe vésett tanulás és tanítás szabadságát, valamint a felsőoktatási intézmények önállóságát. Ez az álláspont értelemszerűen közvetetten állást foglalt a kuratóriumi döntést utólag legitimálni kívánó rendelet alkotmányosságára vonatkozólag is (bár arra értelemszerűen a biztos vizsgálata még nem vonatkozhatott).

Megjegyezzük, hogy az *Alkotmánybíróság tétlensége* – fentebb említett hivatalbóli eljárásindítási lehetősége miatt – általában is, de ebben az esetben különösen szembetűnő. A szóban forgó kormányrendelet ugyanis nemcsak az Alaptörvényt, hanem az *Emberi Jogok Európai Egyezménye* Első Kiegészítő Jegyzőkönyvének az oktatáshoz való jogot megfogalmazó 2. cikkét is sérti.[70]

23.3. A *normavilágossággal* – mint az állandó alkotmánybírósági gyakorlat szerint a jogbiztonság alapvető attribútumával – is akadnak problémák: az 505/2020. (XI. 27.) Korm. rendelet címe szerint a 2020. november 4-én kihirdetett veszélyhelyzettel összefüggő rendkívüli intézkedések meghosszabbításáról szól. A rendelet szövegezése azonban oly mértékben zavaros és következetlen, szerkezete pedig annyira széteső, hogy azóta sem világos (az elhangzott kormányzati magyarázatok ellenére sem), hogy az a veszélyhelyzetet, vagy a rendeleti kormányzás során hozott, a rendeletekben felsorolt intézkedések hatályát hosszabbítja-e meg.

[70] A Jegyzőkönyv szövege szerint: „Senkitől sem szabad megtagadni az oktatáshoz való jogot."

24. *Összegezve:* a tartalmilag a különleges jogrend körébe tartozó, *egyidejűleg érvényes, azonos tárgykörre* vonatkozó jogi szabályozás, azaz a jogrend *megkettőződése* kaotikus állapotokat teremtett. Az vitathatatlan, hogy a kormány a rendeleti kormányzás során önkényesen – a politikai célszerűségtől függően – váltogathatja a veszélyhelyzetre és az egészségügyi válsághelyzetre való jogalapkénti hivatkozást.[71] Ez azonban a *jogbiztonság* szempontjából rendkívül aggályos: az Alaptörvénybe ütközés ugyanis nem dönthető el mindkét esetben az Alaptörvény különleges jogrendre vonatkozó szabályai alapján, mivel ezek csak a veszélyhelyzetre vonatkoznak. Az egészségügyi válsághelyzet alkotmányossági megítélésére viszont az Alaptörvény egyéb, más mércét megfogalmazó, nem a különleges jogrendre szabott rendelkezései alkalmazandók. Ez az ellentmondás az egyazon tárgyú, tartalmú jogszabályi rendelkezések egymásnak ellentmondó alkotmányossági megítélését eredményezheti.

Más természetű jogbizonytalanságot okoz az, hogy a jogszabálytömeg címzettjei a jogszabályok képezte kásahegyben nem tudnak – még a joghoz értők sem – eligazodni, magatartásukat nem tudják a szabályokhoz igazítani. A súlyos, alapvető jogokat érintő (kijárási, maszkviselési stb.) korlátozások idején a szabályozás egyértelműsége alapvető alkotmányossági követelmény.

Kétségtelen, hogy a különleges jogrend megkettőzése – szolgáljon bármilyen politikai célokat, mögöttük

[71] Utalás szintjén megemlítem, hogy a 2016-ban elrendelt bevándorlási válsághelyzet – annak ellenére, hogy ennek törvényes feltételei (minimális számú illegális határátlépők) hiányoznak – többszöri meghosszabbítást követően ugyancsak érvényben van.

bármilyen, az Alaptörvény C) cikk (2) bekezdésébe ütköző, a közhatalom kizárólagos birtoklására és gyakorlására irányuló hatalmi megfontolásokkal – sérti az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdését. Sérül a jogállamiság és a jogbiztonság követelménye: a megkettőzött jogrend – alkotmányossági megítélésének, az ennek alapjául szolgáló *alkotmányossági mércének a megkettőződése* miatt – a maga egészében Alaptörvény-ellenes. Ezt az Alaptörvény-ellenességet a legnyilvánvalóbb módon – az egyes rendeletek értékelésétől függetlenül – az Átv. és a második felhatalmazási törvény testesítik meg, mégpedig nem egy-egy rendelkezésük miatt, hanem – mivel a jogbiztonság sérelmét a jogrendet megkettőző voltuk jeleníti meg – teljes egészükben.

Az magától értetődő, hogy a koronavírus-járvány okozta veszélyhelyzet (amint arra fentebb – 12.1. pont – már utaltunk) nem illik az Alaptörvény 53. § (1) bekezdésében megfogalmazott tényállásba (elemi csapás, ipari szerencsétlenség), az alá nem szubszumálható, így ugyanúgy sérti az Alaptörvényt, mint az első kihirdetése.

Kiemelt figyelmet érdemel azonban emellett egy rendelet egyik fejezete. A már említett, a veszélyhelyzet idején alkalmazandó védelmi intézkedésekről szóló 484/2020. (XI. 10.) Korm. rendelet 11. pontja „*A Magyar Honvédség közreműködése*" címet viseli. Minthogy az Alaptörvény – ahogyan erre korábban utaltunk – csak szükségállapot [48. cikk (1) bekezdés b) pont] kihirdetése esetén teszi lehetővé belföldön a Honvédség felhasználását, felmerül a kérdés: hogyan kerül a járványveszély elleni védekezés „asztalára" a Honvédség „csizmája"?

Ehhez vissza kell nyúlni az Átv.-hez.

VI. „KATONADOLOG!"

25. Ha egy kisgyerek hasra esik, azzal szokták vigasztalni: „katonadolog!", vagyis: nem fog fájni! A Honvédségnek belföldön, járvány elleni intézkedés címén történő bevetése csakugyan lehet olyan logisztikai, szállítási, kisegítő jellegű tevékenység, amely „nem fog fájni", sőt: a gyógyulást segíti. Ha azonban visszagondolunk a városok utcáin már tavasszal megjelent *géppisztolyos katonai járőrökre,* amelyek a veszélyhelyzet második kihirdetése után *már páncélozott katonai járművek* kíséretében 2020 őszén megint megjelentek az utcákon, fel kell tenni a kérdést: „hogy' kerül a csizma az asztalra?".[72]

26. Az Alaptörvény a honvédség felhasználását ugyan *belföldön* – tehát Magyarország lakosai ellen – *még különleges jogrendben sem teszi lehetővé,* szükségállapot esetében pedig csak akkor, ha a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok alkalmazása nem elegendő [50. cikk (1) bekezdés]. A honvédségnek veszélyhelyzetben (53. cikk) történő alkalmazása[73] pedig *kizárt.*

[72] A rejtély – ti. hogy hogyan kerülnek fegyveres katonák az utcákra, kórházakba, vállalatokhoz – megfejtésére többen is vállalkoztunk: Vörös Imre: A végrehajtó hatalom mozgástere immár korlátlan. *Mozgó Világ,* 2020/7–8. sz., 3–17. o.; újabban a veszélyhelyzet második kihirdetését követően: Ferincz Jenő: Katonadolog. *Népszava,* 2020. XI. 27., 10. o.

[73] E kézirat lezárásakor: 2020. december 29-én hatályos Alaptörvény szerint nem. A kormány azonban bármilyen előzetes bejelentés, megtárgyalás, megvitatás, egyeztetés nélkül egy novemberi éjszakán már benyújtotta a – nem annyira „gránitszilárdságú" (Orbán Viktor miniszterelnök minősítése), mint inkább *„tehénlepény"*-szilárdságú – Alaptörvény *9. módosításának* javaslatát,

27. Az Átv. 2020. júniusi megalkotásakor *erre is* gondoltak.

27.1. A választ – bár *nem alkotmányosat* – a 351. § tartalmazza. Ez a jogszabályi rendelkezés a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény (továbbiakban: Hvt.) módosításával felhatalmazta a kormányt, hogy rendeletben állapítsa meg a honvédség veszélyhelyzettel és egészségügyi válsághelyzettel összefüggő feladatokban történő közreműködése „tartalmát", amelynek még a kereteit sem rögzítették. A jogalkotói bikkfanyelv magyarul azt jelenti, hogy a kormány *korlátlan* és *általános felhatalmazást* kapott a honvédségnek belföldön a civil lakossággal szemben történő felhasználására. Tartalmazzon bármit is az Alaptörvény a veszélyhelyzetről, illetve ne tegye lehetővé ezt az egészségügyi válsághelyzetnek az Alaptörvény által nem is ismert intézménye esetében.

Az Átv. – *egy törvény* – tehát *módosította, kiegészítette az Alaptörvényt,* amit a jogforrási hierarchia–jogbiztonság–jogállamiság sérelme okán alkotmányosan törvény nem is tehet meg. A honvédségre vonatkozó Alaptörvény-ellenes jogszabályi rendelkezések további, részletekbe menő bemutatása, elemzése innentől fogva *felesleges is lenne,* ha nem szolgálna egyértelmű tanulságokkal arra nézve, hogy *milyen irányt* vett 2020 júniusában a kormányzatnak a honvédség belföldön – az Alaptörvény szerint kizárólag a rendőrség feladataként meg-

amely a különleges jogrendről szóló fejezetet teljesen újraszabályozza. A módosítás elfogadása a kormány jogkörét a honvédség bevetése tekintetében is jelentősen: a különleges jogrend bármely esetére kiterjeszti.

határozott – *rendfenntartásra* való felhasználására irányuló, most már nyíltan, törvénybe foglaltan deklarált politikai szándéka.

27.2. Az Átv. ugyanis – kétséget nem hagyva – továbbmegy: 348. §-a a Hvt.-nek a honvédség *fegyverhasználati* joggal való bevetésére vonatkozó 36. § (1) bekezdése felsorolását – kulcsfontosságúnak bizonyuló, alább még többször idézett – *k) ponttal* egészíti ki, amely ettől fogva a rendeleti kormányzás visszatérő, állandósult, rendszeressé vált hivatkozási alapjává, egyben a társadalom felé irányított fegyveres fenyegetéssé válik [pl. Hvt. 37. § (1c) bekezdés, 54/E § (1) és (3) bekezdés, 81. § (1a) bekezdés]. A „k)" pont ugyanis *kiterjeszti* – az Alaptörvényre fittyet hányva – a fegyverhasználati joggal ellátott feladatok körét *a veszélyhelyzetre és az egészségügyi válsághelyzetre,* amihez egyedül csak a kormány döntésére van szükség. Erre a felhatalmazást – mint láttuk – az Átv. Alaptörvény-ellenes 351. §-a megadja.

Az Átv. részleteket tartalmazó 350. §-a ad választ arra, hogy ha a kormány *egyedül,* bármilyen külső kontroll nélkül rendelkezhet belföldön a honvédséggel, és ebbe a *fegyverhasználattal* való bevetés is beleértendő, akkor milyen *intézkedéseket* tehet a katonaság.

A jogalkotó által láthatóan szándékosan teremtett homályban azért – ha nehezen is, de – el lehet igazodni. Ez ugyanis a honvédség bevetésének kulcskérdése. Ha a járvány elleni küzdelemben a katonaság pontosan, taxatíve meghatározott felsorolásban meghatározott feladatok ellátásában – kizárva ezek közül a rendfenntartást – segíti a járvány következményeinek elhárítását, a kormányzati-törvényalkotói szándék korrekt és indokolt.

27.3. Az Átv. 349. §-a rendelkezik ugyan arról, hogy a katona „segítheti" a járvány következményeinek felszámolását, de hogy ez alatt mit kell érteni, már *nem részletezi.* Nemhogy taxatíve, de sehogyan sem. És ez nem véletlen. Az Átv. következő: 350. §-a – a Hvt.-be új 54/E §-t beiktatva – részletezi az egyes katona (tehát már nem a katonaság, hanem egyszemélyben *a* katona) „közreműködését", azaz intézkedési lehetőségeit. Az említett „k) pont" szerint (tehát az Alaptörvény-ellenesen kihirdetett veszélyhelyzetben és egészségügyi válsághelyzetben) fegyverhasználati joggal kivezényelt katona jogosult intézkedni, és *kényszerítő eszközt* alkalmazni (persze csak a szükségesség és arányosság követelménye betartásával – teszi hozzá álságosan az Átv.). A törvény szerint intézkedése során a katonát ugyan nem terheli fegyverhasználati kötelezettség (tehát nem kell azonnal lőnie), de ez a szabály mindjárt ellent is mond a fent említett, abba a bizonyos „k)" pontba foglalt alapvetésnek, mely szerint a katonaság fegyverhasználati joggal látja el feladatait. A homályos szövegezésből fakadó ellentmondás csak látszólagos: a katona jogosult, de nem köteles lőni, de lőhet, mert ehhez joga van.

De ha nem is használ rögtön fegyvert, a katona azért sok mindent megtehet még a vírusok elleni küzdelemben: a Hvt. eme új 54/E § (3) bekezdése szerint „testi sérülés okozására alkalmas… kényszerítő eszközt… használhat". A szabály azzal a „megnyugtató" fordulattal fejeződik be, hogy „ennek használata nem irányulhat az emberi élet kioltására". Hogy egyértelmű legyen, miről van szó, a szabály frappáns fordulattal végződik: „nem minősül lőfegyverhasználatnak a gumilövedék, a piro-

technikai eszköz, a könnygázgránát, az elfogóháló lőfegyverrel ... történő célba juttatása".

A kissé hátborzongató intézkedési kör bemutatása több kérdést vet fel, például:

– Ha fegyverrel meglő a katona egy embert gumilövedékkel, akkor az nem fegyverhasználat?

– Ha elfogóhálót „célba juttat" a katona, akkor vírusokat akar elkapni?

– Ha könnygázgránátokat dobál, akkor ezzel a járvány felszámolásához szükséges feladatokat lát-e el (Átv. 349. §)?

És a kérdések sora folytatható – nem kell azonban nagy képzelőtehetség ahhoz, hogy világosan lássunk: a kormány olyan jogi eszközt kreált magának a honvédség belföldön történő, és ilyen intézkedésekkel való Alaptörvény-ellenes bevetése tárgyában, amely – kizárólag a rendőrség hatáskörébe tartozó – *rendfenntartásra, tömegoszlatásra* irányul. A járvány csak *ürügy* a nyílt katonai diktatúra egy tollvonással, „gombnyomásra", egy rendelettel való bevezetéséhez és alkalmazásához[74], amint azt a járőrök és páncélozott járművek megjelenése a gyakorlatban bizonyította is.

27.4. Beszédesek az Átv. 368–373. §-ai, amelyek a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvényt módosítják: a 369. és a 373. §-ok *kizárják*, hogy a honvéd – akár hivatásos, akár önkéntes szerződéses – különleges jogrend idején *kilépjen* a honvédség kötelékéből. Ezek

[74] Visszautalunk jelen tanulmány 5. pontjában foglaltakra, különösen Hesse, 289. o. A katonai „rendteremtés" gyakorlatba-rendeletbe nyomban, a felhatalmazási törvény megalkotásának napján történő átültetéséhez ld. alább (28. pont, 301. o.) a 484/2020. (XI. 10.) Korm. rendelet elemzését.

a szabályok kizárják, hogy a civil lakosság elleni bevetést nem vállaló honvéd a felelősséget magától leszereléssel elhárítsa: nem marad más számára, mint a parancsmegtagadás és az ezzel járó hadbíróság előtti felelősségre vonás. Az alantas kormányzati-törvényhozói célzat nyilvánvaló: a honvéd jogállásának korlátozásán keresztül a katonaság személyi állományának, így „ütőképességének" számbeli fenntartása. A kérdés csak az, hogy ezzel *kin* kívánnak ütni?

28. Az Átv. ezekkel a – csak vázlatosan bemutatott – rendelkezésekkel megteremtette az (Alaptörvény-ellenes) „jogalapot" arra, hogy a kormány a második felhatalmazási törvény alapján a honvédség tárgyában is továbblépjen. A veszélyhelyzet idején alkalmazandó védelmi intézkedések második üteméről szóló 484/2020. (XI. 10.) Kormányrendelet – élve a lehetőséggel – külön fejezetet szentel a honvédség „közreműködésének". A rendelet megalkotása jogalapként (20. §) hivatkozik az említett fegyverhasználatról rendelkező Hvt. 36. § (1) bekezdés k) pontjára, tartalmilag pedig elrendeli, hogy a honvédség „támogassa" a rendőrséget, ideértve a Terrorelhárító Központot is. A megtehető intézkedések keretében a honvédség járőrszolgálatot lát el, ellenőrzi a veszélyhelyzeti intézkedések betartását (magyarul: igazoltathat), ellátja épületek őrzését és védelmét. Hogy világos legyen a cél, a rendelet hangsúlyozza, hogy ezeket az intézkedéseket a honvédség a rendőrség nélkül, *önállóan is* megteheti. Erre vonatkozó utasítást a honvédelmi és a belügyminiszter adhat – tehát nem kell még a kormány egészének legalább kormányrendeleti szinten való közreműködése *sem*.

Fentieket összevetve az Alaptörvény 45. cikkével, amely a honvédség feladatát az ország függetlenségének, területi épségének és határainak katonai védelmében, valamint humanitárius tevékenységben jelöli meg, az Átv., az általa módosított Hvt. és a 484/2020. (XI. 10.) Korm. rendelet Alaptörvényt sértő volta *kirívó*. Az utcákon nyomban megjelenő, páncélautókkal megerősített géppisztolyos katonai járőrök még a miniszterelnököt is elbizonytalanították. Orbán Viktor a TV2-nek adott interjúban elismerte, hogy a veszélyhelyzet nem azonos az Alaptörvény szerint ilyen intézkedést legitimáló hadiállapottal vagy szükségállapottal, márpedig a jelenlegi járvány valóban nem háborús helyzet[75]. Ettől nem zavartatta magát a honvédelmi miniszter, aki 2020. november 25-én kifejtette, hogy a katonákat több intézmény védelmére is alkalmazni fogják, többek között kormányzati épületeket, valamint más államok külképviseleteit fogják őrizni.[76] A kérdés változatlan: a vírusok ellen?

VII. ÖSSZEGEZÉS

29. Jelen tanulmány *célja* az, hogy alkotmányjogi kontextusba helyezve bemutassuk: hogyan indult és hová alakult-torzult a különleges jogrend lehetőségeivel játszva, és az Alaptörvényt (is) *kijátszva* a magyar jogrendet önkényesen átalakító végrehajtó hatalom és az őt cinikusan és szolgai módon kiszolgáló törvényhozási többség.

[75] *Népszava*, 2020. november 17., 2. o.
[76] →URL:38

Nem volt célunk az, hogy a számtalan rendelet alkotmányosságát rendszerezve mérlegre tegyük, de ez a célból adódó végkövetkeztetések levonásához nem is szükséges. A tendencia véleményünk szerint az, hogy a kormány a különleges jogrend, ezen belül az egyetlen olyan – kizárólag és egyedül a kormány által kihirdethető – eset: a veszélyhelyzet jogintézményével való visszaélés révén a veszélyhelyzet ürügyén, azzal érzékelhetetlenül távoli, vagy semmiféle kapcsolatban nem lévő tárgykörökre is kiterjessze a végrehajtó hatalom: ezen belül a kormány semmilyen más szervtől, különösen más hatalmi ágtól nem korlátozott hatalmát. Amint erre korábban utaltunk, a miniszterelnök 2020 decemberében már azt jósolta, hogy az egészségügyi válsághelyzetet a vele járó korlátozásokkal várhatóan a 2022. évi választásokhoz közeli időpontig: 2021 végéig fenn kell tartani.[77]

A *hatalomkoncentráció veszélyeire* a szakirodalom[78] cizelláltan felhívta a figyelmet. Néhány – a veszélyek elhárításához – elengedhetetlen kritériumban, mint alkotmányossági követelményben egyetértés alakult ki. Ezek: a valóságos veszély igazolása, az alkotmányba foglaltan a rendes („normális") és a különleges jogrend szabályainak világos elkülönítése, az ideiglenesség (pl. határidőhöz kötöttség) biztosítása.

E feltétel mindegyikének a veszélyhelyzet Alaptörvény 53. §-ba foglalt szabályozása *eleve* nem felel meg: a felhatalmazási törvény esetében éppen a határidő pontos rögzítésének hiánya eredményezte azt, hogy az első

[77] Ld. fent, 11. pont (259. o.) →URL:33.
[78] Ld. e tanulmány I. fejezetét (246. o.).

felhatalmazási törvény határozatlan idejű felhatalmazást tartalmazhatott. A jogalkotási joggal való – éppen törvényhozói, az Országgyűlés által megvalósított – visszaéléssel szemben természetesen önmagában még a fenti kritériumoknak megfelelő alkotmányos szabályozás sem nyújt védelmet: erre csak a valódi „alkotmányőrként" tevékenykedő Alkotmánybíróság gerinces, szakmailag is kifogástalan jogalkalmazói működése ad garanciát.

A 2020 tavaszán Alaptörvény-ellenesen bevezetett különleges jogrend fejleményei azzal az általános tanulsággal szolgálnak, hogy a tényállásilag az Alaptörvény 53. cikke alá szubszumálható „veszélyhelyzet" vagy az Átv.-vel megkonstruált egészségügyi válsághelyzet mint különleges jogrendi „klón" visszaélésként történt megalkotása megakadályozásához alkotmányos jogállamra van szükség, amelyhez a jogi eszköztár – a közvetlen politikai implikációk miatt – önmagában nem elégséges.

30. Ezekre az implikációkra figyelemmel önleleplező az a tartalom, amellyel a kormány 2020 novemberében beterjesztette az Alaptörvény 9. módosításának tervezetét, aminek decemberi elfogadásával az Országgyűlés a különleges jogrendre vonatkozó *teljes fejezetet* módosította.

30.1. A változtatás a jelen elemzésben jelzett számos alkotmányossági aggályt úgy kívánja „orvosolni", helyesebben: irrelevánssá tenni, hogy a *veszélyhelyzetet* a *tényállás* tekintetében általánosan – és egyszerűen – fogalmazva élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető *„súlyos esemény"*-ként definiálja. Ezzel – a különleges jogrendi fejezet tekintetében egyébként 2023. július 1-jén

hatályba lépő – módosítás a hatályos Alaptörvény szerinti veszélyhelyzet-fogalmat teljesen *meghatározatlanná* teszi: csak példálódzó jelleggel fűzi hozzá, hogy ez alatt elemi csapást vagy ipari szerencsétlenséget kell érteni. Ebbe a – jogbiztonság követelményével összeegyeztethetetlenül – parttalan tényállásba valóban minden esemény belefér, akár egy – a katasztrófavédelmi vagy az egészségügyi törvényekkel egyébként kezelhető – járvány is. Ezzel a tanulmányunkban jelzett alkotmányossági alapprobléma, ti. hogy a veszélyhelyzet akár kétszeri kihirdetése nem szubszumálható az Alaptörvény 2020 novemberében (még) hatályos szövegezésű veszélyhelyzete fogalmi körébe, egészségügyi válsághelyzet pedig alkotmányjogilag nem létezik, nos, mindkettő „megoldódik". A veszélyhelyzet meghosszabbításához szükséges felhatalmazási törvény hatályban maradásának a tervezet szerint továbbra sem lenne végső határideje.

Ez az Alaptörvény-módosítás nem megoldja, hanem *rosszhiszeműen, de átlátszóan megkerüli* a tanulmányunkban felvetett alapvető alkotmányossági hiányosságokat, a szakirodalom által felvetett alapvető alkotmányossági garanciáknak való megfelelés teljes *hiányát.*

30.2. És hogyan kezeli a módosítási javaslat a tanulmányunkban felvetett másik kardinális jelentőségű Alaptörvény-ellenességet: a *honvédség* bevetését? Arra lehetne gondolni, hogy ezt (a szükségállapot hatályos szabályozása mintájára) úgy oldja meg a javaslat, hogy a bevetés ugyanilyen (a rendőrség alkalmazásának elégtelensége feltételétől korlátozott) lehetőségét a veszélyhelyzetet tartalmazó 53. §-ba (is) egyszerűen beiktatják. A módosítás azonban más utat választ: a különleges

jogrend eseteit háromra egyszerűsítve (ami önmagában nem probléma) a szükségállapotra vonatkozó rendelkezésből *törli* a honvédség bevetésére vonatkozó utalást. Lehetne lelkendezni: győzött a jogállam és az alkotmányosság, a katonák pedig visszamennek kaszárnyáikba!

De nem! A szükségállapotra vonatkozó új rendelkezés törölné a hatályos szabályozás (Alaptörvény 48. cikk) azon korlátozó, és így garanciális feltételét is, hogy annak kihirdetéséhez „fegyveresen… elkövetett súlyos, erőszakos cselekmények" esetén van lehetőség. A jövőben tehát e nélkül is lehetne szükségállapotot hirdetni.

30.3. De „megoldódik" a honvédség irányításának problémája is: most már nem csak szükségállapot idején (és persze nem csak akkor, ha a rendőrség alkalmazása nem elegendő) használható fel a katonaság. A katonaság a Hvt. korábban elemzett, az Átv. által történt módosításával beiktatott 36. § (1) bekezdés többször említett k) pontja alapján a különleges jogrend bármelyik esetében, sőt a Hvt. eme szabálya alapján még az egészségügyi válsághelyzetben *is* bevethető – éppen azért, mert erről a módosítás a szükségállapotbeli korlátozás kiiktatásával már hallgat. A hallgatás ugyanis *együtt olvasandó* az Alaptörvény „A Magyar Honvédség" címet viselő fejezetben található 45. cikk (2) bekezdésével: *„A Magyar Honvédség működését a Kormány irányítja."* Ezt az általános, határozatlanul megfogalmazott, bármire és bármikor kiterjedő-kiterjeszthető felhatalmazást ugyanakkor együtt kell olvasni a szükségállapotban való felhasználást korlátozó szabálynak a tervezett módosítás szerinti törlésével. A honvédségnek a civil lakosság elleni bevetése tehát már nemcsak szükségállapotban,

hanem *a különleges jogrend bármelyik esetére kiterjesztve,* be nem határolt intézkedési lehetőséggel *most már az Alaptörvény alapján a kormány korlátlanul gyakorolható joga lesz.* Ezzel a bármikor bevezethető különleges jogrend az Alaptörvény alapján válik a bármikor bevethető *nyílt katonai diktatúra jogrendjévé.*

31. Ezek a problémák óhatatlanul felvetik a *végső kérdést.* Összességükben a 2020 novemberére átalakított magyar jogrend bemutatott rendelkezései még mindig csak egyikmásik jogszabályi rendelkezésnek az Alaptörvény egyik vagy másik szabálya megsértését valósítják-e meg? Vagy pedig arról van szó, hogy *rendszerszintűvé* válva a végrehajtó hatalom olyan mértékű koncentrációját hozták létre, amely a maga egészében lehetővé teszi a kormányzat számára a *közhatalom kizárólagos birtoklását és gyakorlását,* holott a Alaptörvény C) cikk (2) bekezdése már az erre való törekvést is tiltja, és az ellene való fellépést „mindenki" számára alkotmányos joggá avatja – *felmentve* mindenkit az ilyen törvényeknek való engedelmesség alól, ha a hatalom kizárólagos birtoklása már megvalósult. A „hatalom… kizárólagos birtoklása ugyanis *automatikusan alkotmányellenességet* keletkeztet".[79]

32. Egy, a C) cikk (2) bekezdésére hivatkozó, több személy által benyújtott indítványt az Alkotmánybíróság 2013-ban *érdemi elbírálás nélkül* arra hivatkozva utasított vissza, hogy az indítványozók az ott felsorolt számos

[79] Jakab András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja.* Századvég Kiadó, Budapest, 2009, I. kötet 232. o.

törvény (pl. választási törvények, médiatörvény, bíróságokról, ügyészségről szóló törvény) által *„nem érintettek”*.[80] Habár Magyarország lakosai ezek szerint a C) cikk (2) bekezdése által nyújtani kívánt alkotmányos védelemtől e vitatható alkotmánybírósági álláspont szerint teljesen és tökéletesen el is vannak zárva, a tanulmányunkban jelzett alkotmányossági problémák továbbra is élnek.

Az Alaptörvény 2020. decemberben elfogadott 9. módosításával azonban az Országgyűlés többsége *az Alaptörvényt igazította az Alaptörvény-ellenes törvényekhez,* holott az alkotmányok funkciója ennek éppen az ellenkezője. Az országgyűlési többség így olyan, a klasszikus parlamentáris demokráciától különböző *másik, a végrehajtó, különösen a fegyveres végrehajtó hatalom által dominált* kormányzati rendszert hozott létre, amelyben az alkotmányosság követelményként, problémaként *fel sem merül.*

[80] IV/2532-6/2012. AB végzés (2012. május 22.) →URL:9. Dr. Kiss László alkotmánybíró párhuzamos indokolása szerint tartalmi értelmezést kellett volna adni abban a kérdésben, hogy milyen típusú tényleges, közvetlen és személyes érintettség szükséges az alkotmányjogi panasz befogadásához.

30.

MESTERTERV ÉS SLAMPERÁJ A KÜLÖNLEGES JOGREND VILÁGA*

Ki lehet iktatni a kétharmados törvényeket – Vörös Imrével Lakner Zoltán beszélget

Még egy igazi Alkotmánybíróság tagja volt 1990–1999 között Vörös Imre, aki néhány hete tett közzé nagyszabású tanulmányt az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet honlapján Különleges jogrend katonákkal – mindörökké? címmel. A jogtudóst nem csak a jelenleg fennálló alkotmányos és alkotmányellenes állapotok értelmezésére kértük, hanem arra is, hogy vázolja fel a demokratikus rendszerváltás lehetséges alkotmányjogi alapjait.

Hányféle különleges jogrend hatálya alatt élünk?

A különleges jogrend egyik rétege a veszélyhelyzet, a másik az egészségügyi válsághelyzet. Először a veszélyhelyzet lépett be, amely első alkalommal tavaly március 11-től június 17-ig állt fenn. Ezután a kormányzati kommunikáció az első járványhullám feletti győzelmet ünnepelte, a veszélyhelyzet megszűnt, visszaállt a normál alkotmányos állapot. Csakhogy azon az ülésnapon, amikor megszüntették a veszélyhelyzetet, bevezették az egészségügyi válsághelyzetet, egy több mint négyszáz paragrafusból álló, úgymond átmeneti szabályokat tartalmazó törvényben elrejtve. Az egészségügyi törvény módosításával hozták létre ezt a jogintézményt, és úgy alkották meg, hogy ne legyen szükség a rendeleti kor-

* *Jelen,* 2021. március 1. →URL:39.

mányzáshoz külön felhatalmazási törvényre. Így a kormány felhatalmazási törvény nélkül is megtarthatta a veszélyhelyzeti rendeletalkotási jogköreit. Az egészségügyi válsághelyzet hat hónapra szól, és a kormány bármennyiszer meghosszabbíthatja újabb hat hónappal.

Az alaptörvényi veszélyhelyzetet viszont ismét bevezették.

Június után mindenki mehetett az Adriára, nem volt veszélyhelyzet – de volt egészségügyi válsághelyzet. Majd a járványadatok romlására hivatkozva november 11-én meghirdették a második veszélyhelyzetet, idén február 11-ig. Az újabb, harmadik 90 napos veszélyhelyzeti szakasz bevezetésére pedig most került sor, május végéig fog tartani. Közben decemberben meghosszabbították az egészségügyi válsághelyzetet, amely június 18-ig van érvényben. Az „eredeti" szabályok szerinti veszélyhelyzet tehát május végéig, az egészségügyi válsághelyzet június közepéig érvényes – és nem valószínű, hogy ez lenne a vége.

Ráadásul a veszélyhelyzet alaptörvényi szabályozását is átalakították a kilencedik Alaptörvény-módosítással.

Az 2023-ban lép hatályba. Ez is sötét história.

Ha van kétféle különleges jogrend, minek az immár harmadik felhatalmazási törvény?

Nem látom a teljes hátterét, hiába próbáltam megérteni. A legjobb magyarázatom rá az, hogy a többszörös bebiztosítást szolgálja. Illetve még azt tudom hozzátenni, hogy amikor novembertől ismét veszélyhelyzet és felhatalmazási törvény van, akkor a kormányrendeletek újra erre kezdtek hivatkozni – az egészségügyi válsághelyzet helyett –, mert ez jogállamian hangzik. Belföldre, külföldre jól kommunikálható.

Ezek pusztán politikai műveletek?

Egyértelműen. Nem volt olyasmi, amit novemberben ne tudtak volna megcsinálni az egészségügyi válsághelyzet címszava alatt, mivel tartalmilag a veszélyhelyzet ugyanaz. A hangzása más annak, ha az Alaptörvényre hivatkozhatnak. Ekkor viszont szükség van a felhatalmazási törvényre is.

A hatályban lévő rendkívüli jogrendek közül melyik alkotmányos?

Egyik sem. Már a veszélyhelyzet kihirdetése sem volt alkotmányos, ugyanis azt az Alaptörvény elemi csapásra és ipari balesetre vonatkozóan említi. A járvány egyikhez sem sorolható.

Megfeledkeztek a jogalkotók a járványhelyzetről?

Szó sincs róla, arra megvan a szabályozás az egészségügyi törvényben, és számos intézkedési lehetőséget tartalmaz a katasztrófavédelmi törvény is. Ezek alapján a kijárási korlátozást és a kötelező maszkviselést el lehet rendelni. Ám az egészségügyi és a katasztrófavédelmi törvény alkalmazása nem jelent általános rendeleti kormányzást. Az egészségügyi törvény alapján nem lehet érvényteleníteni a Színház- és Filmművészeti Egyetemen az őszi félévet, de az általános rendeleti kormányzásba ez is belefér. Ezért kellett a kormánynak a veszélyhelyzet, mert arra hivatkozva eltérhetnek törvényektől, vagy éppen alapjogokat korlátozhatnak.

Amikor mindezek tetejébe egy átmenetinek nevezett törvényben elrejtve megalkották az egészségügyi válsághelyzetet, akkor miért ezt az utat választották? Miért nem módosították inkább az Alaptörvényt?

Azt hiszem, az rá a magyarázat, hogy tavaly júniusban az egészségügyi válsághelyzetet „fű alatt" akarták

csinálni. Hiszen akkor éppen győzelmet hirdettek az első hullám felett, hatályon kívül helyezték a veszélyhelyzetet és a határozatlan időre szóló volta miatt sokfelől bírált felhatalmazási törvényt. A kormány feltűnés nélkül akarta megőrizni a rendeleti kormányzáshoz szükséges jogköröket.

A tömeges szabályozási trükközés átgondolt tervbe illeszkedik, vagy ez a tipikus közép-európai slamperáj?

Ebben a sorrendben. A szándék politikailag átgondolt. Pontosan megmondják a kormánynak dolgozó több száz fős ügyvédi irodáknak, mire dolgozzanak ki szabályozást. Ugyanakkor a rohammenetben gyártott jogszabályok megfogalmazása gyakran slampos, pongyola, ebből következően a törvények, rendeletek tartalma homályos, nehezen értelmezhető. De ami kell nekik, az benne van.

Erős kifejezés úgy értelmezni a veszély- és válsághelyzetet – ismerve az ön lesújtó véleményét az Alaptörvényről –, hogy ami most zajlik, az puccs a puccsban?

Valahogy így lehetne mondani. Amikor tavaly azt írtam, első reakcióként, hogy a koronavírus Orbán Reichstagja, nem is sejtettem, mennyire beletrafálok. Még 2012-ben írtam meg azt a véleményemet, hogy államcsíny van folyamatban, amelyet a választási törvény megalkotásával lezártnak tekintettem, vagyis addigra kiépült az önkényuralom. Ennek a finomítása, alakítgatása zajlott 2020-ig, amikor rájöttek, hogy a rendeleti kormányzással a maradék parlamenti kötöttségektől is meg lehet szabadulni.

Ennek a célja az, hogy ne legyen átlátható és megvitatható, miről és mit dönt a kormány?

Egyértelmű szándék a maradék nyilvánosság kiszorítása. Az a cél, hogy mindannyian veszítsük el a fonalat.

Gulyás Gergely egyik nap bejelent valamit, ezt amúgy se lehet érteni, másnap létrehoznak egy különleges gazdasági övezetet, ezen mindenki megdöbben, hogy mégis, mi ez, mire felmutatják a jogszabályt, amely ezt valóban tartalmazza. Csak addig senki nem fedezte fel a paragrafusok özönében.

Ön már a 2010 utáni törvényhozási folyamatot is a kizárólagos hatalomgyakorlásra irányuló törekvésnek, tehát alkotmányellenesnek minősítette. Mi történt az ezzel kapcsolatos alkotmánybírósági beadvánnyal?

2012-ben kezdtem azzal foglalkozni, hogy az Országos Bírói Tanács élén Handó Tünde olyan jogkörökkel rendelkezik, amelyek sértik a bíróságok függetlenségét, tehát alkotmányellenes helyzet alakult ki. Azon gondolkoztam, hogy ezzel kapcsolatban írok egy indítványt, de fokozatosan rájöttem, hogy nem egyetlen jogszabályról van szó. Mikor már ötven, hasonlóan problematikus törvénynél tartottam, világossá vált, hogy ez átgondolt rendszer, amelynek az elemei összefüggenek. E konstrukciónak az a lényege, hogy kizárólagos legyen a közhatalom birtoklása. Egy ilyen tartalmú beadványt nyújtott be az Alkotmánybíróságra az én munkámat is felhasználva két magánszemély. Mivel azonban a 2010 utáni szabályozás szerint az Alkotmánybírósághoz benyújtott indítvány feltétele az érintettség igazolása, erre hivatkozva visszautasították az érdemi állásfoglalást.

Az önkényuralom veszélyének nem érintettje minden állampolgár?

Pontosan erről van szó. Jött egy végzés arról, hogy érdemi tárgyalásba sem veszik a beadványt, mert az indítványozók nem érintettek. Amihez hiányzott az indokolás. Egyedül Kiss László alkotmánybíró írt párhuzamos

véleményt, amelyben kifejtette, az önkényuralom veszélye mindenkit érint. Ez azért lényeges ma, mert papírunk van arról, hogy az Alkotmánybíróság nem hajlandó alkalmazni az Alaptörvény egyik kardinális paragrafusát, amely a hatalmi ágak elválasztására és a kizárólag hatalomgyakorlás tilalmára, tehát a demokrácia alapkérdéseire vonatkozik. Vagyis az Alkotmánybíróság nem látja el alkotmányos funkcióját. Nem én vádolom ezzel az Alkotmánybíróságot, ők adtak róla papírt. Erre hivatkozva az országgyűlés visszavonhatná az önkényuralom kiépítéséhez hozzájáruló törvényeket, hivatkozva arra, hogy az önkényuralom alkotmányellenes, az Alkotmánybíróság pedig nem nyújtotta az ilyen esetekben szükséges védelmet az alkotmányos rend számára.

Mármint egy új, a maitól eltérő összetételű országgyűlés dönthetne így?

Pontosan.

A dupla különleges jogrend mellé behozott katonai elemet mivel magyarázza?

Nem tudok más magyarázatot adni rá, mint azt, hogy ez is egy újabb bebiztosítás a hatalom számára. Annak a bizonyos átmeneti törvénynek a 348. paragrafusa szól a honvédségről, mégpedig akként, hogy fegyverhasználattal együtt „közreműködik" a különleges jogrend szerinti helyzetben és az egészségügyi válsághelyzetben. Ez a „közreműködik" igazi gyöngyszem. Ennek nyomán, ha valaki egyszer megkérdezné, mégis, miért hosszabbítják meg újabb és újabb fél évvel a válsághelyzetet, vagy elkeseredésükben kimennek az utcára tiltakozni az emberek, akkor a veszélyhelyzet és az egészségügyi válsághelyzet mellett harmadik „védelmi vonalként" a hatalom számára ott van a honvédség bevethetősége.

A különleges jogrenddel való bűvészkedés tipikus jellemzője a hibrid rezsimnek, amely autokrácia demokratikus díszletekkel. Ám a katonaság bevetésének lehetősége már Lukasenkóra hajaz.

Ez így van. Közép-Európában egy miniszterelnök nem szokott két tábornokkal a háta mögött fellépni, csak nálunk.

Egy olyan kormány, amely a mai ellenzékből alakulna, milyen alaptörvényi béklyók közepette találhatja magát, és hogyan szabadulhat meg ezektől, ha nincs kétharmada?

Ebben az ügyben két nézet ütközik. Az egyik álláspont a régi Alkotmánybíróság húsz évének öröksége, miszerint a hatályos jogot be kell tartani, akármit tartalmaz is. Itt van jelentősége annak, van-e kétharmad vagy nincs. Csakhogy a háromfős Költségvetési Tanács, benne Domokos László és Matolcsy György még azt is megakadályozhatja, hogy az új kormány benyújtsa a költségvetési törvényjavaslatot az országgyűlésnek, amelyet költségvetés híján a köztársasági elnök feloszlathat. Addig írhatja ki az államfő az új választásokat, amíg „megfelelő" eredmény nem születik. És ez csak egy példa. A társadalmat a közjogi rendszer alkotmányellenes átalakításán keresztül jogi aknamezőre terelték, a gyújtózsinór pedig a miniszterelnök kezében van. Másképp fogalmazva, ha betartjuk az önkényuralom törvényeit, akkor ott maradunk, ahol most vagyunk.

Hogyan lehet hatástalanítani az aknákat?

Az Európa Tanács, a Velencei Bizottság, az Európai Parlament és az Európai Bizottság jelentései mindmind a magyar jogállamiság súlyos sérelmét állapították meg az elmúlt években. Ha azt mondjuk, 2010 után

önkényuralom épült ki, akkor fel kell tennünk a kérdést, hogy jogállami módon be kell-e tartanunk a nem jogállam törvényeit? Ez gyökeresen más szituáció, mint az 1989-es, amikor a kommunisták a szabad elvonulás és a vagyon fejében partnerek voltak az alkotmányozásban, és betartották a jogállami törvényeket. A helyzet most ennek a fordítottja. Ha befejeződött az Alaptörvény által tiltott, alkotmányellenes kizárólagos hatalomra való törekvés, vagyis kiépült az önkényuralom, akkor az Alaptörvény C) cikk (2) bekezdéséből következik a felmentés azoknak az alkotmányellenes törvényi rendelkezéseknek a félretételére, amelyek a kizárólagos hatalomgyakorlást szolgálják.

Ha jól értem, azt mondja, hogy az önkényuralmat szolgáló törvényeket nem is akárki hatálytalanítaná, hanem a nép által újonnan választott országgyűlés.

Már 2012-ben ezt javasoltam megoldásként.

Mely pontig kellene visszanyesni a kizárólagos hatalmat szolgáló törvényeket?

Nem egy bizonyos időhatárig, hanem a tárgyuk alapján kellene alkotmányellenesnek deklarálni és megsemmisíteni ezeket az önkényuralmat szolgáló és biztosító törvényi, rendeleti szabályokat. Az előbb említettem a Költségvetési Tanácsot: az új országgyűlés döntése értelmében megszűnne a költségvetéssel kapcsolatos vétójoga. Véleményezne, mint azt megelőzően. Megszűnne az a kitétel, hogy a legfőbb ügyész tisztsége csak akkor szűnik meg, amikor az utódját megválasztják. Ez sérti a jogállamiságot és a jogbiztonságot, ezért Alaptörvényellenes. Az Országgyűlés arra hivatkozhatna, hogy visszaveszi az Alkotmánybíróságtól az Alaptörvény

említett C) cikk (2) bekezdése tekintetében az alkotmányellenes jogszabályok megsemmisítésére adott felhatalmazást. Hiszen az Alkotmánybíróság – mint láttuk, okirati bizonyíték van rá – nem végezte el az alkotmányosság védelmével kapcsolatos feladatát, mivel az önkényuralom kiépítését szolgáló törvények ellen nem lépett fel. A visszavett jogkör birtokában az országgyűlés deklarálhatja az Alaptörvény-ellenes törvényi rendelkezések alkotmányellenességét, és megsemmisítheti azokat. Emellett a kétharmados törvények megszüntetését is javasolnám, szerintem erre is van jogi lehetőség. Be kell látnunk, hogy az 1989. évi kerekasztal-tárgyalásokon a feltételezett MSZMP-dominancia elleni biztosítéknak szánt kétharmados többség a visszájára fordult. A közjogi rendszer működőképességét veszélyezteti, amellett a kormány az ellenzékre mutogathat, hogy az is felelős, mert megszavazott ezt-azt. Általában véve is igaz, hogy nem mechanikusan kellene visszatérnünk az 1989–1990-es alkotmányhoz, hanem fel kell dolgoznunk az elmúlt húsz plusz tíz év tapasztalatait.

Mindezt kissé nehezíteni látszik, hogy a választás feltételezett elvesztése és az új parlament megalakulása között az Orbán-kormány még – akár különleges jogrendi felhatalmazások birtokában is – hatalmon lesz.

Ha az egészségügyi válsághelyzetet 2021 júniusában és decemberében is meghosszabbítják, akkor az 2022 júniusáig hatályban lesz. Ebbe az időszakba bizonyosan beleesik a választás és az új parlament megalakulása, amit az államfő a rendelkezésére álló maximális ideig kitolhat, akár azért, hogy addig is a kormány osztogatásokkal visszafordíthatatlan helyzeteket teremtsen.

Lehet ez ellen valamit tenni?

Ha az államfő nem hívja össze az alakuló ülést, akkor hívja össze a korelnök. Aki ott van, az ott van, aki nem megy el, az nem megy el. Egyébként van történelmi előképe a teljes újrakezdésnek, de az nem 1989, hanem 1944 decembere, az Ideiglenes Nemzetgyűlés megalakulása. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés ünnepélyes deklarációjában kinyilvánította, hogy „kezébe veszi a gazdátlanul maradt ország ügyeinek intézését, mint a nemzeti akarat kifejezője, a magyar állami szuverenitás birtokosa". Ezen az alapon az Ideiglenes Nemzetgyűlés nagy fontosságú törvényeket alkotott, elindította a földosztást, megalapozta az általános választójogot. Valahogy el kellett indulni 1944 végén. 2022-ben is ez lehet a helyzet. kimondhatóvá válik, hogy mindeddig vártunk, az Alkotmánybíróság nem tett semmit, most viszont a nép döntött, így az országgyűlés saját kezébe veszi az alkotmányellenesség megállapítását.

Ez a megközelítés alkalmazható az elszámoltatásra, vagyis a rendszerszintű korrupció felszámolására is? Merthogy a fél ország ellopását elég körültekintően lepapírozták.

Szerintem a büntetőjogi felelősség sok esetben a ma hatályos törvények alapján is megállapítható lenne. Ez a válaszom egyik része. A másik az, hogy a joggal történő visszaélés tilalma a tulajdonjogra is vonatkozik. Úgyszintén a jogállamiság tartalmi elemeként az alkotmányjogban is érvényes a joggal való visszaélés tilalma. Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint a jogalkotási joggal történő visszaélés ugyancsak alkotmányellenes.

Tehát ha úgy került Mészáros Lőrinc nevére egy kikötő, hogy az ezt lehetővé tevő jogszabály kifejezetten e cél érdekében jött létre, az a joggal való visszaélés, s mint ilyen, alkotmányellenes, így hatályon kívül helyezhető?

A konkrét eset összes körülményétől függően lehetséges, hogy egy ilyen jogszabályt és az azon alapuló vagyon-osztogatást nem védi az Alaptörvénynek a tulajdonhoz való jog védelméről szóló passzusa, és nem védi a Polgári Törvénykönyv sem, mert maga a jogalkotás visszaélésszerű, tehát alkotmányellenes. Ennek folytán az erre alapozott szerződések is semmisek lehetnek. Attól még, hogy köztulajdonból magántulajdonba varázsolnak egy jogszabállyal valamely holmit, az a „lopás", hűtlen kezelés alapos gyanúja által beárnyékolt tulajdonjog marad, még a mostani jogszabályok szerint is.

SOMOGYI KÖNYVTÁR
1881
SZEGED

INTERNETES HIVATKOZÁSOK

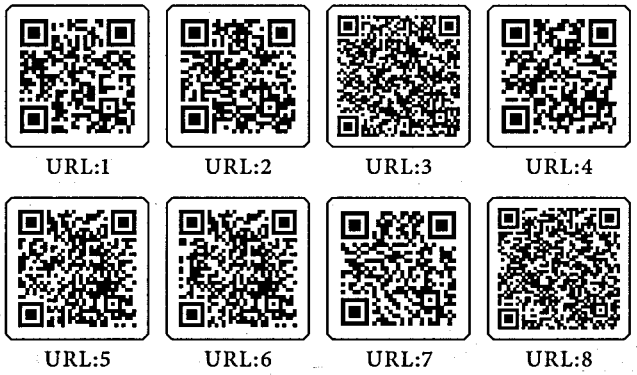

1 https://hvg.hu/360/20120308_allmcsinytevok_voros_imre

2 https://168.hu/eletmod/eddig-es-ne-tovabb-57322

3 https://www.vasarnapihirek.hu/fokusz/eltemetett_demokracia_voros_imre_volt_alkotmanybiro_szerint_allamcsiny_tortent

4 http://jesz.ajk.elte.hu/voros51.pdf

5 https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)016-e

6 https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)016-f

7 http://www.bibl.u-szeged.hu/Biblia/53.html

8 https://parameter.sk/rovat/kulfold/2011/09/06/orban-wikileaksen-ne-arra-figyeljenek-amit-mondok-hanem-arra-amit-teszek

9 https://www.alkotmanybirosag.hu/kozlemeny/az-alkotmanybirosag-kozlemenye-a-szabadsag-es-reform-intezet-alapitvany-inditvanyaval-kapcsolatban-hozott-vegzeserol

10 https://www.egyhazforum.hu/index.php/vilag-nezet/239-a-zsidok-listazasa-ujratoltve

11 https://www.vasarnapihirek.hu/fokusz/alkotmanyos_jogunk_torvenyt_szegni_interju_voros_imre_volt_alkotmanybiroval_jogaszprofesszorral

URL:9

URL:10

URL:11

URL:12

URL:13

URL:14

URL:15

URL:16

URL:17

URL:18

URL:19

URL:20

12 http://nol.hu/velemeny/ceterum-censeo-1581049

13 https://www.jogiforum.hu/interju/151

14 https://hvg.hu/itthon/20170510_Csoborbol_vodorbe

15 https://hvg.hu/itthon/20170429_Gulyas_Marton_igazsaga

16 https://www.osce.org/odihr/elections/hungary/121098?download=false

17 https://egyhazforum.hu/index.php/vilag-nezet/15-online-rovat/vilag-nezet/119-az-ugynevezett-es-a-valami

18 https://www.magyarkurir.hu/hirek/megteresre-es-megujulasra-hivott-veres-andras-budapesten-allamalapito-szent-kiralyunk-unnepen

19 https://hirklikk.hu/kozelet/a-mai-kormany-bunszervezetben-kolts%C3%A9gvetesi-csalast-kovet-el/353878?fb_comment_id=2878901846791023_2882522318428976

20 https://magyarugyved.blog.hu/2020/05/13/voros_imre_miert_ne_doljon_be_europa_varga_miniszter_asszonynak

21 https://verfassungsblog.de/warum-europa-nicht-auf-ministerin-varga-hereinfallen-sollte/

22 https://www.welt.de/politik/ausland/article207175133/Judit-Varga-Ungarn-tut-nur-das-was-alle-in-Europa-tun.htm

23 https://verfassungsblog.de/pandemic-as-constitutional-moment/

URL:21

URL:22

URL:23

URL:24

URL:25

URL:26

URL:27

URL:28

URL:29

URL:30

URL:31

URL:32

24 https://hirklikk.hu/kozelet/voros-imre-a-fidesz-mar-le-sem-kopi-sajat-alaptorvenyet/372679/

25 https://hirklikk.hu/kozelet/voros-imre-az-alaptorveny-nem-playboy-magazin-hogy-korbe-lengje-a-szexualitas/373783

26 http://ekint.org/alkotmanyossag/2021-01-07/voros-imre-kulonleges-jogrend-katonakkal-mindorokke

27 http://ekint.org/lib/documents/1610007006-Publ_Voros_Imre_Kulonleges_jogrend_katonakkal.pdf

28 https://www.bpb.de/dialog/netzdebatte/246570/deutschland-und-der-ausnahmezustand

29 https://ijoten.hu/szocikk/kulonleges-jogrend

30 https://hu.wikipedia.org/wiki/Illiber%C3%A1lis_demokr%C3%A1cia

31 https://de.wikipedia.org/wiki/Erm%C3%A4chtigungsgesetz

32 https://www.bpb.de/politik/hintergrund-aktuell/156904/80-jahre-ermaechtigungsgesetz-22-03-2013

33 https://444.hu/2020/12/21/orban-viktor-szerint-2021-vege-elott-nem-leszunk-tul-a-jarvanyon

34 https://444.hu/2020/03/23/par-ora-alatt-huszonegyezren-irtak-ala-a-felhatalmazasi-torveny-ellen-tiltakozo-online-peticiot

URL:33

URL:34

URL:35

URL:36

URL:37

URL:38

URL:39

35 https://sportszertar.wordpress.com/korcsolya_szakkifejezesek/

36 https://telex.hu/belfold/2020/11/05/veszelyhelyzet-kulonleges-jogrend-2020-november-90-nap

37 https://telex.hu/belfold/2020/11/27/oktatasi-jogok-biztosa-az-szfe-hallgatok-alkotmanyos-jogait-serti-a-tanev-felfuggesztesevel-valo-fenyegetozes

38 https://index.hu/belfold/2020/11/25/benko_tibor_honvedelem_koronavirus/

39 https://jelen.media/interju/mesterterv-es-slamperaj-a-kulonleges-jogrend-vilaga-1408

Rendhagyó kötetet tart kezében az olvasó: Vörös Imre ezúttal nem jogtudósként, hanem egy eddig csak töredékesen, időnként felvillanó oldaláról mutatkozik be: ez a műfajilag nehezen besorolható könyv közéleti írásainak, interjúinak válogatása. Rövidebb és hosszabb írások, interjúk sorakoznak egymás után, de az közös bennük, hogy színes képet festenek az általuk felölelt több mint három évtizedről, méghozzá micsoda évtizedekről! Az 1986-2020 közötti időszak fordulatokban, eseményekben, válságokban és sikerekben is gazdag volt, a szerző ennek tanulságait kísérelte meg időnként - latolgató-elemző-borongós, és persze sokszor naívan lelkendező - reflexiókban levonni. Ez az időszak mindnyájunk közös története: érdekes korrajz, esetenként fontos kordokumentumok gyűjteménye is.

NORAN LIBRO
www.noranlibro.hu
kiado@noranlibro.hu
www.facebook.com/noranlibro